

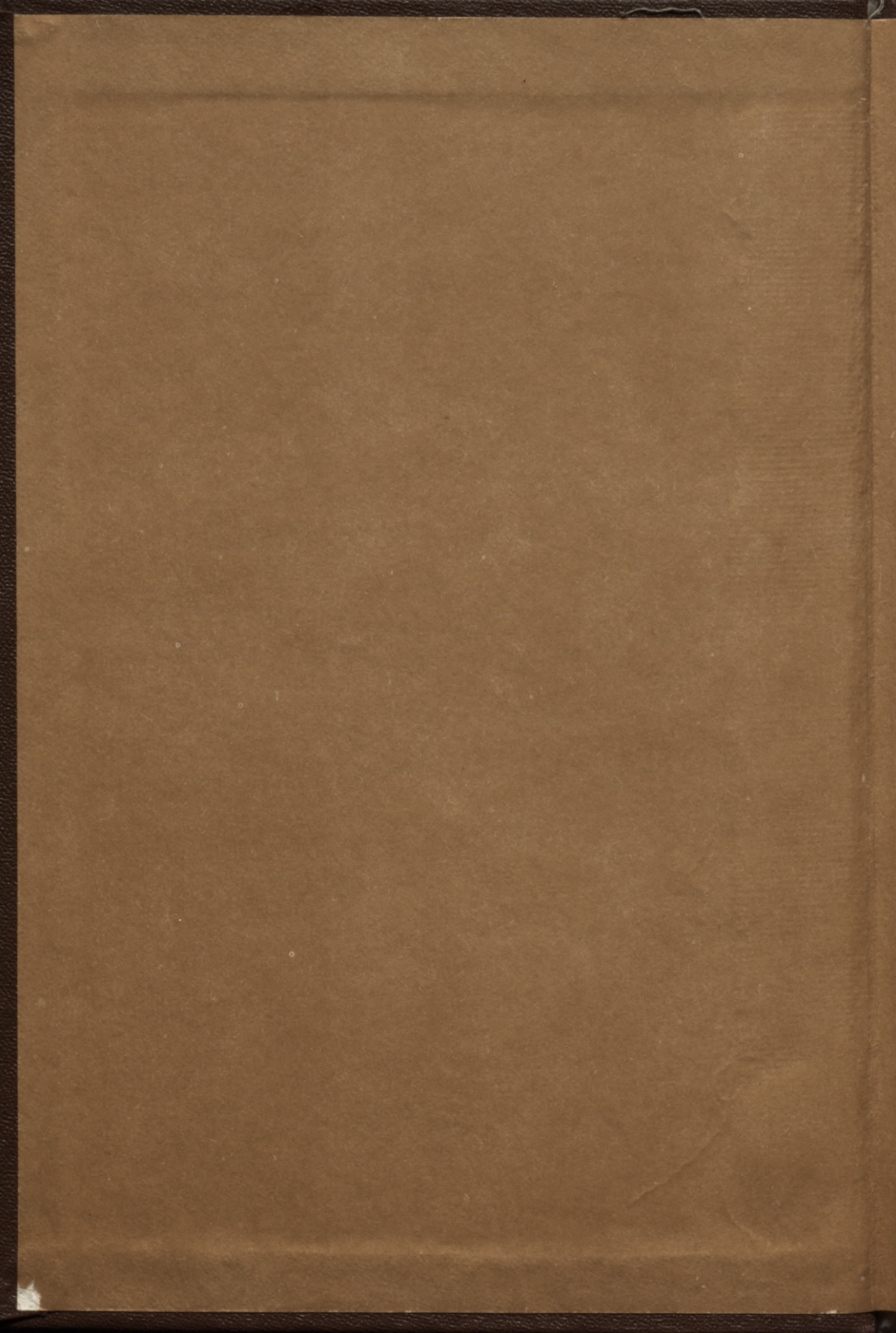
L 86-4
21

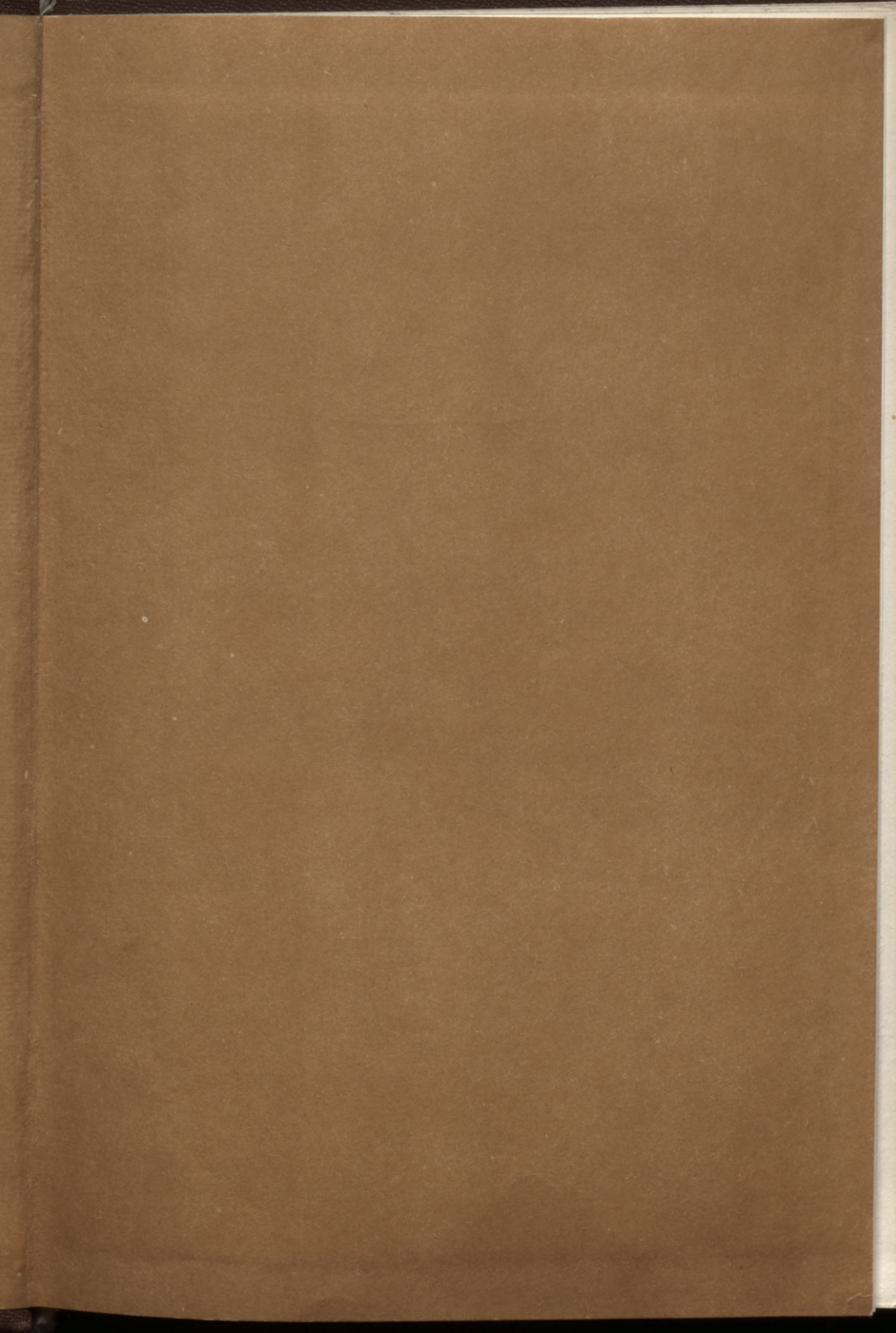
R. GREIŅĀNE

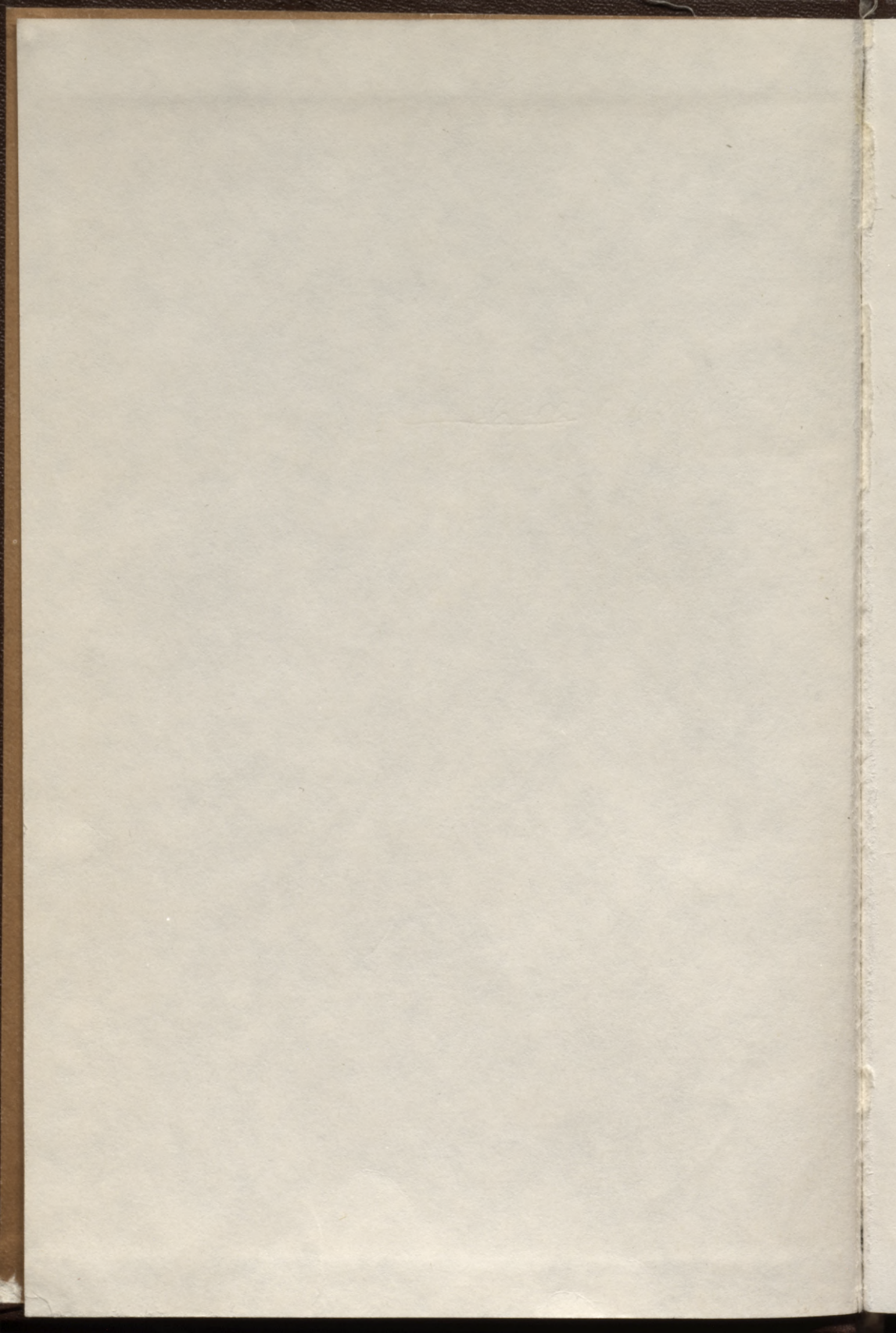
**VIDZEMES
BEZZEMNIEKU
PADOMJU
DARBĪBA**

1917. g. marts

1918. g. februāris

L 86-4
21

LATVIJAS PSR ZINĀTŅU AKADEMIJA
VĒSTURES INSTITŪTS

L
9

R.GREITJĀNE

VIDZEMES
BEZZEMNIEKU
PADOMJU
DARBĪBA

1917. g. marts -
1918. g. februāris

RĪGA «ZINĀTNE» 1986

63.3(2L)711
Gr 393

Vija [illegible] Latv. PSR
VALS [illegible] OTEKA

86-46.706 0308041974

Greitjāne R. Vidzemes bezzemnieku padomju darbība (1917. g. marts—1918. g. februāris). — R.: Zinātne, 1986. — 233 lpp., 4 lp. il.

Monogrāfija veltīta Vidzemes bezzemnieku padomju vēsturei Oktobra revolūcijas sagatavošanas un norises periodā. Aplūkots bezzemnieku padomju izveidošanas un attīstības process Vidzemes pagastos un apriņķos, to sociālais un partejiskais sastāvs, parādīti to sakari ar Krievijas centrālo reģionu padomēm. Galvenā uzmanība pievērsta bezzemnieku padomju darbības pamatvirzieniem: masu politiskās audzināšanas darbs, sabiedriski politiskās dzīves demokratizācija, agrāro attiecību revolucionārie pārkārtojumi, kara izraisītās pārtikas krīzes likvidēšana, kā arī cīņa par vecās valsts mašīnas salaušanu un jauna valsts aparāta izveidošanu.

Zinātniekiem, propagandistiem, mācībspēkiem, studentiem, arhīvu darbiniekiem, novadpētniekiem, kā arī lasītājiem, kurus interesē revolucionārā vēsture.

Atbildīgais redaktors: LPSR ZA koresp. loc. A. BIRONS

Recenzenti: vēst. zin. doktors L. DRIBINS,
vēst. zin. doktors A. SPRESLIS

Grāmatā ievietoti fotoattēli no Latvijas PSR Revolūcijas muzeja un Latvijas PSR ZA A. Upiša Valodas un literatūras institūta fondiem

Izdota saskaņā ar Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas Redakciju un izdevumu padomes 1985. gada 14. februāra lēmumu

G 0505040000—118 08—86
M811(11)—86

© Izdevniecība «Zinātne», 1986

IEVADS

Strādnieku, kareivju un zemnieku padomju vēsture ir viens no centrālajiem jautājumiem Oktobra revolūcijas historiogrāfijā. Sociālistiskās revolūcijas sagatavošanas periodā padomes bija galvenās darbaļaužu masu politiskās organizācijas, balstoties uz kurām boļševiku partija aptvēra un idejiski ietekmēja visplašākās strādnieku, kareivju un darba zemnieku masas, organizēja tās cīņai par sociālistiskās revolūcijas uzvaru un proletariāta diktatūras nodibināšanu. Padomes bija sacelšanās orgāni un strādnieku-zemnieku varas — proletariāta diktatūras — gatavs aparāts. Novērtējot padomju izcilo lomu Oktobra revolūcijas uzvaras sagatavošanā, V. I. Leņins rakstīja: «Ja tautas veiktā Krievijas revolūcijas jaunrade, kas bija guvusi lielu 1905. gada pieredzi, nebūtu radījusi Padomes jau 1917. gada februārī, tad nekādā gadījumā tās nebūtu varējušas saņemt varu oktobrī, jo sekmes noteica tikai tas, ka jau bija gatavas miljonus aptvērušās kustības organizācijas formas. Šī gatavā forma bija Padomes...»¹ Revolūcijas vadonis uzsvēra, ka, «tikai pateicoties Padomēm, Krievijā izdevās tas, kas nebija izdevies nevienā Eiropas revolūcijā: tauta izvirzīja un atbalstīja patiesu tautas valdību»².

Padomes kā PSRS sociālistiskās sabiedrības politiskās organizācijas pamats ir aktuāla mūsdienu problēma, kuru gan teorētiski, gan praktiski risina PSKP reālā sociālisma tālākas pilnveidošanas apstākļos. Apkopojot Padomju valsts celtniecības pieredzi, PSKP XXII kongress 1961. gadā Padomju Savienības Komunistiskās partijas Programmā noformulēja secinājumu par jaunu etapu sociālistiskās valsts attīstībā — proletariāta diktatūras valsts pāraugšanu visas tautas valstī.³

¹ Leņins V. I. KK(b)P septītais kongress 1918. g. no 6. līdz 8. martam. — Raksti, 27. sēj., 65. lpp.

² Leņins V. I. Runa Viskrievijas pirmajā kara flotes kongresā 1917. g. 22. novembrī (5. decembrī). — Raksti, 26. sēj., 302. lpp.

³ Padomju Savienības Komunistiskās partijas Programma. 4. izd. R., 1973, 120.—121. lpp.

Vadoties no jaunajām teorētiskajām nostādnēm, kurās uzsvērtā padomju milzīgā loma sociālistiskās demokrātijas sistēmā, PSKP kopš 60. gadu sākuma pieņēmusi virkni svarīgu lēmumu un, tos atbalstot, PSRS Augstākās Padomes Prezidijs — dekrētus par darbaļaužu deputātu padomju tiesību paplašināšanu un to organizēšanas demokrātisko principu pilnveidošanu. Padomju svarīgo lomu pārejas periodā uz komunistisko sabiedrību uzsver 1977. g. 7. oktobrī pieņemtā PSRS Konstitūcija, kura sociālistiskās demokrātijas daudzveidīgo institūtu un formu skaitā, ar kuru starpniecību tauta visā pilnībā realizē tai piederošo valsts varu, Tautas deputātu padomēm piešķir galveno nozīmi. Tās atbilstoši Konstitūcijai veido PSRS politisko pamatu.⁴

PSKP CK 1984. g. aprīļa plēnums uzsvēra, ka attīstītā sociālistiska pilnveidošana ir atkarīga no darbaļaužu daudzmiljonu masu un katra pilsoņa aktivitātes — tātad arī no to rezervju izmantošanas, kuras rodamas padomju darbības tālākā pilnveidošanā. Plēnuma lēmumā «Par Tautas deputātu padomju darba tālāku uzlabošanu»⁵ noteikti kardinālie tautas varas orgānu darbības virzieni, atklāti trūkumi un nosprausti to novēršanas ceļi.

Iepriekš teiktais parāda padomju vēstures izpētes zinātnisko un politisko aktualitāti.

Šķiru cīņas attīstības gaita Latvijā 1917. gadā ritēja tāpat kā pārējās Krievijas daļās. Oktobra revolūcijas sagatavošanai un norisei te bija raksturīgi tie paši pamatlikumi un attīstības posmi, kādi bija šai revolūcijai visā Krievijā. Taču Latvijas sociālekonomiskā attīstība, it sevišķi dažas agrāro attiecību un lauku iedzīvotāju sociālās un šķiriskās struktūras veidošanās īpatnības, noteica atsevišķas Latvijai vien raksturīgas revolūcijas iezīmes. Viena no tām bija bezzemnieku un trūcīgās zemniecības masu augstā organizētība, kas izpaudās bezzemnieku padomju izveidē.

Raksturojot apstākļus, kuri noteica darba zemniecības masu organizēšanos, vispirms jāuzsver krasā šķiru diferenciācija Latvijas laukos.

Latvija bija viens no visattīstītākajiem Krievijas rūpniecības rajoniem. Lauksaimniecībā kapitālisma attīstība notika pa t. s. prūšu ceļu, kā to spilgti raksturo zemes īpašumu aina. Pēc oficiāliem statistikas datiem, 1905. gadā Latvijas zemes īpašumi sadalījās šādi: 48,3% piederēja muižniekiem, 38,5% — zemniekiem, 10,7% — valstij, 2,5% — baznīcai u. c. īpašniekiem.⁶ Starp Krievijas 50 guberņām

⁴ Padomju Sociālistisko Republiku Savienības Konstitūcija (Pamatlikums). Pieņemta PSRS deviņā sasaukuma Augstākās Padomes ārkārtējā, septītajā sesijā 1977. gada 7. oktobrī. R., 1977, 6. lpp.

⁵ PSKP Centrālās Komitejas 1984. gada 10. aprīļa plēnuma materiāli. R., 1984, 22.—24. lpp.

⁶ Очерки экономической истории Латвии (1900—1917). Рига, 1968, с. 42—43.

muižniekiem piederošo zemju platības ziņā Vidzeme un Kurzeme ieņēma otro un trešo vietu aiz Igaunijas guberņas (Vidzemē muižnieku rokās atradās 53,8%, Kurzemē — 41,6% zemes. Krievijas Eiropas daļā 1905. gadā privātām muižām piederēja caurmērā 26% no kopējās zemes platības)⁷. Muižnieku īpašumu galvenais tips bija lielās muižu saimniecības. Vidējais muižnieku zemes īpašumu apmērs Kurzemē bija 2667,6, Vidzemē — 1824,9 desetīnas.⁸ (Krievijā privātu muižu vidējais lielums bija 564 desetīnas.)

Latvijā no citiem Krievijas rajoniem atšķirīga bija arī zemnieku zemes īpašumu veidošanās.⁹ Zemnieku zeme Vidzemē un Kurzemē bija koncentrēta galvenokārt lauku buržuāzijas — lielsaimnieku rokās. Pēc 1905. g. zemes skaitīšanas datiem, visā Latvijā bija 80 280 no muižniekiem izpirktu un izpiršanas procesā atrodošos zemnieku saimniecību, no kurām 46,1% bija lauku buržuāzijas saimniecības ar 25 un vairāk desetīnām zemes. Sīko, nabadzīgo saimniecību ar 1—10 desetīnām bija 18,2%, vidējo — ar 10—25 desetīnām — 35,7%.¹⁰ Sīkās un vidējās saimniecības bija raksturīgas galvenokārt Latgalei. Vidzemē 94% no zemnieku saimniecībām bija lauku buržuāzijas īpašumi, un tām piederēja 97,7% zemnieku zemes.¹¹ Kapitālisma attīstības augstais līmenis un Latvijas agrārā iekārta noteica milzīga skaita bezzemnieku izveidošanos. Latvijā, atskaitot Latgali, kur agrārā iekārta līdzinājās Iekškrīevijas guberņu agrārājai iekārtai, 60—70% lauku iedzīvotāju bija bezzemnieki. Viņu skaita ziņā Kurzeme un Vidzeme ieņēma pirmās vietas no visām Krievijas guberņām: uz katriem 100 lauksaimniecībā nodarbinātajiem Kurzemē bija 72 bezzemnieki, bet Vidzemē — 66.¹² 1917. gadā bezzemnieku kopskaits Vidzemē bija aptuveni 250 000.¹³

Sociālekonomiskā ziņā tas bija neviendabīgs lauku iedzīvotāju grupējums, kuram Latvijas Sociāldemokrātijas V kongress deva šādu skaidrojumu: «Par bezzemniekiem mēs uzskatām lauku proletariātu (kalpus), graudniekus un mazmāju rentniekus (kas neekspluatē algotu darba spēku), amatniekus un brīvās profesijas, kā skolotājus utt.»¹⁴

Otrs svarīgs faktors, kas noteica Vidzemes bezzemnieku sevišķi plašu organizēšanos un iesaistīšanos revolūcijā, bija tas, ka Latvijas Sociāldemokrātija, ņemot vērā augsto kapitālisma attīstību un lauku

⁷ Очерки экономической истории Латвии (1900—1917), с. 41, 42.

⁸ Latvijas PSR vēsture. R., 1955, 2. sēj., 132. lpp.

⁹ Sk. *Mieriņa A.* Agrārās attiecības un zemnieku stāvoklis Kurzemē 19. gs. 2. pusē. R., 1968, 50.—91. lpp.; *Очерки экономической истории Латвии (1860—1900)*. Рига, 1972, с. 25—87, 270—323; *Козин М. И.* Латышская деревня в 50—70-е годы XIX века. Рига, 1976, с. 216—253; *Niedre O.* Baltijas zemniecības sociālā struktūra XX gs. pirmajos gadu desmitos. R., 1980, 28.—37. lpp.

¹⁰ Latvijas PSR vēsture. Saīsināts kurss. R., 1967, 193. lpp.

¹¹ Турпат, 193., 194. lpp.; *Очерки экономической истории Латвии (1900—1917)*, с. 46.

¹² *Очерки экономической истории Латвии (1900—1917)*, с. 10.

¹³ *Сіпа*, 1917, 8. jūn.

¹⁴ Latvijas Komunistiskās partijas kongresu, konferenču un CK plēnumu rezolūcijas un lēmumi. R., 1958, 1. d., 145. lpp.

iedzīvotāju šķiru polarizēšanos, laukos bija izveidojusi stingrus atbalsta punktus — lauku sociāldemokrātiskās organizācijas un pulciņus. (1904. g. jūnijā, latviešu sociāldemokrātiskajām organizācijām apvienojoties, tika izveidota Latviešu Sociāldemokrātiskā Strādnieku partija — LSDSP (no 1906. g. līdz 1919. g. saucās Latvijas Sociāldemokrātija — LSD, no 1919. g. marta — Latvijas Komunistiskā partija).) Sevišķi plaša partijas rindu izaugsme notika 1905. gadā un it sevišķi — jaunu revolucionārās kustības uzplūdu gados. 1910. g. beigās partijas nelegālo organizāciju tīkls aptvēra visu Latviju. Šajā laikā Latvijā darbojās sešas LSD lauku organizācijas ar vairāk nekā 1000 biedriem. Lauku organizācijās iekļāvās gan pilsētu, gan miestu darbaļaudis, taču tāpēc, ka to darbības teritorijā neatradās lieli rūpniecības uzņēmumi, pārsvarā tām bija laukstrādniecisks sastāvs.¹⁵ Kaut partijas rindas Latvijā smagi skāra kara laika represijas, mobilizācija armijā un uz tranšeju darbiem, Kurzemes nonākšana vācu okupācijā un Rīgas rūpniecības proletariāta evakuācija uz Iekškrīevijas apvidiem, LSD organizāciju un biedru skaits stipri samazinājās, to darbība sašaurinājās, taču neapsīka. Pēc Februāra revolūcijas, kad partija uzsāka legālu darbību, tai bija saglabātas organizācijas laukos un uzkrāta milzīga darba pieredze lauku iedzīvotāju vidū. Pēc legalizēšanās partija veica lielu darbu savu organizāciju atjaunošanā un nostiprināšanā. Jau marta beigās LSD biedru skaits pārsniedza 1000 cilvēku, no kuriem vairāk nekā 300 darbojās Rīgā, 370 — armijā, apmēram 350 — lauku organizācijās.¹⁶ Partijas rindas strauji auga. 1917. gada jūlijā LSD lauku organizāciju biedru skaits jau bija 1588, bet oktobrī — 2476.¹⁷

Skaitliski lielākā bija LSD Malienas organizācija ar centru Jaungulbenē. 1917. gada martā legalizējoties, tās sastāvā bija 150 partijas biedri.¹⁸ Viņu skaits līdz maija beigām palielinājās gandrīz 4 reizes. 1917. gada pavasarī Malienas organizācijā bija apvienoti 15 LSD rajoni, no kuriem lielākie bija Jaungulbenes un Madonas rajoni — 80 biedri katrā, Lubānas — 74, Adlienas — 50, Ļaudonas — 44, Litenes — 40, Dzelzavas — 32, Galgauskas — 30 biedri utt.¹⁹

Arī Vidienas organizācija, kuras centrs atradās Valmierā, pārgāja uz darbu legālos apstākļos 1917. g. martā, apvienojot 150 biedrus.²⁰ 1917. g. maijā tās sastāvā bija 12 LSD rajoni ar kopējo par-

¹⁵ *Спруге Л. П.* Сельские организации СДЛК (1910—1914 гг.). Автореферат дис. на соиск. учен. степ. канд. ист. наук. Таллин, 1978, с. 12.

¹⁶ Latvijas Komunistiskās partijas vēstures apcerējumi. R., 1961, 1. d., 278. lpp.

¹⁷ *Ziemeļis S.* Ļeņinisma uzvara Latvijas strādnieku kustībā. R., 1977, 233.—234. lpp.

¹⁸ Latvijas Komunistiskā partija Oktobra revolūcijā 1917. Dokumenti un materiāli (1917. g. marts — 1918. g. februāris). R., 1957, 600. lpp.

¹⁹ *Арте А. Я., Силиньш А. Я.* Участие Малиенской организации СДЛК (СДЛ) в борьбе за власть Советов в 1917 году. — Изв. АН ЛатвССР, 1983, № 3, с. 18.

²⁰ LKP Oktobra revolūcijā 1917, 79. lpp.

tijas biedru skaitu 502. Vidienas organizācijas lielākie rajoni bija Valmieras — 180 biedri, Rūjienas — 66, Raunas — 33, Smiltenes — 22 biedri utt.²¹

1917. g. jūnijā, apvienojoties LSD Valkas organizācijai ar LSD Vidienas organizācijas Augstrozes, Rūjienas un Strenču rajoniem, nodibinājās LSD Valkas—Rūjienas organizācija ar centru Valkā. Līdz gada beigām tās LSD rajonu skaits pieauga 3 reizes. Tie darbojās Apē, Augstrozē, Ērgemē, Gaujienā, Ipiķos, Kārķos, Mazsalacā, Nauksēnos, Rūjienā, Strenčos u. c.²²

Līdz 1917. g. beigām no jauna izveidojās vairāk nekā 20 jauni LSD rajoni arī Malienā un Vidienā. Malienas organizācijā nodibinājās Annas, Alsviķu, Bebru, Balvu, Kalnciema, Kalsnavas, Lāsberģa, Lizuma, Liepnas, Lejasciema, Mārcienas, Vecgulbenes, Veclaicenes rajoni; Vidienas organizācijā — Amatas, Vecpiebalgas, Palsmanes, Drustu, Gatartas, Matīšu, Rencēnu, Ķirbižu, Limbažu, Skujienas un Ērgļu rajoni.²³ Partijas biedru ikdienas atrašanās lauku iedzīvotāju vidū nodrošināja izvērto uzdevumu izskaidrošanu katrā lauku sētā, kas tuvināja bolševiku idejas visplašākajām darbaļaužu masām, sekmeja to organizēšanas un iesaistīšanas revolūcijā.

Šķiru spēku izvietojuma īpatnības Latvijā²⁴ noteica to, ka cīņā par ietekmi masās šķirtne iezīmējās nevis starp proletārisko partiju un sīkburžuāzisko demokrātiju — kā tas bija gandrīz visos Krievijas rajonos —, bet gan starp LSD un latviešu nacionālistisko buržuāziju, ko pirmām kārtām pārstāvēja 1917. g. aprīļa beigās nodibinātā Latvijas lauku buržuāzijas partija — Zemnieku savienība.

Vācu muižniekiem un vācu buržuāzijai, privileģētajai ierēdniecībai, galēji labējiem latviešu buržuāzijas slāņiem (latviešu tautas partijai, republikāņu partijai) pēc cara gāšanas ietekmes masās nebija.

Starpslāņu īpatsvars Vidzemē un Kurzemē bija niecīgs un sīkburžuāzisko partiju ietekme nenozīmīga. Latviešu sociāldemokrātu savienība (sociālisti revolucionāri) pēc 1905. g. revolūcijas bija gandrīz pilnīgi nozuduši no politiskās skatuves. Pēc Februāra revolūcijas viņi aktivizējās un apvienoja savās rindās ap 1000 biedru, taču viņu politiskā ietekme bija niecīga. Meņševikiem Latvijā pat nebija savas izveidotas organizācijas, atsevišķas meņševiku — aizsardzībnieku grupas funkcionēja Rīgā, Petrogradā un citās pilsētās, un viņu ietekme bija nenozīmīga.

Pēc Februāra revolūcijas Latvijā radās daudz jaunu latviešu buržuāzijas partiju: nacionāldemokrātiskā, demokrātiskā, radikāli demokrātiskā u. c. partijas. Tās būtībā bija nelielas buržuāzijas darbinieku grupas, kas nebalstījās uz masām, un nekādas nopietnas politiskas ietekmes tām nebija.

²¹ LKP Oktobra revolūcijā 1917, 599. lpp.

²² Latvijas PSR Mazā enciklopēdija. R., 1968, 2. sēj., 430. lpp.

²³ LKP Oktobra revolūcijā 1917, 599., 600. lpp.

²⁴ Sk. *Apine I.* Latvijas Sociāldemokrātija un nacionālais jautājums (1893—1917). R., 1974, 288., 289. lpp.

Šķiru pretrunas Vidzemē saasināja un darba zemniecības organizēšanos veicināja kara izraisītais posts un XII armijas revolucionāro daļu ietekme, Krievijas proletāriskās kustības centra — Petrogradas tuvums.

Konkretizējot izpētes objektu, jāatzīmē, ka to veido Vidzemes Bezzemnieku padome, 239 pagastu bezzemnieku padomes un tās deputātu padomes, kuru sastāvā iekļāvās bezzemnieku pārstāvji un kuras veica darbu lauku iedzīvotāju vidū, organizējot tos cīņai par sociālistiskās revolūcijas uzvaru, — t. i., Rīgas Strādnieku deputātu padomes Bezzemnieku sekcija, Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padome, 4 Vidzemes apriņķu un 5 rajonu apvienotās strādnieku, kareivju un bezzemnieku deputātu padomes.

Darba hronoloģiskos ietvarus nosaka padomju vēstures zinātnē pieņemtā Oktobra revolūcijas vēstures periodizācija. Tas ir sociālistiskās revolūcijas sagatavošanas un norises laiks, kas ietver sevī revolūcijas mierīgas attīstības (no 1917. g. 27. februāra līdz 4. jūlijam), revolūcijas spēku mobilizācijas bruņotai cīņai un Oktobra bruņotās sacelšanās sagatavošanas (no 1917. g. 5. jūlija līdz 24. oktobrim), sociālistiskās revolūcijas uzvaras, padomju varas nodibināšanas un tās darbības sākuma (no 1917. g. 25. oktobra līdz 1918. g. 18.—22. februārim) posmus. Galvenā uzmanība veltīta pirmsoktobra laikam. Pēcoktobra posms aplūkots grāmatas noslēgumā, un tajā analizēti vēstures literatūrā līdz šim tikpat kā nemaz neatspoguļotie padomju darbības divi aspekti: jaunā valsts aparāta veidošana un vecās ekspluatatoru valsts mašīnas salaušana. Pirmos sociālistiskos pārkārtojumus rūpniecībā un lauksaimniecībā vēsturnieki ir analizējuši samērā plaši, tāpēc darba ierobežotā apjoma dēļ pie tiem pakavēties nebija iespējams.

Pētījuma objekta ģeogrāfiskā reģiona ierobežošanu ar Vidzemi nosaka tas, ka Kurzeme no 1915. g. līdz 1918. g. beigām atradās vācu okupācijā, bet trešais Latvijas novads — Latgale — šajā laikā ietilpa Vitebskas guberņas sastāvā un tās sociālekonomiskie apstākļi un līdz ar to arī revolucionārās kustības vēstures problemātika tajā atšķīrās no pārējās Latvijas. Vidzemes guberņas latviešu daļa kopš 1917. g. 30. marta funkcionēja kā Krievijas patstāvīga administratīva vienība.

Bezzemnieku padomju loma sociālistiskās revolūcijas sagatavošanā un norisē Vidzemē izraisa lielu zinātnisku un politisku interesi, tālu pārsniedzot lokālas vai reģionālas problēmas ietvarus. Vidzeme bija pirmais Krievijas apgabals, kur pārejas periodā uz sociālistisko revolūciju visā pilnībā tika realizēta V. I. Ļeņina nostādne par nepieciešamību organizēt darba zemniecību savās īpašās organizācijās: līdz 1917. g. maija beigām visos 239 Vidzemes pagastos bija ievēlētas bezzemnieku padomes. 27. maijā Valmieras apriņķī, 2. jūlijā — Rīgas, 16. jūlijā Cēsu un Valkas apriņķos konstitūējās šo apriņķu bezzemnieku padomes, kuras pēc apvienošanās ar apriņķu strādnieku un kareivju padomēm darbojās kā apvienoto strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju bezzemnieku sekcijas.

29. un 30. jūlijā organizatoriski noformējās un uzsāka aktīvu darbību Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padome — vienīgais šāda veida nacionāla rajona orgāns Krievijā, kas kopš savas dibināšanas darbojās boļševiku vadībā. Latvijas Sociāldemokrātijas idejiskā vadībā, ar strādnieku un kareivju organizatorisku un praktisku atbalstu, ko nodrošināja bezzemnieku padomju iekļaušanās vienotajā strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju sistēmā, bezzemnieku padomes veica lielu darbu lauku darbaļaužu organizēšanā cīņai par sociālistiskās revolūcijas uzvaru.

Vidzeme piederēja pie tiem Krievijas valsts apgabaliem, kuriem boļševiku partijas un V. I. Ļeņina stratēģiskajos plānos, gatavojot bruņoto sacelšanos un kaldinot sociālistiskās revolūcijas uzvaru, bija sevišķi svarīga nozīme.²⁵ Izstrādādams Oktobra bruņotās sacelšanās plānu, V. I. Ļeņins rakstīja: «Lozungs «visu varu Padomēm» ir sacelšanās lozungs.. Ne balsošana, ne «kreiso eseru» iesaistīšana, ne provinču Padomju pievienošana, ne to kongress ir galvenais. Galvenais ir sacelšanās, ko *var* un ko vajag izšķirt Petrogradai, Maskavai, Helsingforsai, Kronštatei, Viborgai un Rēvelei. *Pie Petrogradas* un Petrogradā — lūk, kur var un vajag izšķirt un realizēt šo sacelšanos iespējami nopietnāk, iespējami organizētāk, iespējami ātrāk, iespējami enerģiskāk.»²⁶ Pieminēdams Petrogradu, pasvītrodams vārdus «pie Petrogradas», V. I. Ļeņins skaidri norādīja sociālistiskās revolūcijas attīstības stratēģisko virzienu. Viņš reālistiski izsvēra šķiru spēku samēru šajā rajonā, arī Baltijā, un, gatavojot un īstenojot sociālistisko revolūciju, partijas plānos ierādīja šiem apgabaliem svarīgu vietu.²⁷

1917. g. notikumi Vidzemē reizē ir arī asas ideoloģiskās cīņas objekts. Politisko un ekonomisko varu Latvijā zaudējušās buržuāzijas un muižnieku ideologi izvērš niknu melu kampaņu, lai visādi izkropļotu Oktobra revolūcijas vēsturi Latvijā. Viņu sacerējumus raksturo naidīgums pret darbaļaužu masām, latviešu buržuāzijas apoloģija un notikumu patiesās būtības klaja vai maskēta falsifikācija. Rupji izkropļojot padomju varas būtību un mērķus, buržuāziskie vēsturnieki apzināti noklusē tautas masu revolucionāro cīņu 1917. gada notikumus un padomju orgānu radošo darbību, lai tādējādi noliegtu faktu, ka padomju varai bija milzīga tautas vairākuma atbalsts.

²⁵ *Drizulis A.* Lielā Oktobra uzvara Baltijā. — Padomju Latvijas Komunisti, 1976, Nr. 11, 11. lpp.

²⁶ *Ļeņins V. I.* Vēstule biedriem boļševikiem, kas piedalās Ziemeļu apgabala padomju kongresā. — Raksti, 26. sēj., 154.—155. lpp.

²⁷ *Drizulis A.* Lielā Oktobra uzvara Baltijā, 11. lpp.

AVOTU UN LITERATŪRAS APSKATS

Jau 19. gs. vidū K. Markss un F. Engelss, analizējot Francijas un Vācijas revolūciju pieredzi, nonāca pie secinājuma par proletariāta un zemniecības savienības nepieciešamību kā proletāriskās revolūcijas uzvaras un proletariāta diktatūras priekšnoteikumu.

Ideju par strādnieku un zemnieku revolucionāro savienību imperiālisma un proletārisko revolūciju laikmetā radoši attīstīja V. I. Ļeņins. Analizējot Krievijas pirmās revolūcijas pamatiezīmes un īpatnības, V. I. Ļeņins izstrādāja atziņas par strādnieku šķiras savienību ar zemniecību buržuāziski demokrātiskajā revolūcijā un par proletariāta savienību ar trūcīgo zemniecību, ar visām pilsētas un lauku pusproletāriskajām masām sociālistiskajā revolūcijā; par buržuāziski demokrātiskās revolūcijas pāraugšanu sociālistiskajā. Viņš atklāja arī konkrētu strādnieku šķiras un darba zemniecības savienības formu — padomes.

Strādnieku un kareivju padomes un zemnieku revolucionārās komitejas Krievijā pirmo reizi izveidojās 1905. gadā darbaļaužu revolucionārās jaunrades rezultātā. Radušās kā atsevišķu uzņēmumu pilnvaroto vai pārstāvju orgāni ekonomisko un politisko streiku vadīšanai, padomes pārvērtās par sacelšanās sagatavošanas orgāniem un jaunās varas dīgli. Nerēķinoties ar cara valdības likumiem, tās izdeva savus rīkojumus un pavēles, revolucionārā ceļā realizēja 8 stundu darbadienu un demokrātiskās brīvības. KSDSP un visam Krievijas proletariātam izvirzījās jautājums, kā novērtēt jaunās organizācijas un kāda loma tām būs turpmākajās revolucionārajās cīņās. 1905. g. novembrī V. I. Ļeņins pirmo reizi sniedza jautājuma par padomēm teorētisku analīzi. Brīdinādams nesajaukt tās ar arod biedrībām un politiskām partijām, viņš tālredzīgi saskatīja padomēs sacelšanās orgānus un jaunas revolucionārās varas dīgļus.¹ Vēl konkrēti nenorādot, kāda būs jaunās revolucionārās varas organizācijas politiskā forma, V. I. Ļeņins ieskicēja tās darbības

¹ Ļeņins V. I. Mūsu uzdevumi un strādnieku deputātu Padome. — Raksti, 10. sēj., 5., 9. lpp.

programmu. Tai jāatbilst plašu darbaļaužu masu interesēm: jārealizē politiskās brīvības, jānodrošina visas tautas satversmes sapulces sasaukšana, jālikvidē nacionālie spaidi, jānodrošina 8 stundu darbadiena un visas zemes pāriešana zemnieku rokās. Par zemnieku padomēm pirmo reizi V. I. Ļeņins runāja 1907. gadā, uzstājoties KSDSP V kongresā ar referātu par attiecībām pret buržuāziskajām partijām.² Līdz 1917. gadam V. I. Ļeņins bija teorētiski nopamatojis padomju lomu un galvenos uzdevumus. Savienojoties tautas masu revolucionārajai jaunradei un ģeniālā domātāja V. I. Ļeņina teorētiskajām atziņām, boļševiku partija ieguva lielisku strādnieku šķiras un darba zemniecības politiskās organizācijas formu, kam bija vēsturiska nozīme cīņā par sociālismu.

Jautājumam par padomēm V. I. Ļeņins no jauna pievērsās pēc Februāra buržuāziski demokrātiskās revolūcijas, kad Krievijā atkal izveidojās strādnieku, kareivju un zemnieku padomes. Buržuāzija, kuru pilnībā apmierināja Februāra revolūcijas rezultāti, sadarbibā ar meņševikiem un eseriem tiecās aizraut masas ar buržuāziskās republikas lozungu. Boļševiku mērķis bija turpināt revolūciju līdz sociālistiskās revolūcijas uzvarai. Šajos apstākļos bija nepieciešams dot atbildi uz jautājumu par proletariāta diktatūras formu. Radoši attīstot tālāk K. Marksa un F. Engelsa mācību par valsti, V. I. Ļeņins Aprīļa tēzēs noformulēja izcilo zinātnisko atklājumu par padomju republiku kā vispiemērotāko proletariāta diktatūras formu: «Nevis parlamentāra republika, — atgriešanās pie tās no S. D. P. būtu solis atpakaļ, — bet strādnieku, kalpu un zemnieku deputātu Padomju republika visā zemē, no apakšas līdz augšai.»³

V. I. Ļeņins Krievijas boļševikiem izvirzīja praktisku uzdevumu — nekavējoties izveidot veselu padomju sistēmu, kuras svarīgā posmā būtu zemnieku padomes. Vēl atrazdamies emigrācijā, viņš rakstīja: «Zemnieku deputātu Padomes, laukstrādnieku Padomes — lūk, viens no visnopietnākajiem uzdevumiem.»⁴ Pēc atgriešanās Krievijā V. I. Ļeņins izstrādāja visus kardinālos zemnieku deputātu padomju celtniecības jautājumus.

Monogrāfijas izstrādē sevišķi svarīgas ir V. I. Ļeņina atziņas par zemnieku deputātu padomju darbības uzdevumiem. V. I. Ļeņins zemnieku padomes, tāpat kā strādnieku un kareivju padomes novērtēja par valsts varas orgāniem un aicināja tās revolūcijas attīstības interesēs nekavējoties realizēt revolucionārās varas funkcijas. Viņš uzsvēra, ka zemnieku padomēm laukos ir jāklūst par visu revolucionāro spēku centriem, ar kuru palīdzību boļševikiem jāorganizē un politiski jāizglīto darba zemniecība. Darbaļaužu interesēs tām jārisina visi praktiskie ikdienas jautājumi: jā rūpējas par labības ražošanas palielināšanu, par tās taisnīgu sadalīšanu. Taču pats

² Ļeņins V. I. KSDSP V kongress. Referāts par attiecībām pret buržuāziskajām partijām 12. [25.] maijā. — Raksti, 12. sēj., 396. lpp.

³ Ļeņins V. I. Par proletariāta uzdevumiem šīnī revolūcijā. — Raksti, 24. sēj., 5. lpp.

⁴ Ļeņins V. I. Vēstules no tālienes. — Raksti, 23. sēj., 288. lpp.

galvenais jautājums Krievijā bija zeme. Tādēļ par zemnieku padomju svarīgāko uzdevumu V. I. Ļeņins izvirzīja prasību realizēt boļševiku partijas agrāro programmu.⁵ Ar konkrētu skaitļu analīzi viņš pārliecinoši pierādīja, ka «labprātīga vienošanās» starp muižniekiem un zemniekiem, neaplaupot pēdējos, nav iespējama, un aicināja zemnieku padomes organizēti un nekavējoties konfiscēt muižnieku zemes. Šie pasākumi attīstītu šķiru cīņu laukos un ļautu darbaļaužu masām uz personiskās pieredzes pamata pārliecināties, ka zemi, maizi, politiskās brīvības viņi varēs nodrošināt, tikai izveidojot padomju vienvaldību. Šos uzdevumus nevarēja veikt vispārdemokrātiskās organizācijas. Tāpēc, lai pastiprinātu lauku proletariāta ietekmi padomēs, izolētu buržuāziskos elementus, V. I. Ļeņins izvirzīja uzdevumu organizēt īpašas kalpu deputātu padomes un īpašas trūcīgo (pusproletārisko) zemnieku deputātu padomes vai vismaz panākt, lai trūcīgie zemnieki izveidotu savu deputātu apspriedes frakciju veidā kopējo zemnieku padomju ietvaros.⁶

Padomju vēstures izpētes teorētisko bāzi papildina KSDS(b)P direktīvie materiāli, kuri atspoguļo boļševiku partijas cīņu par padomju izveidošanu un vadīšanu.

Darbā izmantoti Latvijas PSR Centrālā Valsts Oktobra revolūcijas un sociālistiskās celtniecības arhīva (turpmāk — LPSR CVORA), Latvijas PSR Centrālā Valsts vēstures arhīva (LPSR CVVA), PSRS Centrālā Valsts Oktobra revolūcijas un sociālistiskās celtniecības arhīva (ЦГАОР СССР) un PSRS Centrālā Valsts kara vēstures arhīva (ЦГВИА СССР) fondu materiāli.

Nozīmīgākā dokumentālo avotu grupa ir pašu **strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju** materiāli (bezzemnieku padomju sēžu protokolu grāmatas, izejošie un ienākošie raksti, sarakste, kases grāmatas u. c.). Lielākā daļa šo dokumentu glabājas LPSR CVORA fondos. Šādi avoti ir saglabājušies par Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomi,⁷ Valmieras apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomi, Smiltenes rajona Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomi un par atsevišķām pagastu bezzemnieku padomēm: Kolbergā, Sēļu, daļēji par Stalbes, Siguldas, Valmieras un dažām citām. Liela zinātniska vērtība ir diemžēl nelielā skaitā saglabājušamies Rīgas Strādnieku padomes materiāliem. Dažu bezzemnieku padomju protokolu grāmatas atrodamas LPSR CVVA pagastu valžu fondos: Kusas, Liellugažu u. c. Pašu strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju dokumenti ir vispilnīgākais dokumentālais materiāls, pēc kura var izsekot bezzemnieku

⁵ Ļeņins V. I. I Viskrievijas zemnieku deputātu kongress 1917. g. no 4. līdz 28. maijam (no 17. maija līdz 10. jūnijam). — Raksti, 24. sēj., 439.—452. lpp.

⁶ Ļeņins V. I. Proletariāta uzdevumi mūsu revolūcijā. — Raksti, 24. sēj., 50. lpp.

⁷ Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes un tās Izpildkomitejas (Iskolata) sēžu protokoli glabājas LKP CK Partijas vēstures institūta Partijas arhīvā, bet Iskolata Prezidija protokoli u. c. materiāli — LPSR CVORA.

padomju izveides procesam, sastāvam, tā maiņai, svarīgākajiem darbības aspektiem, noskaidrot guberņas, apriņķu, rajonu un pagastu padomju attiecības, atspoguļot padomju lomu šķiru cīņas pasākumu organizēšanā un vadīšanā. Šis grupas dokumentu kā avotu trūkums ir tāds, ka tie saglabājušies nepilnīgi un tajos netika fiksēts viss šo organizāciju daudzpusīgais ikdienas darbs.

Svarīga ir otra avotu grupa — **administratīvo un pašvaldības iestāžu materiāli**. Lauku iedzīvotāju šķiru cīņas pētīšanā primāra nozīme ir t. s. zemnieciskās izcelsmes dokumentiem. To visplašākais klāsts uzkrājies pagastu valžu fondos. 1917. gadā Vidzemē bija 239 pagasti. LPSR CVVA un LPSR CVORA krātuvēs ir ap 100 pagastu valžu fondu, kuri satur materiālus par 1917. gadu. Tomēr daļā no tiem ir neliels vēsturiskā materiāla daudzums (viena vai divas uzskaites vienības) un tie sniedz nepilnīgu ieskatu pagasta sabiedriskajā dzīvē. Liels pagastu arhīvu materiālu trūkums ir to nevienmērīgais sadalījums pa Vidzemes teritoriju (par Valmieras apriņķi ir saglabājies ap 40 pagastu valžu fondu, Valkas — ap 30, Cēsu — ap 20, Rīgas — 12).

Galvenie pagastu lietvedības dokumentu veidi, kas izmantoti jautājuma pētīšanai, ir:

1) *protokolu grāmatas*. Tas ir viens no visvērtīgākajiem un bagātākajiem dokumentiem. Pēc protokolu grāmatām var izsekot daudziem pagastu sabiedriskās dzīves jautājumiem: buržuāzijas centieni sagrābt vietējo varu, bezzemnieku masu iesaistīšanās politiskajā dzīvē, šķiru cīņas pieaugoša saasināšanās u. c. Šo materiālu vērtību palielina tas, ka pagastu pašvaldību lietvedībā atspoguļojas dažādu varas iestāžu rīkojumu un instrukciju izpilde. Sakarā ar to ir vesela rinda jautājumu, par kuriem ziņas ir fiksētas visās protokolu grāmatās. Vairāku desmitu vienveidīgu faktu salīdzinājums ļauj noskaidrot vēsturiskā procesa atainošanai svarīgo jautājumu: cik lielā mērā dažos pagastos konstatētie fakti ir tipiski. Sevišķi vērtīgas ir tās pagastu protokolu grāmatas, kurās epizodiski vai visu laiku tika rakstīti arī bezzemnieku padomju un bezzemnieku sapulču protokoli, piemēram, Dauguļu, Idus, Ķoņu, Pedeles, Zeltiņu, Zvārtavas u. c.;

2) *izejošo un ienākošo rakstu reģistra grāmatas*. Tajās numerācijas kārtībā tika ierakstīti pagasta padomes izdotie un reģistrēti ienākušie dokumenti, norādot to nosūtīšanas vai saņemšanas datumu, adresātu un īsu saturu (dažreiz dots pilns dokumenta teksts). Šajos ierakstos atrodamas ziņas par bezzemnieku padomju ziņojumiem, lēmumiem, prasībām, sapulču protokolu īsiem atreferējumiem; pēc izdotajām personas apliecībām var noskaidrot revolucionāri demokrātisko iestāžu, to skaitā bezzemnieku padomju, miliču, sarkanģvardu, pārtikas, agrārkomiteju un pagastu padomju darbinieku vārdus;

3) *sarakstīšanās dokumentu sakopojums*. Pēc sava satura šī dokumentu grupa ir tuva iepriekšējai, bet atšķirībā no tās te kon-

centrētas fragmentārākas, toties par vienu vai otru notikumu plašākas ziņas;

4) *iedzīvotāju saraksti*. Pagastā pierakstīto iedzīvotāju sarakstos bija uzskaitītas ģimenes pilnā sastāvā, norādot katrā tās locekļa dzimšanas laiku un radniecību pret ģimenes galvu. Šo sarakstu vērtību veido tas, ka pēc tiem var noteikt pagasta sabiedrības locekļu sociālo piederību, jo atkarībā no tās iedzīvotāji te iedalīti 5 grupās: saimnieki (māju īpašnieki), rentnieki, muižas kalpi, saimnieku kalpi, vaļinieki (savrocnieki). Arpagastnieki tika reģistrēti atsevišķos sarakstos, nesniedzot ziņas par sociālo stāvokli;

5) *statistisko ziņu pirmmateriāli* par pagasta saimnieciskās dzīves jautājumiem, iedzīvotājiem, dažādu vēlēšanu rezultātiem, darba algām u. c.

Bez šiem avotiem darbā vēl plaši izmantoti Vidzemes guberņas pārtikas komitejas, Vidzemes guberņas Pagaidu valdības komisāra, Vidzemes Pagaidu zemes padomes un Kara muzeja materiāli, kuri glabājas LPSR CVVA. PSRS Centrālajā Valsts Oktobra revolūcijas arhīvā vērtīgas ziņas par revolucionāro kustību Vidzemes laukos iegūtas Pagaidu valdības milicijas galvenās pārvaldes, Iekšlietu ministrijas un Pārtikas ministrijas fondos.⁸

Zināms daudzums arhīvu materiālu par bezzemnieku padomēm ievietots jau publicēto dokumentu un materiālu krājumos. No tiem vispirms jāmin no 1957. līdz 1963. gadam Maskavā izdotā dokumentu sērija astoņos sējumos.⁹ Izmantoti arī citi Maskavā un Ļeņingradā izdotie dokumentu krājumu materiāli.¹⁰

No dokumentu publikācijām Latvijā daudz vērtīgu ziņu sniedz LSD dokumentu un materiālu krājumi,¹¹ kā arī akadēmiķa A. Drīzuļa redakcijā, ar viņa ievadu un zinātniskajiem komentāriem izdots dokumentālo materiālu krājums «Октябрьская революция в Латвии»¹² un pirmoreiz vienkopus 1973. gadā publicētie Latvijas

⁸ ЦГАОР СССР, ф. 406 — Главное управление по делам милиции и по обеспечению личной и имущественной безопасности граждан; ф. 398 — Министерство внутренних дел Временного правительства; ф. 351 — Министерство продовольствия Временного правительства.

⁹ Великая Октябрьская социалистическая революция. Док. и материалы. М., 1957—1963. т. 1—8.

¹⁰ Крестьянское движение в 1917 году. М.-Л., 1927. 444 с.; Великая Октябрьская социалистическая революция. Хроника событий. М., 1957—1961. т. 1—4; Второй Всероссийский съезд Советов рабочих и солдатских депутатов. Сб. док. М., 1957. 628 с.

¹¹ Latvijas Komunistiskās partijas VI kongresa protokoli. [Pleskavā], 1920. 104. lpp.; LKP 25 gadi. Rakstu un materiālu krājums. Kongresu, konferenču un CK svarīgākie lēmumi un rezolūcijas. Maskava, 1929, 303.—400. lpp.; Latvijas Komunistiskā partija Oktobra revolūcijā 1917. Dokumenti un materiāli (1917. g. marts — 1918. g. februāris). R., 1957. 624 lpp.; Latvijas Komunistiskās partijas kongresu, konferenču un CK plēnumu rezolūcijas un lēmumi. R., 1958, 1. d., 117.—176. lpp.; Коммунистическая партия Латвии в Октябрьской революции 1917. Документы и материалы (март 1917 — февраль 1918 г.). Рига, 1963, 864 с.; Коммунистическая партия Латвии в цифрах (1904—1983 г.). Рига, 1984, с. 32—38.

¹² Октябрьская революция в Латвии. Док. и материалы. Рига, 1957. 459 с.

Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes, tās Izpildkomitejas (Iskolata) un Iskolata Prezidija protokoli un svarīgākie lēmumi.¹³

1917. gada sabiedriski politiskās dzīves dinamika, Pagaidu valdības valsts aparāta vājums, ekonomiskās dzīves dezorganizācija uzspieda savu zīmogu gan revolucionāro, gan Pagaidu valdības iestāžu dokumentācijai. Raksturīga ir lietvedības sašaurināšanās, kompakta materiāla un statistikas kopsavilkumu trūkums, tāpēc, novērtējot 1917. gada arhīvu materiālus kopumā, jāatzīmē to lielais daudzums, tomēr ikdienas statistikas dati ne vienmēr ir pietiekami precīzi, diezgan bieži tie ir pat pretrunīgi, daudzi svarīgi fondi kara apstākļu dēļ jau 1917. gadā ir gājuši bojā vai arī līdz šim laikam nav atrasti.

Vērtīgu papildinājumu arhīvu dokumentiem sniedz 1917. gada prese, sevišķi LSD centrālorgāns «Cīņa» un LSD CK speciāli lauku darbaļaudīm izdotā avīze «Laukstrādnieku Cīņa». Darbā izmantota arī buržuāziskā prese, it īpaši kontrrevolūcijas spēku galvenās politiskās partijas — Latviešu zemnieku savienības oficiozs «Līdums», jo, kā norādīja V. I. Ļeņins: «Nekas tā nepalīdz noskaidrot parādību politisko būtību kā ienaidnieku izteiktais šo parādību novērtējums...»¹⁴

Liels palīgs tēmas izstrādē bija revolūcijas dalībnieku atmiņas, it īpaši krājumi «1917. gads Latvijā», «Grūst vecā pasaule...», kā arī J. Biezā, K. Gaiļa, A. Samsona, J. Vilka, J. Viganta un daudzu citu revolucionāru saturīgie atmiņu stāstījumi.¹⁵

Oktobra sociālistiskās revolūcijas historiogrāfijā skaidri izdalās divi diametrāli pretēji virzieni: marksistiskā un buržuāziskā literatūra.

Buržuāziskie vēsturnieki, ignorējami vēstures faktus, noliedz plašu tautas masu apzinīgu piedalīšanos cīņā par sociālistiskās revolūcijas uzvaru Latvijā. Cenšamies pamatot savas šķiras kundzību, viņi vienpusīgi un subjektīvi tendenciozi izceļ buržuāzijas un tās organizāciju lomu Latvijas valsts tapšanā, ignorē uz tautas masu revolucionāro iniciatīvu izveidoto organizāciju darbību, bieži

¹³ Iskolata un tā Prezidija protokoli, 292 lpp.

¹⁴ Ļeņins V. I. Mācieties no ienaidniekiem. — Raksti, 10. sēj., 40. lpp.

¹⁵ 1917. gads Latvijā. Revolūcijas dalībnieku atmiņas. R., 1957. 372 lpp.; Grūst vecā pasaule... R., 1957. 327 lpp.; Revolucionārā Pārdaugava. Cīnītāju atmiņas. 1899—1919. R., 1960, 1. d. 496 lpp.; Biezais J. Liesmainie gadi. Atmiņas un pārdomas. R., 1957. 208 lpp.; 2. izd. R., 1973. 221 lpp.; Samsons A. Malienas kalpa dēls. Revolucionāra dzīves stāsts. R., 1973. 188 lpp.; Vigants J. Brāzmainajos vējos. Revolucionāra atmiņas. R., 1972. 170 lpp.; Gailis K. Atmiņas par Oktobra revolūcijas sagatavošanu un tās norisi Latvijā. — Grām.: Lielā Oktobra sociālistiskā revolūcija un ārzemju militārā intervencija Latvijā. R., 1957, 257.—267. lpp.; Birzgalis J. Atmiņas par Valmieras Strādnieku, zaldātu un bezzemnieku deputātu padomi 1917. gadā. — Turpat, 303.—323. lpp.; Vilks Я. Памятные дни. (Из воспоминаний о 1917 г.) — Коммунист Советской Латвии, 1957, № 4, с. 31—35; Vilks Я. ...Прошедшему душа открыта. — Дружба народов, 1977, № 9, с. 186—211; Гразкин Д. И. Оконная правда. (Воспоминания старого большевика.) М., 1958. 197 с.

vien pat noklusē to esamību. Ne buržuāziskās Latvijas, ne baltvācu, ne baltemigrantu vēsturnieki neatkarīgi no Oktobra sociālistiskās revolūcijas vēstures falsifikācijas koncepcijas nav radījuši nevienu darbu, kurā būtu daudz maz sistematizēti aplūkota bezzemnieku padomju vēsture.

Apkopojot avotu materiālus, autore balstījies uz padomju vēsturnieku darbiem. Dažādu šķiru cīņas aspektu vērtējums atrodams fundamentālajos kolektīvajos izdevumos par Oktobra revolūciju.¹⁶ Daudzi vērtīgi ierosinājumi ir gūti no speciāli šķiru cīņai laukos veltītajiem pētījumiem. No 50. gadu vidus līdz 70. gadu vidum Padomju Savienībā par strādnieku un darba zemnieku savienības jautājumiem ir iznācis ap 40 grāmatu un brošūru un ap 150 zinātnisku rakstu.¹⁷ Starp autoriem ir atzīmējami H. Ericjans, G. Gerasimenko, L. Gorjuškins, V. Kostrikins, N. Kravčuks, O. Moisejeva, T. Osipova, P. Peršins, A. Smirnovs, P. Soboļevs u. c.¹⁸ Bezzemnieku cīņas jautājumus Latvijā dziļāk izprast palīdzēja Igaunijas PSR vēsturnieku I. Sāta, K. Silivaska, I. Tipnera u. c. pētījumi par analogajiem procesiem Igaunijā.¹⁹

Oktobra revolūcijas vēsture ir viena no centrālajām latviešu marksistiskās historiogrāfijas problēmām. Par šo jautājumu ir uzkrājies ievērojams daudzums darbu, kurus šajā nelielajā literatūrā apskatā nav iespējams pat pieminēt. Tādēļ, visumā pievienojoties

¹⁶ История Коммунистической партии Советского Союза. М., 1967, т. 3, кн. 1. 603 с.; История СССР с древнейших времен до наших дней. М., 1967, т. 7. с. 7—327; Минц И. И. История Великого Октября. М., 1967, т. 1. 930 с.; М., 1968, т. 2. 1151 с.; М., 1973, т. 3. 1007 с.

¹⁷ Кострикин В. И. Крестьянское движение накануне Октября в советской историографии. — Вопр. истории, 1977, № 11, с. 37.

¹⁸ Ерицян Х. А. Советы крестьянских депутатов в Октябрьской революции. М., 1960. 191 с.; Герасименко Г. А. Партийная борьба в Советах Нижнего Поволжья. (1917 г.) Саратов, 1966. 124 с.; Герасименко Г. А. Низовые крестьянские организации в 1917 — первой половине 1918 годов. На материалах Ниж. Поволжья. Саратов, 1974. 341 с.; Герасименко Г. А., Точеный Д. С. Советы Поволжья в 1917 году. Борьба партий, большевизация Советов, октябрьские дни. Саратов, 1977. 324 с.; Горюшкин Л. М. Крестьянское движение в Сибири в 1917 году. (Спецкурс для студентов — историков гуманит. фак.). Новосибирск, 1975. 161 с.; Кострикин В. И. Земельные комитеты в 1917 году. М., 1975. 336 с.; Кравчук Н. А. Массовое крестьянское движение в России накануне Октября (март — окт. 1917 г.): по материалам великорус. губерний Европ. России. М., 1971. 278 с.; Моисеева О. Н. Советы крестьянских депутатов в 1917 году. М., 1967. 206 с.; Осипова Т. В. Классовая борьба в деревне в период подготовки и проведения Великой Октябрьской социалистической революции. М., 1974. 351 с.; Першин П. Н. Аграрная революция в России: ист.-экон. исслед. Кн. 1. (От реформы к революции.) М., 1966. 492 с.; Смрнов А. С. Большевики и крестьянство в Октябрьской революции. М., 1976. 232 с.; Смрнов А. С. Крестьянские съезды в 1917 году. М., 1979. 245 с.; Соболев П. Н. Беднейшее крестьянство — союзник пролетариата в Октябрьской революции. М., 1958. 340 с.

¹⁹ Саат И. М. Большевики Эстонии в период Октябрьской революции. Таллин, 1956. 241 с.; Саат И., Сийливаск К. Великая Октябрьская социалистическая революция в Эстонии. Таллин, 1977. 394 с.; Типнер И. Я. В огне революции. Таллин, 1964. 310 с.

LPSR historiogrāfijā dotajai atsevišķu darbu analīzei,²⁰ pakavēsimies pie tiem pētījumiem, kuri visciešāk saistīti ar monogrāfijas tēmu.

Latviešu marksistiskajā historiogrāfijā bezzemnieku padomēm novērtējumu pirmie devuši LSD vadītāji un strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju darbinieki J. Bērziņš (Andersons), J. Daniševskis, J. Krūmiņš (Pilāts), F. Roziņš, A. Upīts, P. Viksne u. c. Visdziļāk šo jautājumu analizējis izcilais LKP darbinieks P. Stučka.²¹ Viņa pamatsecinājums bija, ka «padomes ir un paliek tie revolucionārās valdības dīgļi, kuri noteiktā revolūcijas attīstības pakāpē spēs izaugt un pārvērsties proletariāta un lauku pusproletariāta Pag[aidu] valdībā...»²². Bezzemnieku padomju jautājuma izpratnē svarīgi ir arī P. Stučkas daudzie raksti par LSD agrārpolitikas jautājumiem.

Pirmos mēģinājumus apkopot Oktobra revolūcijas vēsturi latviešu boļševiki izdarīja jau 1918. gadā rakstu krājumā «Oktobra revolūcijas gada svētkos»²³. P. Stučka te spilgti raksturojis V. I. Ļeņina Aprīļa težu lielo ietekmi uz padomju lomas izpratni: «...no šīs dienas mums un mūsējiem bija skaidri, ka mēs skatāmies uz padomēm kā uz Parīzes Komūnas pētecēm un ka visu varu nodot padomēm nozīmē atkārtot Parīzes Komūnu. Kā migla nokrita no mūsu acīm, un mēs kļuvām redzīgi.»²⁴ P. Viksnes raksts šajā krājumā ir viens no pirmajiem apkopojošajiem rakstiem par Oktobra revolūciju Latvijā. Tajā vispārīgos vilcienos novērtēta arī strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju loma Oktobra revolūcijas sagatavošanā. No 20. gadu darbiem vēl jāatzīmē J. Krūmiņa (Pilāta) spilgtais polemiskais raksts par padomju varas patiesi demokrātisko saturu²⁵ un J. Daniševska saturīgais raksts «Latvijas Sociāldemokrātija 1917.—18. gados»²⁶ par LSD vadošo lomu Vidzemes strādnieku, kareivju un bezzemnieku revolucionārajā kustībā. Sakarā ar Oktobra revolūcijas 10. gadadienu E. Eferts (Klu-

²⁰ Бирон А. К., Дорошенко В. В. Советская историография Латвии. Рига, 1970, с. 269—297; Бирон А. К. Историография Октябрьской революции в Латвии. — Изв. АН ЛатвССР, 1967, № 11, с. 30—55; Бирон А. Lielā Oktobra vēstures pagaisojums Latvijas padomju vēsturnieku darbos. — Grām.: Oktobra cīņu liesmās. R., 1977, 9.—32. lpp.; Земелис С. В. Осуществление ленинских идеологических, организационных и тактических принципов в рабочем движении Латвии в период трех российских революций. (Историографический обзор.) — Изв. АН ЛатвССР, 1977, № 10, с. 85—101.

²¹ Stučka P. Cīņa par Oktobri. R., 1957. 202 lpp.; Стучка П. В борьбе за Октябрь. Сб. ст. Рига, 1960. 234 с.; Stučka P. Rakstu izlase. R., 1978, 2. sēj. 640 lpp.

²² Stučka P. P. Stučkas iesniegtā un LSD XIII konferencē pieņemtā rezolūcija «Par attiecībām pret Pagaidu valdību». — Rakstu izlase, 2. sēj., 132. lpp.

²³ Oktobra revolūcijas gada svētkos. Maskavā, 1918. 95 lpp.

²⁴ Stučka P. Pilsoniskā un proletāriskā revolūcija. — Turpat, 9. lpp.

²⁵ Pilāts. Oktobra revolūcija, viņas izcelšanās un zaudējumi Latvijā. — Cīņas Biedrs, 1920, Nr. 8—9, 82.—103. lpp.

²⁶ Daniševskis J. Latvijas Sociāldemokrātija 1917.—18. gados. — Grām.: LKP 25 gadi, 303.—333. lpp.

saīs) publicēja plašu rakstu «Latvijas bezzemnieks»²⁷, kurā faktiski pirmo reizi latviešu marksistiskajā historiogrāfijā deva precīzu jēdziena «bezzemnieks» definējumu. Vērtīgs ir viņa mēģinājums noteikt zemnieku sociālo struktūru Latvijā Oktobra priekšvakarā. Aplūkojot bezzemnieku masu organizēšanu 1917. gadā, E. Eferts (Klusais) augstu novērtē Bezzemnieku kongresa nozīmi un par tā svarīgāko rezolūciju atzīst lēmumu par bezzemnieku padomju organizēšanu. Nepakavējoties sīkāk pie bezzemnieku padomju darbības, viņš izseko lozunga par muižu konfiskāciju satura maiņai līdz ar revolūcijas padziļināšanos.

Nākošais mēģinājums sistematizēt un izskaidrot šķiru cīņu laukos 1917. gadā saistīts ar J. Kirša darbiem.²⁸ Autors atsedz latviešu buržuāzijas centienus pēc Februāra revolūcijas sagrābt politisko varu, novērtē LSD XIII konferences un Bezzemnieku kongresa lielo pozitīvo ietekmi uz bezzemnieku masu iesaistišanu revolūcijā. «Ja līdz Valmieras Bezzemnieku kongresam un sevišķi līdz s.-d. Maskavas konferencei lauku proletariāta revolucionārā cīņa noritēja zināmā mērā taustoties, tad tagad tā ieguva galvenās programmatiskās nostādnes.»²⁹ Isi raksturojot bezzemnieku padomju darbību, autors secina, ka jau pārejas periodā uz sociālistisko revolūciju tās kļuva par revolucionārās varas orgāniem, augošās revolucionārās cīņas virzītājām un tiešām organizatorēm.

Bezzemnieku revolucionāro cīņu atsevišķiem momentiem pieskārušies J. Daniševskis, T. Draudiņš, J. Laroze, K. Ozoliņš (Tomass) u. c. autori aprakstu un materiālu krājumos par latviešu strēlniekiem.³⁰

Plašāka un detalizētāka Oktobra revolūcijas problēmu izpēte sākas pēc Lielā Tēvijas kara. Bezzemnieku padomju vēstures galvenās likumsakarības atspoguļotas apkopojošos darbos par Latvijas PSR un Latvijas Komunistiskās partijas vēsturi.³¹ Tēmas izpratnē svarīgi ir darbi par jautājumu V. I. Ļeņins un Oktobra revolūcija Latvijā,³² kā arī pētījumi par Oktobra revolūcijas sociāli ekonomiskajiem priekšnoteikumiem Latvijā.³³

²⁷ Klusais. Latvijas bezzemnieks.— Cīņas Biedrs, 1927, Nr. 5—6 (45—46), 92.—118. lpp.

²⁸ Курш Ю. Аграрная революция в Прибалтике. М., 1931. 182 с.

²⁹ Turpat, 71. lpp.

³⁰ Latvju revolucionārais strēlnieks. Maskava, 1934, 1. [d.] 378 lpp.; Maskava, 1935, 2. [d.] 602 lpp.; Latvju strēlnieku vēsture. Maskava, 1928, 1. sēj., 1. d. 247 lpp.; 2. d. 823 lpp.

³¹ Latvijas PSR vēsture. R., 1959, 3. sēj. 664 lpp.; Latvijas PSR vēsture. Saīsināts kurss. R., 1967. 752 lpp.; Latvijas Komunistiskās partijas vēstures apcerējumi. R., 1961, 1. d. 461 lpp.

³² Друзь А. А. В. И. Ленин и революционная Латвия. Рига, 1970. 239 с.; Paeglis J. Marksisma-ļeņinisma klasiķu darbu izdošana un izplatīšana Latvijā (līdz 1940. gadam). R., 1973. 143 lpp.; Treijs R. Ļeņins un revolucionārā kustība Latvijā. R., 1960. 151 lpp.; Ziemeļis S. Ļeņinisma uzvara Latvijas strādnieku kustībā triju Krievijas revolūciju laikā. 1905.—1917. R., 1977. 254 lpp.

³³ Очерки экономической истории Латвии, 347 с.

Viens no pirmajiem darbiem, kas šajā periodā veltīts Oktobra notikumiem, ir V. Steinberga monogrāfija.³⁴ Raksturojot pagastu bezzemnieku padomes, autors uzsver, ka to izveide Vidzemē noritēja bolševiku vadībā un ka tās kopš dibināšanas sākuma atradās bolševiku ietekmē. Norādot, ka jau 1917. gada vasarā bija bolševizējies arī Vidzemes strādnieku un kareivju padomju vairākums, V. Steinbergs pirmais Latvijas PSR historiogrāfijā izvirzīja domu, ka sakarā ar augstākminētajiem apstākļiem pēc jūlija krīzes lozungs «Visu varu Padomēm!» Latvijā netika noņemts.³⁵

1957. gadā iznāca arī T. Draudiņa monogrāfija.³⁶ Autors atklāj tos sociāli ekonomiskos priekšnoteikumus, kuri 1917. gadā deva iespēju Latvijas Sociāldemokrātijai atraut darba zemniecību no buržuāzijas un nodibināt ar to kaujas savienību. Ipašā paragrāfā pirmo reizi sistematizējot materiālu par pagastu bezzemnieku padomēm, T. Draudiņš īsi raksturo to darbības svarīgākos virzienus un secina, ka LSD vadībā bezzemnieku padomes saliedēja lauku darbaļaudis cīņai par padomju varu. Pozitīvi vērtējot darbu kā pirmo mēģinājumu monogrāfiski apgaismot Latvijas bezzemnieku 1917. gada revolucionāro cīņu, jānorāda, ka tajā izvirzīto secinājumu loks ir plašāks par ietverto faktū materiālu. Atsevišķi jautājumi apskatīti shematiski, secinājumi par tiem dažos gadījumos vienkāršoti (par pagastu miliciju, šķirējtiesām u. c.).³⁷ Faktiskajā materiālā ir daudz neprecizitāšu.

Vislielāko ieguldījumu Oktobra vēstures izpētē Latvijā ir devis akadēmiķis A. Drīzulis.³⁸ Viņa darbos, kuri ataino plašu vēsturisko notikumu panorāmu, atrodam daudz vērtīgu atziņu arī par bezzemnieku padomēm. A. Drīzulim pieder prioritāte jautājuma izpētē par Rīgas Strādnieku deputātu padomes kā Latvijas centrālās padomes lomā visas Latvijas lauku darbaļaužu organizēšanā cīņai par pāreju uz sociālistisko revolūciju. Kā zināms, Padomes vērtējums dažu vēsturnieku darbos ir bijis atšķirīgs. A. Drīzulis uz dokumentu bāzes atsedz vienu otru Padomes darba nekonsekvenci vai svārstīgu lēmumu, taču viņa pamatsecinājums ir, ka Rīgas Strādnieku deputātu padomi no paša sākuma vadījuši bolševiki. Tikai tā var izskaidrot faktu, ka Rīgas Padome viena no pirmajām visā Krievijā jau 11. maijā izteica neuzticību Pagaidu valdībai un pieprasīja visas

³⁴ *Steinbergs V.* Latvijas darbaļaužu cīņa par padomju varu 1917. gadā. R., 1957. 270 lpp.

³⁵ Turpat, 164., 165. lpp.

³⁶ *Draudiņš T.* Latvijas bezzemnieki cīņā par zemi un padomju varu 1917. gadā. R., 1957. 171 lpp.

³⁷ Turpat, 89.—91. lpp.

³⁸ *Drīzulis A.* Latvija imperālistiskā kara un Februāra buržuāziski demokrātiskās revolūcijas periodā (1914—1917). R., 1953. 80 lpp.; *Drīzulis A.* Latvija Lielās Oktobra sociālistiskās revolūcijas sagatavošanas un norises periodā. R., 1951. 81 lpp.; *Дризул А.* Великая Октябрьская социалистическая революция в Латвии. Рига, 1957. 124 с.; *Drīzulis A., Krastiņš J.* Cīņa par padomju varu Latvijā 1917.—1920. R., 1967. 388 lpp.; *Дризул А. А.* Великий Октябрь в Латвии. Канун. История. Значение. Рига, 1977. 363 с.

varas pāreju padomēm. Uz plaša faktu materiāla, kā arī balstoties uz jaunākajiem pētījumiem, A. Drīzulis izsaka savu viedokli pret historiogrāfijā ilgus gadus diskutētajiem jautājumiem par lozungu «Visu varu Padomēm!» Vidzemē pēc jūlija krīzes un Vidzemes Pagaidu zemes padomes un Vidzemes Bezzemnieku padomes apvienošanās. Analizējot pirmo problēmu, viņš secina, ka «Boļševiku ietekme masās un padomēs bija tik liela, ka Latvijā pēc jūlija dienām partija neatsauca lozungu «Visu varu Padomēm!». Tā bija viena no Latvijā izveidojušās vēsturiskās situācijas īpatnībām — revolūcija te bija gājusi dziļāk nekā valsts centrā.»³⁹ Otrajā jautājumā viņš pievienojas tai vēsturnieku grupai, kuri Vidzemes Bezzemnieku padomes ieešanu Vidzemes Pagaidu zemes padomē novērtēja par LSD pareizu taktisku pasākumu. Apskatot pagastu bezzemnieku padomju lomu sociālistiskās revolūcijas sagatavošanā, autors sīkāk analizē to devumu agrārā jautājuma risināšanā un cīņā par vietējo varu.

V. I. Ļeņina sociālistiskās revolūcijas teorijas realizācija Latvijā ir analizēta S. Ziemeļa monogrāfijā.⁴⁰ Vērtīgs ir viņa pirmo reizi latviešu padomju historiogrāfijā dotais 1905. g. rīcības komiteju un 1917. g. bezzemnieku padomju salīdzinājums. Rīcības komitejas apvienoja kā bezzemnieku, tā saimnieku pārstāvjus, un, būdamas revolucionārās varas orgānu dīgļi, tās veica arī pašvaldības orgānu funkcijas. Bezzemnieku padomes bija tikai bezzemnieku organizācijas, un to pamatuzdevums līdz visas varas pārejai padomju rokās bija lauku darbaļaužu organizēšana un audzināšana, kā arī vietējo pašvaldības orgānu kontrole.⁴¹ Jautājumā «Vai lozungu «Visu varu Padomēm!» vajadzēja noņemt un noņēma arī Latvijā?» S. Ziemeļa secinājums ir, ka sakarā ar to, ka Latvijas padomes, izņemot Iskosolu un Iskomofu, bija boļševistiskas, nebija pamata tām izteikt neuzticību un tās vairs nevajadzēja iekarot. «Taču, ja runa ir par visu varu, tas ir, par varu visā valstī, ko varēja realizēt tikai centrālās, bet ne vietējās padomes, tad lozunga «Visu varu Padomēm!» noņemšana uz laiku bija jāatbalsta arī Latvijas Sociāldemokrātijai. Un tas tika ņemts vērā. Kad kļuva zināms V. I. Ļeņina raksts «Par lozungiem», «Cīņa» izskaidroja V. I. Ļeņina doto jauno nostādni, publicējama redakcijas rakstu «Taktikas maiņā». Pēc tam lozungs «Visu varu Padomēm!» LSD lēmumos un aicinājumos netika izvirzīts līdz pat 1917. gada septembrim...»⁴²

Latvijas boļševiku cīņu pret meņševikiem internacionālistiem jautājumos par bezzemnieku padomju lomu un proletariāta sabiedrotajiem sociālistiskajā revolūcijā pirmo reizi LPSR historiogrāfijā

³⁹ Drīzulis A., Krastiņš J. Cīņa par padomju varu Latvijā, 96. lpp.; Дризул А. А. Великий Октябрь в Латвии, с. 226.

⁴⁰ Ziemeļs S. Ļeņinisma uzvara Latvijas strādnieku kustībā triju Krievijas revolūciju laikā 1905.—1917. R., 1977. 254 lpp.

⁴¹ Turpat, 181.—182. lpp.

⁴² Turpat, 192.—193. lpp.

analizējis P. Bondarevs.⁴³ Viņš norāda, ka LSD V kongresā nelielā meņševiku internacionālistu grupa (V. Bastjānis, P. Kalniņš, K. Eliass, A. Petrevics) klaji pauda savu noraidošo nostāju pret bezzemnieku padomēm kā revolucionārās varas orgāniem laukos, noliedzot to lomu zemes lietu izlemšanā. Jautājumā par bezzemnieku padomju sociālo sastāvu viņi ieteica partijai norobežoties no graudniekiem un rentniekiem, «attīrot» no viņiem bezzemnieku padomes. Autors pārliecinoši parāda, ka meņševiku internacionālistu mēģinājumi kreiso frāžu aizsegā ārdīt strādnieku un darba zemniecības revolucionāro savienību saņēma pienācīgu boļševiku pretsparu un visos darba kārtības jautājumos kongress pieņēma boļševistiskas relozūcijas.⁴⁴

Buržuāziskajām un sīkburžuāziskajām šķirām un partijām Oktobra revolūcijas sagatavošanas periodā un boļševiku attieksmei pret tām dziļu raksturojumu devusi I. Apine.⁴⁵

Padomju rašanās un darbība 1917. gadā pētīta arī juristu darbos,⁴⁶ no kuriem nozīmīgākais ir V. Millera monogrāfija.⁴⁷ Autors izdala Vidzemes padomju attīstībā 1917. gadā trīs posmus: marts—aprīlis — padomju celtniecības sākums, maijs—jūnijs — padomju organizatoriskā nostiprināšanās un boļševizēšanās, jūlijs—oktobris — vienotu strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju izveidošana un sagatavošanās varas pārņemšanai.

Līdzās monogrāfiskiem pētījumiem bezzemnieku padomju darbības atsevišķu momentu izpēti atvieglojuši daudzi zinātniski raksti. To autoru vidū minami: I. Apine (Rutmane), P. Bondarevs, A. Drīzulis, J. Prēdele, M. Rasa, A. Spreslis, A. Staris, V. Steinbergs, I. Tolstovs, R. Treijs, J. Vilks, S. Ziemeļis u. c. Daļa no šiem darbiem ir publicēti rakstu krājumos,⁴⁸ vairums — zinātniskajā periodikā.

Darba izstrādē vēl svarīgi pētījumi par šādiem jautājumiem: Vidzemē izvietoto XII armijas daļu revolucionizēšanās un ietekme uz guberņas politisko dzīvi. 1917. g. Latvijas pilsētu vēsture, 1917. g. revolucionārā prese, revolūcijas cīnītāju biogrāfiskie apraksti.

⁴³ *Bondarevs P. P.* Stučka par agrāro jautājumu Latvijā. R., 1980. 221 lpp.

⁴⁴ Turpat, 180.—183. lpp.

⁴⁵ *Apine I.* Latvijas Sociāldemokrātija un nacionālais jautājums (1893.—1917.). R., 1974, 288.—301. lpp.; *Anuše И.* О буржуазных и мелкобуржуазных классах и партиях Латвии в период подготовки Октября и отношении к ним большевиков Латвии. — В кн.: Большевики Латвии в борьбе за победу Октября. Рига, 1967, с. 3—26.

⁴⁶ *Birziņa L.* Latvijas PSR vietējo padomju attīstība. R., 1960. 219 lpp.; *Birziņa L.* Padomes — Latvijas PSR politiskais pamats. R., 1972. 264 lpp.; *Kalniņš V., Apsitis R.* Latvijas PSR valsts un tiesību vēsture. R., 1980, 2. d. 176 lpp.

⁴⁷ *Миллер В. О.* Создание советской государственности в Латвии. Рига, 1967. 528 с.

⁴⁸ Lielā Oktobra sociālistiskā revolūcija un ārzemju militārā intervencija Latvijā. R., 1957. 324 lpp.; Par Oktobra uzvaru. R., 1967. 317 lpp.; Большевики Латвии в борьбе за победу Октября. Рига, 1967. 123 с.; Oktobra cīņu liesmās. R., 1977. 209 lpp.

BEZZEMNIEKU PADOMJU IEVĒLĒŠANA UN STRĀDNIĒKU, KAREIVJU UN BEZZEMNIEKU APVIENOTO PADOMJU IZVEIDOŠANA

LATVIJA 1917. G. PRIEKŠVAKARĀ UN FEBRUĀRA REVOLŪCIJĀ

Imperiālismam raksturīgā ekonomiskās un politiskās dzīves neviemmērīgā, lēcienveidīgā attīstība padziļināja lielvalstu imperiālistiskās pretrunas, pastiprināja valstu un monopolistisko savienību cīņu par jau sadalītās pasaules pārdalīšanu, kolonijām un maksimālo peļņu. Gatavojoties karam, izveidojās divi imperiālistisko valstu grupējumi: Anglijas, Francijas un Krievijas savienība jeb Antante (1893.—1907.), kurai kara gaitā pievienojās Japāna, Rumānija, ASV u. c. valstis; un Vācijas, Austroungārijas un Itālijas koalīcija jeb Trejsavienība (1879.—1882.), kurā kara gaitā iesaistījās Turcija un Bulgārija, bet Itālija pārgāja Antantes pusē.

No visu karojošo valstu puses tas bija netaisnīgs laupīšanas un iekarošanas karš. «Cīņa par tirgiem un svešu zemju izlaupišana, cenšanās iznīdēt zemju iekšienē proletariāta un demokrātijas revolucionāro kustību, cenšanās apmuļķot, sašķelt un apkaut visu zemju proletāriešus, sakūdot vienas nācijas algotos vergus pret otras nācijas algotiem vergiem par labu buržuāzijai, — tāds ir kara vienīgais reālais saturs un nozīme.»¹

Pirmā pasaules kara formālais iemesls bija Austroungārijas troņmantnieka Franča Ferdinanda nogalināšana Sarajevā. 1914. g. 15. jūlijā Austroungārija sāka karu pret Serbiju, 19. jūlijā Vācija pieteica karu Krievijai, 21. jūlijā — Francijai, bet Anglija 22. jūlijā — Vācijai. Pirmajā pasaules imperiālistiskajā slaktiņā kopumā tika ierautas 34 valstis, armijās tika iesaukti 74 miljoni cilvēku. Karš tieši vai netieši iznīcināja 20 miljonu cilvēku, vēl 20 miljoni tika sakropļoti. Karš izmaksāja cilvēcei 208 miljardus rubļu.²

Jau 1914. g. augustā karojošajā Eiropā izveidojās trīs frontes. Rietumu fronte sniedzās no Ziemeļjūras līdz Sveicei. Austrumu jeb Krievijas fronte — no Baltijas jūras līdz Rumānijai, pie kām kara

¹ *Leņins V. I.* Revolucionārās sociāldemokrātijas uzdevumi Eiropas karā. — Raksti, 21. sēj., 1. lpp.

² Latvijas PSR vēsture. Saīsināts kurss, 283. lpp.

sākumā Krievijas fronte iedalījās divos patstāvīgos operatīvos iecirkņos — ziemeļrietumu un dienvidrietumu. Krievijas frontes ziemeļrietumu iecirknis sniedzās no Baltijas jūras piekrastes līdz Bugas lejtecei, bet dienvidrietumu iecirknis stiepās gar Krievijas—Austrijas robežu līdz Rumānijai. Trešā fronte Eiropā bija Balkānu fronte gar Donavu. 1914. g. rudenī izveidojās Kaukāza fronte.³

Militārās sakāves 1915. gadā piespieda Krievijas virspavēlniecību gādāt par abu galvaspilsētu pieeju aizstāvēšanu. Šajā nolūkā augustā tika nolemts Ziemeļrietumu fronti sadalīt divās patstāvīgās frontēs: Rietumu — ar uzdevumu segt Maskavas pieejas un Ziemeļu — ar centru Pleskavā, lai segtu Petrogradu.⁴ Ziemeļu fronte sākās pie Boginskas ezera, stiepās gar Daugavu un Baltijas jūras piekrasti līdz Rēvelei (Tallinai) un Somu līča dienvidiem un, kā jau minēts, bija viens no svarīgākajiem krievu armijas iecirkņiem. Tās galveno spēku veidoja trīs armijas. Lielākā no tām — XII armija, apmēram pusmiljons vīru, bija dislocēta Vidzemē, ar štābu Rīgā, vēlāk Valkā. Otrā pēc lieluma un svarīguma — V armija — bija dislocēta Latgalē, ar štābu Daugavpili. I armijas atrašanās vieta kara gaitā bieži mainījās. Tās uzdevums bija aizsargāt Baltijas piekrasti Rīgas un Somu līča rajonā.

Kara darbība uzreiz skāra arī Latvijas teritoriju. Jau 20. jūlijā, otrajā dienā pēc Krievijas iestāšanās karā, divi vācu kreiseri apšaudīja Liepāju, bet 24. jūlijā trīs vācu mīnu kuģi neveiksmīgi mēģināja izcelt desantu Ventspils tuvumā. 1914. g. oktobrī Rīgas līcī izlika mīnu aizsprostus, tāpēc visi tirdzniecības kuģu braucieni pa līci tika aizliegti.

Ar kara pirmajām dienām civilās varas iestādes Vidzemē tika pakļautas militārās pavēlniecības kontrolei. Vidzemes gubernatoram visi svarīgākie jautājumi bija jāaskaņo ar militāro pavēlniecību. Kara sākumā Rīga un Rīgas apriņķis tika pakļauts Daugavpils kara apgabala priekšniekam, bet pārējā Vidzeme — šeit dislocētās armijas štābam. No 1914. g. 24. novembra visu augstāko civilo varu Baltijas guberņās nodeva Daugavpils kara apgabala priekšnieka vietniekam ģenerālim P. Kurlovam. Pēc viņa atcelšanas 1915. g. 3. augustā civilā vara Vidzemē pārgāja XII armijas štāba rokās, kam bija pakļauts Vidzemes gubernators.⁵

No 1915. g. pavasara Latvija kļuva par tiešas karadarbības arēnu. Tehniskās un ekonomiskās atpalicības dēļ Krievijas armija pēc pirmajiem panākumiem kara pirmajos mēnešos no 1915. gada sāka ciest neveiksmes. 1915. g. aprīļa vidū vācu armija iebruka Rietumlietuvā un Kurzemē, nonāca līdz Jelgavai, kur saņēma prettriecienu un atkāpās līdz Dubisas upei un Ventas augštecei, atstājot Sauļus. Citi vācu spēki uzbruka Liepājas virzienā un 25. aprīlī to

³ Drizulis A. Latvija imperiālistiskā kara un Februāra buržuāziski demokrātiskās revolūcijas periodā (1914—1917), 7. lpp.

⁴ Turpat, 29. lpp.

⁵ Rīga (1860—1917), 291. lpp.

ieņēma, iegūstot placdarmu Kurzemes iekarošanai. Jau 2. jūlijā krita Kuldīga. Pēc tam vācieši bez nopietnām cīņām ieņēma Saldu, Ventspili, Dobeli, bet 18. jūlijā Bausku un dienu vēlāk — Jelgavu. Vācu armijas uzbrukuma rezultātā jau jūlijā tika okupēta Kurzemes lielākā daļa līdz linijai Skaistkalne—Bauska—Jelgava—Sloka.⁶ Līdztekus sauszemes operācijām vācieši mēģināja uzbrukt Rīgai no jūras, taču nesekmīgi.

Augustā vācu divīzijas no Bauskas un Biržu rajona sāka virzīties uz Daugavpili, 21. augustā ieņēma Jaunjelgavu, sagrābjot Daugavas kreiso krastu. Oktobrī notika niknas cīņas pie Ilūkstes, taču pēc tās ieņemšanas 10. oktobrī krievu karaspēka pretuzbrukums Sventes ezera rajonā apturēja vāciešu tālāko uzbrukumu Daugavpils virzienā. Rīgas iecirknī vācu karaspēks oktobra sākumā sasniedza Ķekavu, Olaini un Babītes ezera rietumu krastu, krievu karaspēkam paturot nelielu placdarmu Daugavas kreisajā krastā pretī Ikšķilei.⁷ Tādējādi vācu armija līdz 1915. g. ziemas sākumam ieņēma plašu Latvijas teritoriju, un to izdevās apturēt tikai 20—30 km attālumā no Rīgas. Frontes līnija šajās pozīcijās nostabilizējās līdz 1917. g. augustam, sašķeļot Latvijas teritoriju divās daļās, no kurām Kurzeme izcieta vācu okupācijas režīmu, bet Vidzeme kļuva par piefrontes zonu, no 1917. g. augusta — par karadarbības arēnu; Latgale bija frontes tieša aizmugure.

Karadarbība un vācu okupācija atnesa visai Latvijai lielu postu. Sakarā ar krievu armijas atkāpšanos apmēram $\frac{2}{3}$ Kurzemes iedzīvotāju devās bēgļu gaitās. Vācu karaspēkam virzoties uz priekšu, bēgļu skaits auga arvien lielāks. Daļēji to veicināja varas iestāžu rīkojumi atstāt Kurzemi visiem darbspējīgiem iedzīvotājiem, īpaši 17—45 gadus veciem vīriešiem, ko vācieši varētu izmantot dažādos darbos. Arī iedzīvotāji paši, nevēlēdamies palikt vācu okupācijā, devās uz austrumu apgabaliem. Pēc vācu okupācijas varas iestāžu izdarītās skaitīšanas datiem, no Kurzemes guberņas apmēram 800 tūkstošiem iedzīvotāju 1915. g. septembrī bija palikuši tikai 245 tūkstoši,⁸ t. i., mazāk nekā trešā daļa.

Lielākā bēgļu pārvietošanās notika 1915. gadā. Nostabilizējoties fronteī pie Rīgas un Daugavpils, bēgļu plūdi samazinājās. Pēc vāciešu ienākšanas Rīgā 1917. g. augustā un Rīgas apriņķa lielākās daļas okupācijas iedzīvotāju bēgšana no frontes rajoniem atkal atjaunojās.

Pēc aptuveniem datiem, 1916. g. aprīlī Rīgā bija apmetušies 58 tūkstoši bēgļu,⁹ Vidzemē — 145 tūkstoši.¹⁰ Lielākā daļa no viņiem izklīda pa dažādām Krievijas guberņām. 1915.—1917. g. Latviju atstāja vairāk nekā 500 tūkstoši cilvēku.¹¹

⁶ Latviešu strēlnieku vēsture, 16.—17. lpp.

⁷ Turpat, 18. lpp.

⁸ Latvijas PSR vēsture. Saīsināts kurss, 291. lpp.

⁹ Rīga (1860—1917), 291. lpp.

¹⁰ Niedre O. Vidzemes un Kurzemes strādnieki un zemnieki pirmā pasaules kara laikā. R., 1972. 15. lpp.

¹¹ Latvijas PSR Mazā enciklopēdija, 1. sēj., 199. lpp.

Bēgļu pārvietošanās notika stihiski, jo cara valdība neorganizēja lauku iedzīvotāju evakuāciju. Īpaši bezzemnieku un kalpu stāvoklis bija ārkārtīgi smags. Pametuši dzimtās sētas, viņi palika bez eksistences līdzekļiem. Valdības iestādes un militārās varas orgāni par bēgļiem nerūpējās, ja neskaita neievērojamu līdzekļu izsniegšanu caur t. s. bēgļu komitejām. Bēgļiem palīdzību nesniedza arī pilsētu un pagastu pašvaldības iestādes.

1915. gadā Krievijā sāka dibināties dažādas latviešu buržuāzijas biedrības un komitejas palīdzības sniegšanai bēgļiem. Taču latviešu buržuāzija valdības piešķirtos līdzekļus izmantoja savām vajadzībām, pārvērdama šīs komitejas par organizatoriskajiem centriem savu šķirisko mērķu sasniegšanai.

1915. g. jūnijā un sevišķi jūlijā, kad frontes līnija draudoši tuvojās Rīgai, sākās Rīgas un Rīgas apriņķa fabriku un rūpnīcu iekārtu evakuācija, kas galvenajos vilcienos tika veikta dažos mēnešos, bet pēc tam — mazākā apjomā — turpinājās visu 1916. gadu. Sākumā fabrikanti evakuēja tikai meistarus un augstākās kvalifikācijas strādniekus, bet pārējos atlaida, atsevišķos gadījumos pat neizmaksājot algas. Baltijas vagonu fabrikā, «Provodņikā» u. c. uzņēmumos strādnieki protestēja. Baidoties no strādnieku vienotas uzstāšanās un streika tiešā frontes aizmugurē, ģenerālgubernators 1915. g. 16. jūlijā publicēja obligātus noteikumus par strādnieku evakuāciju, pēc kuriem visi aizbraucēji un to ģimenes tika nodrošināti ar pabalstu un bezmaksas dzelzceļa biļeti.¹²

No 1915. g. jūlija līdz septembrim no neokupētās Latvijas bija evakuēti abu svarīgāko rūpniecības rajonu — Rīgas un Daugavpils — uzņēmumi. No Rīgas un Rīgas apriņķa šajā laikā tika izvesti 458 rūpniecības objekti ar vairāk nekā 75 000 strādnieku, bet kopā ar viņu ģimenes locekļiem — pāri par 220 000 cilvēku. No Daugavpils tika evakuētas apmēram 60 fabrikas, rūpnīcas, noliktavas un darbnīcas un kopā ar tām 5069 strādnieku ģimenes.¹³ Evakuētie Latvijas strādnieki papildināja Krievijas revolucionārā proletariāta rindas un bija aktīvi revolūcijas dalībnieki, daudzos gadījumos revolucionāro cīņu organizatori un vadītāji Petrogradā, Maskavā, Harkovā, Tverā (Kaļiņinā), Ribinskā (Andropovā) u. c. pilsētās.

Latvijā palikušie strādnieki tika nodarbināti sīkajos neevakuētajos rūpniecības uzņēmumos, kā arī dažādās armijas apgādes un remonta darbnīcās. Neokupētās Latvijas rūpniecības proletariāta skaits 1917. g. sākumā bija apmēram 20 000 strādnieku.¹⁴

Daudzi neokupētajā Latvijā palikušie Kurzemes bēgļi un vietējie strādnieki tika nodarbināti ar militārajām vajadzībām saistītajos darbos: nocietinājumu, ceļu un dzelzceļu pievedceļu būvē, tranšēju rakšanā u. c. Viņu skaits Latvijā 1917. g. sākumā bija apmē-

¹² *Niedre O.* Vidzemes un Kurzemes strādnieki un zemnieki pirmā pasaules kara laikā, 16. lpp.

¹³ *Нетесин Ю. Н.* Промышленный капитал Латвии (1860—1917). Рига, 1980, с. 206—207, 208, 209.

¹⁴ Борьба за Советскую власть в Прибалтике. М., 1967, с. 52.

ram 40 tūkstoši cilvēku.¹⁵ Militārajām iestādēm pakļauto tranšeju strādnieku stāvoklis bija smags: nenormēts darbalaiks, neregulāra darba alga, ļoti slikti sadzīves un darba apstākļi. Līdzās rūpniecības proletariātam viņiem bija liela loma 1917. g. revolucionārajos notikumos Latvijā.

Latvijas iedzīvotāju sociālajā struktūrā karš ienesa dziļas izmaiņas. Latvija zaudēja gandrīz visu savu revolucionārajās cīņās rūdīto rūpniecības proletariātu. Izcilu nozīmi sakarā ar to ieguva proletariāta partijas darbs uz laukiem un armijā, lai Latvijas revolucionāro spēku cīņu saskaņotu ar revolucionārajiem pasākumiem Viskrievijas proletariāta vadībā, jo sociālistiskā revolūcija Latvijā bija Krievijas revolūcijas neatņemama sastāvdaļa.

Postošu ietekmi karš atstāja uz lauksaimniecību. Armijā tika mobilizēta lauku iedzīvotāju darbaspējīgākā daļa. Krievijā no 18 miljoniem darbaspējīgiem vīriešiem laukos (vecumā no 20 līdz 50 gadiem) 1914.—1916. g. bija mobilizēti vairāk nekā 11 miljoni, t. i., 75% armijas sastāva deva lauki.¹⁶ Vidzemes guberņā 1914. g. augustā — 1917. g. 1. septembrī armijā tika iesaukti 91,7 tūkstoši lauku iedzīvotāju.¹⁷ Sakarā ar vīriešu aiziešanu armijā viss lauku darbu smagums uzgūlās sievietēm, sirmgalvju un bērnu pleciem, pasliktinājās lauku aprūpēšana, samazinājās ražas.

Lielu postu lauksaimniecībai nodarīja lopu un labības rekvizīcija. 1915. g. janvārī — 1916. g. jūlijā Vidzemes četros apriņķos lopu skaits samazinājās par 194,1 tūkstoti jeb 21% (liellopu par 24,9%, aitu — 17,8%, cūku — 23,4%). Šis process risinājās pārsvarā uz zemnieku saimniecību rēķina, kuras deva 82% rekvizēto liellopu, 94,5% aitu, 88,9% cūku, bet muižas — attiecīgi 12%, 9,5 un 11,1%.¹⁸

Milzīgus zaudējumus Latvijas lauksaimniecībai nodarīja karadarbības izraisītie postījumi. Latvijas laukus izvagoja tranšejas, blindāžas un nocietinājumi. No 512 Latvijas pagastiem bija cietuši ap 140 pagastu. Pilnīgi bija nopostītas 78 278 un daļēji nopostītas 104 576 dzīvojamās un saimniecības ēkas.¹⁹

Kara gados notika nozīmīgas izmaiņas ekspluatatoru nometnē laukos. Jau 1905.—1907. g. tautas masu revolucionārā cīņa piespieda baronus bēgt uz pilsētām. Daudzi no viņiem aizbrauca uz ārzemēm, no kurienes daļa vairs neatgriezās, atstādami savas muižas pārvaldnieku pārziņā. Pirmā pasaules kara priekšvakarā Vidzemē no 494 muižu saimniecībām (par kurām ir ziņas) tikai 197 vadīja paši muižnieki. Pārējās muižas bija iznomātas, vai tajās saimniekoja pilnvarotie. Muižnieki saņēma milzīgus ienākumus (no vidēja lieluma muižas līdz 10 000 zelta rubļu, bet no lielajām muižām vai

¹⁵ Борьба за Советскую власть в Прибалтике, с. 52.

¹⁶ Очерки экономической истории Латвии (1900—1917), с. 296.

¹⁷ Turpat.

¹⁸ Turpat, 300., 302. lpp.

¹⁹ Drizulis A., Krastiņš J. Cīņa par padomju varu Latvijā, 15. lpp.

muižu kompleksiem — daudz vairāk) un dzīvoja parazitisku dzīvi.²⁰ Sevišķi intensīva vācu muižnieku aizceļošana notika kara laikā. Sākoties pirmajam pasaules karam, visu pret Krieviju karojošo valstu pavalstniekiem tika pavēlēts atstāt Krieviju. Valsts drošības interesēs Krievijas valdība izsūtīja no ienaidniekam atdodamajiem apgabaliem un piefrontes zonas opozicionāri noskaņotos vai spieģošanā un sadarbībā ar Vāciju aizdomās turētos vācu tautības iedzīvotājus. Sos pasākumus savu politisko un ekonomisko mērķu interesēs dedzīgi atbalstīja latviešu buržuāzija, kura, izmantojot visā valstī uzkurināto šovinisma vilni, izvērta plašu pretvācu kampaņu. 1915. gadā Krievijas administrācija Baltijā slēdza vācu privātās skolas, kā arī visus vācu laikrakstus, aizliedza sabiedriskās vietās lietot vācu valodu. Lielākais latviešu buržuāzijas ieguvums bija Baltijas vācu muižniecības feodālo privilēģiju atcelšana 1915. g. martā.²¹ Taču latviešu buržuāzijas cīņa par muižu privilēģiju atcelšanu būtībā bija cīņa par to attiecināšanu arī uz «pelēkajiem baroniem». Galvenā feodālisma palieka laukos — lielās muižnieku latifundijas — palika neskarta, un Baltijas vācu muižniecības un buržuāzijas politiskā un ekonomiskā ietekme joprojām bija liela.²²

Neapšaubāmi, ka plašais uzbrukums Baltijas vāciešu ekonomiskajam un politiskajam stāvoklim radīja neapmierinātību un pastiprināja viņu aizceļošānu uz ārzemēm vai citiem Krievijas apgabaliem. 1913.—1917. g. vāciešu skaits Rīgā, kas Latvijā bija viņu apmešanās galvenā vieta, samazinājās vairāk nekā uz pusi — līdz 30 036 cilvēkiem.²³ Vēl vairāk baltvācu skaits samazinājās lauku iedzīvotāju vidū, kur tie rekrutējās galvenokārt no baltvācu muižniekiem un viņu ģimenes locekļiem, kā arī no vācu kolonistiem Iršu pagastā un dažādiem amatniekiem un tirgotājiem. Pēc Februāra revolūcijas tikai izņēmuma gadījumos muižas saimniecību Vidzemē vadīja pats īpašnieks. Tādējādi revolucionārā cīņa 1917. gadā par muižnieku zemes īpašuma likvidēšanu vistiesākajā veidā aizskāra latviešu buržuāzijas intereses, noskaidroja šķiru attiecības un saasināja šķiru pretrunas. No otras puses, muižnieku prombūtne mazināja kontrrevolūcijas pretestību revolucionārajiem pārkārtojumiem laukos.

Kara šausmas un bezjēdzība līdz galējai robežai saasināja sociālās pretrunas un paātrināja jaunas revolūcijas sākšanos valstī, un, kā norādīja V. I. Leņins, radīja tādu politisku situāciju, lai vienā no vēstures pagriezieniem «asinīm un dubļiem aptašķītie Romanovu monarhijas rati varētu apgāzties uzreiz»²⁴.

Imperiālistiskā kara un kapitālistisko pretrunu saasināšanās apstākļos izveidojās labvēlīgi apstākļi buržuāziski demokrātiskās revolūcijas uzvarai un pārejai uz sociālistisko revolūciju. No visām

²⁰ Latvijas PSR Mazā enciklopēdija, 2. sēj., 596. lpp.

²¹ Rīga (1860—1917), 295. lpp.

²² Ronis I. Latviešu buržuāzijas politika 1907.—1914. gadā. R., 1978, 159. lpp.

²³ Rīga (1860—1917), 30. lpp.

²⁴ Leņins V. I. Vēstules no tālienes. — Raksti, 23. sēj., 281. lpp.

karojošām valstīm Krievija pārdzīvoja vissmagākos ekonomiskos satricinājumus, 1917. g. sākumā tā atradās saimnieciskas katastrofas priekšā. Tautas saimniecības progresējošais sabrukums, tuvojošais bads, militārās sakāves — viss tas liecināja par carisma režīma bezspēcību un pastiprināja tautas masu revolucionāro noskaņojumu. Jau 1915. g. rudenī izveidojusies revolucionārā krīze 1917. gadā aptvēra visas valsts sociāli ekonomiskās un politiskās dzīves nozares, skāra visas iedzīvotāju šķiras un sociālos slāņus.

Strādnieku šķiras ekonomiskā un politiskā cīņa pēc īslaicīga pieklusuma kara sākumā strauji aktivizējās. 1914. g. augustā—decembrī, pēc oficiālās statistikas ziņām, Krievijā notika 70 streiki, 1915. gadā — 957, bet 1916. gadā — 1416 streiki.²⁵ Krievijas strādnieku cīņas avangardā gāja Petrogradas proletariāts, kurš 1916. g. decembrī deva 75% no visiem Krievijas politisko streiku dalībniekiem.

Proletariāta revolucionārā cīņa ietekmēja visus pārējos darbaļaužu slāņus, armiju un floti. Frontē sākās brāļošanas, biežākas kļuva atteikšanās iet uzbrukumā. Cīņā iesaistījās zemniecība. 1915. gadā Krievijā laukos notika 177 uzstāšanās, bet 1916. gadā — 294 uzstāšanās.²⁶

Tautas masu revolucionārā cīņa izraisīja augšslāņu krīzi. Divarpus gadu laikā Krievijā tika nomainīti 4 Ministru padomes priekšsēdētāji, 6 iekšlietu ministri, 4 kara ministri, 4 tieslietu un zemkopības ministri.²⁷

1917. gads sākās ar 9. janvāra strādnieku streikiem un vareņām pretkara demonstrācijām Petrogradā, Maskavā, Baku, Nižņijnovgorodā (Gorkijā) u. c. pilsētās un rūpniecības centros. Streiku kustība valstī auga ar katru dienu. Sevišķi plaša tā izvērās Petrogradā. 23. februārī (Starptautiskajā sieviešu dienā) Petrogradā streikoja vairāk kā 128 tūkstoši strādnieku, bet 24. februārī streikotāju skaits pieauga līdz 214 tūkstošiem.²⁸ 25. februārī revolucionārā kustība bija aptvērusi visus Petrogradas strādniekus; streiki saplūda vispārējā politiskā streikā ar lozungiem «Nost cara patvaldību!», «Nost karu!», «Maizi!». Sākās strādnieku sadursmes ar policiju. Tās pašas dienas vakarā Petrogradas kara apgabala karaspēka virspavēlnieks ģenerālis S. Habalovs saņēma no Galvenās mītnes cara telegrāfisku pavēli izbeigt nekārtības galvaspilsētā. Pēc policijas departamenta rīkojuma tajā pašā naktī tika apcietināti daudzi bolševiki. 26. februārī Petrogradas centru ieņēma karaspēks, kam bija dota pavēle šaut uz demonstrantiem. Tomēr nekas nespēja apturēt iesākušos sacelšanos. 27. februārī revolucionārā kustība aptvēra visu galvaspilsētu. Petrogradas garnizona kareivji tagad jau

²⁵ Великая Октябрьская социалистическая революция. Энциклопедия. (Turpmāk — ВОСР.) М., 1977, с. 631—632.

²⁶ Turpat.

²⁷ Turpat, 632. lpp.

²⁸ Turpat, 633., 634. lpp.

masveidīgi pārgāja revolūcijas pusē. Revolucionāro strādnieku un kareivju nodaļas ieņēma valdības iestādes, stacijas, arestēja ministrus, ģenerāļus un citus cara varas orgānu pārstāvjus, atbrīvoja no cietumiem revolucionārus, apspieda žandarmu un policijas pretošanos.²⁹

Cara valdība kā vara beidza eksistēt. 27. februārī uzvarēja buržuāziski demokrātiskā revolūcija. Krievijā izveidojās divvaldība, kad vienlaicīgi pastāvēja divas valsts varas — strādnieku un kareivju deputātu padomes un buržuāziskā Pagaidu valdība.

Kara izraisītās izmaiņas šķiru spēkos, karadarbības tiešais tuvars, nežēlīgās represijas pret revolucionāro kustību un LSD bija svarīgākie cēloņi, kas noteica revolucionāro notikumu zināmu novēlošanos Latvijā. Revolūcijas priekšvakarā, bet it sevišķi revolūcijas dienās vietējie militārie un civilie varas orgāni centās izolēt armiju un vietējos iedzīvotājus no revolucionārās Petrogradas. Pastā un telegrāfā noteica stingru cenzūru. Kopš 27. februāra Rīgā nepienāca galvaspilsētas laikraksti. Policija un žandarmērija pilsētā bija kaujas gatavībā. Marta sākumā ielu krustojumos izvietojās ar šautenēm apbruņotas policijas vienības. Naktī uz 3. martu uzstādīja ložmetējus uz namu jumtiem, Daugavas krastmalā u. c. vietās. Rīgas garnizona kareivjiem bija aizliegts atstāt apmešanās vietas. Galvenā virspavēlnieka mītne pavēlēja apcietināt no Petrogradas ieradušos aģitatorus, nodibināt lauka kara tiesas, kā arī ieteica aizkavēt manifesta publicēšanu par cara atteikšanos no troņa.³⁰

Tomēr izolēt armiju un tautu no revolucionārās Petrogradas nebija iespējams. Pirmās vēstis par revolūcijas uzvaru Rīgā nonāca 2. martā. Pirmās oficiālās telegrammas par revolūcijas uzvaru iespieda 3. marta rītā, bet plašākas ziņas bija publicētas pēcpusdienā. Iedzīvotāji, burtiski, izķēra no pārdevēju rokām speciālizdevumus ar ziņām no Petrogradas. 4. martā Pagaidu valdības paziņojums un manifests par cara atteikšanos no troņa bija iespiests visos vietējos laikrakstos.³¹

Kad ziņa par revolūcijas uzvaru bija izplatījusies visur, dažu dienu laikā Latvijā tika likvidēti vissvarīgākie cara patvaldības varas orgāni. Jāatzīmē, ka februāra dienās bruņotās cīņas galveno smagumu uz saviem pleciem iznesa Petrogradas strādnieki un kareivji. Latvijas, tāpat daudzu citu nacionālo nomaļu darbaļaudis būtībā vienkārši pārņēma revolucionārās Petrogradas izcīnītās uzvaras rezultātus.³²

Ar carisma gāšanu revolucionārā kustība visā zemē nebeidzās. Uzvarējusī buržuāziski demokrātiskā revolūcija sāka padziļināties, lai boļševiku vadībā pāraugtu sociālistiskā revolūcijā.

²⁹ Drizulis A., Krastiņš J. Cīņa par padomju varu Latvijā, 25., 26. lpp.

³⁰ Rīga (1860—1917), 298. lpp.

³¹ Turpat, 298.—299. lpp.

³² Дризул А. А. Великий Октябрь в Латвии, с. 113.

VIDZEMES BEZZEMNIEKU KONGRESS UN VIDZEMES BEZZEMNIEKU PADOMES IZVEIDOŠANĀS

Ļoti sarežģītajos apstākļos pēc patvaldības gāšanas bolševiku svarīgākais uzdevums bija izstrādāt jaunajam cīņas etapam atbilstošu politisko līniju un izvirzīt masām cīņas lozungus. Pirmkārt bija nepieciešams skaidri noteikt attiecības pret strādnieku un kaŗeivju deputātu padomēm, pret Pagaidu valdību un imperiālistisko karu.

Visu marta mēnesi partijas kolektīvā doma — CK un vietējās organizācijas — pastiprināti strādāja, lai apbruņotu revolūcijas spēkus ar darbības programmu. Politiskās situācijas originalitāte un ārkārtīgā sarežģītība vērsa šo uzdevumu neparasti smagu. Asi bija jūtama proletariāta vadoņa V. I. Ļeņina prombūtne, kurš joprojām atradās Šveicē. 7.—12. martā V. I. Ļeņins nosūtīja uz Krieviju piecas vēstules.³³ Šajos vēsturiskajos dokumentos, vadoties no Krievijas konkrētajiem apstākļiem, kā arī balstoties uz Parīzes Komūnas un Krievijas 1905.—1907. g. revolūcijas pieredzes, viņš izstrādāja proletariāta stratēģijas un taktikas svarīgākās nostādnes.

Galvenais secinājums, pie kura nonāca V. I. Ļeņins un pamatojoties uz kuru noformulēja proletariāta uzdevumus, bija, ka revolūcijas pirmais etaps beidzies; momenta īpatnība — pāreja no revolūcijas pirmā posma uz otro: «.. par lozungu, «dienas uzdevumu» šajā momentā jābūt: *strādnieki, jūs esat parādījuši proletāriskās, tautas varonības brīnumus pilsoņu karā pret carismu, jums jāparāda proletāriskās un visas tautas organizēšanās brīnumi, lai sagatavotu savu uzvaru revolūcijas otrajā posmā.*»³⁴

Analizējot šķiru spēku samēru, V. I. Ļeņins atbildēja arī uz svarīgo jautājumu par proletariāta sabiedrotajiem šajā revolūcijā. Viņš uzsvēra, ka tie ir divi: pirmkārt, plašā, daudzu desmitu miljonu lielā pusproletārisko un daļēji sīkzemniecisko iedzīvotāju masa Krievijā; otrkārt, visu zemju proletariāts. «Šo masu mums tagad.. jācenšas *izglīt*ot un *organizēt* vispirms un vairāk par visu. Zemnieku deputātu Padomes, laukstrādnieku Padomes — lūk, viens no visnopietnākajiem uzdevumiem. Mēs turklāt centīsimies ne tikai pēc tā, lai laukstrādnieki izvirzītu savas īpašas Padomes, bet arī, lai nemanīgie un trūcīgie zemnieki organizētos *atsevišķi* no turīgajiem zemniekiem.»³⁵

Latvijas Sociāldemokrātija — Latvijas proletariāta vadītāja — gan teorētiski, gan organizatoriski bija pilnīgi sagatavota uzņemties revolūcijas vadību. Lai masām izskaidrotu jauno politisko situāciju un nospraustu turpmākās darbības līniju, Latvijas bolševiki nolēma sasaukt bezzemnieku kongresu. Kongresa sasaukšanas iniciatīva

³³ Ļeņins V. I. Vēstules no tālienes, 277.—320. lpp.

³⁴ Turpat, 288. lpp.

³⁵ Turpat.

radās LSD Vidienes un Rīgas organizāciju pārstāvju apspriedē marta sākumā Valmierā.³⁶ Tajā piedalījās Ā. Anskins, K. Gailis, A. Helmanis, A. Krieviņš, K. Martinsons, E. Plūme un J. Vilks. Apspriedē tika apskatīts jautājums par revolūcijas tālāku attīstību un strādnieku šķiras un bezzemnieku savienības nostiprināšanu un pieņemts lēmums par bezzemnieku kongresa sasaukšanu.

15. martā LSD CK kopā ar Rīgas Strādnieku deputātu padomi publicēja uzaicinājumu visiem pagastu laukstrādniekiem, vaļiniekiem, amatniekiem, skolotājiem, graudniekiem un visiem citiem bezzemniekiem sasaukt pagastos sapulces un no katra pagasta ievēlēt 2 delegātus uz visas Latvijas Bezzemnieku kongresu.³⁷

Bezzemnieku kongresa sagatavošanas gaitā iezīmējās divi posmi: 1) no LSD CK un Rīgas Strādnieku deputātu padomes uzsaukuma publicēšanas līdz 3. aprīlim, kuru raksturo galvenokārt organizatorisko uzdevumu risināšana; 2) 4.—16. aprīlis — Bezzemnieku kongresa sagatavošanas kampaņas kulminācija, kuras būtiskākā iezīme ir masu politiskās aģitācijas un propagandas darbs Aprīļa tēzu gaismā. LSD lauku organizāciju vadītāji, ierindas biedri, no cietumiem un trimdām atgriezušies politieslodzītie un katordznieki, LSD Rīgas organizācijas aģitatori pielika visas pūles, lai masās popularizētu sociālistiskās revolūcijas ideju, celtu to politisko apziņu un organizētos.

Milzīgu darbu kongresa sagatavošanā veica Rīgas Strādnieku deputātu padome. Kongresa organizatoriskie jautājumi vairākkārt tika apspriesti Padomes, tās Prezidija un Izpildkomitejas sēdēs. Padomes laikrakstā «Ziņotājs» par kongresa jautājumiem regulāri tika iespiesta informācija un propagandas raksti. Izskaidrošanas un organizatoriskā darba veikšanai Rīgas Padome uz laukiem nosūtīja 12 savus propagandistus. Lai novērstu vecā pašvaldības aparāta pretošanos kongresa sasaukšanai, LSD CK un Rīgas Padome 2. aprīlī visām pagastu valdēm izsūtīja uzaicinājumu, lai tās saziņā ar Rīgas Strādnieku deputātu padomes izsūtītiem delegātiem nekavējoties sasauca bezzemnieku sapulces delegātu vēlēšanām.³⁸

Sajā laikā Vidzemes pagastos notika simtiem bezzemnieku sapulču, kurās tika apspriesti kongresa darba kārtības jautājumi u. c. bezzemnieku masām aktuālas problēmas, par apspriestajiem jautājumiem pieņemtas rezolūcijas, kas pauda lauku darbaļaužu intereses un gribu un bija bezzemnieku norādījumi saviem uz kongresu ievēlētajiem delegātiem.

Sapulču materiāli liecina, ka parasti pagastu bezzemnieku sapulcēs tika izvirzītas atsevišķas konkrētas prasības. Galvenās no tām bija: demokrātiska republika; Latvijas autonomija; darbības koncentrēšana ap strādnieku un kareivju deputātu padomēm; neuzticība buržuāziskajai Vidzemes Pagaidu zemes padomei un vecajām pagastu valdēm; pašvaldības iestāžu sistēmas reorganizācija;

³⁶ Дризул А. А. Великий Октябрь в Латвии, с. 171, 172.

³⁷ Ziņotājs (Rīgas Strādnieku deputātu padomes laikraksts), 1917, 15. marts.

³⁸ LPSR CVVA, 982. f., 1. apr., 89. l., 84. lp.

miers bez aneksijām un kontribūcijām; muižnieku, baznīcu, klosteru u. c. lielo zemes īpašumu nacionalizācija un to pāriešana bezzemnieku lietošanā; 8 stundu darbadiena un ar dzīves dārdzību samērīgas algas laukstrādniekiem; kļaušu atcelšana un zemes nomas maksas regulēšana nomniekiem un graudniekiem; pārtikas minimuma nodrošināšana visiem trūcīgajiem lauku iedzīvotājiem. Vienprātīga prasība visos pagastos bija izveidot no buržuāzijas neatkarīgas bezzemnieku organizācijas, kas daudzos pagastos tūdaļ arī tika realizēta. Piemēram, Krimuldas pagastā nodibināja laukstrādnieku kultūras biedrību, Kalsnavas, Stāmerienas un Vestienas — pēc 1905. g. parauga — bezzemnieku rīcības komitejas, Palsmanes un Sausnējas pagastos — bezzemnieku komisijas sakaru uzturēšanai ar Rīgas Strādnieku deputātu padomi, Mēra — bezzemnieku apvienošanas valdi, Katvaru — demokrātisku strādnieku apvienību, Vidrižu — strādnieku paš aizsardzības pulciņu, Jaunpiebalgas — strādnieku deputātu padomi u. c.³⁹

Pagastu sapulcēs izvirzīdamas atsevišķas prasības, kopumā bezzemnieku masas nonāca pie prasības pēc radikālu pasākumu programmas valsts iekārtas pārveidošanai un lauku darbaļaužu ekonomiskā un tiesiskā stāvokļa uzlabošanai. Šīs prasības kardināli atšķīrās no tā, ko bija spējīga dot buržuāziskā Pagaidu valdība. Kā norādīja V. I. Ļeņins, vērtējot zemnieku deputātu vietējo padomju 242 norādījumus Viskrievijas pirmajam zemnieku kongresam, «Vajag tikai nedaudz pārdomāt šīs prasības, lai redzētu, ka ir pilnīgi neiespējams tās realizēt savienībā ar kapitālistiem, ja galīgi nesauraj sakarus ar viņiem, ja ļoti enerģiski un nesaudzīgi necinās pret kapitālistu šķiru, ja negāž tās kundzību»⁴⁰.

Bezzemnieku masās bija nobriedusi cīņa pāri buržuāziski demokrātiskās revolūcijas robežai. Boļševiku uzdevums bezzemnieku kongresā bija izvirzīt masām konkrētus un skaidrus cīņas lozungus un izveidot izpildu orgānu organizatoriskā darba veikšanai.

Vidzemes Bezzemnieku kongress notika Valmierā 1917. g. 16.—18. aprīlī Saviesīgās biedrības telpās. Tajā bija ieradušies 436 vēlēti delegāti, bet kopā ar viesiem un interesentiem sēdēs piedalījās ap 1000 cilvēku. Par to, cik liela uzmanība tika veltīta kongresam, liecina tas, ka savus pārstāvjus uz to bija atsūtījusi LSD CK, LSD Rīgas komiteja, visas LSD lauku organizācijas, Rīgas Strādnieku deputātu padome, Iskolastrels u. c. organizācijas un iestādes. Savu delegāciju 3 cilvēku sastāvā bija atsūtījusi Vidzemes Pagaidu zemes padome un dažādu politisko virzienu laikraksti. Kongresa lielo popularitāti bezzemnieku masās apliecina fakts, ka uz to bija ieradušies delegāti no visiem 239 Vidzemes pagastiem.

Lauku darbaļaužu revolucionāro aktivitāti, lielo ieinteresētību kongresa darbā, politiskā momenta aktuālo jautājumu izjūtu bija spiesta atzīt pat buržuāzija un sīkburžuāzija. «Līdums» rakstīja: «Pa

³⁹ Ziņotājs, 1917, 10. apr.; 15. apr.; 19. apr.; 22. apr.; 24. apr.

⁴⁰ Ļeņins V. I. No publicista dienasgrāmatas. — Raksti, 25. sēj., 253. lpp.

ceļam no stacijas uz pilsētu var sastapt gan pulciņiem, gan rindās gājējus ar ceļa kulītēm plecos vai ar kurvīšiem rokās — tie bezzemiņu delegāti. Pilsētā nomešanos tikai ar mokām var dabūt. Saviesīgās biedrības zāle jau stāvgrūdām pilna. Aizņemti ne tikai krēsli, bet arī ceļiņi gar malām un vidū. Redzamas sievietes ar bērniem.»⁴¹

«Strādnieku Avīze» ziņoja, ka kongresa delegāti Valmierā sāka pulcēties jau 15. aprīļa pievakarē. Valmieras skolotāju semināra telpās, kur delegātiem bija nakstmītnes, «visu nakti nerima jautājumu iztirzāšana un savstarpēju iespaidu dalīšanas». Kaut kongresa atklāšana notika 16. aprīļa vakarā, «biedrības zāle bija pilna no agra rīta». Delegāti dienu pavadīja, apspriežot politiskos jautājumus, it sevišķi — par politisko stāvokli un karu.⁴²

Jau kongresa atklāšanā un darba prezidija vēlēšanās izpaudās delegātu politiskais noskaņojums. Nerimstošām ovācijām skanot, delegāti ilgi sumināja pēc Februāra revolūcijas no katorgas atbrīvotos 1905. g. aktīvos cīnītājus J. Kroderu, O. Kārkliņu, E. Āboltiņu un prezidijā ievēlēja 7 boļševikus un 2 meņševikus internacionālistus, 1 prezidija locekļa partejiskā piederība nav zināma.⁴³

Sevišķi spilgti boļševiku ietekme uz kongresu izpaudās darba kārtības apspriešanas gaitā. LSD CK un Rīgas Strādnieku deputātu padomes izstrādātā un 21. martā izsludinātā kongresa dienas kārtība bija sastādīta laikā, kad boļševikiem vēl nebija zināms V. I. Ļeņina ģeniālais plāns par buržuāziski demokrātiskās revolūcijas pāraugšanu sociālistiskajā revolūcijā. Tāpēc LSD CK un Rīgas Strādnieku deputātu padomes paredzētajā kongresa darba kārtībā⁴⁴ bija gan ietverti svarīgi politiski un praktiski revolucionārās darbības jautājumi, bet nebija noformulēta revolūcijas tālākās attīstības perspektīva.

Kongresa darba sākumā boļševiks J. Vilks, kurš tikko bija atgriezies no Petrogradas un piedalījies Viskrievijas strādnieku un kareivju padomju apspriedē, V. I. Ļeņina sagaidīšanā Somijas stacijā un noklausījies viņa referātu par proletariāta uzdevumiem šajā revolūcijā, ierosināja kongresa uzmanības centrā izvirzīt Aprīļa tēzēs akcentētos jautājumus: 1) agrārjautājums (lauku darbaļaužu darba un dzīves apstākļu uzlabošana, laukstrādnieku organizēšanās); 2) attiecības pret Pagaidu valdību; 3) strādnieku un kareivju deputātu padomes; 4) attiecības pret karu.⁴⁵

⁴¹ «Līduma» pielikums, 1917, 20. apr.

⁴² Strādnieku Avīze, 1917, 26. apr.

⁴³ Par sežu vadītājiem — boļševiki O. Kārkliņš, J. Kroders, J. Krūmiņš (Pilāts) un meņševiks internacionālists N. Kalniņš; sekretariātā — boļševiki E. Āboltiņš, A. Dille, E. Eferts (Klusais), A. Rostoks un meņševiks R. Kokle, Arklona partejiskā piederība nav noskaidrota.

⁴⁴ 1) Sagatavošanās uz Satversmes sapulces vēlēšanām. 2) Demokrātiska republika. 3) Darbalaika noregulēšana. 4) Muižnieku un baznīcu zemju konfiskācija. 5) Attiecības pret Latvijas Sociāldemokrātiju. 6) Attiecības pret saimniekiem un notikušo zemes sapulci. — Sk. Ziņotājs, 1917, 21. martā.

⁴⁵ Jaunais Vārds, 1917, 20. apr.

Ešers M. Valters, kurš kongresā pārstāvēja buržuāzisko Vidzemes Pagaidu zemes padomi, uzstājās pret Rīgas Padomes, bet it īpaši pret J. Vilka ierosināto kongresa darba kārtības projektu kā pārāk teorētisku. Viņš ieteica uzmanību centrēt uz praktiskiem vietēja rakstura jautājumiem — ar mērķi novirzīt bezzemniekus no šķiru ciņas, uzkurināt viņos sīkburžuāziskas tieksmes, atšķelt no Latvijas Sociāldemokrātijas un pilsētas proletariāta vadības.

Aprīļa tēzēs izvirzīto problēmu apspriešanas ietveršanu darba kārtībā, it sevišķi jautājuma par pašreizējo momentu un laukstrādnieku organizēšanos, atbalstīja daudzi delegāti. Apspriešana, kuras laikā notika vairāk nekā 20 delegātu uzstāšanās, noslēdzās ar balsosšanu par diviem darba kārtības projektiem: Rīgas Strādnieku padomes izvirzīto (kurā kā papildinājumi bija ietverti visi svarīgākie J. Vilka ierosinājumi) un M. Valtera priekšlikumu.⁴⁶ Ar 265 balsīm pret 120 tika pieņemta boļševiku izstrādātā kongresa darba kārtība, kura paredzēja aplūkot 1) pašreizējo politisko momentu; 2) agrārjautājumu; 3) strādnieku jautājumu; 4) vēlēšanas; 5) gatavošanos Krievijas Satversmes sapulces vēlēšanām; 6) demokrātisku republiku; 7) attiecības pret 12. un 13. martā noturēto Zemes sapulci Valmierā; 8) Latvijas autonomiju.⁴⁷

Tas ļāva visu kongresa darbu ievirzīt revolucionārā gultnē. Raksturīga Vidzemes Bezzemnieku kongresa pazīme bija tā, ka darbs noritēja boļševiku vadībā. Par visiem svarīgākajiem darba kārtības jautājumiem uzstājās boļševiki,⁴⁸ un gandrīz visus lēmumus kongress pieņēma, balstoties uz V. I. Ļeņina Aprīļa tēzēm. Bezpārtejskie bezzemnieku delegāti nedalīti sekoja boļševikiem, rezolūcijas tika pieņemtas ar absolūtu balsu vairākumu. Arī meņševiki internacionālisti tobrīd atbalstīja visus boļševiku priekšlikumus. Skaitliski nelielās eseru grupiņas iespaids uz kongresa delegātiem bija niecīgs.

Bezzemnieku kongresa delegāti novērtēja vēsturisko situāciju un vienprātīgi pieņēma boļševiku izvirzīto rezolūciju par politisko momentu, kurā bija uzsvērts, ka «1) Revolūcija Krievijā vēl nav nobeigta, bet tā jāturpina ar strādniecības un revolucionārās zemniecības kopējiem spēkiem, noteikti uzstājoties pret visām kontr-revolucionārām šķirām un viņu valdībām. 2) Tagadējā Pagaidu valdība, kura sastāv savā vairumā no mantīgo šķiru priekšstāvjiem, nav revolucionārās tautas gribas izteicēja. 3) Revolūcijas un visas nomāktās tautas turpmākās attīstības interesēs ir tagadējā kara izbeigšana visdrīzākajā laikā.»⁴⁹ Kongress izvirzīja prasību Pagaidu valdībai, lai tā atklāti atsakās no saviem iekarošanas plāniem

⁴⁶ «Liduma» pielikums, 1917, 20. apr.

⁴⁷ LKP Oktobra revolūcijā 1917, 42. lpp.

⁴⁸ Politiskais moments — J. Jūrmalnieks; agrārjautājums — A. Zeibots; strādnieku jautājums: a) laukstrādnieku ekonomiskā un tiesiskā stāvokļa uzlabošana — J. Vilks; b) laukstrādnieku organizēšana — J. Jūrmalnieks; demokrātiskā republika — O. Kārklīšs; attiecības pret Vidzemes Pagaidu zemes padomi — E. Ratnieks; Latvijas autonomija — A. Zeibots.

⁴⁹ LKP Oktobra revolūcijā 1917, 42.—43. lpp.

un paziņo, ka Krievija ir gatava slēgt mieru bez kontribūcijām un aneksijām uz visu tautu pašnoteikšanās tiesību pamatiem.⁵⁰

Lielu vērību kongress veltīja agrārajam jautājumam, laukstrādnieku stāvokļa uzlabošanai un trūcīgo lauku iedzīvotāju organizēšanai.

Pieņemdamus lēmumu konfiscēt muižnieku un baznīcu zemes īpašumus, kongress ievadīja izšķirošu pagrieziena Latvijas agrāro attiecību vēsturē.⁵¹ Rezolūcijā par agrāro jautājumu bija teikts, ka nepieciešams «konfiscēt visas privātās un mācītāju muižas bez atmaksas, atstājot privāto muižu agrāko īpašnieku lietošanā tikai nelielus zemes gabalus pēc demokrātisko pašvaldības iestāžu lēmuma. Konfiscētās muižas jānodod apgabalu pašvaldības orgānu rīcībā, kuriem jānosaka atsevišķu zemes gabalu minimālās (mazākās) un maksimālās (lielākās) normas, kā arī lietošanas veids.»⁵²

Rezolūcijā par strādnieku jautājumu kongress prasīja 8 stundu darbadienu, sociālo nodrošināšanu un strādnieku inspekcijas izveidošanu un uzdeva Vidzemes Bezzemnieku padomei kopā ar Rīgas Strādnieku deputātu padomi «izstrādāt noteikumus par darbalaiku, minimālo algu, higiēniskiem laukstrādnieku dzīvokļiem, ārsta palīdzību, līgumiem un saziņā ar Apdrošināšanas padomi Pēterpilī noteikumus par laukstrādnieku apdrošināšanu»⁵³. Kongress pieņēma lēmumu par laukstrādnieku arodbiedrībām un uzsvēra, ka to organizēšanai un darbībai jānorit LSD vadībā un tām jādarbojas kopā ar pilsētu strādnieku organizācijām.

Bezzemnieku kongress apsprieda arī jautājumu par turpmāko valsts politisko iekārtu un tālākiem cīņas mērķiem.⁵⁴ Rezolūcijā par demokrātisko republiku kongress norādīja, ka nepieciešams iekarot plašas politiskas tiesības, lai «ar vismazāk upuriem varētu turpināt cīņu līdz pilnīgai uzvarai — sociālisma mērķiem»⁵⁵, bet jautājumā par autonomiju bija uzsvērts, ka Latvijai jābūt politiski autonomam apgabalam Krievijas demokrātiski federatīvā republikā.⁵⁶

Bezzemnieku masu organizēšanā un iesaistīšanā revolūcijā liela politiska un praktiska nozīme bija kongresa lēmumam par bezzemnieku padomju ievēlēšanu. Lauku trūcīgo iedzīvotāju interešu aizstāvēšanai kongress nolēma katrā pagastā organizēt bezzemnieku padomi. Lai saskaņotu bezzemnieku padomju darbu visas Vidzemes mērogā, bija nolemts, ka pagastu bezzemnieku padomēm jāievēl pa vienam pārstāvim no katriem 1000 bezzemniekiem sava apriņķa pa-

⁵⁰ LKP Oktobra revolūcijā 1917, 43. lpp.

⁵¹ *Drīzulis A., Krastiņš J.* Cīņa par padomju varu Latvijā, 55. lpp.

⁵² LKP Oktobra revolūcijā 1917, 43. lpp.

⁵³ Turpat.

⁵⁴ *Drīzulis A., Krastiņš J.* Cīņa par padomju varu Latvijā, 57. lpp.

⁵⁵ LKP Oktobra revolūcijā 1917, 44. lpp.

⁵⁶ Turpat, 45. lpp. Prasību, lai Latvija būtu Krievijas federatīvās republikas sastāvdaļa, 1917. gadā izvirzīja latviešu buržuāzija, un to atbalstīja oportunisti. Bezzemnieku kongresā rezolūciju «Par autonomiju» izvirzīja A. Zeibots, kurš 1917. g. martā — aprīļa sākumā pieslējās meņševikiem internacionālistiem un tikai V. I. Leņina Aprīļa težu ietekmē nonāca boļševiku rindās.

domē, kurai savukārt jāsūta savi delegāti uz Rīgas Strādnieku deputātu padomi kā visas Vidzemes padomju centrālo orgānu.

Bezzemnieku kongresa prezidija izstrādātajā un 29. aprīlī publicētajā instrukcijā par pagastu bezzemnieku padomju politiskajiem un saimnieciskajiem uzdevumiem tika uzsvērts, ka lauku pagastu bezzemnieku padomēm jāklūst par visu vietējo revolucionāro spēku vadošiem centriem. Tām jāapgaismo vissvarīgākie kārtējie revolūcijas uzdevumi, jāaudzina laukstrādnieku šķiras apziņa, uzstājoties, kur nepieciešams, pret buržuāzijas preses liekulību, izplatot savas šķiras laikrakstus, savas šķiras idejas, sarīkojot referātu lasījumus utt. Bezzemnieku padomēm jābūt vietējo bezzemnieku domu paudējām un viņu interešu aizstāvēm, tām jāizsaka bezzemnieku vajadzības un prasības un jāatbalsta visi bezzemnieku pasākumi.

Kongresa lēmumu izpildes organizēšanai un visu Vidzemes bezzemnieku padomju darbības saskaņošanai delegāti ievēlēja kopīgu bezzemnieku padomju revolucionāro centru — Vidzemes Bezzemnieku padomi ar 45 deputātiem (sk. 1. tabulu).

Vidzemes Bezzemnieku padomes sastāva analīze liecina, ka tās deputātu lielum lielais vairākums — 82,2% bija boļševiki, bet pārējie sadalījās šādos politiskos grupējumos: 9,0% — meņševiki internacionālisti, 4,4% — meņševiki, 4,4% — bezpartejiskie. Ievēribu pelna fakts, ka vairāk nekā 35% no ievēlētajiem boļševikiem partijas stāžs bija 10—15 gadi. Viņu vidū bija pieredzes bagātie 1905. g. revolūcijas cīnītāji E. Āboltiņš, J. Bērziņš (Andersons), P. Birzgalis, J. Kroders, E. Ratnieks, A. Sukuts, K. Šmidts u. c. Otra skaitliski nozīmīgākā boļševiku grupa (ap 30% no kopējā boļševiku skaita) bija jaunatne 20—25 g. vecumā ar partijas stāžu līdz 5 gadiem: J. Birkenfelds, L. Krēsliņa, O. Lācis, Ā. Lide, A. Miežis, J. Ozols, P. Viksne.

Pēc nodarbošanās Vidzemes Bezzemnieku padomes deputāti sadalījās: 13% — profesionāli revolucionāri, 20% — strādnieki, laukstrādnieki, lauku amatnieki, 18% — lauku skolotāji un pagastu rakstveži, 20% — strēlnieki, 29% — ierēdņi, žurnālisti, studenti u. c. intelīģences pārstāvji. Deputātu biogrāfijas liecina, ka sociālās izcelšanās ziņā lielum lielā daļa no viņiem bija nākusi no lauku proletariāta un darba zemniecības vidus.

Padome bija cieši saistīta ar visu Vidzemi. Tajā vienmērīgi bija pārstāvēti visi Vidzemes apriņķi un latviešu strēlnieku pulki: Rīga un Rīgas apriņķis ar 14 deputātiem, Cēsu apriņķis — ar 7, Valmieras — ar 7, Valkas — ar 8, latviešu strēlnieku pulki — ar 9 deputātiem.

Vidzemes Bezzemnieku padome bija vienīgais tāds nacionāla rajona orgāns Krievijā, kas kopš savas dibināšanas ne tikai darbojās boļševiku vadībā un visos revolūcijas taktiskajos un praktiskajos jautājumos īstenoja boļševistisku politiku, bet arī sastāva ziņā izveidojās gandrīz tikai no boļševikiem. Tās ievēlēšana bija izcils revolūcijas spēku ieguvums, kas lika pamatu lauku proletariāta un pusproletariāta apvienošanai savas šķiras organizācijās, kas

Vidzemes Bezzemnieku padomes sastāvs⁵⁷

1. tabula

Nr. p. k.	Deputāta uzvārds, vārds	Dzimš. gads	Partijas piederība	Ar cik balsim ievēl.	Nodarbošanās vai profesija	Dzīves vieta
1.	Abolitiņš Emīls	1878	LSD (1902)	231	profesionāls revolūcio- nārs	Rīga
2.	Abolitiņš Mārcis	1869	LSD	148	skolotājs	Cēsu apr., Lenču pag.
3.	Aspere Luīze	1891	LSD	205	strādāniece	Rīga
4.	Austriņš Rūdolfs	1891	LSD (1907)	279	burflicis	Valmierā
5.	Basijānis Voldemārs	1884	menševiks internacionā- lists, 1917. g. oktobrī iz- sleigts no LSD	255	statistiķis	Rīga
6.	Bērziņš Jānis (Andersons)	1875	LSD (1904)	219	profesionāls revolūcio- nārs	Rīga
7.	Bērzs Jānis	1887	LSD (1904)	183	posta-telegrāfa ierēd- nis	Cēsu apr., Dzelzava
8.	Birkenfelds Jānis	1894	LSD (1912)	251	skolotājs	Valkas apr., Trikālas pag.
9.	Birzgalis Pēteris	1874	LSD (1906)	217	grāmatu, rakstāmielietu tirgotājs, fotogrāfs	Valmieras apr., Maz- salaca
10.	Eferts Ernests (Klūsais)	1889	LSD (1914)	259	skolotājs	Valkas apr., Alūksne
11.	Egle Alfrēds	1884	bezpārtejsks	233	skolotājs	Valkas apr., Jērcenu pag.
12.	Eilands Pēteris	1893	LSD (1911)	287	strēlnieks	XII armija
13.	Ezeriņš Kārlis	1865	LSD (1906)	226	laukstrādnieks	Rīgas apr., Bīriņu pag.
14.	Gailis Kārlis	1888	LSD (1906)	245	strēlnieks	XII armija
15.	Galviņš Edvards	1889	LSD (1917)	163	begļu pabalstu iz- smiešanas vietas pār- zinis	Cēsu apr., Vietalvas- Odzianas pag.
16.	Kalniņš Aleksandrs	1883	LSD (1904)	201	amatnieks	Cēsu apr., Mārcienas pag.
17.	Kalniņš Nikolajs	1894	menševiks lists	306	students jurists	Rīga
18.	Kārklīņš Oto	1883	LSD (1902)	300	profesionāls revolūcio- nārs	Rīga
19.	Klūdiņš Juris	1891	LSD (1908)	160	strēlnieks žurnālists	XII armija

20.	Klucis Jānis	1879	LSD (1905)	238	milicijas priekšnieks	Rūjiena
21.	Kokle Rūdofis	1887	1917. gadā meņševīks	263		Valkas apr., Smiltene
22.	Krēšlīņa Liliņa	1895	LSD (1912)	178	Rīgas apriņķa komi-	Cēsu apr., Lubānas pag.
23.	Krodgers Jānis	1860	LSD (1904)	278	sārs	Rīga
24.	Kurševičs Kārlis	1874	meņševīks internacionā-	252	advokāta palīgs	Rīga
			lists, 1921. g. iestājās			
			KK(b)P			
25.	Lācis Osvalds	1896	LSD (1914)	290	strēlnieks	XII armija
26.	Lauva Ernests	1888	LSD (1905)	240		Cēsu apr., Lubānas pag.
27.	Lide Ādolfs	1896	LSD(1913)	201	milicijas rakstvedis	Valkas apr., Smiltene
28.	Līventāls Teodors	1882	meņševīks internacionā-	250	Valkas apriņķa ko-	Valka
			lists		misārs	
29.	Maršāns Jānis	1877	bezparteijs	206	skolotājs	Valkas apr., Lejas-
						ciems
30.	Miežis Augusts	1894	LSD (1912)	225	strādnieks	Valmiera
31.	Muzikants Vladimirs	1890	LSD	294	strēlnieks	XII armija
32.	Ozols Jānis	1895	LSD	223	skolotājs	Valmieras pagr., Rū-
						ijena
33.	Pētersons Kārlis	1877	LSD (1898)	298	strēlnieks	XII armija
34.	Ratnieks Elmārs	1885	LSD	252	pagasta rakstvedis	Valmieras apr., Bras-
						lavas pag.
35.	Postoks Augusts	1885	LSD	293	strēlnieks	XII armija
36.	Skujeņnieks Margērs	1886	meņševīks	289	publicists	Rīga
37.	Smerliņa Alvīne	1887	LSD (1906)	149	laukstrādniece	Valkas apr., Jaungul-
						benes pag.
38.	Sukuts Augusts	1874	LSD (1900)	226	telegrāfists	
39.	Smidts Kristaps	1875	LSD (1904)	265	skolotājs	Rīga
40.	Tilībs Nikolajs	1894	LSD	274	strēlnieks	XII armija
41.	Upīts Andrejs	1877	LSD (1917)	255	literāts, žurnālists	Rīga
42.	Vīgants Jekabs	1892	LSD (1910)	214	laukstrādnieks	Cēsu apr., Raunas pag.
43.	Vikmanis Ernests	1893	LSD (1910)	204	strēlnieks	XII armija
44.	Viksne Pauls	1894	LSD (1912)	240	publicists	Valmiera
45.	Zeibots Arveds	1894	LSD (1912)	307	students	Rīga

⁵⁷ LPSR CVVA, 6002. f., 1. apr. 8. l., 22.—101. lpp.; КПЛ в Октябрьской революции 1917, с. 763—805; Iskolata un tā Prezidija protokoli, 265.—278. lpp.; Latvijas PSR Mazā enciklopēdija, 1967, 1. sēj., 142., 219., 237., 238., 446., 449., 553. lpp.; 1968, 2. sēj., 43., 73., 166., 222., 321., 339., 565., 771. lpp.; 3. sēj. R., 1970, 446., 587., 691., 692., 731. lpp.

savukārt bija viens no svarīgākajiem priekšnoteikumiem viņu iesaistīšanai cīņā par revolūcijas turpināšanu.

Vidzemes Bezzemnieku kongresam bija izcila nozīme revolūcijas attīstībā Latvijā. Tas nostiprināja pilsētu strādnieku un trūcīgās zemniecības savienību un norādīja, ka vadošā loma cīņā par padomju varu, mieru, zemi un sociālismu ir strādnieku šķirai. Par visu ekspluatēto darbaļaužu vienīgo vadītāju Latvijā kongress atzina Latvijas Sociāldemokrātiju un līdz ar to pievienojās boļševiku partijas politikai.

Bezzemnieku kongresa lēmumi atraisīja bezzemnieku masu enerģiju un aktivitāti, sekmēja viņu iekļaušanos aktīvā politiskā dzīvē. Ar kongresa rezolūcijām lauku proletariāta un pusproletariāta cīņa ieguva galvenās programmatiskās nostādnes un ar Vidzemes Bezzemnieku padomi — bezzemnieku organizējošo un revolucionārās cīņas centru.

Pašu Bezzemnieku kongresa sasaukšanas faktu, tā darbu un rezolūcijas — it sevišķi lēmumu par bezzemnieku padomju organizēšanu un Vidzemes Bezzemnieku padomes ievēlēšanu — ļoti augstu vērtēja daudzi LSD vadītāji un revolucionārās kustības organizētāji.

P. Stučka tūlīt pēc Bezzemnieku kongresa rakstīja: «Tāds notikums kā 45 delegātu ievēlēšana uz Vidzemes kalpu deputātu padomi, kas izdarīta Valmierā, bezzemnieku saeimā, ir vēsturē nepiedzīvots. Un vēl svarīgāks ir tas apstāklis, ka turpat saeimā nolemts pārklāt visu Latviju ar ciešu kalpu organizāciju tīklu, ievēlot ikkurā pagastā savu bezzemnieku (pareizāk — kalpu) deputātu padomi, un sūtīt no ik pagasta uz 1000 bezzemniekiem vienu delegātu uz apriņķa padomi. Tā ir jauna šķira, kas paceļas no pašiem sabiedrības dibieniem un vērš savu ceļu uz jaunu sauli, sniegdama roku savam pilsētas biedram, pilsētu proletariātam.»⁵⁸

E. Eferts (Klusais) no 10 gadu distances atzina: «Galvenā kongresa nozīme bija tā, ka bezzemnieki te pirmo reizi kopā sapulcējās un apspriedās par savām vajadzībām un nolēma organizēt bezzemnieku padomes pa visiem pagastiem, tāpat izvēlēja savu izpildu komiteju. Rūp tik latv. laukstrādniekam, bezzemniekam tikt pie organizācijas, un viņš nostiprinošās lielnieciskās partijas vadībā jau drīz vien atradis, kā ar' viņam rīkoties i zemes, i citos jautājumos.»⁵⁹

⁵⁸ Stučka P. Cīņā par Oktobri, 32. lpp.

⁵⁹ Cīņas Biedrs, 1927, Nr. 5/6 (maijs—jūnijs), 115. lpp.

PAGASTU BEZZEMNIEKU PADOMJU IEVĒLĒŠANA, TO SOCIĀLĀ UN PARTEJISKĀ SASTĀVA RAKSTUROJUMS

Tūlīt pēc Bezzemnieku kongresa LSD vadībā visā Vidzemē sākas spraigs pagastu bezzemnieku padomju organizēšanas darbs. Aprīļa otrajā pusē un maijā LSD organizāciju biedri pagastos paveica lielu darbu lauku proletariāta un pusproletariāta organizēšanā un politiskajā audzināšanā. LSD Vidienas organizācijā ar centru Valmierā šajā darbā aktīvi iesaistījās Ā. Anskins, R. Austrīņš, A. Dille, K. Gailis, K. Kauliņš, R. Kirhenšteins, A. Krieviņš, J. Laroze, A. Miežis, E. Ozoliņš, J. Rutmanis, K. Seržants, V. Strautiņš; LSD Malienas organizācijā ar centru Jaungulbenē — E. Eferts (Klusais), A. Kalniņš, B. Kažoks, L. Krēsliņa, E. Lauva, O. Līdaks, Alvīne, Berta un Jānis Smerliņi, K. Stakalders; Valkas—Rūjienas organizācijā — J. Birkenfelds, R. Eglītis, A. Grigors, A. Ozoliņš (Dzilna), J. Poišs; Cēsu apriņķī — T. Namnieks, P. Uztups, J. Votčtovs.⁶⁰

Aktīvi šajā pasākumā iekļāvās Rīgas Strādnieku deputātu padome. Lai mazinātu lauku buržuāzijas pretestību bezzemnieku padomju dibināšanai, Rīgas Padome panāca, ka Vidzemes guberņas Pagaidu valdības komisāra vietas izpildītājs G. Zemgals 26. aprīlī visām pagastu valdēm izdeva paziņojumu «nelikt nekādus šķēršļus ceļā bezzemnieku padomju organizēšanai»⁶¹. Rīgas Strādnieku padomes deputāti bezzemnieku padomju vēlēšanu organizēšanā veica arī lielu praktisku darbu — nosūtīja uz Vidzemes pagastiem 6 savus propagandistus⁶² un uzņēmās bezzemnieku padomju vēlēšanu organizēšanu Rīgas un Cēsu apriņķos. Lai Padomes pārstāvji varētu piedalīties pēc iespējas vairākās bezzemnieku padomju dibināšanas sapulcēs, Rīgas Strādnieku padomes Izpildkomiteja kopā ar Vidzemes Bezzemnieku kongresa prezidija locekļiem sastādīja un publicēja laikrakstos bezzemnieku sapulču sasaukšanas grafiku Rīgas apriņķim (sk. 2. tabulu).

Grafiks paredzēja bezzemnieku padomju vēlēšanas Rīgas apriņķī pabeigt divu nedēļu laikā. Vidzemes Bezzemnieku padomes 2. maijā sēdē tika ziņots, ka bezzemnieku padomju organizēšana rit sekmīgi. Grafika izpildi apstiprina arī citi dokumenti.

Savā praktiskajā darbā, organizējot bezzemnieku padomes, LSD organizāciju biedri vadījās no LSD 1917. g. direktīvajos dokumentos, Latvijas bolševiku vadītāju runās un rakstos noformulētā leņinskā viedokļa jautājumā par proletariāta sabiedrotajiem sociālistiskajā revolūcijā. LSD bija izvirzījusi uzdevumu ap strādnieku, kareivju, kalpu un lauku pusproletariāta padomēm kā nākošās revolucionārās varas orgāniem vienot visus patiesi revolucionāros spēkus⁶³ un uzsvērusi nepieciešamību apvienot lauku proletariātu

⁶⁰ Дризул А. А. Великий Октябрь в Латвии, с. 178.

⁶¹ Ziņotājs, 1917, 26. apr.

⁶² Turpat, 28. apr.

⁶³ LKP Oktobra revolūcijā 1917, 55. lpp.

Rīgas Strādnieku deputātu padomes Izpildkomitejas
un Bezzemnieku kongresa prezidija grafiks
pagastu bezzemnieku padomju vēlēšanām Rīgas apriņķī⁶⁴

Datums	Pagasti, kuros paredzētas bezzemnieku padomes vēlēšanas
27. aprīlis	Inčukalna
28. „	Allažu, Ādažu, Ikšķiles, Krimuldas
29. „	Rikteres, Siguldas, Turaidas
30. „	Krapes, Lēdurgas, Lielvārdes, Mālpils, Paltmales, Ropažu
1. maijs	Skriveru, Vidrižu
2. „	Kastrānes, Rembates
3. „	Aizkraukles, Ķeipenes, Lēdmanes, Skultes
4. „	Viskaļu
5. „	Aderkašu, Bīriņu, Jumpravas, Kokneses, Nītaures, Stopiņu
6. „	Meņģeles
7. „	Ķēču, Pabažu, Plāteres, Salaspils, Stukmaņu (Pļaviņu)
8. „	Jaunpils
9. „	Bebru, Dreiliņu, Lielajā, Sējas
10. „	Mores
11. „	Suntažu

un pusproletariātu (būdniekus, graudniekus, sīkos nomniekus utt.) atsevišķās kalpu deputātu padomēs, kurām, saistoties ar pilsētu strādnieku padomēm, nekavējoties jāstājas pie visas lauku sabiedriskās un politiskās dzīves reorganizēšanas.⁶⁵

Sakarā ar bezzemnieku masu ieinteresētību izveidot savas šķiriskās organizācijas, kā arī pateicoties Latvijas Sociāldemokrātijas un Rīgas Strādnieku padomes lielajam organizatoriskajam darbam, maija beigās bezzemnieku padomes bija izveidotas visos Vidzemes pagastos.⁶⁶

Vidzeme tolaik bija vienīgais apgabals Krievijā, kur bezzemnieki tūlīt pēc Februāra revolūcijas masveidīgi organizējās atsevišķi no turīgās zemniecības.⁶⁷ Tā, Stāmerienas pagastā bezzemnieku sapulce

⁶⁴ Ziņotājs, 1917, 21. apr.; Jaunais Vārds, 1917, 25. apr.

⁶⁵ LKP Oktobra revolūcijā 1917, 60. lpp.

⁶⁶ Дризул А. А. Великий Октябрь в Латвии, с. 178; LKP vēstures apcerējumi, 1. d., 301. lpp.

⁶⁷ Citās Krievijas guberņās līdz Lielās Oktobra sociālistiskās revolūcijas uzvarai pastāvēja galvenokārt kopējas zemnieku padomes. 1917. gada vasarā to skaits bija ap 400. Pārsvārā tās bija apgabalu, guberņu un apriņķu zemnieku padomes, kuru sociālo bāzi pamatos veidoja kulaki un sīkburžuāziskā lauku inteliģence, un tajās liela ietekme bija labējiem eseriem. Pagastu zemnieku padomju, kas bija šo organizāciju demokrātiskākais posms, bija maz. Piemēram, Centrālā rūpniecības rajona guberņās Oktobra revolūcijas priekšvakarā zemnieku padomes bija ievēlētas tikai 1,6% pagastu. Šo padomju masveidīga ievēlēšana pagastos, ciemos un sādžās sākās no 1918. gada janvāra, un pamatos šis process noslēdzās tā paša gada aprīlī. Trūcīgās zemniecības organizēšanās savās šķiriskajās organizācijās plaši notika 1918. gada jūnijā—novembrī pēc VCIK 11. jūnija dekrēta par trūcīgās zemniecības komitejām (комитеты бедноты). 1918. gada novembrī bija noorganizēti 105 000 trūcīgās zemniecības komiteju. Tās bija izveidotas gandrīz visās sādžās, un tajās piedalījās arī vidējie zemnieki. Sk. Padomju Savienības Komunistiskās partijas vēsture. R., 1963, 212., 269., 270. lpp.; Минц И. И. История Великого Октября, т. 1, с. 889; т. 3, с. 783.

nolēma vēlēšanu tiesības bezzemnieku sapulcēs piešķirt laukstrādniekiem, amatniekiem, graudniekiem un rentniekiem, kuri nelieto algotu darbaspēku, saimnieku dēļiem un meitām, kuri dzīvo ārpus vecāku mājām, pārdodot savu darbaspēku, un pārējiem (acīmredzot lauku inteliģencei — R. G.), kuri piekrit strādnieku kustībai un aizstāv strādnieku intereses.⁶⁸ Ergļu pagastā bezzemnieku sapulce 11. maijā nolēma padomē ievēlēt 16 deputātus, dodot pārsvaru (8 vietas) tiešajiem laukstrādniekiem. Pārējās vietas sadalīja sekojoši: 1 — graudniekiem, 1 — rentniekiem, 3 — inteliģences pārstāvjiem, 2 — bēgļiem, 1 — skolēniem.⁶⁹ Katvaru pagastā 20. aprīlī ievēlētās bezzemnieku padomes 9 deputāti pēc sociālā stāvokļa sadalījās: 1 — muižas kalps, 1 — vaļinieks, 3 — graudnieki, 1 — rentnieks, 1 — skolotājs, 2 padomes locekļu sociālais stāvoklis nav zināms.⁷⁰ Inčukalna pagasta bezzemnieki, apspriežot jautājumu par tiesībām padomes vēlēšanās piedalīties bēgļiem, kuri, atrazdamies bēgļu gaitās, formāli visi bija bezzemnieki, nolēma vēlēšanu tiesības piešķirt tikai faktiskajiem bezzemniekiem: pušiem, meitām, vaļiniekiem, amatniekiem, lauku inteliģencei, kā arī sikrentniekiem, sikgraudniekiem un sikzemniekiem, kuriem agrākās dzīvesvietās bijusi zeme līdz 10 pūrvietām.⁷¹ Paltmales pagastā 30. aprīlī no bezzemnieku sapulces tika izraidīti bezzemnieki, par kuriem bija zināms, ka tie nodarbojas ar spekulāciju,⁷² bet Lielajā pagastā 9. maijā — muižas mežkungi un muižas rentnieks Zaķis, kurš rentēto zemi iedzīvošanās nolūkā izgraudoja tālāk.⁷³

Atsevišķu lauku proletariāta, pusproletariāta un citu sociālo grupu konkrētas pārstāvniecības noteikšanai bezzemnieku padomēs nepieciešams patstāvīgs pētījums, kura risināšanas pamatā būs pētnieku rīcībā līdz šim esošās avotu bāzes būtiska papildināšana. Taču minētie un daudzi citi fakti ļauj secināt, ka Vidzemes bezzemnieku padomes pēc sava šķiriskā sastāva veidojās kā lauku proletariāta un pusproletariāta orgāni. Tajos revolucionārajai šķiru cīņai apvienojās laukstrādnieki, kalpi, graudnieki, sīkie nomnieki, lauku amatnieki, progresīvā lauku inteliģence un citi ekspluatēto lauku darbaļaužu slāņi. Apvienojušies LSD vadītajās bezzemnieku padomēs, viņi kļuva par rūpniecības proletariāta sabiedrotajiem cīņā par sociālistiskās revolūcijas uzvaru. Cīņa par mieru un zemi arī vidējos zemniekus noskaņoja proletariāta un bezzemnieku labā, cēla cīņai pret Pagaidu valdību.

Bezzemnieku padomju sociālais sastāvs un to dibināšana LSD vadībā noteica to politisko stāju. Šķiru cīņai Vidzemē bija tā īpatnība, ka cīņa par darba zemniecību te notika starp boļševikiem un Latvijas lauku buržuāziju, kuras galvenā partija bija Zemnieku

⁶⁸ Jaunais Vārds, 1917, 14. maijā; 9. jūn.

⁶⁹ Turpat, 27. maijā.

⁷⁰ LPSR CVVA, 959. f., 1. apr., 39. l., 182., 183. lp.

⁷¹ «Ziņotāja» pielikums, 1917, 3. maijā.

⁷² Sociāldemokrāts, 1917, 23. maijā.

⁷³ Cīņa, 1917, 18. maijā.

Pārskats par 12 pagastu bezzemnieku padomju partejisko sastāvu⁷⁴

Nr. p. k.	Padomes darbības vieta		Kopējais deputātu skaits	No tiem LSD biedri	Pārējo deputātu partijas piederība vai politiskā orientācija (lietoti avota formulējumi)
	pagasts	apriņķis			
1.	Katvaru	Valmieras	9	7	Idejiski pie sociāldemokrātiem
2.	Pernigeles	„	13	13	
3.	Pociema	„	10	1	Visiem ir s.-d. pārliecība
4.	Rūjienas	„	20	nav	Bez izņēmuma visi sociāldemokrāti—lielinieki
5.	Stienes—Dunties	„	20	1	Pie lielnieciskām partijām
6.	Blomes	Valkas	10	6	3 bezpartejiskie, 1 meņševiks
7.	Druvienas	„	10	—	Bija 1 no Zemnieku savienības, bet tika izslēgts. Citi s.-d. novirziena
8.	Jaunvāles	„	10	—	Sociāldemokrāti lielinieki
9.	Līvu	Cēsu	8	2	Lielinieku piekritēji
10.	Liezeres	„	16	—	Bezzemnieku organizācijas
11.	Jumurdas	„	10	—	Padomes sekretārs — zemnieku savienības, pārējie s.-d. domu izteicēji
12.	Dzelzavas	„	20	apm. 10	Pie neitrālām

savienība. Sīkburžuāziskajām meņševiku un eseru partijām Vidzemes politiskajā dzīvē nebija kaut cik ievērojamas ietekmes.⁷⁵ Asās šķiru pretrunas laukos un buržuāzijas kontrrevolucionārā politika sekmēja šķiru polarizēšanos, Vidzemes bezzemnieku pāreju bolševistiskās LSD pusē. Tāpēc arī Vidzemes pagastu bezzemnieku padomju noteicošais vairākums tūlīt pēc to izveidošanās kļuva par Latvijas Sociāldemokrātijas vadītiem orgāniem darbaļaužu masu organizēšanā un saliedēšanā cīņai par proletāriskās revolūcijas uzvaru.

Ieskatu par dažu pagastu bezzemnieku padomju deputātu partejisko sastāvu un viņu politisko orientāciju sniedz 3. tabula.

No 12 pagastu bezzemnieku padomju 120 deputātiem LSD biedri bija pāri par 40, t. i., apmēram 33%; 67 deputāti jeb 56% bija bezpartejiski darba zemnieki, kuri simpatizēja un aktīvi atbalstīja Latvijas Sociāldemokrātiju; 10 deputātus jeb 8% ar «neitrālu» orientāciju ir pamats uzskatīt par svārstīgiem elementiem; meņševikus pārstāvēja 1 deputāts, Zemnieku savienību — 2 deputāti. Tātad LSD pārstāvji kopā ar tās ietekmē esošo bezpartejisko darba zemniecību sastādīja ap 90% no bezzemnieku padomju deputātiem. Lai gan no šiem datiem nevar izdarīt vispārinošus secinājumus, tomēr

⁷⁴ LPSR CVORA, 1. f., 3. apr., 17. l., 1.—13. lp.

⁷⁵ Apine I. Latvijas Sociāldemokrātija un nacionālais jautājums, 288. lpp.; Дризул А. А. Великий Октябрь в Латвии, с. 158, 159.

šo skaitli — 33% LSD biedru no bezzemnieku padomju deputātu kopskaita — var uzskatīt par orientējošu. To rāda arī šāda aptuvena aplēse. Caurmērā bezzemnieku padomē ievēlēto locekļu skaits bija 15, Vidzemes 239 pagastu bezzemnieku padomju deputātu kopskaits — 3500—4000. Septembra beigās LSD lauku organizācijas apvienoja 1838 biedrus.⁷⁶ Atņemot no šī skaitļa 644 (Cēsu, Valmieras, Valkas, Limbažu, Madonas, Smiltenes, Strenču LSD rajonu biedrus,⁷⁷ no kuriem liela daļa darbojās apriņķu un rajonu strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomēs), iegūstam skaitli 1194, t. i., apmēram 34% no bezzemnieku padomju deputātu kopējā skaita 35 000 vai apmēram 30% no 4000.

Sie dati rāda, ka LSD vadībā bezzemnieku padomju darbā piedalījās plašas darba zemniecības masas. Vairums no viņiem sabiedriski politiskajā dzīvē iesaistījās pirmo reizi. Padomes bija lauku trūcīgo darbaļaužu politiskā skola, kur boļševiku partijas vadībā viņi mācījās apzināties savas šķiriskās intereses un arī cīnīties par to aizstāvēšanu.

Par Latvijas Sociāldemokrātijas lielo ietekmi Vidzemes bezzemnieku padomēs liecina arī KSDS(b)P VI kongresa delegātu atbildes uz anketu jautājumiem, kuru 21., 22., 25. un 26. punkts raksturo LSD un deputātu padomju attiecības (sk. 1. pielikumu).

Par pagastu bezzemnieku padomju politisko orientāciju liecību sniedz arī ziņas par to priekšsēdētājiem un organizētājiem. Visur tur, kur bija nodibinājušās sociāldemokrātiskās organizācijas vai grupas, par bezzemnieku padomju priekšsēdētājiem bija ievēlēti boļševiki, daudzos gadījumos 1905. g. revolūcijas dalībnieki, no cietumiem un trimdām atgriezušies cīnītāji.

Kalsnavas pagasta Bezzemnieku padomes priekšsēdētājs bija Augusts Ozoliņš (Dzilna) (1892—1932).⁷⁸ Dzimis darba zemnieka ģimenē Kalsnavas pagastā. Te piedzīvoja 1905. g. revolūciju, kuras notikumu pareizu izpratni sekmēja Kalsnavas pagasta sociāldemokrātiskā pulciņa biedrs skolotājs Varainis.

1907. g. rudenī A. Ozoliņš iestājās Baltijas skolotāju seminārā Kuldīgā. Pēc tā beigšanas strādādams par skolotāju Sausnejas draudzes skolā, 1911. g. rudenī viņš nodibināja sakarus ar LSD Malienas organizāciju un kļuva par tās biedru ar segvārdu Dzilna.

Līdz 1915. g., būdams tautskolotājs Vidzemē un Kurzemē, viņš aktīvi darbojās nelegālajās LSD lauku organizācijās. 1915. gadā A. Ozoliņu par revolucionāro darbību arestēja un ieslodzīja Rīgas centrālcietumā. Tā paša gada jūnijā viņu izsūtīja trimdā uz Jeņisejas guberņu. Pēc Februāra revolūcijas 1917. g. aprīļa beigās viņš ieradās Petrogradā, kur kā viesis piedalījās KSDS(b)P Aprīļa konferencē, kas uz politisko notikumu izpratni viņā atstāja milzīgu iespaidu. Maija sākumā A. Ozoliņš devās uz dzimto Kalsnavas

⁷⁶ LKP Oktobra revolūcijā 1917, 599., 600. lpp.

⁷⁷ Turpat, 328.—330., 336., 337. lpp.

⁷⁸ Stars (LKP Madonas rajona komitejas un Madonas rajona Darbaļaužu deputātu padomes laikraksts), 1968, 4. jūn.

Vidzemes Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju partijiskā sastāva un politiskās darbības raksturojums
(pēc KSDS(b)P VI kongresa delegātu atbildēm anketās)⁷⁹

Jautājuma Nr. anketā	Jautājums	LSD Vidienas organizācijas delegāta atbildes (Valmieras apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes partijiskā sastāva un darbības raksturojums)	LSD Malienas organizācijas delegāta atbildes (Valkas apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju partijiskā sastāva un darbības raksturojums)
5	Strādnieku kopējais skaits organizācijas teritorijā?	Ap 30 000 (galvenokārt laukstrādnieki)	Ap 70 000 kalpu (laukstrādnieku) un bezzemnieku
6	Partijas organizācijas biedru skaits?	720	Pašlaik pāri par 700 (ap 720)
8	Kādos iedzīvotāju slāņos jūsu organizācija veic galveno darbu (starp strādniekiem, zemniekiem, kareivjiem, amatniekiem utt.)?	Laukstrādnieku un kareivju vidū	Laukstrādnieku un bezzemnieku (lauku amatnieku, vienzirga zemes rentnieku) vidū
21	Vietējās organizācijas loma strādnieku, kareivju un zemnieku deputātu padomē (tās organizēšanā un tagad)?	Organizācijai ir visdzīvākā daļa vietējās strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes organizēšanā un darbā, 95% padomes locekļu ir boļševiki	Gandrīz bez izņēmuma visas vietējās bezzemnieku padomes (tās ir nodibinātas bez izņēmuma visos pagastos un miestos) ar vietējo sociāldemokrātisko organizāciju starpniecību ir organizējusi Rīgas Strādnieku deputātu padome. Pagastos un miestos, kur pastāv sociāldemokrātiskie pulciņi, padomes ir gandrīz vienīgi sociāldemokrātu rokās. Apriņķa bezzemnieku padomes vēlēšanās š. g. jūlijā un guberņas bezzemnieku padomē tika ievēlēti gandrīz vienīgi sociāldemokrāti (partijas biedri). Vidzemes Zemes padomes vēlēšanās bezzemnieku padomes pilnīgi atbalsta Latvijas Sociāldemokrātijas izvirzīto kandidātu sarakstu
22	Strādnieku un kareivju padomes vispārējais raksturojums?	Partijas izpildu orgāns	

⁷⁹ КПЛ в Октябрьской революции 1917, с. 298, 299.

I. pielikuma turpinājums

Jautājuma Nr. anketā	Jautājums	LSD Vidienas organizācijas delegāta atbildes (Valmieras apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes partijiskā sastāva un darbības raksturojums)	LSD Malienas organizācijas delegāta atbildes (Valkas apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju partijiskā sastāva un darbības raksturojums)
25	Padomes ietekme uz iedzīvotājiem.	Liela autoritāte	Organizācijas ietekme uz laukstrādniekiem (kalpiem) un bezzemniekiem arvien pieaug, sevišķi tur, kur sociāldemokrātiskā organizācija aktīvi piedalās bezzemnieku padomēs, muižu rekvizīcijā, darbadienas un darba algas noregulēšanā, kā arī laukstrādnieku streikos
26	Padomes funkcijas.	Galvenokārt muižu konfiskācija un aģitācija	Aģitācija un propaganda laukstrādnieku vidū, kalpu organizēšana, kultūrizglītības darbs

pagastu. Viņa vadībā Kalsnavas bezzemnieki noorganizēja pagasta bezzemnieku padomi un ievēlēja viņu par tās priekšsēdētāju. A. Ozoliņa bagātā revolucionārās cīņas prakse un labā vispārējā izglītība sekmēja Kalsnavas pagasta Bezzemnieku padomes darbu bezzemnieku un darba zemniecības masu organizēšanā.

1918. gadā A. Ozoliņš, atrazdamies evakuācijā, aktīvi piedalījās cīņā par padomju varu Krasnojarskas, Jeņisejas, Tomskas gubernās. 1919. gadā viņš strādāja par LKP CK atbildīgo organizatoru un propagandistu Rēzeknē, bija LKP Viļānu apriņķa komitejas loceklis. No 1920. g. pavasara līdz mūža beigām viņš dzīvoja Padomju Savienībā, kur ieņēma atbildīgus amatus partijas orgānos, saimnieciskās un kultūras iestādēs Pleskavā, Ņeņingradā, Maskavā.

Jau četrpadsmit gadu ilga revolucionārā prakse bija Pēterim Brandtam (1882—1942), kad viņš 1917. gadā kļuva par Jaunpiebalgas Strādnieku un bezzemnieku padomes Izpildkomitejas priekšsēdētāju. 1905. gadā viņš bija viens no LSDSP Piebalgas—Ergļu—Jumurdas lauku centra «Imanta» vadītājiem, Jaunpiebalgas ricības komitejas un pagasta tiesas loceklis.⁸⁰ Visos revolūcijas uzplūdu pasākumos Piebalgas apkārtņē P. Brandts ņēma visdzīvāko dalību. 1906. g. janvārī viņš bija spiests nelegāli dzīvot Rīgā, taču jau martā—aprīlī atgriezās Piebalgā un līdz pat arestam 1915. gadā aktīvi darbojās Vidienas organizācijā. Pēc Februāra revolūcijas

⁸⁰ Latvijas revolucionāro cīnītāju piemiņas grāmata. R., 1976, 1. sēj., 1. d., 133.—134. lpp.

P. Brandts atjaunoja reakcijas gados sagraudā LSD Vidienas organizācijas Piebalgas rajona («Mežinieki») darbību un 4. jūnijā tika ievēlēts par tā vadītāju.

1919.—1921. g. viņš strādāja nelegālajā partijas darbā buržuāziskajā Latvijā, bija LKP Lejaskurzemes apgabala organizators un propagandists, laikraksta «Komunisti» redkolēģijas loceklis.

1922. gadā buržuāziskās Latvijas varas iestādes viņu arestēja un politieslodzīto apmaiņas kārtībā izsūtīja uz KPFSR. 1922.—1938. g. strādāja partijas un padomju atbildīgā darbā Pleskavas gubernā, Karēlijas APSR, Maskavā.

Rūjienas pagasta Bezzemnieku padomes priekšsēdētājs Rihards Aure (1880—1942) savu dzīvi ar revolucionāro kustību un proletariāta partiju sasaistīja 1905. g. revolūcijas laikā.⁸¹ 1908. g. pagaidu kara tiesa Rēvelē (Tallinā) par piederību sociāldemokrātiskajai partijai un nelegālās literatūras izplatīšanu viņu notiesāja uz 4 gadiem katorgā. Šo sodu viņš izcieta drausmīgajā Šliselburgas katorgas cietumā, bet 1912.—1917. g. atradās izsūtījumā Irkutskas gubernā. Pēc Februāra revolūcijas atgriezies Rūjienā, R. Aure savu revolucionārajā darbā un ieslodzījumu vietās iegūto politiskā darba pieredzi un rādījumu izmantoja bezzemnieku masu organizēšanā cīņā par sociālistiskās revolūcijas uzvaru.

1918. gadā, vācu okupācijas laikā, R. Aure iestājās Sarkanajā Armijā. Pēc pilsoņu kara strādāja saimnieciskajā darbā Ļeņingradā. Miris Ļeņingradā blokādes laikā.

Viens no Litenes pagasta Bezzemnieku padomes organizētājiem un vadītājiem bija Jūlijs Pilmanis (1887—1941), partijas biedrs no 1907. gada.⁸² Revolucionārās darbības skolu viņš izgāja 1905. gadā, kopā ar tēvu Andreju Pilmani piedaloties demonstrācijās, izplatot nelegālo literatūru, piedaloties 30. novembra kaujās pie Stāmerienas. 1906. g. ziemā un vasarā viņš apgādāja mežabrāļus ar pārtiku, bija viņu sakarnieks un izlūks. 1910.—1913. g. J. Pilmanis atradās karadienestā; atgriezies no tā, viņš dzīvoja Litenes pagastā un aktīvi darbojās LSD Malienas organizācijā, bija viens no tās vadītājiem. Pēc Februāra revolūcijas viņš nostājās Litenes pagasta bezzemnieku revolucionārās cīņas priekšgalā.

1919. gadā J. Pilmanis bija Padomju Latvijas tautas komisiāra Pārvaldes nodaļas vadītājs, Jēkabpils apriņķa izpildkomitejas inspektors, partijas apriņķa komitejas loceklis, vēlāk Ludzas apriņķa Kārsavas Revolucionārās komitejas darbinieks un partijas šūniņas priekšsēdētājs. 20. un 30. gados viņš strādāja partijas un saimnieciskā darbā Pleskavas apriņķī, Veļikije Lukos, Smoļenskas apgabalā.⁸³

⁸¹ Latvijas revolucionāro cīnītāju piemiņas grāmata. R., 1983, 1. sēj., 3. d., 318. lpp.; Политическая каторга и ссылка. М., 1934, с. 38.

⁸² Latvijas Komunistiskā partija 1918. un 1919. gadā. Dokumenti un materiāli. R., 1958, 583. lpp.

⁸³ Latvijas revolucionāro cīnītāju piemiņas grāmata. R., 1980, 1. sēj., 2. d., 312. lpp.

Cēsu apriņķa Drabešu un Kārļu pagastu bezzemnieku padomju vēlēšanu organizētājs un idejiskais iedvesmotājs bija Rundāles muižas kalpa dēls Teodors Namnieks (1891—1943).⁸⁴ Jau 1908. un 1909. gadā viņš bija darbojies Bauskas skolnieku nelegālajā pulciņā, palīdzējis partijas darbā, uz hektogrāfa pavairodams un izplatīdams proklamācijas. 1912. g. aprīlī viņš iestājās proletariāta partijā. 1916. gadā ar Kurzemes bēgļiem ieradies Kārļu pagastā, viņš nodibināja sakarus ar Drabešu un Kārļu pagastu jaunatnes pašizglītības pulciņu un kļuva par tā politisko vadītāju, kā arī veica agitācijas darbu ceļu būves strādnieku vidū. Rudenī, kad ceļu darbi izbeidzās, T. Namnieks, meklēdams darbu, aizbrauca uz Petrogradu, kur aktīvi iesaistījās revolucionārajā kustībā, nesaraudams saites ar Drabešu—Kārļu revolucionāri noskaņotajiem jauniešiem. Pēc Februāra revolūcijas T. Namnieks atgriezās Kārļu pagastā un, būdams šajā laikā te vienīgais partijas biedrs, kļuva par abu pagastu politiskās dzīves vadītāju. Kā savās atmiņās raksta E. Plinka, tūlīt pēc atgriešanās no Petrogradas «... T. Namnieks izskaidroja jauno politisko situāciju, kā arī V. I. Ļeņina Aprīļa težu saturu un izvirzīja konkrētus praktiskus uzdevumus: rūpīgi sagatavot abos pagastos bezzemnieku sapulces un panākt, lai bezzemnieku padomēs ievēlētu revolucionāri noskaņotus cilvēkus. Šis agitācijas darbs deva labus rezultātus. Drabešu un Kārļu pagastu bezzemnieku padomes bija izturēti revolucionāras. To priekšsēdētāji bija mūsu (Drabešu—Kārļu jaunatnes pašizglītības — R. G.) pulciņa biedri: Kārļos — Rīgas strādnieks Kārlis Meņgelis, Drabešos — bezzemnieka meita Alvīna Plinka.»⁸⁵ Kad 1917. g. vasarā Drabešu—Kārļu pagastos izveidojās LSD Vidienas organizācijas Amatas rajons, T. Namnieks tika ievēlēts par tā priekšsēdētāju, bet A. Plinka un K. Meņgelis kļuva partijas biedri. Drabešu un Kārļu pagastu bezzemnieku padomju darbs ritēja tiešā LSD Vidienas organizācijas Amatas rajona vadībā un visciešākajā sadarbībā ar to.

1919. gadā T. Namnieks bija LKP Jelgavas apriņķa komitejas un apriņķa Izpildkomitejas loceklis, pēc tam Rēzeknes Revolucionārās komitejas priekšsēdētājs. Pēc padomju varas krišanas Latvijā strādāja Padomju Savienībā.

Krievijas pirmās revolūcijas cīņās savus politiskos uzskatus bija pārbaudījis Lazdonas pagasta Bezzemnieku padomes deputāts Jēkabs Purens (1874—?), partijas biedrs kopš 1904. gada.⁸⁶ 1905. gadā J. Purens darbojās vairākos LSDSP pulciņos, piedalījās nelegālās literatūras transporta organizēšanā, strādāja Praulienas pagasta Rīcības komitejā un tautas milicijā. Reakcijas laikā J. Purens kļuva par mežabrāli, bet vēlākajos gados — turpināja revolucionāro darbību Malienā. Pirmā pasaules kara laikā J. Purenu iesaucā armijā, no kuras viņš demobilizējās pēc Februāra revolūcijas.

⁸⁴ Plinka E. Teodors Namnieks. — Grām.: Cīnītāji par Oktobri, 373.—380. lpp.

⁸⁵ Turpat, 375. lpp.

⁸⁶ LKP 1918. un 1919. gadā, 584. lpp.; Latvijas revolucionāro cīnītāju piemiņas grāmata, 1. sēj., 1. d., 199. lpp.

J. Purenš atgriezās Lazdonā un kļuva par Madonas apkārtnes politiskās dzīves dvēseli. Viņš bija LSD Malienas organizācijas Madonas rajona priekšsēdētājs, Cēsu apriņķa Zemes padomes loceklis, Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes deputāts, Iskolata propagandists. Ar viņa starpniecību Lazdonas pagasta Bezzemnieku padome uzturēja ciešus kontaktus ar vietējo partijas organizāciju un augstākstāvošajām strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomēm. Tas neapšaubāmi labvēlīgi ietekmēja Lazdonas Bezzemnieku padomes darbu.

1919. gadā J. Purenš bija LKP Stukmaņu (Pļaviņu) apriņķa komitejas loceklis un apriņķa padomes Izpildkomitejas darba nodaļas vadītājs, vēlāk LKP Viļānu apriņķa komitejas loceklis, Viļānu apriņķa Revolucionārās komitejas informācijas nodaļas instruktors. Vēlākajos gados viņš dzīvoja Padomju Savienībā, aktīvi darbojās LKP CK Ārzemju birojā.

Tikai divdesmit gadu, bet jau 4 gadi partijā un ar lielu gribu savu jaunības enerģiju veltīt revolūcijas lietai bija Valmieras pagasta Bezzemnieku padomes priekšsēdētājam Emmam Vārpiņam (dz. 1897. g.).⁸⁷

1918. gadā viņa strādāja Maskavā, laikraksta «Sociāldemokrāts» ekspedīcijā. 1919. gadā atgriezās Latvijā, bija Valmieras apriņķa padomes Izpildkomitejas darbiniece. Pēc padomju varas krišanas Latvijā viņa strādāja Ukrainā tautas izglītības iestādēs. 1922.—1926. g. E. Vārpiņa mācījās Maskavas Valsts universitātē, bet pēc tam strādāja saimnieciskā darbā. 1944.—1957. g. viņa bija Latvijas Valsts izdevniecības darbiniece.

Bezzemnieku padomju darbā aktīvi piedalījās un revolucionāro ikdienas darbu palīdzēja uzsākt daudzi citi ierindas boļševiki: Aduļienas pagastā — J. Augulis, Kārlis un Emma Stakalderi, Gataratas — J. Uzars, Ļaudonas — J. Bļodons, Mazsalacas — P. Birzgalis, Vecpiebalgas — R. Ēbels u. c. Rankas pagasta Bezzemnieku padomē visi seši Izpildkomitejas locekļi bija LSD biedri: J. Zūdiņš (priekšsēdētājs), A. Cālītis, M. Rubene, A. Austrīņa, A. Strade, E. Lubejs.⁸⁸

Taču par boļševiku ietekmi padomēs nevar spriest tikai pēc LSD biedru personiskas ievēlēšanas un viņu tiešās praktiskās piedalīšanās šo organizāciju darbā. Ietekmi apliecina arī fakts, ka lielākā daļa pagastu bezzemnieku padomju tika noorganizētas LSD vadībā, daudzās no tām tika ievēlēti LSD rekomendētie revolucionāro bezzemnieku un darba zemniecības bezpartejiskie kandidāti. Svarīgs padomju politiskās orientācijas rādītājs ir viņu pieņemtās rezolūcijas par momenta svarīgākajiem politiskajiem jautājumiem, novērtējot Pagaidu valdības šķirisko sastāvu, padomju lomu un uzdevumus. Alūksnes Strādnieku deputātu padome 16. maijā pēc E. Eferta (Klusā) referāta par attiecībām pret Pagaidu valdību pieņēma rezo-

⁸⁷ LPSR CVVA, 5954. f., 1. apr., 30. l., 231., 299. lp.; Latvijas komjaunatnes cīņu sākums. 1917.—1919. Atmiņas. R., 1960, 134.—135. lpp.

⁸⁸ Cīņa, 1917, 30. maijā.

lūcīju, kurā paziņoja, ka Pagaidu valdība ir ierocis mantīgo šķiru rokās un ka tā nav spējīga dot valstij mieru, nedz arī likvidēt saimniecisko sabrukumu, tāpēc nepieciešams organizēt visus iedzīvotāju demokrātiskos slāņus ap strādnieku un kareivju padomēm, lai pēc iespējas ātrāk panāktu visas valsts varas pāreju padomju rokās.⁸⁹

Ļaudonas—Odzienas Bezzemnieku padomes noorganizētajā bezzemnieku mītiņā 28. maijā vienprātīgi tika izvirzīta prasība Pagaidu valdībai «atteikties no visām aneksijām un kontribūcijām un pieņemt visus līdzekļus drīza miera noslēgšanai»⁹⁰. Tika nolemts veicināt LSD ideju izplatību bezzemnieku masās un dibināt sociāldemokrātu grupu, kuras noorganizēšanai tika ievēlēti 8 biedri. Pēc mītiņa grupā pierakstījās 37 cilvēki.⁹¹

18. jūnijā Jaunlaicenes Bezzemnieku padomes sasauktajā bezzemnieku sapulcē pēc politiskā stāvokļa apspriešanas tika pieņemta rezolūcija ar prasību «Mieru bez kontribūcijām un aneksijām, piešķirot tautām pašnolemšanās tiesības. Visu varu zaldātu, strādnieku un bezzemnieku Padomēm!»⁹²

Tajā pašā dienā Cesvaines pagasta Bezzemnieku padomes sasauktajā bezzemnieku sapulcē pēc referāta par politisko partiju programmām un virzieniem ar 200 balsīm vienbalsīgi tika nolemts «pievienoties pie Latvijas Sociāldemokrātijas programmas, jo šī ir programma, kas aizstāv strādnieku šķiras intereses un stāv strādnieku uzdevumu augstumos»⁹³. Apskatot jautājumu par politisko darbu masās, nolēma pagastā izplatīt vienīgi sociāldemokrātiska virziena literatūru.

Līdzīgas rezolūcijas tika pieņemtas daudzās citās Vidzemes pagastu bezzemnieku padomēs un to noorganizētajās bezzemnieku sapulcēs un mītiņos.

Tomēr ne visas bezzemnieku padomes uzreiz pēc ievēlēšanas spēja uzsākt revolucionāro darbu darbaļaužu masās un pārvarēt daudzās grūtības, ar kurām nācās sastapties.

Viens no lielākajiem šķēršļiem bija kontrrevolūcijas spēku pretestība. Daudzos pagastos saimnieki mēģināja panākt savu pārstāvju ievēlēšanu padomēs, lai dezorganizētu to darbu no iekšienes. Tajās vietās, kur buržuāzijai izdevās paturēt savās rokās pagastu pašvaldības iestādes un partikas komitejas, tā sabotēja bezzemnieku padomju rīkojumus un lēmumus un tādējādi centās darbaļaužu masas kūdit pret bezzemnieku padomju darbiniekiem, graut viņu autoritāti. Plaši tika piekopta bezzemnieku padomju darbinieku denuncēšana, uzdodot politiski tiesātos par kriminālnoziedzniekiem, sabiedrisko telpu liegšana bezzemnieku padomju vajadzībām, aizliegumi bezzemniekiem apmeklēt sapulces un veikt bezzemnieku

⁸⁹ Latvijas PSR vēsture, 3. sēj., 19. lpp.

⁹⁰ Proletariāta Cīņa, 1917, 15. jūn.

⁹¹ Turpat.

⁹² Laukstrādnieku Cīņa, 1917, 7. jūl.

⁹³ Turpat.

padomju uzdevumus. Revolucionārajai cīņai laukos paplašinoties, it sevišķi sākoties muižu konfiskācijai, cīņa pret bezzemnieku padomēm sevišķi saasinājās. Muižnieku īpašumu aizsargāšanai muižās, īpaši Valkas apriņķī, tika izvietoti kontrrevolucionārie zaldāti 3—15 cilvēku grupās virsnieku vadībā. Revolucionārās cīņas apkarošanas nolūkā viņi piedalījās bezzemnieku sapulcēs un, neievērojot Pagaidu valdības pasludinātās demokrātiskās brīvības, liedza bolševiku propagandistiem vārda tiesības, daudzos gadījumos neievēroja personas neaizskaramību utt. Kontrrevolūcijas uzbrukums bija tik plašs, ka LSD CK 21. jūnijā izteica kategorisku protestu pret bezzemnieku un sīkzemnieku saimnieciskās un sabiedriskās darbības traucēšanu.⁹⁴ Šo LSD CK protestu vienprātīgi atbalstīja bezzemnieku padomes.

Jaunu organizētu uzbrukumu pret bezzemnieku padomēm plašā frontē buržuāzija uzsāka jūlijā. 1. jūlijā «Lidums» publicēja plašu ievadrakstu «Nekavējoši piepildāms robs», kurā, konstatējusi LSD neapšaubāmos panākumus masu iekarošanā, aicināja lauku buržuāziju «organizēt pretspiedienu sociāldemokrātiskam pārspēkam»⁹⁵, organizējot katrā pagastā zemnieku padomes. Rakstā bija atklāti uzsvērts, ka «nesociāldemokrātiskiem elementiem ir jāgrupējas analogiski sociāldemokrātiskajiem. Bezzemnieku padomēm ir jāstāda pretī tādas pašas **šķiru** organizācijas, un tās būtu **zemnieku padomes.**» Ieskiecējot zemnieku padomju darbības programmu, ievadrakstā bija norādīts, ka tām jārepresentē zemnieku intereses un jābūt kā pretspēkam bezzemnieku padomēm.⁹⁶

Dažas dienas vēlāk buržuāziskajos laikrakstos tika izsludināti zemnieku padomju uzbūves principi un ievēlēšanas noteikumi, kuru divi pirmie punkti pilnībā atsedz buržuāzijas mērķus šajā pasākumā: 1) katrā pagastā nodibinātajai zemnieku padomei jābūt par paplašinātas pagastu saimnieku sapulces rīcības orgānu; 2) zemnieku padomi ievēl no sava vidus pagasta zemturi, t. i., zemes īpašnieki, rentnieki, graudnieki un citi, kuri apstrādā zemi saviem līdzekļiem.⁹⁷ Tas nozīmēja — atraut sīkos un vidējos rentniekus un graudniekus no bezzemnieku padomēm, pakļaut viņus lauku buržuāzijas ietekmei, stiprināt kontrrevolūcijas virzošos spēkus.

Lielas grūtības sagādāja naudas līdzekļu trūkums, jo Pagaidu valdība pasludināja padomes par privātām organizācijām un no to finansēšanas atteicās. Pagastu bezzemnieku padomju locekļiem darbs padomē bija savienots ar kādu citu iztiku nodrošinošu darbu, un padomēs viņi parasti strādāja bez atlīdzības, atsevišķos gadījumos saņemot nelielas samaksas par piedalīšanos sēdēs un ceļa izdevumiem. Bezzemnieku masas apliecināja lielu pašizlīdzību un augstu politiskās apziņas līmeni, kara posta izraisītā trūkuma apstāk-

⁹⁴ Октябрьская революция в Латвии, с. 101—102.

⁹⁵ Lidums, 1917, 1. jūl.

⁹⁶ Turpat.

⁹⁷ Baltijas Vēstnesis, 1917, 10. jūl.

ļos brīvprātīgi uzņemoties ikmēneša iemaksas savu organizāciju uzturēšanai apriņķos un Rīgā.

Negatīvi bezzemnieku masu organizāciju darbu ietekmēja imperiālistiskais karš — enerģiskākās un ciņasspējīgākās iedzīvotāju daļas mobilizācija armijā. Pagastos trūka politiski izglītotu darbinieku, spējīgu organizatoru. Šo apstākļu rezultātā atsevišķas bezzemnieku padomes, piemēram, Rīgas apriņķī — Meņģeles pagasta Bezzemnieku padome, Cēsu apriņķī — Brantu un Drustu pag., Valmieras apriņķī — Dauguļu pag., Valkas apriņķī — Beļavas, Lizuma, Lubejas, Plāņu, Sinoles, Tirzas pag. un dažās citās vietās, ilgāku laiku nespēja patstāvīgi attīstīt pietiekami aktīvu darbību un sākumā savā darbā lielā mērā balstījās uz palīdzību no apriņķa un guberņas padomēm.⁹⁸

Sevišķi smagu triecienu padomju orgāniem deva 20.—21. augustā Rīgas un lielākās daļas Rīgas apriņķa krišana vācu okupācijā. Cēsu apriņķa Bezzemnieku padomes pārstāvji Iskolata paplašinātajā sēdē 22. septembrī ziņoja, ka apriņķa nonākšana piefrontes joslā pagastu bezzemnieku padomēs un bezzemnieku masās radījusi lielu apjukumu un stipri dezorganizējusi darbu. Apriņķa Bezzemnieku padomes Izpildkomiteja darbību pavisam izbeigusi, sakari starp padomēm pārtrūkuši.⁹⁹ Dramatiskie notikumi Rīgas frontē negatīvi ietekmēja padomju darbu arī pārējos Vidzemes apriņķos.

Atsevišķām bezzemnieku padomēm bija jāpārvar lokāla rakstura grūtības. Īpatnēji apstākļi izveidojās Liellugažu pagastā, pie kura līdz 1917. g. rudenim piederēja arī Valkas priekšpilsēta Puraķūle. Tās iedzīvotāji, strādādami dažādos pilsētas uzņēmumos un darbnīcās, veidoja ap 1650 formālu bezzemnieku, kā rezultātā Liellugažu pagasta Bezzemnieku padome izveidojās skaitliski liela — 40 deputāti, bet nokomplektējās gandrīz vienīgi no Puraķūles iedzīvotājiem. un tai bija vāji sakari ar pagasta iedzīvotājiem. Organizēšanas un politiskās audzināšanas darbu Liellugažu pagasta bezzemnieku vidū veica Valkas apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes deputāti. Pēc sociālistiskās revolūcijas uzvaras 1917. gada 27. novembrī saskaņā ar Valkas apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes lēmumu Valkas priekšpilsētas daļas tika pievienotas pilsētai. 10. decembrī Liellugažu pagasta bezzemnieku sapulcē notika pagasta Bezzemnieku padomes pārvēlēšanas. Jaunajā padomē tika ievēlēti 7 deputāti, un tā izvērsa aktīvu darbu, organizējot sociālistiskās celtniecības pirmos soļus Liellugažu pagastā.¹⁰⁰

Līdzīga situācija izveidojās arī Alūksnes pagastā, kur visu organizatorisko un politisko darbu veica Alūksnes Strādnieku deputātu padome, bet pagasta Bezzemnieku padome darbu faktiski bija pārtraukusi.

⁹⁸ LPSR CVORA, 629. f., 1. apr., 9. l., 22., 27., 28., 45. lp.; Cīņa, 1917. 19. jūl.; Laukstrādnieku Cīņa, 1917, 18. aug.; «Liduma» pielikums, 1917, 30. jūn.

⁹⁹ Iskolata un tā Prezidija protokoli, 60.—61. lpp.

¹⁰⁰ LPSR CVVA, 6558. f., 1. apr., 506. l., 46.—54. lp.

Revolūcijas gaitā padziļinoties šķiru cīņai, boļševiku vadībā vairums bezzemnieku padomju jau jūnijā—jūlijā papildināja savu sastāvu, pārvarēja darba pieredzes trūkumu un kļuva par lauku darbaļaužu masu organizatoriskajiem centriem un tautas varas orgāniem uz vietām.

APRIŅĀ UN RAJONU STRĀDNIĒKU, KAREIVJU UN BEZZEMNIEKU PADOMJU IZVEIDOŠANA UN VIDZEMES PADOMJU APVIENOŠANA LATVIJAS STRĀDNIĒKU, KAREIVJU UN BEZZEMNIEKU DEPUTĀTU PADOMĒ

Vidzemes bezzemnieku padomēm raksturīgi, ka jau pārejas periodā uz sociālistisko revolūciju tās apvienojās ar strādnieku un kareivju deputātu padomēm. Latvijas Sociāldemokrātija LSD XIII konferencē aktīvi atbalstīja leņinisko viedokli par visu Krievijas strādnieku, kareivju, kalpu un zemnieku padomju apvienošanu vienā Viskrievijas padomē un neatlaidīgi cīnījās par vienotas strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju sistēmas izveidošanu Latvijā.¹⁰¹ Kā jau minēts, Vidzemes padomju centralizāciju noteica Vidzemes Bezzemnieku kongress. Vadoties no LSD XIII konferences un Bezzemnieku kongresa lēmumiem, Vidzemes Bezzemnieku delegātu konference 1. un 2. jūnijā izstrādāja konkrētu Vidzemes revolucionāro padomju apvienošanas plānu. Tās rezolūcijā «Laukstrādnieku organizēšanās Vidzemē un attiecības pret Rīgas Strādnieku deputātu padomi» tika izvirzīts uzdevums izveidot apvienotu padomi Vidzemes strādniekiem, kareivjiem un bezzemniekiem un tādas pašas padomes katrā Vidzemes apriņķī. Rezolūcija noteica, ka bezzemnieku delegātus uz apriņķa padomi izvēl pa vienam pārstāvim no 1000 bezzemniekiem pagastu bezzemnieku sapulcēs, piedaloties visiem pagastā dzīvojošiem bezzemniekiem, strādniekiem un kareivjiem, kuri sasnieguši 18 gadu vecumu. Pilsētu strādnieku un kareivju pārstāvjus pēc šādas proporcijas izvēl strādnieku un kareivju padomes. Apriņķu strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes notur sēdes vismaz vienu reizi mēnesī, bet to starplaikā darbojas padomes izpildorgāns — apriņķa strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes izpildkomiteja.¹⁰² Apriņķu strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes izvēl pārstāvjus uz guberņas strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomi ik pa vienam pārstāvim no katriem pieciem tūkstošiem strādnieku, kareivju un bezzemnieku.¹⁰³ Šīs konferences lēmumiem bezzemnieku padomju nostiprināšanā bija milzīga nozīme.

¹⁰¹ LKP Oktobra revolūcijā 1917, 55. lpp.

¹⁰² Turpat, 131., 132. lpp.

¹⁰³ Turpat, 132. lpp.

Tūlīt pēc konferences Rīgas Strādnieku padomes Bezzemnieku sekcijas Prezidijs visām pagastu bezzemnieku padomēm izsūtīja uzaicinājumu līdz 2. jūlijam ievēlēt bezzemnieku pārstāvjus uz apriņķu bezzemnieku padomēm, noteicot to sanākšanas laiku un vietu: Rīgas un Valmieras apriņķos — 2. jūlijā — Siguldā un Valmierā; Cēsu un Valkas apr. — 16. jūlijā — Cēsīs un Valkā.¹⁰⁴

Pirmā apvienotā strādnieku, kareivju un bezzemnieku deputātu padome izveidojās Valmieras apriņķī, kur jau 27. un 28. maijā LSD Vidienas organizācijas un LSD Valmieras rajona biroja vadībā notika tās pirmā sēde. Pamatojoties uz Valmieras apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes materiāliem, izsekosim apriņķu padomju veidošanās procesam.

Valmierā un tās apriņķī pēc Februāra revolūcijas risinājās ļoti aktīva sabiedriski politiskā dzīve, ko noteica vairāki faktori: 1914.—1917. g. Valmieras apriņķī bija nostabilizējušās lielas zemnieku saimniecības, kas te noteica lielāku laukstrādnieku koncentrāciju nekā pārējos Vidzemes apriņķos.¹⁰⁵ Kopš Krievijas pirmās revolūcijas beigām Valmierā atradās LSD Vidienas organizācijas centrs. 1916. g. septembrī uz šejieni no Tērbatas (Tartu) tika pārvietots latviešu strādnieku rezerves pulks, kura daļas tika dislocētas ne tikai pilsētā, bet arī visā apriņķī un tam pieguļošajos Cēsu un Valkas apriņķu pagastos. Rezerves pulkā jau pirms Februāra revolūcijas darbojās LSD nelegāls pulciņš «Pelēkie». 1917. gadā rezerves pulkā izauga plaša partijas kara organizācija, kas bija Vidienas organizācijas sastāvdaļa. Valmieras apriņķa sabiedriski politisko dzīvi spēcīgi saviļņoja Vidzemes Bezzemnieku kongresa sanākšana Valmierā, grandiozā 1. Maija strādnieku un zaldātu manifestācija, piedaloties kongresa delegātiem. Visi šie apstākļi revolucionizēja tautas masas un noteica viņu lielo atsaucību Valmieras partijas organizācijas biroja maija sākumā pieņemtajam lēmumam izveidot Valmierā Strādnieku un kareivju deputātu padomi un nekavējoties sākt Valmieras Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes organizēšanu. J. Birzgalis atceras, ka masu organizēšanas, izskaidrošanas un aģitācijas darbam šo uzdevumu veikšanai Valmieras organizācija mobilizēja gandrīz visus savus biedrus.¹⁰⁶ Šī lielā organizatoriskā darba rezultātā dažu dienu laikā visas radniecīgo kategoriju strādnieku grupas bija sasaukušas sapulces un ievēlējušas savus pārstāvjus Valmieras Strādnieku deputātu padomē. No ievēlētajiem 15—20 deputātiem lielākā daļa bija Valmieras uzņēmumu strādnieki, vietējās sociāldemokrātiskās organizācijas biedri. Viņu vidū bija LSD biedri šuvēja K. Austriņa, tipogrāfijas strādnieks R. Austriņš, LSD Valmieras rajona komitejas sekretārs J. Birzgalis,

¹⁰⁴ Čiņa, 1917, 13. jūn.; LPSR CVVA; 4469. f., 1. apr., 507. l., 5. lp.

¹⁰⁵ *Balevica L.* Māju pārdošanas-pirkšanas dokumentācija — neizmantots avots Vidzemes zemniecības vēstures pētniecībā. — Latvijas PSR ZA Vēstis, 1984, Nr. 8, 30.—31. lpp.

¹⁰⁶ Liesma (LKP Valmieras rajona komitejas un Valmieras rajona Darbā-laužu deputātu padomes laikraksts), 1967, 26. sept.

fotogrāfs A. Dille, būvstrādnieks P. Grīviņš, šuvēja A. Kalniņa, strādnieks K. Krieviņš, maiznieks K. Liepiņš, strādniece E. Plūme, strādniece A. Valce, pārdevēja E. Zommere u. c.¹⁰⁷ Valmieras Strādnieku deputātu padome bez kareivju deputātu piedalīšanās noturēja tikai dažas sēdes, kurās risināja galvenokārt organizatoriska rakstura jautājumus. To vadītājs bija R. Austrīņš, protokolists — J. Birzgalis.

Paralēli strādnieku padomes vēlēšanām risinājās Valmieras garnizona Kareivju padomes organizēšana. Latviešu strēlnieku rezerves pulka komitejas 2. maija sēdē tika nolemts: dibināt Valmierā garnizona Kareivju deputātu padomi, kurai jāapvienojas ar Valmieras strādnieku un apriņķa bezzemnieku organizācijām; garnizona padomē no rezervēs pulka ievēlēt 24 deputātus (pa 1 no rotas un komandas) un apmēram tikpat daudz — no pārējām garnizona karspēka daļām. Jautājumā par dibināmās padomes mērķiem sēdes lēmumā bija uzsvērts, ka tai jānostiprina revolūcijas ieguvumi, kā arī jāsekmē un jāpadziļina revolūcijas tālākā attīstība.¹⁰⁸

11. maijā Valmiermuižā notikušajā rezerves pulka rotu un komandu delegātu pilnsapulcē Valmieras garnizona padomei no strēlnieku vidus tika izvirzīti sekojoši strēlnieki boļševiki: Ā. Anskins, J. Fogelis, K. Gailis, E. Genderts, J. Laroze, K. Seržants, V. Strautiņš, J. Vilks, A. Viksne, K. Zamariters.¹⁰⁹

Pāris dienu vēlāk Kauguru ministrijas skolas telpās sanāca Valmieras Strādnieku deputātu un garnizona kareivju padomju apvienošanās sēde, kurā tika izteidota Valmieras Strādnieku un kareivju padome. Šajā sēdē tika izskatīti galvenokārt organizatoriskie jautājumi, to skaitā par bezzemnieku padomju ievēlēšanas gaitu pagastos un apriņķa bezzemnieku masu organizēšanu. Tika nolemts 27. maijā sasaukt Valmieras Strādnieku un kareivju un pagastu bezzemnieku padomju pārstāvju kopēju sēdi Valmieras apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku apvienotās padomes izveidošanai. Līdz 27. maijam tika sasauktas 2—3 Valmieras Strādnieku un kareivju padomes sēdes, kurās tika risināti galvenokārt 27. maijā sasaukamās apriņķa padomes plenārsēdes organizācijas jautājumi un sagatavošanas gaita.

Uz Valmieras apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes pirmo kopējo sēdi 27.—28. maijā pavisām bija ieradušies 60 delegāti, no kuriem 23 pārstāvēja pagastu bezzemnieku padomes (pa 1 pārstāvim no katras), bet pārējie 37 — Valmieras, Rūjienas un Strenču strādnieku un kareivju deputātu padomes. Viņi reprezentēja 36 000 apriņķa strādnieku, kareivju un bezzemnieku.¹¹⁰

¹⁰⁷ *Birzgalis J.* Atmiņas par Valmieras Strādnieku, zaldātu un bezzemnieku deputātu padomi 1917. gadā. — Grām.: Lielā Oktobra sociālistiskā revolūcija un ārzemju militārā intervencija Latvijā, 274. lpp.

¹⁰⁸ Brīvais Strēlnieks, 1917, 14. maijā.

¹⁰⁹ Liesma, 1967, 4. okt.

¹¹⁰ Proletariāta Cīņa, 1917, 8. jūn.

Valmieras Strādnieku un kareivju deputātu padomes izstrādātajā un 25. maijā izsludinātajā plenārsēdes darba kārtībā bija paredzēti sekojoši jautājumi: karš un revolūcija; cīņa par mieru; attiecības pret koalīcijas valdību; delegātu vēlēšanas uz Viskrievijas strādnieku un kareivju padomju kongresu.¹¹¹ Taču bezzemnieku padomju nepietiekošā pārstāvēšana plenārsēdē (bija ieradušies pārstāvji no 41% pagastu bezzemnieku padomēm) kā vienu no svarīgākajiem izvirzīja jautājumu par strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomēm. Referātu par to nolasīja LSD Valmieras rajona komitejas pārstāvis. Tam sekoja ziņojumi no vietām. Pēc divu dienu darba par visiem dienas kārtības jautājumiem tika pieņemtas bolševistiskas rezolūcijas, kas spilgti raksturo Valmieras apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes politiskās pozīcijas.

Rezolūcijā par attiecībām pret kareivju un strādnieku padomēm bija uzsvērts, ka «padomes ir vienīgās.. revolūcijā iegūto politisko un pilsonisko tiesību aizstāvētājas un nodrošinātājas un vienīgās, kas spēs Krieviju glābt no saimnieciskas un finansiālas sabrukšanas». Tādēļ visu demokrātisko spēku uzdevums ir pabalstīt padomes viņu darbā, «lai vajadzīgā brīdī šīs padomes varētu saņemt valsts varu savās rokās».¹¹²

Rezolūcijā par Pagaidu valdību bija uzsvērts tās imperiālistiskais un buržuāziskais raksturs un izvirzīts uzdevums koalīcijas ministrijai «pretim stādīt strādnieku un zaldātu deputātu padomju varas nostiprināšanu», lai tās varētu, «atbalstoties uz tautas masu vairākumu, uzsākt plaši organizētu revolūcijas iekarojumu realizēšanu un nostiprināšanu, lai, kad to prasīs valsts intereses un tautas griba, str[ādnieku] un zald[ātu] deputātu padomes varētu visu politisko valsts varu ņemt savās rokās».¹¹³ Bolševistisko nostādņu caurstrāvotas bija arī pārējās plenārsēdes rezolūcijas un lēmumi.¹¹⁴

Spilgti Valmieras apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes politisko seju raksturo tās Izpildkomitejas locekļu partējiskā piederība. No 15 tajā ievēlētajiem locekļiem $\frac{3}{4}$ bija LSD bolševiki, Vidienas organizācijas redzami darbinieki, bet no Izpildkomitejas prezidija 6 locekļiem 5 bija LSD bolševiki un 1 meņševiks:¹¹⁵ V. Strautiņš — priekšsēdētājs, meņševiks Hmeļņickis — priekšsēdētāja 1. vietnieks, J. Laroze — priekšsēdētāja 2. vietnieks, K. Zamaričers — sekretārs, K. Austrīņa — sekretāra 1. vietniece, J. Birzgalis — sekretāra 2. vietnieks.¹¹⁶

Valmieras apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padome kopš dibināšanas dienas stabili nostājās bolševistiskās pozīcijās un darbojās LSD Vidienas organizācijas tiešā vadībā. Padomes Izpild-

¹¹¹ Cīņa, 1917, 25. maijā.

¹¹² LKP Oktobra revolūcijā 1917, 118.—119. lpp.

¹¹³ Turpat, 119. lpp.

¹¹⁴ Turpat, 119.—120. lpp.

¹¹⁵ Liesma, 1967, 10. okt.

¹¹⁶ Proletariāta Cīņa, 1917, 8. jūn.

komitejas locekļi Ā. Anskins, J. Laroze, E. Plūme vienlaikus bija ievēlēti arī LSD Vidienas organizācijas komitejā, un bieži vien abu organizāciju lēmumi bija analogi. Visā Padomes pastāvēšanas laikā tās darbu raksturoja politiskās līnijas noturīgums, uzbūves struktūras tālāka pilnveidošana un darbības paplašināšanās.

Nākamajos mēnešos Padomes deputātu skaits palielinājās, aptverot arvien plašākas darbaļaužu masas. 1. un 2. jūlija Padomes plenārsēdes darbā piedalījās jau 90 deputāti, to skaitā pārstāvji no 49 pagastiem (pavisam apriņķī bija 56 pagasti). Viņi reprezentēja ap 65 000 vēlētāju (15 000 strādnieku un kareivju un 50 000 bezzemnieku).¹¹⁷ Šāds sastāvs Valmieras apriņķa Padomē saglabājās līdz Oktobra revolūcijas uzvarai.

Atbilstoši revolucionārās prakses izvirzītajām prasībām Padomē no deputātu vidus tika izveidotas komisijas: aģitācijas, agrāro konfliktu izšķiršanas, ko taktisku apsvērumu dēļ sauca par samierināšanas komisiju, sanitārā un finansu. Padomes darbībai paplašinoties, tika noorganizēta skolu sekcija, revolucionārais tribunāls, statistiskā komisija. 1. un 2. jūlijā plenārsēdē par 5 cilvēkiem tika paplašināta arī Padomes Izpildkomiteja. Tā kā no iepriekšējā tās sastāva bija izstājušies 4 deputāti, no jauna ievēlēja 9 locekļus, to skaitā boļševikus R. Austriņu, K. Gaili, A. Krieviņu, J. Medni, E. Ozoliņu, J. Zirni. Par Izpildkomitejas priekšsēdētāja pirmo vietnieku kļuva boļševiks J. Zirnis.¹¹⁸

Valmieras apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes sastāvs un darbība liecina par apriņķa darbaļaužu masu politisko apzinīgumu, viņu vairākuma nedalīto atbalstu LSD partijai un gatavību cīnīties par sociālistiskās revolūcijas galīgo uzvaru.

Pēc šiem pašiem pamatprincipiem Oktobra revolūcijas sagatavošanas periodā izveidojās padomes arī pārējos apriņķos. Valkas apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes pirmā sēde sanāca 16. jūlijā. Tajā piedalījās 28 bezzemnieku padomju delegāti, kuri reprezentēja 34 900 bezzemnieku, un 3 strādnieku un kareivju delegāti, kuri pārstāvēja 5100 strādnieku un kareivju.¹¹⁹ Padomes darba vadīšanai ievēlētās Izpildkomitejas 15 locekļu sastāvā noteicošo vairākumu ieguva LSD boļševiki. Viņu vidū bija J. Čariņš, R. Kārklīšs, R. Kīsis, Ā. Lide, E. Likums, A. Smerliņa, E. Zaretoka, J. Zile u. c.¹²⁰ No pašām pirmajām darbības dienām Valkas apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padome konsekventi atbalstīja LSD taktiku visos revolūcijas jautājumos.

Valkas apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomei nepievienojās Valkas pilsētas Strādnieku un kareivju deputātu padome, kura vairākumā sastāvēja no aizmugures daļu karavīriem un dzelzceļniekiem un kuras vadībā atradās meņševiki un eseri. Tā pārstāvēja apmēram 2000—3000 Valkas pilsētas iedzīvotāju.

¹¹⁷ Laukstrādnieku Cīņa, 1917, 21. jūl.

¹¹⁸ LPSR CVORA, 47. f., 1. apr., 103. l., 21., 31. lp.

¹¹⁹ LPSR CVVA, 6558. f., 1. apr., 506. l., 10. lp.

¹²⁰ Turpat.

Zināmi sasniegumi cīņā par apriņķu padomju izveidošanu bija gūti arī Rīgas un Cēsu apriņķos, kur LSD vadībā 2. un 16. jūlijā bija izveidotas šo apriņķu bezzemnieku padomes.¹²¹ Ar Cēsu apriņķa Bezzemnieku padomi neapvienojās Cēsu Strādnieku un kareivju padome, kurā pārsvars bija eseriem. Tā pārstāvēja galvenokārt Cēsu garnizona kareivjus (tās deputātu vidū tikai 5—6 bija strādnieku pārstāvji) un nodarbojās ar jautājumu risināšanu gan drīz vienīgi karaspēka daļās.

Bez apriņķu padomēm kā starpposms starp pagastu bezzemnieku padomēm un apriņķu padomju apvienībām Vidzemes atsevišķajās zonās tika izveidotas lokāla rakstura dažādas padomju apvienības. No tām revolūcijas spēku konsolidācijā nozīmīgākā loma bija rajonu strādnieku, kareivju un bezzemnieku deputātu padomēm. Oktobra revolūcijas sagatavošanas periodā Vidzemē pastāvēja četras organizatoriski noformētas rajonu strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes: Rūjienas rajona — nodibināta 28. maijā, apvienoja 9 pagastus;¹²² Smiltenes raj. — nodibināta 23. jūlijā, apvienoja 11 pagastus;¹²³ Strenču raj. — nodibināta 2. jūlijā, apvienoja 6 pagastus;¹²⁴ Stukmaņu raj.¹²⁵ — tuvāku ziņu trūkst.

Rajonu padomju izveidošanas procesu tipiski atspoguļo Smiltenes rajona Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes materiāli. 27. jūnijā Smiltē nodibinājās apvienota strādnieku un kareivju deputātu padome, kurai jau no darbības sākuma bija jo cieši sakari ar apkārtējo pagastu bezzemnieku padomēm.¹²⁶ No tām ienāca daudzi lūgumi pēc palīdzības izšķirt agrāros konfliktus, domstarpības pagastu pašvaldības iestāžu vēlēšanu lietās, pieprasījumi pēc lektoriem, sapulču vadītājiem utt. Šādu pieprasījumu bija tik daudz, ka 30. jūnija sēdē Smiltenes Strādnieku un kareivju padomes Izpildkomiteja pieņēma lēmumu izbraukšanai uz vietām savā sastāvā kooptēt papildspēkus.¹²⁷

Lai sniegtu bezzemnieku padomēm palīdzību, revolucionārās cīņas prakse spieda meklēt jaunas padomju sadarbības formas. Smiltenes Strādnieku un kareivju padomes Izpildkomitejas sēdē 9. jūlijā tika nolemts divu nedēļu laikā sagatavot Smiltenes Strādnieku un kareivju padomes un apkārtējo pagastu bezzemnieku padomju kopējo sēdi, uzaicinot pārstāvjus no 9 apkārtējo pagastu bezzemnieku

¹²¹ Iskolata un tā Prezidija protokoli, 22. lpp.; Jaunais Vārds, 1917, 21. jūl.; Cīņa, 1917, 6. jūl.

¹²² Idus, Rūjienas, Sēļu, pārējie pag. nav noskaidroti — LPSR CVORA, 47. f., 1. apr., 103. l., 38. lp.

¹²³ Aumeisteru, Bilskas, Blomes, Brantu, Mēra, Palsmanes, Plāņu, Rankas, Rauzas, Smiltenes, Vijciema — LPSR CVORA, 629. f., 1. apr., 9. l., 8. lp.; 36. l., 3. lp.

¹²⁴ Ēveles, Jērcēnu, Plāņu, Trikātas, Vecbrenģuļu, Vijciema pag. — Laukstrādnieku Cīņa, 1917, 7. jūl.

¹²⁵ LPSR CVVA, 990. f., 2. apr., 83. l., 77. lp.

¹²⁶ LPSR CVORA, 629. f., 1. apr., 9. l., 1. lp.

¹²⁷ Turpat, 1.—6. lp.

padomēm (Aumeisteru, Bilskas, Blomes, Brantu, Mēra, Palsmanes, Plāņu, Rankas un Rauzas).¹²⁸

23. jūlijā Smiltenes Strādnieku un kareivju deputātu padomes kopsapulcē piedalījās 34 strādnieku un 25 strēlnieku deputāti un pārstāvji no Aumeisteru, Bilskas, Brantu, Mēra, Rauzas un Vijciema pagasta bezzemnieku padomēm.¹²⁹

Referātu par strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju apvienošanās nepieciešamību nolāsīja LSD Smiltenes rajona komitejas loceklis Ā. Lide.¹³⁰ Viņš ierosināja Smiltenes Strādnieku un kareivju padomei kā spēcīgākajai ik pēc noteikta laika sasaukt uz kopīgām sēdēm apkārtējo pagastu bezzemnieku padomes un šī rajona visām padomēm izveidot kopīgu Izpildkomiteju, ievēlot Smiltenes Strādnieku un kareivju deputātu padomes Izpildkomitejā pa vienam pārstāvim no to pagastu bezzemnieku padomēm, kuras vēlas iekļauties Smiltenes rajona Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomē. Visu klātesošo padomju deputāti izteica šādu vēlēšanos un vienbalsīgi pieņēma Ā. Lides iesniegto rezolūciju par apvienošanos. Tika nolemts, ka apvienotā Izpildkomiteja noturēs savas sēdes katru nedēļu piektdienās plkst. 13⁰⁰, bet apvienotās Padomes vispārējās sapulces tiks sasauktas pēc vajadzības, bet ne retāk kā reizi mēnesī.¹³¹ Smiltenes rajona Padomes dibināšanas sapulce nenoteica rajona Padomei strikti norobežotu reģionu, apkārtējām padomēm atstājot iespēju patstāvīgi uz brīvprātības principiem izlemt jautājumu par pievienošanos. Apvienotā Padome pieņēma nosaukumu «Smiltenes rajona Strādnieku, kareivju un bezzemnieku deputātu padome», un tajā pakāpeniski iekļāvās 11 pagastu bezzemnieku padomes (Aumeisteru, Bilskas, Blomes, Mēra, Palsmanes, Plāņu, Rauzas, Smiltenes — no Valkas apriņķa; Brantu un Rankas — no Cēsu; Vilzēnu — no Valmieras apriņķa).¹³² Izpildkomitejas priekšsēdētājs bija strēlnieks J. Knoppe, priekšsēdētāja vietnieks — pasta ierēdnis P. Žurevskis, sekretārs — strēlnieks E. Likums.¹³³ Viņi visi bija LSD biedri. Rajona Padomes dibināšanas sapulcē tika nolemts pie Izpildkomitejas nodibināt izmeklēšanas un propagandas komisijas, kuru nokomplektēšanu un pēc vajadzības papildināšanu uzdeva Izpildkomitejai.¹³⁴ Aģitācijas komisijas uzdevums bija kopīgi ar LSD Smiltenes rajona komiteju izvērst rajonā masu politiskās audzināšanas darbu, bet izmeklēšanas komisijas locekļiem — nodarboties galvenokārt ar agrāro konfliktu un pagastu pašvaldības demokratizācijas jautājumu regulēšanu darbaļaužu masu interesēs.

3. augustā Izpildkomitejas sēdē par izmeklēšanas komisijas locekļiem tika kooptēts J. Štamms, Dābols un P. Starks,¹³⁵ aģi-

¹²⁸ LPSR CVORA, 629. f., 1. apr., 9. l., 4. lp.

¹²⁹ Turpat, 7. lp.

¹³⁰ Turpat, 8. lp.

¹³¹ Turpat.

¹³² Turpat, 7., 12., 20., 22., 27., 28., 35. lp.

¹³³ Turpat, 1. lp.

¹³⁴ Turpat, 10. lp.

¹³⁵ Turpat, 12. lp.

tācijas komisijas sastāvā tika iesaistīti E. Līkums, J. Štammers, P. Žurevskis.¹³⁶

Revolūcijas attīstības gaitā, pieaugot veicamo uzdevumu apjomam, pieauga komisiju skaits (tika nodibināts Sarkanās gvardes štābs, administratīvi revolucionārā tiesa, Satversmes sapulces vēlēšanu un aģitācijas birojs u. c.), palielinājās komisiju darbinieku skaits.

Rajonu strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju plenārsēdēm pēc darba satura identiskas bija kopš 23. jūlija sistemātiskās Alūksnes apkārtējo 13 pagastu (Alsviķa, Alūksnes, Annas, Beļavas, Jaungulbenes, Jaunlaicenes, Kolbergā, Lāsbergā, Litenes, Mārupes, Stāmerienas, Veclaicenes, Ziemera) bezzemnieku padomju konferences, ko sasauca Alūksnes Strādnieku deputātu padome.¹³⁷ No rajona strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomēm Alūksnes rajona padomju apvienība atšķīrās vienīgi ar to, ka te nebija ievēlēta šo padomju kopīga Izpildkomiteja, bet konferenču starplaikā visu organizatorisko darbu rajonā veica Alūksnes Strādnieku deputātu padomes Izpildkomiteja E. Eferta (Klusā) un J. Zīles aktīvā vadībā.

Starp padomēm pastāvēja arī vēl cita veida kontakti. Atsevišķās vietās aktuālu uzdevumu apspriešanai un kopīgas taktikas izstrādāšanai kaimiņu pagastu bezzemnieku padomes noturēja kopīgas sēdes. Piemēram, kopš maija vidus šādas sēdes regulāri sasauca Bērzaunes, Grostonas un Mārcienas bezzemnieku padomes (Cēsu apr.);¹³⁸ no jūnija — Bauņu, Braslavas, Idus, Mazsalacas, Sēļu un Skulbergu pagastu bezzemnieku padomes (Valmieras apr.);¹³⁹ no jūlija sākuma — Cēsaines, Grašu un Kārdzabas pagastu (Cēsu apr.),¹⁴⁰ kā arī Lielstraupes, Mazstraupes, Rozbeķu un Stalbes pagastu bezzemnieku padomes (Valmieras apr.).¹⁴¹

So sapulču iniciatores parasti bija apvidus spēcīgākās bezzemnieku padomes, kuras bija spējīgas noorganizēt apkārtējo pagastu bezzemnieku padomju deputātu sapulcināšanu un nodrošināt sēdēm kvalificētu propagandistu vadību. Šiem kontaktiem savā laikā bezzemnieku padomju vietējo darbinieku politiskajā izglītošanā, viņu organizatoriskā darba pieredzes attīstīšanā un bezzemnieku masu revolucionārās cīņas saskaņošanā bija liela pozitīva nozīme.

Darbības koordinēšanā un pieredzes apmaiņā svarīga bezzemnieku padomju sadarbības forma bija pārstāvju nosūtīšana informācijas nolūkā uz kaimiņu pagastu bezzemnieku padomēm. Piemēram, Mārcienas pagasta Bezzemnieku padome tūlīt pēc izveidošanās deleģēja pa vienam pārstāvim uz Bērzaunes, Grostonas, Kalsnavas, Kusas, Lazdonas, Ļaudonas, Ļaudonas-Odzienas, Praulienas,

¹³⁶ 1917. gads Latvijā, 108. lpp.

¹³⁷ Laukstrādnieku Cīņa, 1917, 5. aug.; LPSR CVVA, 819. f., 1. apr., 740. l., 4., 42., 45., 66. a lp.

¹³⁸ Cīņa, 1917, 21. maijā.

¹³⁹ LPSR CVORA, 47. f., 1. apr., 91. l., 3.—4., 10.—11. lp.

¹⁴⁰ Proletariāta Cīņa, 1917, 13. jūl.

¹⁴¹ Laukstrādnieku Cīņa, 1917, 14. jūl.

Saikavas, Sarkaņu, Sāvienas, Vestienas un Vietalvas pagastu bezzemnieku padomēm un uzaicināja tās darīt to pašu. Mārcienas Bezzemnieku padome uzsvēra, ka sazināšanās ar apkārtējām padomēm ir nepieciešama, lai labāk sekmētu bezzemnieku organizēšanos uz cīņu ar kapitalismu.¹⁴² Šīs padomes paziņoja cita citai savu sēžu datumus, darba kārtību, aicināja piedalīties savās sēdēs un dalīties darba pieredzē, saskaņot savu rīcību kopīgai cīņai.

Padomju apvienību formu daudzveidība liecina par darbaļaužu masu revolucionāro iniciatīvu un jaunradi, kā arī parāda tendenci saliedēt spēkus ap LSD organizācijām un nodrošināt padomēm boļševiku idejisko vadību. To apliecina fakts, ka no 5 rajona tipa padomju apvienībām 3 izveidojās Valkas apriņķī, kur Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes pasākumi 1917. g. vasarā sastapās ar Valkas Strādnieku un kareivju padomes eseriski meņševistiskās Izpildkomitejas pretdarbību, bet 1 rajona padome nodibinājās piefrontes zonā, kuras sakari ar centru bija apgrūtināti.

Lai veicinātu padomju tālāku centralizāciju, šo jautājumu vispusīgi analizēja LSD V kongress, kurš izvirzīja konkrētu uzdevumu turpināt cīņu par strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju organizēšanu, «apvienojot viņas vienā kopējā organizācijā — Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomē»¹⁴³ kā Latvijas revolucionāro padomju centrā.

Vidzemes padomju noteicošais vairākums aktīvi atbalstīja LSD V kongresa lēmumus. 1.—28. jūlijā tās sasauca plenārsēdes, kurās ievēlēja deputātus Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomē, pa 1 pārstāvim no katriem 5000 padomē reprezentētajiem. Atbilstoši šai proporcijai Valmieras apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padome 2. jūlijā ievēlēja 13 deputātus, viņu vidū boļševikus R. Kirhenšteinu, Ā. Lidi, A. Miezi, V. Tiesnieku, J. Vilku u. c.¹⁴⁴ Valkas apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padome 16. jūlijā par saviem pārstāvjiem deleģēja 10 deputātus, to skaitā aktīvos revolūcijas cīnītājus boļševikus J. Birkenfeldu, E. Efertu (Kluso), K. Strazdiņu, J. Zīli, P. Žurevski.¹⁴⁵ Rīgas Strādnieku padomes ievēlēto 18 deputātu vidū bija LSD CK locekļi J. Daniševskis, R. Eihe, J. Lenčmanis, J. Šilfs (Jaunzems), LSD CK locekļa kandidāts O. Kārklīšs, Rīgas Strādnieku padomes Izpildkomitejas priekšsēdētājs R. Endrups, aktīvie revolucionārās cīņās rūditie boļševiki J. Jūrmalnieks, D. Lubužs, K. Skranda, H. Vilks, Z. Vite u. c.¹⁴⁶ Apvienotā latviešu strēlnieku pulku deputātu padome 28. jūlijā, piedaloties 212 balsstiesīgiem locekļiem un ap 150 viesiem, Latvijas Padomē ievēlēja 8 deputātus — pa vienam no katra latviešu strēlnieku aktīvā pulka: P. Kaktiņu, K. Bergu, V. Ūdri,

¹⁴² LPSR CVVA, 4469. f., 1. apr., 507. l., 4. lp.

¹⁴³ LKP Oktobra revolūcijā 1917, 197. lpp.

¹⁴⁴ LPSR CVORA, 47. f., 1. apr., 103. l., 31. lp.

¹⁴⁵ Laukstrādnieku Cīņa, 1917, 28. jūl.

¹⁴⁶ Brīvais Strēlnieks, 1917, 23. jūl.

A. Skuju, J. Rocēnu, A. Ribi, J. Ērgli, N. Kārsu.¹⁴⁷ Pārsvarā LSD biedri bija arī Cēsu un Rīgas apriņķu bezzemnieku padomju ievēlēto delegātu vidū.

Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes pirmā sēde sanāca 29. un 30. jūlijā Rīgā. Tajā piedalījās 69 deputāti, to skaitā 61 LSD biedrs (starp viņiem 6 meņševiki internacionālisti) un 2 eseri.¹⁴⁸

Padome apstiprināja deputātu mandātus, noklausījās ziņojumus no vietām par apriņķu padomēm, izskatīja jautājumu par Vidzemes zemes padomes vēlēšanām un attiecībām pret Vidzemes agrāro komiteju, apsprieda jautājumu par Padomes budžetu. Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes deputāti rezumēja uzkrāto pieredzi un noteica turpmākos uzdevumus. Lēmumā par Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes uzdevumiem tika uzsvērts, ka tai aktīvi jāpiedalās visu ar Latviju saistīto jautājumu rināšanā, jāgatavo revolucionārie spēki izšķirošajam brīdim, kad visa vara pāries padomju rokās, bet pēc tam — jānostiprina revolūcijas iekarojumi.¹⁴⁹

Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku deputātu padomes sēdē tika ievēlēta Izpildkomiteja 27 cilvēku sastāvā, no kuriem 23 bija boļševiki un 4 meņševiki internacionālisti.¹⁵⁰ Latvijas Padomes pirmās sēdes norise, tās konsekventi leņiniskā nostāja, Izpildkomitejas boļševistiskais sastāvs bija jauns, spilgts apliecinājums Vidzemes pilsētu un lauku darbaļaužu visplašāko masu nedalītajam atbalstam boļševiku partijas politikai.

1917. g. 31. jūlijā Iskolats noturēja savu pirmo sēdi, kurā ievēlēja savu vadošo orgānu — Prezidiju, no kura 7 locekļiem 6 bija boļševiki un 1 meņševiks internacionālists (K. Eliass): priekšsēdētājs O. Kārklīšs, viņa vietnieki F. Linde un K. Eliass, sekretārs K. Smidts, viņa vietnieki A. Ribe un E. Meņģele, kasieris J. Bērziņš (Andersons).¹⁵¹

2. augustā Iskolats pieņēma deklarāciju, kurā paziņoja, ka tas apvieno visas Latvijas revolucionārās padomes un pārstāv visus revolucionāros strādniekus, kareivjus un bezzemniekus. Deklarācijā bija uzsvērts, ka Iskolats atbalsta LSD politisko līniju cīņā pret buržuāziju un izlīdzējiem un par savu galveno uzdevumu uzskata Latvijas revolucionārās demokrātijas spēku sagatavošanu izšķirošām cīņām par varu.¹⁵²

Ar Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes izveidošanos pamatos noslēdzās visu revolucionāro spēku konsolidācija Vidzemes teritorijā. Tā bija liela Latvijas boļševiku un visu revolucionāro spēku uzvara.

¹⁴⁷ Brīvais Strēlnieks, 1917, 30. jūl.

¹⁴⁸ Iskolata un tā Prezidija protokoli, 10. lpp.

¹⁴⁹ Turpat.

¹⁵⁰ Turpat, 11. lpp.

¹⁵¹ Turpat.

¹⁵² Октябрьская революция в Латвии, с. 180—182.

Jau pirmajā sēdē Latvijas Padome uzsāka cīņu, lai Latvijas strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju vienotajā sistēmā iekļautu arī tās nedaudzās padomes, kuras atradās meņševiku un eseru ietekmē un tādēļ ieturēja separātas pozīcijas. Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes deputāti, apsprieduši Valkas padomju darbu, ierosināja Valkas pilsētas Strādnieku un kareivju deputātu padomei un apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomei apvienoties kopējā Valkas apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomē ar kopēju izpildkomiteju.¹⁵³

Iskolata paplašinātajā sēdē 10. septembrī Iskolata loceklis LSD Valkas—Rūjienas organizācijas komitejas loceklis O. Līdaks ziņoja, ka Valkas pilsētas un apriņķa padomju izpildkomitejas ir noturējušas kopēju sēdi un abu padomju apvienošanās ir notikusi.¹⁵⁴ Apvienotā padome nosaukta par Valkas apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku deputātu padomi. Tā sastāv no 3 sekcijām: strādnieku, kareivju un bezzemnieku. Katra sekcija savu profesionālo jautājumu izšķiršanai ir autonoma un sava darba vadīšanai izvēl savu prezidiju, kas sastāv no ne vairāk kā 5 locekļiem, kuri visi kopā izveido Valkas apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku deputātu padomes Izpildkomiteju.¹⁵⁵ Tās sastāvā bija pieredzes bagātie revolucionāri, LSD Valkas—Rūjienas organizācijas biedri O. Līdaks, J. Poišs, R. Eglītis, K. Strazdiņš u. c.¹⁵⁶

Nespēdami samierināties ar savas ietekmes zaudēšanu Padomē, Valkas eseri un meņševiki, turpinādami savu šķeltniecisko politiku, pilsētas un apriņķa padomju apvienošanos neatzina. Septembra otrajā pusē viņi publicēja aicinājumu Valkas garnizonam un pilsētas strādniekiem ievēlēt ik no 100 cilvēkiem 1 pārstāvi Valkas pilsētas Strādnieku un kareivju padomē un nozīmēja tās plenārsēdes sasaukšanu 26. septembrī.¹⁵⁷

Taču izlīdzējiem neizdevās atjaunot savas pozīcijas: Padomē tika ievēlēti daudzi boļševiki, kuri ieguva pārsvaru arī Padomes Izpildkomitejā. Eseriem un meņševikiem izdevās paturēt vienīgi Padomes Prezidiju.¹⁵⁸ Principiālās domstarpības starp abiem Padomes izpildorgāniem noteica to, ka atjaunotā Padome faktiski nebija spējīga darboties un savas sēdes nesaauca. Tomēr tās formālā atjaunošana deva iespēju eseriem un meņševikiem zināmā mērā bremsēt Valkas apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes darbību līdz pat 1918. gada janvāra vidum.

Vasaras beigās aktivizējās politiskā dzīve Cēsīs un Cēsu apriņķī. Pēc Rīgas krišanas uz šejieni pārvietojās XII armijas revolucionārās daļas un organizācijas: Iskolastrels, XII armijas LSD Kara organizācijas komiteja un XII armijas Tranšeju strādnieku

¹⁵³ Laukstrādnieku Cīņa, 1917, 4. aug.

¹⁵⁴ Iskolata un tā Prezidija protokoli, 49. lpp.

¹⁵⁵ Latvju Strēlnieks, 1917, 18. okt.

¹⁵⁶ Turpat.

¹⁵⁷ ЦГВИА СССР, ф. 2152, оп. 7, д. 192, л. 26.

¹⁵⁸ Strādnieku Avīze, 1918, 19. janv.

deputātu padomes Izpildkomiteja (Iskorad XII).¹⁵⁹ 23. augustā Cēsis sāka iznākt boļševistiskā avīze «Brīvais Strēlnieks».¹⁶⁰ Šie apstākļi bija labvēlīgi priekšnoteikumi visu apriņķa strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju apvienošanai.

19. septembrī LSD Vidienas organizācijas Cēsu rajona biedru sapulce apsprieda jautājumu par Cēsu Strādnieku un kareivju padomes pārvēlēšanu un tās apvienošanu ar Cēsu apriņķa Bezzemnieku padomi.¹⁶¹ Sapulces dalībnieki vienojās par Cēsu Strādnieku un kareivju padomes un tās Izpildkomitejas pārvēlēšanu uz šādiem pamatiem: strādnieku pārstāvjus padomē vēlēt uz līdzšinējās pārstāvniecības pamata — 1 pārstāvis no katriem 1000 strādniekiem. Kareivju pārstāvjus tādā pašā proporcijā vēlēt tikai no tām vietējā garnizona daļām, kuras neietilpst Iskosolā. Reizē ar jaunizvēlēto strādnieku un kareivju deputātu padomi sasaukt apriņķa bezzemnieku padomi. Abām padomēm kopīgi jāizlemj jautājums par apvienošanu un jāievēl Cēsu apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes Izpildkomiteja.

Septembra beigās notika Cēsu Strādnieku un kareivju deputātu padomes pārvēlēšanas. Padomē lielu pārsvaru ieguva boļševiki.¹⁶² No pirmajām darbības dienām Padome uzturēja ciešus sakarus ar apriņķa un pagastu bezzemnieku padomēm, un septembra beigās jāuzskata par abu padomju faktiskās apvienošanās laiku. Oficiālā apvienošanās šajā laikā nevarēja notikt tāpēc, ka uz septembra beigām apriņķa padomes Izpildkomitejai neizdevās noorganizēt bezzemnieku konferenci, jo Koņilova sazvērestības rezultātā Cēsu apriņķī kā piefrontes zonā daudzu pagastu un arī apriņķa Bezzemnieku padomes Izpildkomitejas darbs bija dezorganizēts. Pasākumus Cēsu apriņķa bezzemnieku padomju darba atjaunošanai un darbības uzlabošanai 22. septembrī apsprieda Iskolata paplašinātajā sēdē, 14. oktobrī — Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomē, 15. oktobrī — vēlreiz Iskolata sēdē.¹⁶³ Tika nolemts uzdot Cēsu apriņķa Bezzemnieku padomes Izpildkomitejai ar Latvijas Padomes atbalstu 22. oktobrī sasaukt apriņķa bezzemnieku konferenci (pievienojot Cēsu apriņķim arī Rīgas apriņķa neokupētos pagastus) un pārvēlēt apriņķa Padomes Izpildkomiteju un Cēsu apriņķa delegātus uz Latvijas Padomi. Organizatoriskā darba veikšanai Iskolats uz Cēsu apriņķi nosūtīja savu propagandistu E. Viksniņu un uz Bezzemnieku konferenci delegēja Iskolata locekli tranšeju strādnieku LSD organizācijas komitejas locekli N. Beldauu.¹⁶⁴ 22. oktobrī Cēsu apriņķa Bezzemnieku konferencē tika pārvēlēti apriņķa Bezzemnieku padomes Izpildkomitejas locekļi un panākta

¹⁵⁹ Latviešu strēlnieku vēsture, 133. lpp.

¹⁶⁰ Turpat, 129. lpp.

¹⁶¹ Latvju Strēlnieks, 1917, 24. sept.

¹⁶² Второй Всероссийский съезд Советов., с. 246—247.

¹⁶³ Iskolata un tā Prezidija protokoli, 53., 60.—62., 67. lpp.

¹⁶⁴ Turpat, 68., 69. lpp.

galīga Cēsu Strādnieku un kareivju un apriņķa Bezzemnieku padomes apvienošanās.¹⁶⁵

Sakarā ar to, ka vairums Vidzemes strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju (atskaitot XII armijas Kareivju deputātu padomi un iedzīvotājuniecīgu daļu pārstāvošās Cēsu un Valkas pilsētu strādnieku un kareivju deputātu padomes) jau līdz jūlijam darbojās boļševiku vadībā, pēc jūlija politiskās krīzes te nebija pamata izteikt padomēm neuzticību un atkrita jautājums par padomju iekarošanu. Revolucionāro padomju darbība Vidzemē, neraugoties uz to, ka kontrrevolucionārā terora apstākļos atsevišķos iecirkņos tā uz laiku tika novājināta, visumā paplašinājās un padziļinājās. Šajā laikā strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomēm jau pieredēja zināma reāla vara: LSD vadībā tās bija demokratizējušas un iekarojušas Vidzemes guberņas un visu četru apriņķu vietējos komisariātus, Vidzemes un Valmieras, Valkas un Rīgas apriņķu Pagaidu zemes padomes, kā arī daļu pagastu pašvaldības iestāžu; līdz jūlijam padomju vadībā bija konfiscētas vai nodotas to pārziņā vairāk nekā 10 muižas, demokratizēto pašvaldības iestāžu pārziņā un padomju ietekmē atradās daudzas citas sabiedriski politiskās dzīves nozares. Boļševiku ietekme Vidzemes padomēs bija tik liela un revolucionārie pārveidojumi sabiedrisko dzīvi bija skāruši tik dziļi, ka strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes Vidzemē arī pēc kontrrevolūcijas pārejas uzbrukumā turpināja darboties kā revolucionārās varas iestādes.

Šāda stāvokļa iespējamību paredzēja V. I. Ļeņins. Darbā «Par lozungiem», analizēdams politisko stāvokli Krievijā pēc jūlija krīzes, viņš rakstīja: «Varas svārstīgais stāvoklis beidzās, izšķirošajā vietā vara pārgāja kontrrevolūcijas rokās.»¹⁶⁶ Tas nozīmēja, ka ne visas padomes pārvērtās par orgāniem izlīgšanai ar buržuāziju, bet tikai tās, kurās «bija uzkundzējusies eseru partija un meņševiku partija»¹⁶⁷. Vērtējot Jekaterinburgas (Sverdlovskas) Strādnieku un kareivju deputātu padomes realizēto darba klausību par revolucionārās varas pasākumu, V. I. Ļeņins rakstīja: «...vai tas būtu slikti, ja strādnieku un zaldātu deputātu Padomes būtu vienīgā vara valstī un viscaur sāktu noteikt sabiedrisku klausību bagātājiem... Kāpēc tad Jekaterinburgas Padome paliek rets izņēmums?.. Tāpēc, ka Padomju milzīgā vairākuma priekšgalā ir eseru («sociālisti revolucionāri») un meņševiku vadoņi, kas darbos pārgājuši buržuāzijas pusē...»¹⁶⁸

Sakarā ar iepriekšminētajiem apstākļiem Vidzemē pēc jūlija notikumiem lozungs «Visu varu Padomēm!» netika noņemts.¹⁶⁹

¹⁶⁵ LPSR CVORA, 1064. f., 1. apr., 2. l., 43. lp.

¹⁶⁶ Ļeņins V. I. Par lozungiem. — Raksti, 25. sēj., 164. lpp.

¹⁶⁷ Turpat, 168. lpp.

¹⁶⁸ Ļeņins V. I. No publicista dienasgrāmatas. — Raksti, 25. sēj., 274., 275. lpp.; Городецкий Е. Н. Ленин — основоположник советской исторической науки. М., 1970, с. 60, 61, 73.

¹⁶⁹ Дризул А. А. Великий Октябрь в Латвии, с. 226.

Vidzemes darbaļaudis boļševiku vadītajās padomēs saskatīja vienīgo spēku, kurš ir spējīgs nodrošināt revolūcijas uzvaru, izbeigt imperiālistisko karu, apmierināt viņu ekonomiskās un politiskās vajadzības. Protams, Latvijas Sociāldemokrātija, kura aizstāvēja ideju par vienotu Latviju demokrātiskas Krievijas sastāvā, neuzskatīja par iespējamu cīnīties par sociālistiskās revolūcijas uzvaru tikai Latvijas šaurajos ietvaros neatkarīgi no sociālistiskās revolūcijas likteņiem visā Krievijā.¹⁷⁰ Tāpēc LSD pēc KSDS(b)P VII kongresa atbalstīja šī lozunga noņemšanu Viskrievijas mērogā uz laiku, kamēr centros, kur vajadzēja izšķirties jautājumam par varu, padomēs vairākumu iegūs boļševiki.¹⁷¹

Noslēdzot Vidzemes bezzemnieku padomju īsu raksturojumu, jāatzīmē XII armijas revolucionāro daļu — it sevišķi latviešu strēlnieku lielā pozitīvā ietekme uz bezzemnieku organizēšanos un viņu organizāciju darbību. Latviešu strēlnieku pulkos ietilpa vairāk nekā 40 000 strēlnieku un virsnieku. Pēc sociālā sastāva šie pulki bija proletāriski — vairāk nekā 80% no to sastāva veidoja pilsētu un lauku proletariāta un pusproletariāta pārstāvji.¹⁷² Tūlīt pēc Februāra revolūcijas latviešu strēlnieki aktīvi iesaistījās revolucionārajā kustībā. 1917. g. aprīlī un maija pirmajā pusē notika strauja strēlnieku revolucionarizēšanās. 1917. g. maija vidū viņi pilnīgi pārgāja boļševiku pusē. Latviešu strēlnieku II kongresā 17. maijā gandrīz vienbalsīgi (vienam delegātam balsojot pret un 8 atturoties) tika pieņemta rezolūcija, kurā bija izvirzīta prasība «Visu varu Padomēm!» un imperiālistiskā kara izbeigšana. Kongresa ievēlētajā Iskolastrela jaunajā sastāvā no 50 tā locekļiem vairāk nekā puse bija LSD biedri, un lielais vairums atbalstīja boļševiku partijas programmu.¹⁷³ Arī laikraksts «Brīvais Strēlnieks», kuru kopš 1917. g. 10. aprīļa izdeva Latviešu strēlnieku pulku deputātu padomes Izpildkomiteja, pēc kongresa pilnīgi pārgāja boļševistiskās pozīcijās.

Vairāk nekā 40 000 latviešu strēlnieku pāriešana boļševiku pusē bija ievērojams notikums ne tikai Ziemeļu frontē un XII armijā, bet visā Vidzemes sabiedriski politiskajā dzīvē. Ar to Vidzemē krasi mainījās spēku samērs par labu revolūcijai.

1917. g. pavasarī strēlnieki ar lielu politisku aktivitāti piedalījās bezzemnieku padomju vēlēšanu organizēšanā, bet vasarā un rudenī — bezzemnieku padomju revolucionāro pasākumu atbalstīšanā. Kontakta ziņā ar vietējiem iedzīvotājiem vislabvēlīgākajos apstākļos atradās latviešu strēlnieku rezerves pulks, kurš atradās vistiešākajos sakaros ar lauku darbaļaužu masām.

LSD izmantoja strēlnieku atbalstu, lai saliedētu un mobilizētu strādniekus, bezzemniekus un kareivjus. Strēlnieki bija Vidzemes revolucionāro padomju bruņotais balsts.

¹⁷⁰ Дризул А. А. Великий Октябрь в Латвии, с. 226., 227.

¹⁷¹ Ziemelis S. Ļeņinisma uzvara Latvijas strādnieku kustībā, 192. lpp.

¹⁷² Latviešu strēlnieku vēsture, 27., 28. lpp.

¹⁷³ Turpat, 96., 97. lpp.

VIDZEMES BEZZEMNIEKU PADOMJU SAKARI AR KRIEVIJAS CENTRĀLAJĀM UN TUVĀKO REĢIONU PADOMĒM

Vidzemē ievēlētās padomes iekļāvās Krievijas padomju vienotajā sistēmā un bija tās organiska sastāvdaļa. Latvijas boļševiki dziļi izprata, ka sociālistiskā revolūcija Latvijā var uzvarēt, vienīgi ejot kopā ar visas valsts revolucionārajiem spēkiem, ka Latvijas darbaļaužu cīņa ir Viskrievijas revolucionāro spēku cīņas sastāvdaļa. Latvijas proletariāts un patiesi demokrātiskie spēki aizstāvēja visas valsts revolucionāro spēku internacionālo vienību. Tiem sveša bija nacionālā šaurība, noslēgtība un atšķirtība. Teorijā un praksē tie uzsvēra un realizēja vienību ar revolucionāro spēku organizācijām Krievijā un pirmām kārtām ar padomēm. Svarīgākā padomju sakaru forma bija piedalīšanās Viskrievijas un reģionāla mēroga strādnieku, kareivju un zemnieku padomju sanāksmēs un darbs Viskrievijas un reģionālo padomju izpildorgānos.

Pēc Petrogradas Strādnieku un kareivju padomes iniciatīvas no 29. marta līdz 3. aprīlim Petrogradā notika **strādnieku un kareivju deputātu padomju Viskrievijas apspriede.**

Organizācijas komisijas izstrādātajā nolikumā bija paredzēts uz apspriedi aicināt tikai lielāko provinces pilsētu padomju pārstāvjus: no apvienotajām strādnieku un kareivju padomēm ne vairāk par diviem delegātiem (izņemot Maskavas padomi, kurai bija piešķirti 10 mandāti), no atsevišķajām strādnieku vai kareivju padomēm — pa vienam pārstāvim no katras.¹⁷⁴ Petrogradas Padomes Izpildkomiteja izsūtīja uzaicinājumu uz 49 pilsētām, to skaitā Rīgu un Daugavpili.¹⁷⁵ Taču padomju centricies tendence bija tik spēcīga un apspriedes popularitāte tik liela, ka uz to ieradās pārstāvji no 80 pilsētām, pie tam 1—2 delegātu vietā daudzas padomes nosūtīja 4—6, bet vienā gadījumā pat 27 pārstāvjus. Rezultātā apspriedē bija pārstāvētas 139 padomes, 13 aizmugures karaspēka daļas, 7 aktīvās armijas un 26 atsevišķās karaspēka daļas. — kopā ar 480 delegātiem.¹⁷⁶

Rīgas Strādnieku padomi pārstāvēja A. Zeibots,¹⁷⁷ kas tajā laikā, kā jau minēts, vēl pieslējās meņševikiem internacionālistiem. Apvienoto latviešu strēlnieku pulku deputātu padomi — bezpartejiskais 5. Zemgales pulka komandieris J. Vācietis,¹⁷⁸ XII armijas Kareivju deputātu padomi — 3 meņševiki (G. Kučins, A. Skačkovs, M. Romms) un esers G. Semjonovs.¹⁷⁹ Kā Petrogradas Padomes

¹⁷⁴ Всероссийское совещание Советов рабочих и солдатских депутатов. Стеногр. отчет. М.-Л., 1927, с. 18.

¹⁷⁵ Turpat.

¹⁷⁶ БОСР, с. 107.

¹⁷⁷ Ziņotājs, 1917, 10. apr.

¹⁷⁸ Turpat.

¹⁷⁹ Всероссийское совещание Советов., с. 350—352.

pārstāvji apspriedē piedalījās Latviešu strēlnieku rezerves pulka boļševiki Ā. Anskins, K. Gailis, J. Laroze un J. Vilks.¹⁸⁰

Apspriedes uzmanības centrā bija trīs galvenie jautājumi: par karu, par attiecībām pret Pagaidu valdību, par revolucionāro spēku organizēšanu. No tiem vienīgi pēdējā jautājumā boļševikiem izdevās izcīnīt savas rezolūcijas pieņemšanu.¹⁸¹ Referātu par strādnieku un kareivju deputātu padomju apvienošanu 2. aprīļa sēdē nolasīja meņševiks B. Bogdanovs. Taču viņa referāta galvenās tēzes un ierosinātā rezolūcija izklāstīja nevis meņševiku-eseru bloka pozīciju, bet padomju organizēšanas un apvienošanas programmu, ko bija izstrādājusi organizatorisko jautājumu sekcija, kurā noteicošo ietekmi bija izdevies iegūt boļševikiem.¹⁸² Apspriedes rezolūcijā par padomju organizēšanu bija norādīts dibināt uz vietām apvienotas strādnieku un kareivju deputātu padomes, kurām jāsaistās ar vietējām zemnieku organizācijām, uzņemot pārstāvjus no darba zemniecības, kā arī pieprasīts izveidot apgabalu strādnieku un kareivju padomes un nekavējoties sasaukt Viskrievijas strādnieku un kareivju padomju kongresu. Tā organizēšanu uzdeva Petrogradas Strādnieku un kareivju padomes Izpildkomitejai, kuras sastāvs 3. aprīlī tika papildināts ar 10 apgabalu un 6 armijas un flotes padomju pārstāvjiem, tādējādi pārvēršot to līdz Viskrievijas padomju I kongresa sasaukšanai par Viskrievijas padomju pagaidu centru.¹⁸³ Šim nostādnēm bija liela pozitīva ietekme uz visas Krievijas revolucionāro spēku saliedēšanu, uz strādnieku un zemnieku savienības organizatorisku noformēšanu.

Taču, tā kā apspriedē pārsvars bija meņševiku un eseru partijām, vispārpolitiskajos jautājumos uzvarēja viņu līnija — ar lielu balsu vairākumu (ar 327; pret — 57, atturējās — 20) jautājumā par karu tika pieņemta Petrogradas Padomes Izpildkomitejas vārdā iesniegtā «revolucionāro aizsardzības» rezolūcija.¹⁸⁴ Tā aicināja visus Krievijas pilsoņus līdz tam, kamēr nebūs panākta visu karojošo valstu valdību atsacīšanās no iekarošanas programmas, pārtraukt šķiru cīņu, lai Krievijas revolūcijas aizsargāšanas interesēs visus spēkus koncentrētu frontes un aizmugures stiprināšanai.¹⁸⁵ Jautājumā par Pagaidu valdību pieņēma rezolūciju par tās atbalstīšanu. V. I. Leņins šīs apspriedes rezultātus vērtēja kā «luīblānisma uzvaru», jo Viskrievijas apspriedes vadītāji Čheidze, Cereteli un Steklovs no Petrogradas Padomes, līdzīgi Luijam Blānam, pārgāja no šķiru cīņas pozīcijām «sīkburžuāzisko ilūziju pozīcijā, ilūziju, kas izskaistinātas ar it kā «sociālisma» frazeoloģiju, bet kas

¹⁸⁰ Vilks J. Neaizmirstamais. — Grām.: Leņins Latvijas revolucionāru atmiņās. R., 1969, 90. lpp.

¹⁸¹ Всероссийское совещание Советов..., с. 294—296.

¹⁸² Серебрякова З. Л. Областные объединения Советов России (март 1917 — декабрь 1918). М., 1977, с. 27.

¹⁸³ ВОСР, с. 108.

¹⁸⁴ Турпат.

¹⁸⁵ Brīvais Strēlnieks, 1917, 13. apr.; Ziņotājs, 1917, 8. apr.

īstenībā kalpo tikai buržuāzijas ietekmes nostiprināšanai proletariātā»¹⁸⁶.

Viskrievijas padomju apspriedes darbs plaši atbalsojās Latvijas sabiedriski politiskajā dzīvē. Rīgas Strādnieku deputātu padome veltīja lielu uzmanību apspriedes darba un lēmumu analīzei, savā laikrakstā «Ziņotājs» pilnībā publicēja rezolūcijas par visiem darba kārtības jautājumiem.¹⁸⁷ Svarīgākās rezolūcijas vairākkārt apsprieda Izpildkomitejas sēdēs un divas reizes — 6. un 27. aprīlī — Padomes pilnsapulcēs.¹⁸⁸ Rezolūciju novērtēšanā un attieksmē pret tām iezīmējās vēlāk visām Vidzemes boļševiku vadītajām padomēm raksturīgā taktika: analizēt un apspriest meņševistiski eseriskos lēmumus, lai oponentu tiem no boļševiku pozīcijām. Tas deva iespēju uzskatāmi atmāskot sīkburžuāzisko partiju izligšanas politiku un atsegt tās šķirisko būtību, izskaidrot masām boļševiku stratēģiju un taktiku revolūcijas jautājumos, mobilizēt tās cīņai par sociālistiskās revolūcijas uzvaru.

Tas spilgti izpaudās Rīgas Strādnieku padomes attieksmē pret Viskrievijas padomju apspriedes rezolūciju par karu. Arī pēc Februāra revolūcijas šis bija visasākais, visbūtiskākais jautājums, kurš noteica Pagaidu valdības iekšējo un ārējo politiku un vistiešāk skāra tautas masas. Šajā jautājumā Kara lietu sekcijā uzstājās arī Vidzemes padomju delegāti.

Nezinot marksisma-ļeņinisma teoriju, J. Vācietis 1917. g. vasarā vēl neizprata notiekošo šķiru cīņu un nepiekrita V. I. Ļeņina izstrādātajai programmai kara un miera jautājumā.¹⁸⁹ Kā pulka komandieris J. Vācietis uzskatīja, ka krievu armijai, tai skaitā arī latviešu strēlniekiem, jāturpina cīņa pret vācu armiju līdz okupēto teritoriju atgūšanai.¹⁹⁰

Pret J. Vācieša viedokli mēģināja oponent A. Zeibots, kura runā izpaudās viņa tālaika svārstīgie politiskie uzskati. A. Zeibots būtībā propagandēja Petrogradas Padomes 14. marta vēstījuma «Visas pasaules tautām» idejas, kuras V. I. Ļeņins kvalificēja kā «vislielāko teorētisko jucekli»¹⁹¹.

Tiklīdz kļuva zināma Viskrievijas padomju apspriedē pieņemtā rezolūcija par karu, Rīgas Strādnieku padome savas Izpildkomitejas sēdē nosodīja tās oportunistisko saturu, uzsverot, ka tajā ļoti vāji atspoguļoti strādnieku šķiras uzdevumi. Lai uzskatāmāk atsegtu boļševiku un meņševiku eseru viedokļu atšķirības kara un miera jautājumā, Rīgas Padome «Ziņotājā» līdzās Viskrievijas padomju apspriedes rezolūcijai par karu publicēja apspriedei iesniegto KSDS(b)P boļševiku frakcijas rezolūcijas projektu šajā jautā-

¹⁸⁶ Ļeņins V. I. Luiblānisms. — Raksti, 24. sēj., 15. lpp.

¹⁸⁷ Ziņotājs, 1917, 8., 11., 12., 14. apr.

¹⁸⁸ Ziņotājs, 1917, 7. apr.; Brīvais Strēlnieks, 1917, 29. apr.

¹⁸⁹ Bērziņš V., Ruberts J. Pirmais virspavēlnieks. R., 1973, 58. lpp.

¹⁹⁰ Ziņotājs, 1917, 10. apr.

¹⁹¹ Ļeņins V. I. Viskrievijas I strādnieku un zaldātu deputātu padomju kongress 1917. g. no 3. līdz 24. jūnijam (no 16. jūnija līdz 7. jūlijam). — Raksti, 25. sēj., 16. lpp.

jumā.¹⁹² Apliecinot praksē savu boļševistisko pretkara nostāju, Rīgas Padomes pilnsapulce 13. aprīlī pieņēma lēmumu nepabalstīt «brīvības aizņēmumu», uzsverot, ka tas vajadzīgs Pagaidu valdībai, lai turpinātu imperiālistisko karu buržuāzijas interesēs.¹⁹³

Tajā pašā laikā, ekspluatēdami tautas patriotiskās jūtas un J. Vācieša autoritāti, buržuāziskie un sīkburžuāziskie politiķi, atsaucoties uz J. Vācieša runu Viskrievijas padomju apspriedē un to dažnedažādi sagrozot, izvērta plašu šovinisma kampaņu. Kara un miera jautājums izvirzījās Latvijas sabiedriski politiskās dzīves uzmanības degpunktā un kļuva par straujas spēku polarizācijas robežliniju.

Politiskās varas krīzes apstākļos, ko izraisīja masu protests pret Krievijas ārlietu ministra P. Miļukova 18. aprīļa notu sabiedrotājiem, Rīgas Strādnieku padomes boļševiki 27. aprīļa pilnsapulces darba kārtībā vēlreiz izvirzīja jautājumu par attieksmi pret Viskrievijas padomju apspriedes rezolūciju kara jautājumā, uzaicinot uz sapulci arī XII armijas Kareivju padomes pārstāvjus.¹⁹⁴ O. Kārklīšs, R. Francis u. c. boļševiki principiāli kritizēja Viskrievijas padomju apspriedē kara jautājumā pieņemtās rezolūcijas oportūnistisko saturu un atbalstīja V. I. Ļeņina Aprīļa tēzēs formulēto ideju par revolūcijas turpināšanu.¹⁹⁵ XII armijas Iskosola un Iskomofa pārstāvji ar G. Kučīnu priekšgalā aizstāvēja «revolucionārās aizsardzības» pozīciju. Ar 132 pret 7 balsīm, 21 atturoties, pilnsapulce pieņēma Rīgas Strādnieku padomes boļševiku priekšlikumu pievienoties savas Izpildkomitejas lēmumam, ka Viskrievijas padomju apspriedes rezolūcija kara jautājumā ir oportūnistiska un ļoti vāji atspoguļo strādnieku šķiras intereses.¹⁹⁶ Iskosola XII un Iskomofa XII pārstāvju ierosinājums par solidaritāti ar Viskrievijas padomju apspriedes nostāju kara jautājumā balsošanā ieguva 5, pret 97, atturējās 20 balsis.¹⁹⁷

Vēlreiz apstiprinot savu pretkara nostāju, Rīgas Strādnieku padomes Izpildkomitejas 28. aprīļa sēdē nosodīja visu karojošo valstu valdību — to skaitā arī Pagaidu valdības — imperiālistisko ārpolitiku un uzsvēra, ka tā ir pretrunā ar jebkuriem demokrātijas principiem un darba tautas interesēm.¹⁹⁸

Rīgas Strādnieku padomes kā novada centrālās padomes pretkara nostāja neapšaubāmi ietekmēja pārējās masu revolucionāri demokrātiskās organizācijas Latvijā. Tā, Apvienotās latviešu strēlnieku pulku deputātu padomes Izpildkomiteja, noklausījusies savā sēdē J. Vācieša ziņojumu par Viskrievijas padomju apspriedes darbu un lēmumiem, sakarā ar buržuāziskajā un sīkburžuāziskajā presē

¹⁹² Ziņotājs, 1917, 8. apr.

¹⁹³ Turpat, 18. apr.

¹⁹⁴ ЦГВИА СССР, ф. 2152, оп. 7, д. 2, л. 232.

¹⁹⁵ Brīvais Strēlnieks, 1917, 29. apr.; Strādnieku Avīze, 1917, 4. maijā.

¹⁹⁶ Brīvais Strēlnieks, 1917, 29. apr.

¹⁹⁷ Turpat.

¹⁹⁸ Ziņotājs, 1917, 28. apr.

publicētajiem viņa runas sagrozījumiem ievietoja «Brīvajā Strēlniekā» paziņojumu, ka J. Vācieša viedoklis par kara turpināšanas vajadzību ir tikai viņa personiskās, nevis visu strēlnieku domas.¹⁹⁹ Arī Vidzemes Bezzemnieku kongress 16.—18. aprīlī pilnībā atbalstīja Rīgas Strādnieku padomes boļševistisko pretkara nostāju, prasot kara izbeigšanu visdrīzākajā laikā, visu zemju demokrātiskajiem spēkiem nostājoties pret karu un savām imperiālistiskajām valdībām.²⁰⁰

Vidzemes strādnieku un kareivju pārstāvju piedalīšanās Viskrievijas pirmā padomju foruma darbā pozitīvi ietekmēja revolucionārās kustības attīstību Latvijā, arī padomju organizēšanu un darbu. Vispirms kā svarīgs ieguvums jāatzīmē saišu pastiprināšanās ar revolucionāro Petrogradu un tās masu revolucionāri demokrātiskajām organizācijām. Otrkārt, apspriedes lēmumi un to apspriešana sabangoja sabiedriski politisko domu Latvijā, saasināja tautas masu uzmanību uz boļševiku un meņševiku nesamierināmajām pretrunām revolūcijas pamatjautājumos, popularizēja masās V. I. Ļeņina sociālistiskās revolūcijas teoriju. Treškārt, liels revolucionāro spēku ieguvums bija Viskrievijas padomju apspriedes nostādne par strādnieku, kareivju un darba zemnieku padomju vienotas sistēmas izveidošanu un revolucionāri demokrātisko spēku centralizāciju Viskrievijas mērogā.

Viskrievijas Zemnieku deputātu I kongresā 4.—28. maijā Vidzemes bezzemniekus pārstāvēja boļševiks K. Šmidts,²⁰¹ XII armijas 109. divīziju — boļševiks D. Grazkins.²⁰² Kā Kurzemes bezzemnieku pārstāvis kongresā piedalījās buržuāziskais sabiedriskais darbinieks Latviešu nacionāldemokrātu partijas loceklis K. Bahmanis, kuru bija deleģējusi latviešu buržuāzijas 1917. g. aprīlī safabricētā Kurzemes Pagaidu zemes padome.²⁰³

Viskrievijas Zemnieku I kongresā piedalījās 1167 delegāti, no kuriem 40% bija eseri, 8% — meņševiki, 0,2% — tautas sociālisti, 0,8% — trudoviki, 11% — bezpartejiskie, 29% delegātu partejiskā piederība nav noskaidrota.²⁰⁴ Kongresa boļševiku frakcija sastāvēja no 9 cilvēkiem. Tās vadītājs M. Frunze no bezpartejiskajiem delegātiem noorganizēja «14 bezpartejisko grupu», kura atbalstīja boļševikus.²⁰⁵

Vidzemes delegāti boļševiki aktīvi piedalījās kongresa darbā un deva lielu ieguldījumu kongresa boļševiku frakcijas nostiprināšanā. 4. maijā kongresa atklāšanas sēdē uzstājās D. Grazkins, asi nosodīdams imperiālistiskā kara turpināšanu un eseru izlīgšanas politiku.

¹⁹⁹ Brīvais Strēlnieks, 1917, 25. apr.; *Bērziņš V., Ruberts J.* Pirmais virspavēlnieks. 58. lpp.

²⁰⁰ LKP Oktobra revolūcijā 1917, 43. lpp.

²⁰¹ «Liduma» pielikums, 1917, 31. maijā.

²⁰² От Февраля к Октябрю. (Из анкет участников Великой Октябрьской социалистической революции.) М., 1957, с. 129.

²⁰³ «Liduma» pielikums, 1917, 31. maijā.

²⁰⁴ Aprēķināts pēc: ВОСР, с. 436.

²⁰⁵ Turpat.

Kā liecina D. Grazkina atmiņas, viņa runas mērķis bija radīt disonansi eseru gatavotajā kongresa atklāšanas pompozajā svinīgumā un kongresa boļševiku frakcijas vārdā pieteikt izlīdzējiem nesaudzīgu politisku cīņu.²⁰⁶

24. maijā, kad tika apspriests Latvijas agrārjautājums, runāja K. Smidts. Viņš oponenta K. Bahmanim, kurš Kurzemes pelēko baronu interesēs aizstāvēja zemes privātipašuma neaizskaramību, noraidīja zemes nacionalizāciju un, atsaucoties uz Latvijas agrāro apstākļu īpatnībām, nostājās pret Viskrievijas Zemnieku I kongresa rezolūcijas agrārā jautājumā attiecināšanu uz Latviju, iesniedzot savu īpašu rezolūcijas projektu.²⁰⁷ K. Smidts atsedza viņa runas šķirisko būtību un apliecināja Latvijas revolucionāro spēku gatavību iet kopā ar visas Krievijas revolucionārajiem spēkiem.²⁰⁸ Taču, būdams tautskolotājs, ierindas revolucionārs praktiķis, K. Smidts nespēja pienācīgi aizstāvēt un nopamatot LSD agrāro programmu. P. Stučka, novērtējot Latvijas pārstāvniecību Viskrievijas Zemnieku deputātu I kongresā, rakstīja, ka tai bijis gadījuma raksturs, par ko liecina fakts, ka «kongresā varēja uzstāties, nesāņemot pretsparu, Kurzemes latviešu bezzemnieku pārstāvis, kāds Bahmanis», kuram nebija nekāda sakara ne ar vācu karaspēka ieņemtās Kurzemes, ne ar bezzemnieku padomēs organizētajiem Vidzemes bezzemniekiem, kuru kongress, pārstāvot Latvijas zemniecības lielumu vairumu, pieņēmis rezolūciju, kas tieši preteja Bahmaņa priekšlikumam.²⁰⁹

Kongresā izveidotajā Viskrievijas Zemnieku deputātu padomes Izpildkomitejā tika ievēlēti pa 2 pārstāvjiem no katras guberņas, bet no guberņām ar vairāk par 2 miljoniem iedzīvotāju — uz katru nākošo iedzīvotāju miljonu 1 pārstāvis. Bez tam Izpildkomitejā bija pa 5 pārstāvjiem no katras armijas.²¹⁰ Kā Vidzemes pārstāvji Izpildkomitejas sastāvā tika ievēlēti boļševiks J. Žīgurs un vēlākais Latviešu zemnieku savienības loceklis J. Gulbīts,²¹¹ no Kurzemes — jau pieminētais K. Bahmanis,²¹² no XII armijas — 5 eseri un meņševiki. Vidzemes Bezzemnieku konference 1. un 2. jūnijā, protestējot pret J. Gulbiša ievēlēšanu Viskrievijas Zemnieku padomes Izpildkomitejā, vienbalsīgi nolēma sūtīt uz turieni kā bezzemnieku pārstāvi boļševiku K. Smidtu.²¹³

Vidzemes bezzemnieku delegāti Viskrievijas Zemnieku padomes Izpildkomitejā realizēja boļševistisku taktiku. Par to spilgti liecina J. Žīgura ziņojumi Īskolatam. Vienā no tiem lasām: «...neesmu apmierināts ar Izpildu komitejas darbību, ne arī ar savu lomu

²⁰⁶ От Февраля к Октябрю, с. 129—130.

²⁰⁷ «Liduma» pielikums, 1917, 31. maijā; Dzimtenes Atbalss, 1917, Nr. 42.

²⁰⁸ «Liduma» pielikums, 1917, 31. maijā.

²⁰⁹ Stučka P. Zemniecība un šķiru cīņa. — Grām.: Stučka P. Cīņā par Oktobri, 57. lpp.

²¹⁰ ВОСР, с. 436.

²¹¹ «Liduma» pielikums, 1917, 7. jūn.

²¹² Turpat.

²¹³ Cīņa, 1917, 8. jūn.

viņā, jo esmu Izpildu komitejā viens vien lielinieks un nevaru neko nopietnu iesākt pret kadetiskiem sociālistiem revolucionāriem. Izpildu komitejas komisijās atteicos strādāt, jo nācu pie pārliecības, ka mani spēki vairāk noderīgi un nepieciešamāki lielinieku organizācijās ārpus Izpildu komitejas... Apmeklēju tikai Izpildu komitejas sēdes, kuras notiek ne mazāk kā 3—4 reizes nedēļā.»²¹⁴ Izpildkomitejas kontrrevolucionārais sastāvs un neiespējamība atsevišķiem boļševikiem ietekmēt tās darbību noteica to, ka K. Smidts, aizņemts atbildīgā darbā Rīgas Strādnieku deputātu padomē, Iskolatā un Iskolata Prezidijā, Viskrievijas Zemnieku deputātu padomes Izpildkomitejas darbā nepiedalījās.

Neraugoties uz eseru politiskās līnijas uzvaru, Viskrievijas Zemnieku deputātu kongresam bija liela nozīme lauku darbaļaužu organizēšanā un agrārās kustības attīstībā. V. I. Ļeņins Viskrievijas Zemnieku deputātu kongresa sasaukšanu un Viskrievijas Zemnieku padomes nodibināšanu novērtēja kā ārkārtīgi svarīgu lietu, «kas jāatbalsta visiem spēkiem»²¹⁵, un veltīja tam lielu uzmanību. 7. maijā viņš adresēja kongresa delegātiem atklātu vēstuli, kurā izskaidroja boļševiku dziļās domstarpības ar meņševikiem un eseriem trijos vissvarīgākajos revolūcijas jautājumos: par zemi, par karu un par valsts iekārtu.²¹⁶ Kongresa darba sākumā uz iespiestām skrejlapām delegāti saņēma V. I. Ļeņina «Rezolūcijas projektu agrārajā jautājumā»,²¹⁷ bet 20. maijā — «Pravdā» iespiestu rakstu «Par «patvarīgu» zemes «sagrābšanu»».²¹⁸ Sajos darbos revolūcijas vadonis pārliecinoši nopamatoja boļševiku agrārās programmas prasības par zemes konfiskāciju un nacionalizāciju, deva atspēkojumu eseru un meņševiku līderiem par šo prasību nepareizu izskaidrošanu un tīšu apmelošanu.

Neizdzēšamu iespaidu uz delegātiem atstāja V. I. Ļeņina runa par agrāro jautājumu kongresa 22. maija sēdē. D. Grazkina atmiņas par šo spilgto notikumu stāsta: «Tikko V. I. Ļeņins bija ieņēmis vietu tribīnē, atskanēja kāda replika, dodot signālu uzbrukumam: «Lūk, Ļeņins jums piedāvās zemi.» It kā atbildot uz šo izsaucienu, Ļeņins sāka runāt: «Jā, mēs iesakām zemniekiem ņemt zemi, negaidot Satversmes sapulci,» — un sāka izvērst domu, kādēļ to vajag darīt. Piekritot viņa argumentiem, delegāti — zemnieki sauca: «Taisnība! Pareizi!» Eseri sāka kliegt. Zāle viņus apsauca, bet viņi neapklusā. Tad sacēlās protesta vētra: «Kāpēc jūs neļaujāt runāt! Taisnību Ļeņins runā! Buržujus aizstāvat!» Tas atstāja iespaidu. Kļiedzieni sāka aplust... Vēl vairākas reizes eseri mēģināja V. I. Ļeņina runu traucēt, bet katru reizi sastapa enerģisku

²¹⁴ LPSR CVORA, 1064. f., 1. apr., 2. l., 11. lp.

²¹⁵ Ļeņins V. I. Zemnieku deputātu kongress. — Raksti, 24. sēj., 136. lpp.

²¹⁶ Ļeņins V. I. Atklāta vēstule Viskrievijas zemnieku deputātu kongresa delegātiem. — Raksti, 24. sēj., 327.—331. lpp.

²¹⁷ Ļeņins V. I. I Viskrievijas zemnieku deputātu kongress 1917. g. no 4. līdz 28. maijam (no 17. maija līdz 10. jūnijam). — Raksti, 24. sēj., 433.—434. lpp.

²¹⁸ Ļeņins V. I. Par «patvarīgu» zemes «sagrābšanu». — Raksti, 24. sēj., 402.—405. lpp.

kongresa protestu. Tā V. I. Ļeņins runāja apmēram pusotras vai divas stundas. Saskaņā ar reglamentu tūlīt pēc V. I. Ļeņina uzstāšanās vajadzēja pieņemt rezolūciju agrārā jautājumā, bet, redzot kongresa noskaņojumu, no kura bija skaidrs, ka eseru rezolūcija neizies cauri, eseri, kaut līdz starpbrīdim bija pusstunda, pasludināja pārtraukumu un divas dienas nesasauca plenārsēdes, pārnesot agrārā jautājuma apspriešanu uz delegātu apspriedēm pa apgabaliem. . . Sajā laikā delegāti tika pastiprināti apstrādāti gan zālēs, gan kuluāros, gan kopmītnēs. Mēs, boļševiki, burtiski, zaudējām spēkus, cenšoties, kur vien iespējams, aizstāvēt mūsu viedokli. Bet arī eseri nesnauda. Viņi šai kuluāru agitācijai mobilizēja savas partijas visu «ziedu». Tikai pēc divām dienām, juzdami, ka varēs izdabūt cauri savu rezolūciju, plaši neizziņojot kongresa plenārsēžu darba atsākšanu, nozīmēja sēdi. Tajā piedalījās ne vairā kā 600 cilvēku. . . Neraugoties uz mūsu protestu, ka nav kvoruma, sapulce nolēma atzīt sēdi par tiesīgu. Par mums, bez mums 9 cilvēkiem, balsoja vēl kādi 20 cilvēki. Zaglīgā ceļā viņi izdabūja cauri savu rezolūciju.»²¹⁹

Taču, lai novērstu savas rezolūcijas par agrāro jautājumu izgāšanos, eseri bija spiesti iekļaut tajā atsevišķas revolucionāras prasības. Rezolūcija atzina, ka pārtikas krīzes un saimnieciskā sabrukuma novēršanas nolūkā visai zemei bez izņēmuma jāpāriet agrārkomiteju pārziņā, piešķirot tām tiesības noteikt zemes apstrādāšanas, apsēšanas, ražas novākšanas, pļavu nopļaušanas utt. kārtību.²²⁰ Lai nodrošinātu lauksaimniecību ar ražošanas līdzekļiem, tika atzīts par nepieciešamu rekvizēt lauksaimniecības mašīnas un darbarīkus, lai tos izlietotu uz sabiedriskiem vai kooperatīviem pamatiem, kā arī nodibināt agrārkomiteju kontroli pār sēklas, graudu, sienu u. c. krājumiem. Nomaks apmērus, nomaksas veidu, darba samaksas jautājumus arī bija paredzēts nodot agrārkomiteju pārziņā. Kongress atzina, ka līdz vispārēju noteikumu izdošanai par agrāro jautājumu Krievijā «vietējām agrārkomitejām piešķirama visplašākā ierosināšanas un pašdarbības iespēja, bet šinī nolūkā jānovērš darbību traucējošā aizbildniecība no gubernas un apriņķu komisāru puses un jāizbeidz izvēlēties komisāri no muižnieku kārtas»²²¹.

Lai gan eseri un meņševiki rezolūcijā atrunājās, ka šis dokuments uzskatāms par projektu, kurš stāsies spēkā tikai pēc tam, kad Pagaidu valdība būs izdevusi attiecīgos likumus, bet «galīgi par agrāro jautājumu lems Satversmes sapulce»²²², revolucionāras tautas masas Zemnieku kongresa rezolūcijas prasības agrārā jautājumā uztvēra kā nekavējoties dzīvē realizējamu likumu. Šim dokumentam bija liela pozitīva ietekme uz agrārās kustības attīstību.

²¹⁹ От Февраля к Октябрю, с. 130.

²²⁰ Революционное движение в России в мае—июне 1917 г. Июньская демонстрация. М., 1959, с. 154.

²²¹ Турпат, с. 155.

²²² Турпат, с. 154.

Taču visbūtiskākais revolūcijas spēku ieguvums Zemnieku kongresā bija V. I. Ļeņina milzīgajā darbā izteiktās atziņas. Viņa spilgti un pārliecinoši paustās nostādnes kļuva par revolucionārās darbības vadošo dokumentu.

«Cīņa» jau trešajā dienā pēc kongresa darba beigām publicēja plašu redakcijas rakstu, kurā izakcentēja Zemnieku kongresa rezolūcijā par agrāro jautājumu ietvertās revolucionārās prasības un aicināja tās nekavējoties realizēt dzīvē.²²³ Tajā bija teikts: «Tātad darbā, bezzemnieku padomes!.. Zeme pieder visai valstij. .. *To at-savinās bez atmaksas.* Tādēļ, bezzemnieki un sīkzemnieki, nepērciet zemi un nepielaidiet zemes pirkšanu un pārdošanu! Tā pieder jau tagad visai tautai. Par nomu spriediet paši neatkarīgi no veciem līgumiem, kurus esat slēguši ar pelēkiem baroniem vai citiem zemes īpašniekiem!»²²⁴

Vidzemes Bezzemnieku delegātu konferencē 1. un 2. jūnijā, apspriežot agrārjautājumu, K. Smidts ierosināja Vidzemes Bezzemnieku kongresā pieņemto rezolūciju papildināt ar dažiem punktiem no V. I. Ļeņina Viskrievijas Zemnieku I kongresam šajā jautājumā iesniegtās rezolūcijas projekta.²²⁵ Ar lielu balsu pārsvaru tika pieņemta A. Grigora iesniegtā rezolūcija, kura prasību dziļuma ziņā būtiski atšķīrās no tās, ko pieņēma Vidzemes bezzemnieku kongress.²²⁶

Nemot vērā armijas zemniecisko sastāvu, boļševiku nostādnes agrārajā jautājumā pēc Zemnieku kongresa plaši tika skaidrotas XII armijas kareivjiem. Lielu ieguldījumu šajā darbā deva D. Gražkins. Jau nākošajā dienā pēc kongresa viņš uzstājās XII armijas karaspēka daļu boļševiku pirmorganizāciju zemnieku sekciju pārstāvju instruktīvā paplašinātā sanāksmē, kur nolasīja referātu par KSDS(b)P agrāro programmu. Šo jautājumu viņš skaidroja kareivju mītiņos un sapulcēs daudzās karaspēka daļās. Būdams avīzes «Okopnaja pravda» redaktors, viņš noorganizēja to, ka divus mēnešus pēc kārtas avīzes slejās tika publicēti Zemnieku kongresa visi svarīgākie materiāli: V. I. Ļeņina runa par agrāro jautājumu, boļševiku frakcijas rezolūcijas projekts agrārajā jautājumā, nozīmīgākās uzstāšanās debatēs.²²⁷ 1917. g. jūnijā laikraksts publicēja rakstu «Par b. Ļeņinu». Tajā norādīts, ka boļševikiem vispār neesot paradums izcelt atsevišķas personas, darot zināmu viņu dzīves gājumu, bet redakcija uzskatot, ka šoreiz iespējams atkāpties no šī likuma. Tālāk sekoja ziņas par V. I. Ļeņina dzīvi un darbību, tika minētas arī vairākas viņa grāmatas. Īpaši interesants ir raksta no-beigums, kur uzsvērtas tādas V. I. Ļeņina īpašības kā vienkāršība un uzticība revolūcijas lietai.²²⁸

²²³ LKP Oktobra revolūcijā 1917, 127.—129. lpp.

²²⁴ Turpat, 128.—129. lpp.

²²⁵ Proletariāta Cīņa, 1917, 15. jūn.

²²⁶ LKP Oktobra revolūcijā 1917, 132.—133. lpp.

²²⁷ Окопная правда, 1917, № 17—29.

²²⁸ Padomju Jaunatne, 1980, 25. maijā.

Saskaņā ar strādnieku un kareivju deputātu padomju Viskrievijas apsprendes lēmumu Petrogradas Padome 1917. g. 3.—24. jūnijā sasauca **Viskrievijas Strādnieku un kareivju deputātu padomju I kongresu**. No Vidzemes padomēm uzaicinājumu piedalīties saņēma Rīgas Strādnieku, Cēsu, Valkas, Valmieras un Limbažu Strādnieku un kareivju un XII armijas Kareivju deputātu padomes.²²⁹

Atbilstoši Viskrievijas padomju apsprendē noteiktajām pārstāvniecības normām (1 delegāts no ikkatriem 25 000 padomē pārstāvētajiem) Rīgas Strādnieku deputātu padome 25. maija sēdē uz kongresu ievēlēja 3 delegātus: R. Endrupu, J. Lencmani un O. Kārkliņu, kuri visi bija boļševiki, Rīgas Strādnieku padomes vadoši darbinieki.²³⁰ Valkas Strādnieku un kareivju deputātu padome uz kongresu deleģēja boļševiku J. Krūmiņu (Pilātu),²³¹ Valmieras apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padome — boļševikus J. Birzgali un K. Gaili.²³² No apriņķu padomēm uz Viskrievijas padomju I kongresu eseru nosūtīja tikai Cēsu Strādnieku un kareivju deputātu padome, kuras sastāvā bija gandrīz vienīgi XII armijas kareivji.²³³ Tā kā šajā laikā Vidzemes bezzemnieku masas, atskaitot Valmieras apriņķi, vēl nebija paguvušas organizēties apriņķu padomēs, bet pagastu padomēs bezzemnieku vidū ievērojams īpatsvars bija lauku proletariātam, Rīgas Strādnieku deputātu padome atzina par nepieciešamu pārstāvēt Viskrievijas strādnieku un kareivju padomju I kongresā arī Vidzemes bezzemnieku padomes. Uz tās uzaicinājumu 1. jūnijā Rīgā sanākusi Vidzemes Bezzemnieku konference ievēlēja uz Viskrievijas I padomju kongresu 8 delegātus, visus boļševikus.²³⁴ A. Ozoliņš (Dzilna) atceras konferences dalībnieku cerības, ka kongress pasludinās sevi par Krievijas satversmes orgānu un ņems visu varu savās rokās, tāpēc, apliecinot savu atbalstu proletariāta partijai, bezzemnieki par saviem delegātiem izvirzījuši vienīgi boļševikus.²³⁵

Sīva cīņa par delegātu mandātiem izvērsās XII armijā. Lai novērstu revolucionāri noskaņoto karaspēka daļu pārstāvēšanu, kongresa organizācijas komisija izvirzīja noteikumu, ka armiju delegāti jāievēl no visas armijas kopumā: armiju kareivju kongresos vai armiju kareivju deputātu padomju izpildkomiteju sēdēs.

Atsevišķām daļām pārstāvniecības tiesību nebija. Šī apstākļa dēļ no XII armijas, kur vēlēšanas organizēja meņševistiski eseriskais Iskosols XII, visi septiņi delegāti bija meņševiki, eseri vai ar viņiem solidāri bezpartejiskie.²³⁶ Tā kā šāds delegātu sastāvs neatbilda revolucionāri noskaņoto karaspēka daļu interesēm, tās uzsāka cīņu

²²⁹ ЦГВИА СССР, ф. 2152, оп. 7, д. 3, л. 34.

²³⁰ Cīņa, 1917, 28. maijā.

²³¹ Ziemeļs S., Gusevs A. Pilādzis, 56. lpp.

²³² Proletariāta Cīņa, 1917, 8. jūn.

²³³ Второй Всероссийский съезд Советов., с. 247.

²³⁴ Cīņa, 1917, 8. jūn.; Ozoliņš A. (Dzilna.) Oktobra dienas uz laukiem Vidzemē. — Grām.: 25. oktobris. Leņingradā, 1924, 40. lpp.

²³⁵ Ozoliņš A. (Dzilna.) Oktobra dienas uz laukiem Vidzemē, 40. lpp.

²³⁶ Jaunais Vārds, 1917, 1. jūn.

par savu daļu pārstāvniecību. Tā, Apvienotā latviešu strēlnieku pulku deputātu padome 30. maija sēdē atzina, ka Iskosola XII izvirzītais delegāts Putniņš nav uzskatāms par latviešu strēlnieku pulku reprezentantu Viskrievijas padomju I kongresā, un par strēlnieku delegātu izvirzīja boļševiku A. Ribi.²³⁷ Tajā pašā dienā Apvienotā latviešu strēlnieku pulku deputātu padome noklausījās un akceptēja A. Ribes ziņojumu par viņa iecerēto darbības programmu kongresā. Tā paredzēja aizstāvēt latviešu strēlnieku 17. maija rezolūcijā izvirzītās prasības par visas varas nodošanu strādnieku, kareivju un zemnieku deputātu padomēm, izbeigt imperiālistisko karu, zemes jautājumā atbalstīt P. Stučkas LSD XIII konferencē izvirzīto agrārprogrammu.²³⁸ Līdzīgi rīkojās arī 109. divīzija, kura uz Viskrievijas I kongresu ievēlēja par savu pārstāvi boļševiku D. Grazkinu.²³⁹

Viskrievijas Strādnieku un kareivju deputātu padomju I kongresa uzdevums bija saliedēt un organizatoriski nostiprināt Krievijas revolucionāri demokrātisko spēku savienību. Taču kongresa delegātu meņševistiski eseriskais vairākums (boļševikiem bija tikai 13% jeb $\frac{1}{7}$ balsu) šo jautājumu risināšanā nebija ieinteresēts, bet centās kongresa autoritāti izmantot, lai stiprinātu masās sīkburžuāziskās ilūzijas un nodrošinātu atbalstu Pagaidu valdībai. Tikai tā var izskaidrot faktu, ka šis visilgākais no visiem padomju kongresiem savu darbu centrēja ap vienu vienīgu jautājumu — uzticības izteikšanu Pagaidu valdībai un tās iekšējās un ārējās politikas atbalstu. Daudzie organizatoriskie jautājumi, kuru izlemšanu kongresā gaidīja vietējās padomes, palika neatrisināti. Visos 12 darba kārtības jautājumos pieņēma oportunistu ieteiktās rezolūcijas. Arī kongresā ievēlētajā Viskrievijas Centrālajā Izpildkomitejā (VCIK) vairākumā bija meņševiki un eseri; pirmsoktobra mēnešos tā sadarbojās ar Pagaidu valdību. To pareizi novērtēja Latvijas boļševiki: P. Stučka jau kongresa dienās rakstīja, ka «pēc tam, kad kongress ar $\frac{4}{5}$ balsu vairumu izteica uzticību tagadējai Pagaidu valdībai.. viss, ko vēl te teiks vai varētu teikt, zaudē svaru»²⁴⁰.

K. Gailis Valmieras aprīņa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes 1. un 2. jūlija sēdē, ziņodams par kongresa darbu, kritizēja tā oportunistisko sastāvu un uzsvēra, ka pieņemtās daudzās rezolūcijas faktiski ir tukša vieta — savas pārmērīgās mērenības dēļ tās neatrod atbalstu tautas masās, un buržuāzija ar viņām daudz nerēķinājas, jo visas viņas var apiet aplinkus.²⁴¹

R. Endrups Rīgas Strādnieku deputātu padomes 22. jūnija sēdē, salīdzinot Viskrievijas Strādnieku un kareivju deputātu padomju

²³⁷ ЦГВИА СССР, ф. 2152, оп. 7, д. 253, л. 177—178; Jaunais Vārds, 1917, 2. jūn.

²³⁸ Jaunais Vārds, 1917, 2. jūn.

²³⁹ От Февраля к Октябрю, с. 128.

²⁴⁰ Stučka P. Revolūcijas burzmā. Vēstule no Pēterpils. II. — Rakstu izlase, 2. sēj., 183. lpp.

²⁴¹ LPSR CVORA, 47. f., 1. apr., 103. l., 23. lp.

I kongresa un Viskrievijas Zemnieku deputātu I kongresa darbu, secināja, ka pēdējais, lai «cik mērens viņš arī neizrādījās, dažos savos lēmumos pieprasīja tomēr no Pag[aidu] valdības tādas reformas, kādas viņa savā tagadējā sastāvā nav spējīga izvest». Turpretī Viskrievijas Strādnieku un kareivju padomju I kongress visos jautājumos pieņēmis ļoti mērenus lēmumus, kuri neatspoguļo proletariāta gribu.²⁴²

Latvijas revolucionāro spēku ieguvums Padomju I kongresā bija Vidzemes padomju delegātu boļševiku frakcijas sastāvā izietā politiskā skola un pastāvīgu sakaru izveidošana ar boļševikiem VCIK, par kuras locekļiem no kongresa boļševiku frakcijas tika ievēlēti P. Stučka, O. Kārklīšs un J. Lencmanis, bet par VCIK locekļa kandidātu — K. Gailis.²⁴³ Divas reizes — 4. jūnijā par attiecībām pret Pagaidu valdību un 9. jūnijā par karu — kongresā runāja V. I. Leņins.²⁴⁴ Viņš atmaskoja Pagaidu valdības kontrevolucionāro politiku un meņševiku un eseru izlīgšanas tieksmi, pamatoja boļševiku programmu cīņā par revolūcijas pamatjautājumu atrisināšanu un izskaidroja, ka tikai padomju vara var izraut Krieviju no kara un sabrukuma, panākt mieru un dot zemniekiem zemi.

Atgriezušies no Petrogradas, Vidzemes padomju delegāti, sekodami V. I. Leņina izvirzītajām nostādnēm, vienprātīgi noraidīja jebkādu atbalstu buržuāziskajai Pagaidu valdībai un izvērša plašu darbu, lai V. I. Leņina sociālistiskās teorijas atziņas aizvadītu līdz plašu darbaļaužu masu apziņai un iesaistītu tās cīņā par sociālistiskās revolūcijas uzvaru.

Tā, piemēram, J. Krūmiņš (Pilāts) «Cīņas» 24. jūnija numurā publicēja plašu rakstu par Viskrievijas Padomju I kongresa darbu, boļševiku nostādnēm svarīgākajos revolūcijas jautājumos, kā arī par politiskajiem notikumiem Petrogradā. Bez tam par šiem jautājumiem J. Krūmiņš (Pilāts) referēja daudzās sapulcēs, apspriedēs, masu mītiņos Valkā, Valmierā, Rūjienā, Vidienas un Malienas pagastos.²⁴⁵ LSD V kongresā 9.—19. jūlijā viņš runāja debatēs par karu un nolasīja atbildīgo referātu par attiecībām pret Pagaidu valdību. Viņš uzsvēra V. I. Leņina domu, ka ministru maiņa valdībā ir personu, bet ne sistēmas maiņa, kā arī atziņu par divvaldības periodu kā pārejas stāvokli «uz buržuāzijas diktatūru un kontrrevolūciju vai uz varas pāreju padomēm un revolūcijas turpināšanu»²⁴⁶.

Meņševiki internacionālisti bija par izlīgumu ar buržuāziskajām partijām. K. Eliass nikni oponentēja J. Krūmiņam (Pilātam), bet F. Menders iesniedza izlīdzēju garā formulētu rezolūciju, kas tomēr dabūja tikai 4 balsis. J. Krūmiņa (Pilāta) rezolūciju pieņēma

²⁴² Cīņa, 1917, 27. jūn.

²⁴³ Первый Всероссийский съезд Советов Р. и С. Д. М.-Л., 1931, т. 2, с. 425.

²⁴⁴ Leņins V. I. Viskrievijas I Strādnieku un zaldātu deputātu padomju kongress 1917. g. no 3. līdz 24. jūnijam (no 16. jūnija līdz 7. jūlijam). — Raksti, 25. sēj., 1.—27. lpp.

²⁴⁵ Ziemeļis S., Gusevs A. Pilādzis, 56.—59. lpp.

²⁴⁶ Turpat, 58. lpp.

pamatā ar 67 balsīm, uzdodot tās galīgo redakciju izstrādāt referentam kopā ar J. Lencmani un R. Eihi.²⁴⁷

Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes pirmajā sēdē 29.—30. jūlijā referātu par strādnieku, kareivju un bezzemnieku deputātu padomju uzdevumiem nolasija Viskrievijas Padomju I kongresa delegāts O. Kārklīšs, izskaidrojot V. I. Leņina Padomju I kongresā aizstāvēto atzinumu par padomēm kā jaunu demokrātiskas valsts tipu.²⁴⁸

Svarīgs padomju sistēmas posms 1917. gadā bija **apgabalu padomes**. To dibināšanu noteica strādnieku un kareivju deputātu padomju Viskrievijas apspriedē 2. aprīlī pieņemtā rezolūcija par strādnieku un kareivju deputātu padomju apvienošanu.²⁴⁹ Krievijā bija paredzēts izveidot 9 apgabalu strādnieku un kareivju deputātu padomes²⁵⁰ kā vietējo strādnieku un kareivju padomju orientierus, noteicot savu politisko līniju un realizējot ikdienas praktisko darbu. Drīz vien Petrogradas Padomes Izpildkomiteja atzina par lietderīgu palielināt to skaitu un izveidot Krievijā 13 apgabalu padomes, to vidū — Baltijas guberņu (Igaunijas, Kurzemes un Vidzemes) strādnieku un kareivju padomi ar centru Tallinā.²⁵¹ Atsaucoties uz Viskrievijas Padomju apspriedes lēmumu un Petrogradas Padomes uzdevumu, igauņu sīkburžuāzisko partiju līderi, kuru ietekmē šajā laikā atradās Tallinas Strādnieku un kareivju deputātu Padome, uzsāka cīņu par Baltijas apgabala apvienotās padomes izveidošanu un par savas ietekmes izplatīšanu Baltijas reģionā.

Maija sākumā Tallinas Padomes Izpildkomiteja Igaunijas un Vidzemes padomēm izsūtīja uzaicinājumu sūtīt ik no 3000 padomē pārstāvētajiem vēlētajiem 1 delegātu uz 10. maijā Tallinā sasaukamo Baltijas padomju kongresu.²⁵² Tā kā Tallinas Padome, kā jau minēts, atradās izlīdzēju rokās un līdzīgā stāvoklī bija arī pārējās Igaunijas padomes, atskaitot Narvas Padomi, kuru kopš dibināšanas vadīja boļševiki, Rīgas Strādnieku padome nolēma šajā kongresā nepiedalīties. 29. aprīlī Rīgas Strādnieku padome izsūtīja visām Vidzemes un Igaunijas padomēm uzaicinājumu sūtīt no katras padomes pa 2 delegātiem uz 12. maijā Tērbatā sasaukamo Baltijas padomju konferenci.²⁵³ Uzaicinājumā bija norādīts, ka konference tiek sasaukta pēc Rīgas Strādnieku deputātu padomes iniciatīvas un tās galvenais uzdevums — visu Baltijas padomju apvie-

²⁴⁷ Ziemeļis S., Gusevs A. Pilādzis, 58. lpp.

²⁴⁸ Iskolata un tā Prezidija protokoli, 28. lpp.

²⁴⁹ Всероссийское совещание Советов., с. 221.

²⁵⁰ Maskavas (Centrālā), Ziemeļu, Kaukāza, Urālu, Krievijas Āzijas daļas, Doņeckas, Pievolgas, Dienvidu, Rietumu apgabalu Strādnieku un kareivju deputātu padomes. — Sk. *Серебрякова З. Л.* Областные объединения Советов России, с. 27.

²⁵¹ Turpat, 26. lpp.

²⁵² ЦГВИА СССР, ф. 2152, оп. 7, д. 254, л. 158—159; Ziņotājs, 1917, 10. maijā.

²⁵³ ЦГВИА СССР, ф. 2152, оп. 7, д. 254, л. 160.

nošana, attiecību noteikšana pret Pagaidu valdību un karu, kā arī padomju praktiskā darba jautājumu iztirzāšana.²⁵⁴

Tādējādi Baltijas apgabala padomes organizēšanai izveidojās divi centri, no kuriem politisko spēku līdzsvara dēļ Baltijas apgabala padomes izveidošanu neviens nespēja nodrošināt.

Padomju apspriedē Tallinā 11.—12. maijā ieradās 66 delegāti no Igaunijas padomēm.²⁵⁵ Pa daļai vājās organizētības, pa daļai tehniska rakstura iemeslu dēļ lielākā daļa uzaicināto padomju pat no Igaunijas savu pārstāvju ierašanos nenodrošināja. Zemniecību pārstāvēja tikai 7 delegāti, pie kam tie paši nākamajā dienā, atsaucoties uz neatliekamiem lauku darbiem, aizbrauca. Sakarā ar to iecerētais kongress tika pasludināts par Baltijas novada deputātu privātu apspriedi, un šāda sanāksmes statusa dēļ Baltijas apgabala padome netika izveidota.²⁵⁶

Uz Baltijas Strādnieku un kareivju deputātu apspriedi Tērbatā 12. maijā ieradās 10 pārstāvji no Vidzemes padomēm: no Rīgas Strādnieku padomes, Valkas, Rūjienas un Bolderājas strādnieku un kareivju padomēm pa 2 delegātiem un 1 pārstāvim no Alūksnes un Jaungulbenes strādnieku un kareivju padomēm.²⁵⁷ Tērbatas Strādnieku, kareivju un studentu eseriskās padomes vadītāji, kuriem bija uzdots organizēt konferencei Igaunijas padomes, to nebija veikuši, un daļēji organizatoriskās neizdarības, bet galvenokārt politisko iemeslu dēļ pārstāvji no tām neieradās. Apspriežot jautājumu par Baltijas padomju apvienošanu, atzina par vēlamu latviešu un igauņu teritorijā nodibinātās padomes apvienot Baltijas Padomē, kura būtu Ziemeļrietumu apgabala padomes sastāvdaļa.²⁵⁸ Šī jautājuma nokārtošanai sanāksmes dalībnieki Rīgas Strādnieku deputātu padomei uzdeva pirms otrā Ziemeļrietumu apgabala padomju kongresa atklāšanas sasaukt Pleskavā Baltijas strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju pārstāvju sapulci.²⁵⁹ Svarīgs revolucionāro spēku ieguvums Tērbatas apspriedē bija lēmums par Latvijas strādnieku un kareivju deputātu padomju apvienošanas nepieciešamību.

Tomēr principiālo politisko domstarpību dēļ vienošanās starp Igaunijas un Vidzemes padomēm netika panākta arī Pleskavā, un Baltijas rajona apvienotā padome netika izveidota.²⁶⁰ Ziemeļrietumu apgabala padomju kongress izstrādāja Ziemeļrietumu apgabala strādnieku, kareivju un zemnieku deputātu padomju organizācijas pagaidu statūtus, kuros bija noteikts, ka Ziemeļrietumu apgabalā ir jāizveido 5 rajonu padomju apvienības: Pleskavas, Novgorodas,

²⁵⁴ ЦГВИА СССР, ф. 2152, оп. 7, д. 254, л. 160.

²⁵⁵ Великая Октябрьская социалистическая революция в Эстонии. Сборник документов, с. 104.

²⁵⁶ ЦГВИА СССР, ф. 2152, оп. 7, д. 261, л. 243.

²⁵⁷ Сіпа, 1917, 16. maijā.

²⁵⁸ Turpat.

²⁵⁹ Turpat.

²⁶⁰ ЦГВИА СССР, ф. 2152, оп. 7, д. 261, л. 243.

Vitebskas, Rēveles un Rīgas.²⁶¹ Pamatojoties uz šo lēmumu, kā arī Latvijas politiskajā dzīvē izvirzījušos nepieciešamību pēc organizatoriski noformēta Vidzemes revolucionāro padomju centra, Latvijas bolševiki izvērta ciņu par Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes izveidošanu.

Viskrievijas padomju apspriedē formāli konstruēto apgabalu padomju organizēšanas shēmu prakse korigēja arī citos apvidos. Parēdzēto Ziemeļu apgabala (ar centru Vologdā) un Rietumu apgabala (ar centru Vitebskā) padomju vietā izveidojās Ziemeļrietumu apgabala un Rietumu apgabala padomju apvienības ar centriem Pleskavā un Minskā.²⁶²

Ziemeļrietumu apgabala Apvienotās padomes dibināšanas kongress notika 1917. g. 16.—21. aprīlī Pleskavā, piedaloties apmēram 100 delegātiem no Pleskavas, Novgorodas, Igaunijas, Vidzemes gubernām, Petrogradas gubernas Lugas, Jamburgas (Kingisepas) un Gdovas apriņķu un Tveras gubernas Ostaškovas un Toržokas apriņķu padomju pārstāvjiem. Kongresa darba nozīmīgākais rezultāts bija Ziemeļrietumu apgabala Strādnieku, kareivju un zemnieku padomes nodibināšana.²⁶³

Lai gan kongress noritēja meņševiku un eseru vadībā un arī Ziemeļrietumu apgabala Apvienotās padomes Izpildkomitejā — Iskoborsevā — ievēlētie visi 10 locekļi bija izlīdzēju partiju pārstāvji, organizatorisku sakaru izveidošana vesela Ziemeļrietumu apgabala padomju starpā objektīvi bija ar lielu pozitīvu nozīmi revolūcijas spēku konsolidācijas procesā.

Lai izvairītos no separātisma un saskaņotu savu darbību ar Ziemeļu frontes karaspēka un tuvākā reģiona strādnieku, kareivju un zemnieku deputātu padomēm, Latvijas bolševiki atzina par nepieciešamu iekļauties Ziemeļrietumu apgabala Strādnieku, kareivju un zemnieku deputātu padomes darbā. Uz Ziemeļrietumu apgabala padomju II kongresu 19.—26. maijā Vidzemes padomes delegēja 13 pārstāvjus, to skaitā bolševikus R. Eihi, J. Krūmiņu (Pilātu), D. Lubužu, O. Skudru, A. Zeibotu u. c.²⁶⁴

Sakarā ar to, ka Ziemeļrietumu apgabala vietējo padomju vairākumā noteicošā ietekme bija eseriem un meņševikiem, arī Ziemeļrietumu apgabala padomju II kongresā delegātu vairākums piederēja pie neproletāriskajām partijām: no 183 delegātiem bolševiki kopā ar meņševikiem internacionālistiem bija delegējuši 30 pārstāvjus, meņševiki aizsardzībnieki — 31, eseri — 55, 67 delegāti bija bezpartejiski.²⁶⁵

²⁶¹ Сіпа, 1917, 15. aug.

²⁶² Серебрякова З. Л. Областные объединения Советов России, с. 39—40.

²⁶³ Великая Октябрьская социалистическая революция. Хроника событий, т. 1, с. 480; Организация и строительство Советов Р. Д. в 1917 году. Сборник документов. М., 1928, с. 161.

²⁶⁴ Brīvais Strēlnieks, 1917, 3. jūn.; Ziemeļis S., Gusevs A. Pilādzis, 56. lpp.

²⁶⁵ Лутовинов И. С. Установление Советской власти на Северо-Западе России. Воронеж, 1970, с. 105.

Vidzemes padomju delegāti veidoja boļševiku un meņševiku—internacionālistu apvienotās frakcijas kaujiniecisko kodolu, un viņu darbībai kongresā bija liela nozīme sociālistiskās revolūcijas teorijas izskaidrošanā, popularizēšanā un aizstāvēšanā. Debatēs par pašreizējo momentu R. Eihe oponēja meņševiku un eseru viedoklim, ka ar 6 meņševiku un eseru iestāšanos Pagaidu valdībā tā kļuvusi par tautas valdību. Boļševiku vārdā viņš pārliecinoši aizstāvēja ļeņinisko viedokli, ka «atjaunotā» valdība ir nepieļaujams kompromiss ar buržuāziju, tai nevar uzticēties, tā nav spējīga izpildīt nevienu tautai vitāli svarīgu prasību. Viņš uzsvēra, ka tikai strādnieku, kareivju un darba zemnieku padomes var izvest Krieviju no strupceļa un izglābt to no politiskās un ekonomiskās katastrofas. Viņš aicināja visus revolucionāri demokrātiskos spēkus par savu tuvāko mērķi izvirzīt cīņu par valsts varas pāriešanu strādnieku, kareivju un zemnieku deputātu padomju rokās.²⁶⁶

Sīs ļeņiniskās nostādnes bija skaidri noformulētas boļševiku iesniegtajā rezolūcijas projektā par pašreizējo momentu.²⁶⁷ Lai gan balsu vairākumu tas neieguva, projekta izstrādāšanai, boļševiku izraisītajām debatēm par to bija liela nozīme Pagaidu valdības un izlīdzēju partiju politikas uzskatāmā atmaskošanā un boļševiku partijas lozungu izskaidrošanā.

Revolucionāro spēku konsolidācijā un vienotas padomju sistēmas izveidošanā Ziemeļrietumu apgabalā pozitīva nozīme bija boļševiku izcīnītajai rezolūcijai «Norādījumi par vietējo strādnieku un kareivju deputātu padomju reorganizēšanu par strādnieku, kareivju un zemnieku deputātu padomēm»²⁶⁸. Atšķirībā no Viskrievijas Zemnieku deputātu I kongresa, kurš uzstājās par no strādnieku un kareivju padomēm izolētām zemnieku padomēm, Ziemeļrietumu apgabala padomju II kongress izvirzīja uzdevumu panākt zemnieku padomju ievēlēšanu visos ciemos, pagastos un apriņķos un nodrošināt, lai apriņķu, gubernu un apgabalu strādnieku un kareivju padomes apvienojas ar zemnieku padomēm.

LSD centrālorģāns «Cīņa» jau trešajā dienā pēc Ziemeļrietumu apgabala padomju II kongresa darba beigām publicēja plašu ievadrakstu «Latvijas revolucionārās demokrātijas padome», kurā sīki iztirzāja minēto kongresa rezolūciju un izvirzīja konkrētu uzdevumu bez kavēšanās sākt organizēt Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku deputātu padomi.²⁶⁹ Šī pasākuma praktiskie jautājumi tika risināti Rīgas Strādnieku deputātu padomes sēdēs un vainagojās ar Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes izveidošanu 29.—30. jūlijā.

²⁶⁶ Brīvais Strēlnieks, 1917, 4. jūn.

²⁶⁷ Установление и упрочение Советской власти в Псковской губернии 1917—1918 г. Сборник документов. Псков, 1957, с. 62—63.

²⁶⁸ Turpat, 67.—68. lpp.

²⁶⁹ Cīņa, 1917, 28. maijā.

Tomēr, izmantojot bezpartejisko delegātu zemo politiskās apziņas līmeni, meņševiki un eseri Ziemeļrietumu apgabala padomju II kongresā panāca savas rezolūcijas par atbalstu Pagaidu valdībai un kara aizsardzībniecisko raksturu pieņemšanu. Viņiem izdevās savās rokās paturēt arī jauno Iskoborsevu. Tā locekļi pēc partijas piedērbības sadalījās sekojošās grupās: 5 — boļševiki (J. Krūmiņš (Pīlāts), D. Lubužs, I. Pudāns, O. Skudra, L. Vozņaks), 1 — meņševiks internacionālists, 7 — meņševiki aizsardzībnieki, 9 — eseri un 2 — bezpartejiskie.²⁷⁰

Pleskavā rezidējošais Iskoborsevs 1917. g. vasarā nekļuva par Ziemeļrietumu apgabala padomju organizējošo un idejisko centru, jo tam šeit nebija nepieciešamo priekšnoteikumu. Pleskavas izvirzīšanos par Ziemeļrietumu apgabala Padomes Izpildkomitejas rezidenci noteica nevis sociāli politiskie faktori, bet teritoriāli ģeogrāfiskais stāvoklis: atrašanās Ziemeļu frontes joslas centrā, Ziemeļu frontes štāba un daudzu fronti apkalpojošo iestāžu un uzņēmumu izvietotāšanās Pleskavā.²⁷¹ Savā darbā Ziemeļrietumu apgabala revolucionārās padomes orientējās uz Petrogradas Strādnieku un kareivju padomi, kuras sastāvā bija spēcīga boļševiku frakcija — orientieris visas Krievijas, tai skaitā arī Vidzemes padomju darbā.

Pēc Koriņilova sazvērestības, kad izvirzījās neatliekams uzdevums nostiprināt ap Petrogradu revolucionāro loku, boļševiku cīņas rezultātā Ziemeļrietumu apgabala padomju konference 15. augustā pieņēma lēmumu paplašināt Iskoborseva sastāvu, uzaicinot no guberņu un apriņķu padomēm pa 1—3 pārstāvjiem.

3. septembrī, apspriežot šo lēmumu, Valmieras apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes sēdē J. Zirnis norādīja, ka Valmieras apriņķa Padomē ir daudz spējīgu organizatoru un politiski izglītotu darbinieku. Viņš ierosināja Iskoborseva boļševiku frakcijas darba atbalstīšanai nosūtīt uz Pleskavu 3 latviešu strēlnieku rezerves pulka kareivjus. Aizklātā balsošanā par Valmieras apriņķa padomes pārstāvjiem Iskoborsevā tika ievēlēti boļševiki J. Laroze, J. Mednis un P. Viksne.²⁷² Lai vēl vairāk pastiprinātu

²⁷⁰ Лутовинов И. С. Установление Советской власти на Северо-Западе России, с. 105.

²⁷¹ Pleskava bija neliela guberņas pilsēta. 1914. g. janvārī tajā bija 34 000 iedzīvotāju, no kuriem tikai 2000 bija strādnieki, pārsvarā dažādu darbnīcu un sīku mājamatniecības tipa uzņēmumu darbaspēks. KSDSP Pleskavas organizācija reakcijas gados bija sagrauta. 1917. gada 15. martā tā darbību atjaunoja kā boļševiku un meņševiku apvienota organizācija un palika tāda līdz 1917. gada rudenim. Augstāk minēto apstākļu rezultātā arī 4. martā izveidotajā Pleskavas Strādnieku un kareivju padomē neizveidojās spēcīga boļševiku frakcija, un Padomes vadība līdz pat 26. oktobrim atradās meņševiku un eseru rokās. — Sk. Псковский край в истории СССР. Очерки истории. Псков, 1970, с. 178, 184, 189, 195, 198.

²⁷² LPSR CVORA, 47. f., 1. apr., 103. l., 41. lp.

Iskoborseva boļševiku frakciju, Valmieras Padome 4. oktobra Izpildkomitejas sēdē ierosināja, lai Iskoborsevs apstiprina Valmieras Padomes Izpildkomitejas locekļus K. Seržantu un J. Zirni par saviem komisāriem Valmierā, bet vajadzības gadījumā izmanto viņus savos pasākumos.²⁷³

Valkas apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padome uz Pleskavu nosūtīja boļševiku partijas biedru kopš 1905. g. J. Freimani.²⁷⁴ Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padome, kura ar Rīgas krišanu vācu okupācijā bija zaudējusi daudzus savus darbiniekus, atzina par iespējamu deleģēt uz Iskoborsevu vienu pārstāvi — strēlnieku J. Rocēnu.²⁷⁵ 12. septembrī Apvienotā latviešu strēlnieku pulku deputātu padomes Izpildkomiteja, noklausījusies J. Rocēna ziņojumu par ievēlēšanu Iskoborsevā, piekrita viņa braukšanai uz Pleskavu un uzdeva noskaidrot iespējas oficiāli pārstāvēt Iskoborsevā arī Apvienoto latviešu strēlnieku pulku deputātu padomi.²⁷⁶ Nedaudz vēlāk XII armijas Tranšeju strādnieku deputātu padome deleģēja darbā uz Pleskavu savas Izpildkomitejas priekšsēdētāju boļševiku F. Markusu.²⁷⁷

Šo pasākumu rezultātā 1917. g. rudenī Iskoborseva locekļu skaits pieauga līdz 70, no kuriem ap 10 bija boļševiki.²⁷⁸ Tie bija galvenokārt XII armijas latviešu un Sibīrijas strēlnieku pulku pārstāvji.

Vidzemes padomju delegāti deva lielu ieguldījumu Iskoborseva boļševiku frakcijas nostiprināšanā. F. Markus kļuva par Ziemeļrietumu apgabala Padomes priekšsēdētāju,²⁷⁹ bet J. Laroze — par partijas Pleskavas organizācijas Latviešu sekcijas priekšsēdētāju, agitatoru instruktoru un rosīgu vietējo laikrakstu līdzstrādnieku, aktīvi organizēja boļševistiskā laikraksta «Pskovskij nabat» izdošanu (sāka iznākt 1917. g. 27. oktobrī), bija šīs avīzes redakcijas kolēģijas loceklis.²⁸⁰ J. Freimanis vadīja Iskoborseva darba nodaļu. Piedalīdamies dažādu darba konfliktu izšķiršanā, izmantojot kontaktus ar strādnieku masām, viņš veica plašu agitācijas, propagandas un revolucionāro spēku organizēšanas darbu.²⁸¹

Lai pastiprinātu organizatorisko darbu bruņotās sacelšanās sagatavošanā galvaspilsētā un tās apkārtnē, kur bija jāizšķiras sociālistiskās revolūcijas liktenim, Oktobra revolūcijas priekšvakarā boļševiki nolēma sasaukt Ziemeļu apgabala padomju kongresu. Tā mērķis, kā norādīja V. Antonovs-Ovsejenko, bija «sasaistīt vienotā

²⁷³ LPSR CVORA, 47. f., 1. apr., 103. l., 57. lp.

²⁷⁴ *Freimanis J.* Boļševiku dzīvā vārda spēks. — Grām.: 1917. gads Latvijā, 39.—40. lpp.

²⁷⁵ Iskolata un tā Prezidija protokoli, 46. lpp.

²⁷⁶ Latvju Strēlnieks, 1917, 15. sept.

²⁷⁷ *Plīnka E.* XII armijas Strādnieku deputātu padomes darbība. — Grām.: 1917. gads Latvijā, 295. lpp.

²⁷⁸ Turpat, 40. lpp.

²⁷⁹ *Galviņš E.* Čiņu gaitā. — Grām.: Grūstī vecā pasaule..., 170. lpp.

²⁸⁰ Liesma, 1965, 25. dec.

²⁸¹ *Freimanis J.* Boļševiku dzīvā vārda spēks, 41. lpp.

varenā organizācijā visu Ziemeļu apgabalu», jo «šāda sakausēšana bija nepieciešama revolūcijas nostiprināšanai»²⁸².

Ziemeļu apgabala padomju kongress notika Petrogradā no 11. līdz 13. oktobrim. Tajā piedalījās 94 delegāti no 23 Ziemeļu apgabala padomēm. Delegātu sastāvā bija 51 boļševiks, 24 kreisie eseri un 10 labējie eseri, 9 dažādu citu politisko grupējumu pārstāvji.²⁸³ Sie skaitļi atspoguļoja būtisko spēku samēra maiņu boļševiku labā un liecināja, ka boļševiki cīņā par masām bija guvuši lielus panākumus. Valmieras Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padome uz kongresu bija deleģējusi boļševiku J. Birzgali. Latviešu strēlnieku pulkus pārstāvēja boļševiks K. Pētersons. Kā Petrogradas Strādnieku un kareivju padomes pārstāvis tajā piedalījās P. Stučka.

Lielu vērību Ziemeļu apgabala padomju kongresam veltīja V. I. Ļeņins. Atrazdamies pagrīdē, viņš vēstulē delegātiem boļševikiem deva norādījumu bez vilcināšanās organizēt Pagaidu valdības gašanu: «Lozungs «visu varu Padomēm» ir sacelšanās lozungs.»²⁸⁴

Vidzemes boļševiki — kongresa delegāti, paužot darba tautas gribu, pilnībā atbalstīja V. I. Ļeņina bruņotās sacelšanās plānu. Kad V. I. Ļeņina vēstuli apsprieda kongresa boļševiku frakcijā, P. Stučka uzsvēra, ka Latvijas darbaļaužu masas un Ziemeļu frontes kareivji atbalsta boļševiku lozungu par visas varas pārņemšanu padomju rokās. Viņš iepazīstināja frakcijas locekļus ar 1. oktobrī Cēsis notikušā vietējo iedzīvotāju un XII armijas dažādu daļu kareivju plaša mītiņa rezolūciju, kurā bija izteikti kvēli sveiciens Petrogradas proletariātam un garnizonam un pavēstīts, ka latviešu strēlnieki un pārējie mītiņa dalībnieki visnotaļ atbalsta Petrogradas Padomes nostāju par visas varas — kā centrā, tā arī uz vietām — pāriešanu padomju rokās.²⁸⁵ Vēlāk šo rezolūciju P. Stučka nolasiņa kongresa plenārsēdē.

12. oktobrī, apliecinot latviešu strēlnieku nelokāmo gatavību iet kopā ar Petrogradas proletariātu cīņā par bruņotās sacelšanās uzvaru, uzstājās K. Pētersons. Viņš uzsvēra, ka «Latvijas padomes no revolūcijas pirmajām dienām izvirzījušas lozungu «Visu varu Padomēm!» un arī tagad, kad revolucionārā Petrograda to gatavošanas realizēt, latviešu strēlnieki, skaitā 40 000 durkļu, gatavi to pilnīgi atbalstīt. Esiet apņēmīgi, nekādu svārstību!»²⁸⁶

Svarīgu vietu kongresa dienas kārtībā ieņēma ziņojumi no vietām. Ar politiskās situācijas raksturojumu Vidzemē un informāciju

²⁸² Серебрякова З. Л. Областные объединения Советов России, с. 73.

²⁸³ ВОСР, с. 594.

²⁸⁴ Ļeņins V. I. Vēstule biedriem boļševikiem, kas piedalās Ziemeļu apgabala padomju kongresā. — Raksti, 26. sēj., 154. lpp.

²⁸⁵ Pēteris Stučka laikabiedru atmiņās. 1865.—1965., 90., 91. lpp.; Latvju Strēlnieks, 1917, 5., 7. okt.

²⁸⁶ Citēts pēc: Бреслав Б. Канун Октября 1917 года. Съезд Советов Северной области 11—13 октября 1917 г. М., 1934, с. 70.

par Valmieras apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes darbu uzstājās J. Birzgalis.²⁸⁷

Lai nodrošinātu kongresa lēmumu izpildi un saskaņotu Ziemeļu apgabala padomju darbu, pēc boļševiku Irakcijas delegātu ierosinājuma kongresam ievēlēja Ziemeļu apgabala padomju Izpildkomiteju, kur no 17 locekļiem 11 bija boļševiki, starp viņiem arī P. Stučka. Kongresa rezolūcijas sekmēja boļševiku agitāciju masās par bruņoto sacelšanos un sekmēja praktiskos pasākumus tās sagatavošanā.

Cīņā par leņiniskās sociālistiskās revolūcijas plāna realizēšanu sevišķi svarīga loma bija **Viskrievijas Strādnieku un kareivju deputātu padomju II kongresam**. 1917. g. septembra vidū V. I. Leņins, analizējams visu faktoru kopu, kas noteica revolūcijas attīstību, secināja, ka ir pienācis brīdis, kad strādnieku, kareivju un zemnieku deputātu padomes boļševiku vadībā var un tām vajag ņemt savās rokās valsts varu bruņotas sacelšanās ceļā.²⁸⁸ Bet revolūcijas uzvaras gadījumā jaunnodibinātajai padomju varai apstiprinājumu likumdošanas akta veidā bija tiesīgs dot Viskrievijas Strādnieku un kareivju padomju kongress. Viskrievijas Padomju kongresa sasaukšanas nepieciešamību noteica arī politisko spēku samēru maiņa Krievijā. Pēc Korņilova sazvērestības sagraves visā valstī risinājās straujš padomju boļševizācijas process, bet VCIK joprojām atradās eseru un meņševiku rokās. Necerot būt Padomju II kongresā vairākumā un saglabāt savā ietekmē Viskrievijas padomju izpildorgānu, eseriski meņševistiskās VCIK vadītāji nerēķinājās ar vietējo padomju gribu un ignorēja Viskrievijas Strādnieku un kareivju padomju I kongresa lēmumu par Padomju II kongresa sasaukšanu 1917. g. septembrī. Vienīgi boļševiku paziņojums, ka VCIK turpmākās vilcināšanās gadījumā kongresa organizēšana tiks uzdots Petrogradas un Maskavas strādnieku un kareivju padomēm, piespieda tās vadītājus 23. septembrī nozīmēt uz 20. oktobri Viskrievijas Strādnieku un kareivju deputātu padomju II kongresa sasaukšanu.²⁸⁹

Rēķinoties ar šī paziņojuma iespējamo sabotāžu, KSDS(b)P CK 24. septembrī nolēma organizēt plašu revolucionāro masu kampaņu par kongresa sasaukšanu.²⁹⁰ Šo lēmumu masveidīgi atbalstīja Vidzemes strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes, un tas atspoguļoja te jau izvēršušos procesu. Par to liecina daudzās uz VCIK adresētās vietējo padomju telegrammas un padomju sēdēs un masu mītiņos pieņemtās rezolūcijas.

4. septembra Smiltenes rajona Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes Izpildkomitejas telegrammā bija teikts: «Sakarā ar koalīcijas Pagaidu valdības pilnīgu nespēju tikt galā ar kontrrevolūciju un sabrukumu frontē un aizmugurē kategoriski prasām, lai

²⁸⁷ Pēteris Stučka laikabiedru atmiņās, 91. lpp.

²⁸⁸ *Leņins V. I.* Boļševikiem jāņem vara. — Raksti, 26. sēj., 1.—3. lpp.; *Leņins V. I.* Marksisms un sacelšanās. — Raksti, 26. sēj., 4.—9. lpp.

²⁸⁹ *Мицц И. И.* История Великого Октября, т. 2, с. 1096.

²⁹⁰ Turpat.

visa vara nekavējoties tiktu nodota revolucionārajam proletariātam, zemniecībai un zaldātiem Strādnieku, zaldātu un zemnieku deputātu padomju Centrālās Izpildkomitejas personā.»²⁹¹ Smiltenes rajona Padome uzsvēra, ka varas jautājumu Krievijā ir tiesīgs izšķirt vienīgi Viskrievijas padomju kongress, kura nekavējošu sasaukšanu tā kategoriski pieprasīja.²⁹²

Cēsu Strādnieku un kareivju deputātu padome 26. septembrī izteica neuzticību meņševistiski eseriskajai VCIK, kura «neatbilst to iedzīvotāju slāņu noskaņojumam, kuri viņu ir ievēlējuši», un ierosināja, lai VCIK, bet tās atteikšanās gadījumā — Petrogradas Strādnieku un kareivju padome ne vēlāk kā 20. oktobrī sasauc Viskrievijas Padomju kongresu.²⁹³

Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padome, kura pārstāvēja lielumu lielāko Vidzemes padomju daļu, 14. oktobrī, apspriežot pašreizējo momentu, pieņēma rezolūciju, kurā prasīja «nekavējošu strādnieku, kareivju un zemnieku padomju kongresa sasaukšanu un valsts varas nodošanu viņa rokās, izteicot savu gatavību visiem spēkiem pabalstīt šī kongresa cīņu dēļ varas»²⁹⁴. Rezolūcijā bija norādīts, ka «gadījumā, ja padomju CIK no jauna mēģinās kongresu novilcināt un atlikt, pabalstīt Pēterpils un Maskavas padomes, nododot kongresa sasaukšanas iniciatīvu un kustības vadību viņu rokās»²⁹⁵. Līdzīgas prasības izvirzīja daudzas citas padomes: Iskolastrela paplašinātais plēnums,²⁹⁶ XII armijas Strādnieku deputātu padome,²⁹⁷ grandiozs kareivju mitiņš Cēsis,²⁹⁸ daudzu pagastu bezzemnieku padomes.

Kongresa delegātu vēlēšanas Vidzemes padomēs notika oktobra otrajā dekādē. Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padome 14. oktobra sēdē uz Viskrievijas II kongresu ievēlēja 10 delegātus: O. Kārklīņu, P. Stučku, K. Kauliņu, J. Petersu, S. Nahimsonu, J. Krūmiņu (Pilātu), R. Bauzi, A. Viļumsoni, A. Bajāru, J. Bērziņu (Ziemeli) un divus delegātu kandidātus — K. Gaili un O. Līdaku, kuri visi bija LSD boļševiki.²⁹⁹ Taču kongresa meņševistiski eseriskā mandātu komisija no Latvijas padomes atļāva piedalīties 8 delegātiem.³⁰⁰ Kā liecina kongresa delegātu anketas, tie bija P. Stučka, O. Kārklīšs, J. Peterss, R. Bauze, A. Viļumsone, A. Bajārs, J. Bērziņš (Ziemeļis) un K. Gailis.³⁰¹ S. Nahimsons kongresā piedalījās

²⁹¹ LPSR CVORA, 629. f., 1. apr., 9. l., 18. lp.

²⁹² Turpat, 21., 22. lp.

²⁹³ Второй Всероссийский съезд Советов., с. 128.

²⁹⁴ Iskolata un tā Prezīdija protokoli, 63.—64. lpp.; LKP Oktobra revolūcijā 1917, 349. lpp.

²⁹⁵ LKP Oktobra revolūcijā 1917, 349. lpp.

²⁹⁶ Turpat, 348.—349. lpp.

²⁹⁷ Turpat, 350.—351. lpp.

²⁹⁸ Капустин М. И. Солдаты Северного фронта в борьбе за власть Советов, с. 183.

²⁹⁹ Iskolata un tā Prezīdija protokoli, 63. lpp.

³⁰⁰ LPSR CVORA, 1064. f., 1. apr., 2. l., 45.—46. lp.

³⁰¹ Второй Всероссийский съезд Советов Р. и С. Д. М.-Л., 1928, с. 115, 117, 118, 123, 131, 136.

kā Petrogradas Strādnieku un kareivju padomes delegāts. Latvijas padome delegātu izvēlē bija ievērojusi principu, lai kongresā būtu pārstāvētas visu Vidzemes apriņķu padomes: R. Bauze pārstāvēja Valkas, J. Peterss — Valmieras, A. Viļumsone — Cēsu apriņķa strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes, A. Bajārs — XII armijas Strādnieku deputātu padomi utt. Tie bija patiesi visu Vidzemes darbaļaužu pārstāvji un viņu domu izteicēji.

Bez tam savus delegātus uz kongresu nosūtīja arī vairākas vietējās Vidzemes padomes: Cēsu apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padome — boļševiku A. Granasu,³⁰² Smiltenes rajona Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padome — boļševiku J. Štammeru.³⁰³ Kā viesis kongresā piedalījās Valmieras apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes pārstāvis boļševiks J. Birzgalis.³⁰⁴ Vienīgi no Valkas Strādnieku un kareivju deputātu padomes par delegātu bija izvirzīts meņševiks internacionālists J. Litvins.³⁰⁵

XII armijas Kareivju deputātu padomei Viskrievijas Padomju II kongresā bija 22 mandāti.³⁰⁶ Iskosols XII, kas joprojām atradās meņševiku un eseru rokās, no šī skaita tikai 6 mandātus piešķīra Kreisajam blokam, kura sapulce nolēma tos sadalīt līdzīgās daļās starp revolucionāri noskaņotajām krievu karaspēka daļām un latviešu strēlnieku pulkiem. Apliecinot savu uzticību boļševiku partijai, krievu revolucionārie kareivji uz kongresu delegēja boļševikus A. Grigorjevu, S. Koževņikovu un H. Merkinu.³⁰⁷ Bez tam kā XII armijas Kara organizācijas biroja pārstāvis kongresā piedalījās biroja priekšsēdētājs A. Vasiļjevs. Latviešu strēlnieku pulku padomes plēnums 20. oktobrī aizklātā balsošanā par saviem delegātiem ievēlēja boļševikus R. Ķīsi, K. Pētersonu un P. Starku.³⁰⁸ No Iskosola XII delegētajiem 15 pārstāvjiem 8 bija labējie eseri, 4 — meņševiki aizsardzībnieki, 1 — kreisais esers, 1 — eseru centrists, 1 — tautas sociālists.³⁰⁹

Viskrievijas padomju II kongress uzsāka darbu 1917. g. 25. oktobrī. Tas iegājis vēsturē kā īsts Krievijas darba tautas vairākuma kongress, kas pēc bruņotās sacelšanās uzvaras, paužot darba tautas gribu, pasludināja visas varas pāreju padomju rokās. Kongresā bija ieradušies delegāti no 402 padomēm. Tie bija darbaļaužu sūtņi no 80 guberņām un apgabaliem, 200 pilsētām un apdzīvotām vietām. No 649 delegātiem, kas bija reģistrējušies līdz kongresa atklāšanai, 390 bija boļševiki, eseri — 160, meņševiki — 72, citu

³⁰² Второй Всероссийский съезд Советов., с. 246—247.

³⁰³ LPSR CVORA, 629. f., 1. arg., 36. l., 16. lp.

³⁰⁴ Liesma, 1967, 7. nov.

³⁰⁵ Второй Всероссийский съезд Советов Р. и С. Д., с. 127.

³⁰⁶ Минц И. И. История Великого Октября, т. 2, с. 1100.

³⁰⁷ Второй Всероссийский съезд Советов Р. и С. Д., с. 119, 124, 129.

³⁰⁸ Kaimiņš J. Latviešu strēlnieki cīņā par Oktobra revolūcijas uzvaru,

305. lpp.

³⁰⁹ Второй Всероссийский съезд Советов Р. и С. Д., с. 117—138.

partiju un grupu pārstāvji — 27.³¹⁰ Kopā ar kreisajiem eseriem, kas atbalstīja kongresa galvenos lēmumus, boļševiki bija izšķirošais vairākums, un tas noteica tiklab visu kongresa darba gaitu, kā arī tā lēmumu raksturu.

Vidzemes padomju delegāti boļševiki, iekļāvušies kongresa boļševiku frakcijā, aktīvi piedalījās tā darbā. P. Stučka tika ievēlēts kongresa prezidijā.³¹¹ K. Pētersons 25. oktobra sēdē no Viskrievijas padomju II kongresa tribīnes kvēli atspēkoja meņševiku aizsardzībnieku (Iskosola pārstāvju) G. Kučina un J. Haraša uzstāšanos pret visas varas pāriešanu padomju rokās, kas Krieviju it kā novedīšot līdz bojāejai. Viņš dedzīgi aicināja kongresu nekavējoties ņemt varu savās rokās un izteica latviešu strēlnieku gatavību stingri un nelokāmi atbalstīt cīņu par sociālistiskās revolūcijas uzvaru: «Latviešu strēlnieki ne vienu vien reizi ir teikuši: nevienu rezolūciju vairāk! Vajadzīgi darbi! Jāņem vara savās rokās.»³¹² 26. oktobrī debatēs par V. I. Ļeņina nolasīto projektu Dekrētam par mieru uzstājās P. Stučka un LSD vārdā paziņoja, ka Latvijas boļševiki pilnīgi pievienojas Dekrētā izteiktajai Padomju valsts ārpolitiskajai linijai, «ne tikai vārdos, bet arī darbos atbalsta strādnieku un zemnieku valdības priekšlikumus»³¹³. J. Birzgalis uz P. Stučkas ierosinājumu noformēja kongresa sēžu zāli — naktī no 25. uz 26. oktobri meņševistiski eserisko lozungu vietā izgatavoja un izvietoja zālē boļševiku lozungus: «Lai dzīvo strādnieku, kareivju un zemnieku deputātu Padomju varal!», «Lai dzīvo uzvarošā kareivju, strādnieku un zemnieku sacelšanās!»³¹⁴.

Viskrievijas padomju II kongress izveidoja pasaulē pirmo strādnieku un zemnieku valdību — Tautas Komisāru Padomi, kuras sastāvā iegāja vienīgi boļševiki ar V. I. Ļeņinu priekšgalā, un ievēlēja jaunu boļševistisku VCIK 101 personas sastāvā, kuru vidū bija 6 Vidzemes pārstāvji: P. Stučka, K. Pētersons, J. Bērziņš (Ziemeļlis), S. Nahimsons, Ā. Vasiļjevs un J. Peterss.³¹⁵

Kongresam darbu beidzot, daļa Vidzemes delegātu (K. Pētersons, J. Peterss, J. Birzgalis u. c.) saņēma speciālus uzdevumus un palika uz laiku Petrogradā, bet vairums pēc boļševiku frakcijas norādījuma atgriezās savās delegēšanas padomēs un aktīvi organizēja kongresa lēmumu īstenošanu Latvijā.

Apskatītais materiāls liecina, ka sarežģītajos 1917. g. revolūcijas apstākļos Vidzemes padomēm ar Viskrievijas centrālajām un

³¹⁰ ВООР, с. 113.

³¹¹ *Drizulis A., Krastiņš J.* Cīņa par padomju varu Latvijā, 129. lpp.

³¹² Citēts pēc: *Kaimiņš J.* Latviešu strēlnieki cīņā par Oktobra revolūcijas uzvaru, 306. lpp.

³¹³ *Dribins L.* Pēteris Stučka — Ļeņinisko cīņas ideju propagandētājs 1917. gadā. — Grām.: Oktobra cīņu liesmās, 165. lpp.

³¹⁴ *Birzgalis J.* Sociālistiskās revolūcijas štābā. — Grām.: Latviešu tēlotāja māksla. R., 1968, 160.—165. lpp.

³¹⁵ *Дризул А. А.* Великий Октябрь в Латвии, с. 284.

tuvākā reģiona padomēm kā objektīva nepieciešamība izveidojās cieši un pastāvīgi sakari.

Krievijas un Latvijas revolucionāro spēku vienotības interesēs attiecībās ar Viskrievijas un apgabalu padomēm Vidzemes padomes ieturēja leņinisko internacionālās vienības principu. Pārejas periodā no buržuāziski demokrātiskās uz sociālistisko revolūciju Vidzemes strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes kā Krievijas padomju sistēmas organiska sastāvdaļa un pilntiesīgas locekles piedalījās visās Viskrievijas mēroga strādnieku un kareivju pārstāvju sanāksmēs un bija pārstāvētas visos Viskrievijas un apgabalu padomju izpildorgānos.

Vidzemes padomju delegāti boļševiki parasti iekļāvās boļševiku frakcijās, kuras KSDS(b)P pieredzējušu darbinieku vadībā realizēja konsekventu idejiski politisku cīņu. Tās rezultātā tika pieņemtas vairākas revolūcijas attīstību stimulējošas rezolūcijas un Viskrievijas padomju II kongresa vēsturiskie dekrēti par varu, mieru un zemi.

Arī tajos gadījumos, kad uzvarēja izlīdzēju līnija, boļševiku frakcijas cīņa pret meņševikiem un eseriem bija delegātiem laba politiskā skola — mācīja viņus labāk orientēties dažādu partiju politikā, cēla viņu teorētisko zināšanu līmeni un bagātināja idejiski politiskā darba praksi.

Atgriezušies savās deleģēšanas padomēs, Latvijas boļševiki veica lielu darbu V. I. Leņina izstrādātās politiskās līnijas realizēšanā. Viņu darbs pozitīvi ietekmēja Latvijas padomju politisko un praktisko darbību un deva spēcīgu stimulu revolucionārajai kustībai Latvijā.

BEZZEMNIEKU PADOMJU PASĀKUMI LAUKU DARBAĻAUŽU MASU ORGANIZĒŠANĀ CĪNAI PAR SOCIĀLISTISKĀS REVOLŪCIJAS UZVARU

MASU ORGANIZĒŠANAS UN POLITISKĀS AUDZINĀŠANAS DARBS

Mutvārdu aģitācija

Latvijas revolucionārās Sociāldemokrātijas izveidotajā aģitācijas un propagandas sistēmā darbaļaužu masu politiskās izglītošanas darbā 1917. gadā nozīmīga vieta bija paredzēta strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju devumam. Bezzemnieku padomju uzdevumus šajā jautājumā noteica tādi svarīgi dokumenti kā LSD V kongresa rezolūcija par strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomēm,¹ Vidzemes bezzemnieku kongresa prezidija 18. aprīli izstrādātā instrukcija par bezzemnieku padomēm,² Vidzemes bezzemnieku padomes 2. un 3. maijā pieņemtā rezolūcija laukstrādnieku organizācijas jautājumā,³ Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes pirmajā sēdē pieņemtā rezolūcija par strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju uzdevumiem⁴ un virkne LSD vietējo organizāciju un strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju lēmumu.⁵ Visos šajos dokumentos tika uzsvērts, ka viens no galvenajiem bezzemnieku padomju uzdevumiem ir organizēt lauku darbaļaužu masas, audzināt viņu šķirisko apziņu, politiski izglītēt un iesaistīt apzinīgā cīņā par sociālistiskās revolūcijas uzdevumu īstenošanu.

Pagastos, kuros bija pieredzējuši revolucionāri, teorētiski sagatavoti boļševiki, bezzemnieku padomes jau kopš pirmajām pastāvēšanas dienām veica daudzpusīgu un operatīvu darbu bezzemnieku masu politiskajā audzināšanā. Tā, Sēļu pagasta bezzemnieku padome jau konstitūšanās sēdē 22. maijā kā pirmo darba kārtības punktu apsprieda jautājumu par bezzemnieku masu organizēšanu un politisko audzināšanu. Padomes deputāti nolēma sasaukt pēc

¹ LKP kongresu, konferenču un CK plēnumu rezolūcijas un lēmumi, 1. d., 145. lpp.

² Октябрьская революция в Латвии, с. 81.

³ Ziņotājs, 1917, 6. maijā.

⁴ Iskolata un tā Prezidija protokoli, 29., 30. lpp.

⁵ LPSR CVORA, 47. f., 1. apr., 103. l., 24. lp.; 629. f., 1. apr., 9. l., 8., 10., 13. lp.; Proletariāta Cīņa, 1917, 27. jūl.; Laukstrādnieku Cīņa, 1917, 21. jūl.

Pārskats par Sēļu pagasta bezzemnieku sapulcēs
iztirzātajiem politiskajiem jautājumiem⁶

Datums	Temats	Referents
22. V	Bezzemnieku padomju uzdevumi un nozīme, Zemnieku savienības programma un mērķi.	Bezzemnieku padomes deputāts J. Ratnieks
18. VI	Pašreizējais moments: koalīcijas valdības šķiriskā būtība, kara imperialistiskais raksturs, 18. jūnijā visā valstī notiekošo demonstrāciju nozīme.	Valmieras aprinķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes aģitācijas kolēģijas loceklis R. Kirhenšteins
	Referentu papildina un kopā ar viņu uz jautājumiem atbild:	Bezzemnieku padomes deputāti J. Ratnieks, K. Rusmanis, T. Liepiņš
30. VII	3.—5. jūlija krīze un divvaldības izbeigšanās Krievijā, Pašvaldības iestāžu nozīme revolūcijas tālākajā attīstībā.	Bezzemnieku padomes deputāts J. Ratnieks
	Zemnieku savienības programma, Jūnija uzbrukuma frontē neveiksmju cēloņi.	Bezzemnieku padomes deputāts T. Liepiņš
3. IX	Kontrrevolūcijas savvērestība, Rīgas krišana un vietējo revolucionāro spēku uzdevumi:	Bezzemnieku padomes deputāts A. Grinbergs
	Korņilova kontrrevolucionārās savvērestības mērķi, Pašvaldības iestāžu vēlēšanas.	Bezzemnieku padomes deputāts J. Ratnieks
24. IX	Demokrātiskās apspriedes darbība. Revolūcijas attīstība Latvijā, Pašvaldības iestāžu vēlēšanas un nozīme.	Bezzemnieku padomes deputāts J. Ratnieks
10. XII	Sociālistiskās revolūcijas uzvara.	Bezzemnieku padomes deputāts J. Ratnieks

iespējas vairāk bezzemnieku sapulču, uz kurām uzaicināt propagandistus arī no Rīgas Strādnieku deputātu padomes un LSD Vidienas organizācijas. Katram Padomes deputātam tika uzdots veikt izskaidrošanas darbu bezzemnieku vidū, sevišķu uzmanību veltījot buržuāziskās Zemnieku savienības reakcionāro mērķu un darbības atmaskošanai.⁷ Reizi mēnesī padome sasauca pagasta bezzemnieku sapulces, kurās iztirzāja aktuālos politiskos notikumus.

Aplūkoto jautājumu atreferējums bezzemnieku sapulču protokolos liecina, ka Sēļu pagasta bezzemnieki savas boļševistiskās padomes vadībā 1917. gadā izgāja īstu politiskās audzināšanas kursu. Līdzīgi darbojās Cesvaines, Ērgļu, Jaunpiebalgas, Lubānas, Mazsalacas, Pociema, Rankas, Rūjienas, Vecgulbenes un vairāku citu pagastu bezzemnieku padomes.

Taču darba sākumā liela daļa padomju vēl nebija noskaidrojušas attiecības pret Pagaidu valdību, karu u. c. jautājumiem. Atsevišķi

⁶ Turpat, 1.—9. lp.

⁷ LPSR CVORA, 47. f., 1. apr., 91. l., 1. lp.

ķas padomes neizprata Pagaidu valdības šķirisko būtību, dažas, izprotot to, kļūdījās taktikā — uzskatot, ka revolucionārajiem spēkiem, izdarot spiedienu uz buržuāzisko Pagaidu valdību, ir iespējams to piespiest realizēt revolucionārus pasākumus. LSD materiālos, strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju protokolos un citos dokumentos bieži sastopams konstatējums, ka propagandas darbam uz vietām trūkst politiski sagatavotu darbinieku; šī iemesla dēļ atsevišķas bezzemnieku padomes nespēja veikt savus uzdevumus.

Laukos bija nepieciešama palīdzība no centrālajām revolucionārajām iestādēm, un tā arī tika prasīta. Par to liecina, piemēram, bezzemnieku sapulcēs plaši izplatītā līdzekļu vākšana laukstrādnieku aģitācijas fondam, ko nosūtīja LSD CK, Rīgas Strādnieku padomei, Iskolastrelam, pieprasot propagandistus. Piemēram, Bezzemnieku kongresa delegātu vēlēšanu sapulcēs Valkas apriņķa Annas pagasta bezzemnieki šim nolūkam ziedoja 62,35 rbļ., Ilzenes pag. — 25,40 rbļ., Kolberģa — 33,06 rbļ., Lāsberģa — 22,26 rbļ., Ziemera — 20,50 rbļ., Veclaicenes — 22,26 rbļ. utt.⁸

LSD organizācijām, Rīgas Strādnieku deputātu padomei, Iskolastrelam no pagastiem ienāca daudzi lektoru, aģitācijas literatūras un praktisku padomu pieprasījumi. Piemēram, Dzelzavas pagasta milicis 21. aprīlī Rīgas Strādnieku padomei rakstīja: «...griežos pie Izpildu komitejas ar lūgumu daudzu pilsoņu vārdā izsūtīt šē arī uz Malienu uzsaukumus, dažādas programmas, dziesmas un visādu tagadējam laikam noderīgu literatūru priekš izplatīšanas tautai, jo vēl, par nožēlošanu, maz kas izprot tagadējo stāvokli un ceļas nepareizi jēdzieni. Paliekam tai cerībā, ka Strādnieku Izpildu komiteja neatstās neievērotu Malienas biedru lūgumu.»⁹ Kokneses pagasta Bezzemnieku padomes priekšsēdētāja 8. maijā rakstīja: «Varbūt Jūs atrastu par iespējamu atsūtīt mums (14. maijā) cilvēku, kas noturētu kādu priekšlasījumu par kādu no tagadnes degošiem jautājumiem. Ļoti lūdzu par to paziņot, lai gadījumā, ja mēs pie Jums atbalsi nerastu, varbūt varētu griezties citur.»¹⁰

Lai sniegtu atbalstu tām bezzemnieku padomēm, kur organizatoru un teorētiski sagatavotu propagandistu uz vietas nebija, LSD tūlīt pēc Februāra revolūcijas veltīja lielu uzmanību aģitācijas un propagandas aparāta izveidošanai pie Vidzemes centrālajām revolucionārajām organizācijām.

Aprīļa pirmajās dienās pie Rīgas Strādnieku deputātu padomes tika izveidota Lauku sekcija, kuras uzdevums bija bezzemnieku organizēšanas un politiskās audzināšanas darbs. Lauku sekcijas sastāvs bija nenoteikts. Tajā iegāja lauku propagandisti, Rīgas Strādnieku padomes Izpildkomitejas pārstāvji, pēc 18. aprīļa — Vidzemes Bezzemnieku kongresa Prezidija locekļi.

Svarīgākie pasākumi, kuru organizēšanā aktīvi iekļāvās Lauku sekcijas locekļi, bija: bezzemnieku padomju vēlēšanas, Bezzemnieku

⁸ Ziņotājs, 1917, 19., 20. apr.

⁹ LPSR CVVA, 6002. f., 1. apr., 11. l., 158. lp.

¹⁰ Turpat, 161. lp.

kongresa rezolūciju izsūtīšana pagastiem, Vidzemes Bezzemnieku padomes sēdes sasaukšana. Tie bija nesaraujami saistīti ar politiskā momenta izskaidrošanu un sociālistiskās revolūcijas idejas propagandu plašās lauku darbaļaužu masās.

Lauku sekcijas pieredze parādīja, ka sekmīgākas darbības nolūkā tai nepieciešams pastāvīgs sastāvs un tieša LSD CK vadība. 12. maijā notika Lauku sekcijas reorganizēšana, kurā tai tika noteikts šāds sastāvs: Rīgas Strādnieku deputātu padomes Izpildkomitejas pārstāvji, LSD CK locekļi (skaits nenoteikts), 6 lauku propagandisti, Vidzemes Pagaidu zemes padomes Bezzemnieku frakcija pilnā sastāvā (45 locekļi), sekcijas sekretārs.¹¹

Apspriežot jautājumu, kur sekcija turpmāk darbosies — pie LSD CK vai Rīgas Strādnieku deputātu padomes, tika nolemts atstāt to pie Rīgas Padomes, jo, pastāvēdama pie Rīgas Padomes, tā ir darbojusies tikai sociāldemokrātiskā garā, tāpēc ka Rīgas Padome lielā vairumā ir sociāldemokrātiska; Lauku sekcijas darbībai jāpaver visi bezzemnieki, neraugoties uz partiju izšķirībām; tās materiālais pamats līdz šim ir bijuši Rīgas Strādnieku padomes pabalsti, un arī turpmāk, vismaz tuvākajā nākotnē, tas nebūs citādi.¹² Tika nolemts, ka Lauku sekcija sauksies «Bezzemnieku Sekcija pie Rīgas Strādnieku deputātu padomes», tai būs savs zīmogs ar šādu uzrakstu un pastāvīgas telpas Rīgas pilī.

Sekcijas uzdevums bija noturēt kārtējās sēdes ne retāk kā reizi nedēļā, sūtīt savus propagandistus pa Vidzemes laukiem un ņemt tiešu un aktīvu dalību visos bezzemnieku organizēšanas un agitēšanas pasākumos. LSD CK 27. maijā par savu pastāvīgo pārstāvi uz Bezzemnieku sekciju nosūtīja boļševiku J. Bērziņu (Andersonu).¹³ Viņš tika ievēlēts par Bezzemnieku sekcijas priekšsēdētāju. Sekcijas sēdēs piedalījās partijas CK locekļi J. Daniševskis, J. Silfs (Jaunzems).¹⁴ Tiešu saikni ar LSD CK Bezzemnieku sekcijai nodrošināja arī apstākļi, ka sekcijas loceklis O. Kārklīš bija LSD CK sastāvā.

LSD CK idejiskā vadība un Rīgas Strādnieku padomes materiālais atbalsts ļāva Bezzemnieku sekcijai izvērst plašu un daudzpusīgu darbību lauku darbaļaužu politiskajā izglītošanā un organizēšanā.

Svarīgākie sekcijas pasākumi bija: pagastu pašvaldības iestāžu vēlēšanu kampaņas vadišana, pagastu bezzemnieku padomju vēlēšanu organizēšana, bezzemnieku padomju nostiprināšana un darbības atbalstīšana. Ļoti lielu darbu tā paveica Vidzemes Pagaidu zemes padomes Bezzemnieku frakcijas darba organizēšanā. Bezzemnieku sekcijas sēdēs tika apspriesti Vidzemes Pagaidu zemes padomes sēžu darba kārtības visi jautājumi, par kuriem ziņojumus sniedza Vidzemes Pagaidu zemes padomes valdes Sociāldemokrātiskās

¹¹ Cīņa, 1917, 31. maijā.

¹² Turpat.

¹³ Lidāce E. Jānis Bērziņš-Andersons. — Grām.: Cīnītāji par Oktobri, 195. lpp.

¹⁴ Kresliņa L. Revolūcijas ierindā. — Grām.: Grūst vecā pasaule..., 99. lpp.

frakcijas locekļi. Bezzemnieku sekcijas sēdēs par visiem Vidzemes Pagaidu zemes padomes sēžu darba kārtības svarīgākajiem jautājumiem tika izstrādātas Bezzemnieku frakcijas rezolūcijas un priekšlikumi. Tas lielā mērā sekmēja Bezzemnieku frakcijas locekļu darbību Vidzemes Pagaidu zemes padomē. Svarīgs sekcijas pasākums bija 1.—2. jūnija Vidzemes bezzemnieku delegātu konferences saaukšana, un viens no vissvarīgākajiem tās darba rezultātiem bija apriņķu padomju un Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes noorganizēšana.

Aģitācijas un propagandas darba tālāku attīstību veicināja Vidzemes revolucionāro padomju centra — Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes izveidošanās, kura tūlīt pārņēma no Rīgas Padomes lauku darbaļaužu masu organizēšanas un politiskās audzināšanas funkcijas. 1. augustā Iskolata rīcībā pārgāja Rīgas Strādnieku padomes Bezzemnieku sekcijas propagandisti A. Lācis un E. Viksniņš, un tika nolemts Izpildkomitejas rīcībā pieņemt pēc iespējas vairāk spējīgu propagandistu.¹⁵ 9. augustā par Iskolata propagandistu tika pieņemts Z. Treimanis, 14. oktobrī — A. Samsons.¹⁶ 10. septembrī Iskolata paplašinātajā sēdē tika nolemts pieprasīt Iskolastrelam atsūtīt no pozīcijām Iskolata rīcībā kā algotus propagandistus strēlniekus J. Medni, R. Kirhenšteinu, K. Zamariteru un R. Kīsi.¹⁷ Ievērojot darbinieku trūkumu Iskolatā, Iskolastrels 27. septembra sēdē kooptēja viņus savā sastāvā un atļāva viņiem darboties Iskolatā.¹⁸ Propagandisti tika sadalīti pa apriņķiem. Par savu darbu un par politisko stāvokli pagastos viņi regulāri sniedza ziņojumus Iskolata sēdēs.

Milzīgu darbu lauku darbaļaužu politiskajā izglītošanā veica pie apriņķu strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomēm izveidotās aģitācijas kolēģijas. Viena no spēcīgākajām un rosīgākajām bija 5. jūlijā izveidotā Valmieras apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes aģitācijas kolēģija. Tās kodolu veidoja latviešu strēlnieku rezerves pulka partijas biedri. Kolēģijā darbojās teorētiski sagatavotie un revolucionārās cīņās pārbaudītie boļševiki Ā. Anskins, R. Austrīņš, K. Gailis, R. Kirhenšteins, J. Laroze un J. Zirnis.¹⁹ Lauku darbaļaužu organizēšanā lielu darbu veica arī šīs padomes samierināšanas komisijas²⁰ darbinieki komunisti J. Fogelis, A. Krieviņš, A. Viksne, K. Seržants, E. Ozoliņš u. c.²¹ Nesavtīgi šajā svarīgajā darbā iekļāvās arī pārējie Padomes Izpildkomitejas locekļi.

Lai aktivizētu pagastu bezzemnieku padomju darbību, jautājums par aģitāciju un propagandu tika vispusīgi analizēts Valmieras

¹⁵ Iskolata un tā Prezidija protokoli, 33. lpp.

¹⁶ Turpat, 39., 62. lpp.

¹⁷ Turpat, 48., 68. lpp.

¹⁸ Latvju Strēlnieks, 1917, 5. okt.

¹⁹ LPSR CVORA, 47. f., 1. apr., 103. l., 4. lp.

²⁰ Būtībā komisija streiku atbalstīšanai un muižu konfiskācijai, bet kuru taktisku apsvērumu dēļ sauca par samierināšanas komisiju.

²¹ LPSR CVORA, 47. f., 1. apr., 103. l., 4. lp.

Vidzemes bijušo pagastu shema (1939. gads).

Nams Valmierā, kur 1917. g. 16.—18. aprīlī notika Vidzemes bezzemnieku kongress.

Krievijā.

Revolūcija izsauca daudz tulus jautojumus
 Ko šim jautojumam mēs redzīstam nosvērta
 Kas izsauca revolūciju? Tā jau parādīja Pirmo
 kongresu ka kļuvis nolīns strādnieku revolūcija.
 Pirmajam mēs ne bijām, bet strādnieki
 ar savam sīvum, demokrātiska sajūta, kādi
 20 miljoni. Par odu mums jopālika strādnieku
 ku sajūta. Bet šis sajūta dūra oar izāard,
 bet ne paturēt ceļus savas rokas. Mums oar
 draugi palīgi - tie bija sādabji, tīri dūra per-
 mo lēdžiem karavāņi: kaut oigi by tū
 pēlām miltu, kaut smāca draugāji kar-
 me, lomei oigi celis un oca ommurpa
 lēgi.

Revolūcija pārlāca pālvos sēdus.
 Kad oiga sācās, mēs strādnieku un sādabju
 tu organizāciju. Pēdēti strādnieku sādabju
 oca oigi. Tie sādabju, nēvāroja ommil reo,
 lēgi savās rokas.

Tamdit pādabju sādabju ommil reo,
 ka oigi by lēbi organizāti. Hada u būvija
 politiska oiga? - bīn. prasa konstitucionel

Agrārjautājums.
(Atb. priekš.)

Leibots.

Pirmo otajamies pu agrārjautājuma ap-
 strādnieku sādabju. Vīnā oduvīnā nosēda
 nēvāroja. Tagad oigi pūgārti lēdžiem
 oca oduvīnā pūl mūvīnā.

Lēdžiem lēdžiem pūl mūvīnā:
 ommil sādabju,
 ommil sādabju.

Ja mēs sādabju pēlām karavāni, ka
 lēdžiem pēlām pēlām sādabju, kas oduvīnā
 to, tie ommil un lēdžiem, tā jau mūvīnā
 pūl sādabju kas no mūvīnā ommil,
 ja mēs lēdžiem sādabju tā dala lēdžiem,
 lēdžiem ommil - ne.

Lēdžiem pūl mūvīnā 4 ommil
 1. Mūvīnā
 2. Lēdžiem lēdžiem
 3. Vīnā un sādabju
 4. Lēdžiem proletariāts.

Šarj ommil sādabju u lēdžiem sādabju. Šarj
 m mēvīnā lēdžiem sādabju ar mēvīnā

Vidzemes bezzemnieku kongresa protokolu lapas.

Vietējo iedzīvotāju un bezzemnieku kongresa delegātu demonstrācija Valmierā 1917. g. 18. aprīlī.

Demonstrantu pulcēšanās Rankas muižā gājienam uz Vecdrustiem 1917. g. 1. maijā.

Valmieras apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes Izpildkomiteja.

Smiltenes rajona Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes Izpildkomiteja.

Protokols -

Sēļu pagasta bezzemnieku padomes sēdē, 25. novembrī
1917 g.

Sapulsi atvērtā padomes presēbūvēs J. Kippe
Pūdklas - 20 padomes locekļi.

Par sapulci vadīti uzskatīti A. Luks un par protoko-
lisku J. Kallim.

Runā uzskatīti sēdē un divas runātība.

1. Sarkanās gvardijas organizēšana
2. Kontrolēs uzņemt ana par pašu valdība -
ceklāderu.
3. Daļas adas sēdes lētas.

1. Runā par sarkanā gvardija un J. Ratuuns, arī at-
dodams sarkanās gvardijas vajadzību un vīna, nepie-
ni, no arī parvākus un naudu sarkanās sarkanā
gvardija. Par sarkanā gvardiju putižas -
Kļeridonas, no nūram, jēh apspēcēt anaš, fannā
gvardija, un nū sēdē.

1. Jāhni jēhāns D. Kalini un, 19 g. vecu J. Sabri
2. Emil Martins D. Eberinu, 22 g. " " Dūnina.

Sēļu pagasta bezzemnieku padomes sēdes protoko'a lapa.

Raunas pagasta bezzemnieku padomes un sarkanās gvardes locekļi.

Cesvaines sarkangvardi un tautas miliči
1917. gadā.

Rūjienas revolucionāru grupa 1917. g. vasarā.

Latviešu strēlnieku aktieru trupas izbraukums uz Raunu.

Tautas milicijas vienība Zaubes pagastā.

Vidzemes zemes padomes pirmsvēlēšanu mītiņš Smiltēnē 1917. g. augustā.

6. Tukuma latviešu strēlnieku pulka un vietējo iedzīvotāju mītiņš Dreiliņu pagastā 1917. g. 20. oktobrī.

apriņķa Padomes 1. un 2. jūlija plenārsēdē, kur pieņēma rezolūciju par vietējo padomju uzdevumiem darba lauku politiskajā audzināšanā. Bezzemnieku padomēm tika uzdots organizēt visplašāko aģitāciju, pēc iespējas biežāk sasaukt sapulces un rūpēt, lai tās būtu labi apmeklētas, aplūkot sapulcēs kā politiskus, tā ekonomiskus jautājumus, sarīkot priekšlasījumus, dibināt pašizglītības pulciņus, visiem spēkiem izplatīt sociāldemokrātisko presi, atvērt laukstrādnieku bibliotēkas, bezzemnieku klubus un lasāmgaldus. Lai vispusīgāk tiktu apgaismoti revolucionārie notikumi laukos, bezzemnieku padomēm bija ieteikts ievēlēt korespondentus, kuri regulāri ziņotu avīzēm par laukstrādnieku dzīvi.²²

Aģitatoru un propagandistu sagatavošanai Valmieras apriņķa Padome augusta sākumā pēc LSD Vidienas organizācijas iniciatīvas Valmierā noorganizēja aģitatoru kursus, uz kuriem uzaicināja pa diviem pārstāvjiem no katras bezzemnieku padomes un 2—3 pārstāvjus no katras rezerves pulka rotas vai komandas, kā arī pēc iespējas visus LSD Vidienas organizācijas biedrus. Kursos nodarbības vadīja gan vietējie partijas darbinieki, gan LSD centrālās propagandistu kolēģijas lektori. Kā liecina J. Birzgaļa atmiņas, mācības izraisīja klausītājos lielu interesi. Sevišķu ievēribu guvuši LSD CK locekļa J. Daniševska priekšlasījumi.²³

Nelielas propagandistu kolēģijas pastāvēja arī pie rajonu strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomēm. Sevišķi aktīvi tās darbs bija izvērsti Smiltēnē.²⁴

Labi izveidotā propagandas un aģitācijas sistēma pie centrālajām revolucionārajām organizācijām nodrošināja bezzemnieku masu sistemātisku un mērķtiecīgu politisku izglītošanu arī tajos pagastos, kur uz vietas nebija teorētiski sagatavotu propagandistu. Par to liecina, piemēram, Valkas apriņķa Kolberģa pagasta bezzemnieku sapulcēs iztirzātie jautājumi (sk. 3. pielikumu).

Valkas apriņķa Kolberģa pagastā, vairāk nekā 200 km attālumā no Rīgas un ap 60 km no apriņķa centra, regulāri vienu reizi mēnesī notika bezzemnieku sapulces, kuras iepazīstināja pagasta darba zemniekus ar visiem aktuālajiem politiskajiem jautājumiem. 70% no kopējā sapulču skaita par referentiem uzstājās Vidzemes vadošo revolucionāro organizāciju propagandisti.

Svarīgākās sabiedriski politiskās kampaņas, kurās piedalījās strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes 1917. gadā, bija: 1) Aprīļa tēzu izskaidrošana un Bezzemnieku kongresa sasaukšana — aprīlī; 2) bezzemnieku padomju vēlēšanas — aprīlī, maijā; 3) pagastu pašvaldības iestāžu pārvēlēšanas — aprīlī, maijā, jūnijā; 4) Latviešu zemnieku savienības šķiriskās būtības atmakošana — maijā, jūnijā, jūlijā, augustā; 5) Vidzemes Zemes padomes vēlēšanas — jūlijā, augustā; 6) Korņilova kontrrevolucionārās savzvērestības atmakošana, revolucionāro spēku mobilizācija revolū-

²² LPSR CVORA, 47. f., 1. apr., 103. l., 24. lp.

²³ Liesma, 1967, 20. okt.

²⁴ LPSR CVORA, 629. f., 1. apr., 9. l., 10. lp.; 36. l., 6.—7. lp.

Pārskats par Kolbergā pagasta
bezzemnieku sapulcēs iztirzātajiem jautājumiem²⁵

Datums	Temats	Referents
10. IV	Politiskais moments, Delegātu vēlēšana uz Vidzemes Bezzemnieku kongresu.	Rīgas Strādnieku deputātu padomes propagandisti L. Aspere un A. Millers
20. V	Bezzemnieku padomju uzdevumi un nozīme, Bezzemnieku padomes ievēlēšana, LSD pulciņa dibināšana, Strādnieku laikrakstu pasūtīšana.	LSD Malienas organizācijas propagandists E. Eferts (Klusais)
29. VI	Delegāta vēlēšana uz Valkas apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomi, Līdzekļu vākšana Rīgas Strādnieku padomes Bezzemnieku sekcijas un vietējo padomju pabalstīšanai.	Kolbergā pag. Bezzemnieku padomes deputāts H. Dreimanis
16. VII	Attiecības pret Latviešu zemnieku savienības pagasta nodaļu, Laukstrādnieku darba alga un darba laiks, Delegāta vēlēšanas uz Alūksnes Strādnieku deputātu padomes 23. jūlijā sasaucamo konferenci.	Kolbergā pag. Bezzemnieku padomes priekšsēdētājs J. Dinga
6. VIII	Latviešu zemnieku savienības programma un mērķi, Informācija par Valkas apriņķa (16. jūlijā) un Alūksnes rajona (23. jūlijā) Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju konferenču darbu un lēmumiem.	Alūksnes Strādnieku padomes deputāts J. Zīle
1. X	Bezzemnieku padomes pārvēlēšana.	E. Ozols
17. X	Politiskais moments (sakarā ar Lielās Oktobra sociālistiskās revolūcijas uzvaru), Satversmes sapulces vēlēšanas.	Valkas apriņķa 3. milicijas iecirkņa priekšnieks A. Podnieks
29. X	Pagasta pašvaldības iestāžu pārvēlēšana.	E. Ozols
9. XII	Satversmes sapulces vēlēšanas, Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju II kongress, Latvijas autonomijas jautājums, Sarkanās gvardes dibināšana, Agrārais jautājums. Pārtikas jautājums.	O. Corpa Iskolata propagandists A. Samsons
30. XII	Bezzemnieku padomes pārvēlēšana. Pagasta tiesas vēlēšanas. Revīzijas komisijas vēlēšanas.	Iskolata propagandists A. Samsons Strēlnieks E. Villerušs

cijas turpināšanai — septembrī, oktobrī; 7) politiskā momenta izskaidrošana sakarā ar sociālistiskās revolūcijas uzvaru — novembrī, decembrī, 1918. g. janvārī.

²⁵ LPSR CVORA, 738. f., 1. apr., 1. l., 193., 196., 197., 198., lp.; 8. l., 1., 2., 7., 10. lp.

Sapulcēs un mītiņos visbiežāk aplūkoti jautājumi bija: politiskais moments, Pagaidu valdības šķiriskā būtība, kara imperiālistiskais raksturs, politiskās partijas, agrārais jautājums, 8 stundu darbadiena, pārtikas jautājums, pašvaldības iestāžu nozīme, Savtversmes sapulce u. c.²⁶

Propagandistu uzstāšanos īsie atreferējumi bezzemnieku sapulču protokolos un propagandistu atskaites liecina, ka visu jautājumu izskaidrošanas centrā bija sociālistiskās revolūcijas teorijas propaganda un agitācija. Visas tās caurstrāvo atziņa, ka vienīgi visas varas pāriešana strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju rokās spēs nodrošināt darba zemniecības prasību apmierināšanu, tāpēc nepieciešams revolucionāro cīņu turpināt līdz sociālistiskās revolūcijas uzvarai.

Lai parādītu, kādu milzīgu masu politiskās izglītošanas un organizēšanas darbu veica katrā no sabiedriski politiskajām kampaņām, sīkāk apskatīsim vienu no tām — LSD un strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju kopīgi veiktos pasākumus Vidzemes Zemes padomes vēlēšanu sagatavošanā un norisē.

Par attiecībām pret Vidzemes Pagaidu zemes padomi un Vidzemes Zemes padomi darbaļaužu masās un pat partijas biedru vidū valdīja diezgan lielas neskaidrības un uzskatu dažādība. Lai izstrādātu vienotu taktiku un precizētu partijas un strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju attiecības ar pašvaldības iestādēm, šo jautājumu apspriešana tika ietverta LSD V kongresa darba kārtībā. 14. jūlija sēdē tika pieņemtas rezolūcijas «Par strādnieku, zaldātu un bezzemnieku padomēm un viņu attiecībām pret gubernas Zemes padomi» un «Par pilsētu, miestu, apriņķu un pagastu pašvaldībām un Zemes padomes vēlēšanām», kuras skaidri noformulēja Latvijas boļševiku un strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju taktiku un uzdevumus gaidāmajās Zemes padomes vēlēšanās.²⁷

Atzīstot revolucionāri demokrātisku pašvaldību nozīmi revolūcijas iekarojumu nostiprināšanā un padziļināšanā, partija izvirzīja uzdevumu gūt uzvaru Vidzemes Zemes padomes vēlēšanās un izveidot Vidzemē patiesi demokrātisku pašvaldības iestāžu sistēmu. Kongress atzina, ka, lai LSD vēlēšanās gūtu panākumus, partijai vēlēšanu cīņā jāiziet kopā ar bezzemnieku padomēm un citām strādnieku organizācijām un iestādēm, ja vien tas nav savienots ar atteikšanos no Sociāldemokrātijas platformas,²⁸ kuru izstrādāja LSD CK un publicēja apspriešanai tūlīt pēc LSD V kongresa.²⁹

Platformas principiālajā daļā bija noformulēts sociālistiskās revolūcijas galamērķis — visas varas pāreja strādnieku, kareivju un zemnieku deputātu padomju rokās, imperiālistiskā kara izbeigšana un citi sociālistiskās revolūcijas svarīgākie politiskie uzdevumi. Praktiskajā daļā bija izvirzītas prasības konfiscēt un nacionalizēt

²⁶ LPSR CVORA, 1. f., 3. apr., 17. l., 1.—13. lp.

²⁷ LKP kongresu, konferenču un CK plēnumu rezolūcijas un lēmumi, 1. d., 145.—147., 148.—149. lpp.

²⁸ Turpat.

²⁹ Cīņa, 1917, 5. aug.; Laukstrādnieku Cīņa, 1917, 18. aug.

muižnieku zemes, izveidojot racionālas lielsaimniecības, īstenot 8 stundu darbadienu, strādnieku apdrošināšana arī uz laukiem, kā lielās, tā sīksaimniecībās, tiesu, nodokļu, administratīvo un pašvaldības iestāžu un skolu demokratizācija, pārtikas un dzīvokļu jautājumu nokārtošana u. c.³⁰

29. un 30. jūlijā jautājums par Vidzemes Zemes padomi un tās vēlēšanām tika vispusīgi apspriests Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes pirmajā sēdē. Referātu par to nolasīja J. Bērziņš (Andersons).³¹ Viņš ierosināja Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomei vēlēšanās iziet kopā ar LSD un pievienoties LSD CK izstrādātajai vēlēšanu platformai, kuru apspriežot noteicošais vairums delegātu atbalstīja tajā izvirzīto programmu un pievienojās J. Bērziņa (Andersona) ierosinājumam. Iebildumus pret prasību nodot visu varu padomēm un prasībām agrārajā jautājumā mēģināja celt Latvijas Padomē skaitā niecīgā eseru grupiņa, norādot, ka vēlēšanu platformas prasības agrārajā jautājumā it kā negūšot atbalstu plašās lauku darbaļaužu masās, kuru galvenā prasība esot «savš kaktiņš, savš stūrītis zemes». Viņi ieteica izstrādāt platformu, «kas viņiem visiem pieņemama» («apvest ap stūri bezzemniekus, lai dabūtu tos savā pusē»), un pēc tam realizēt savu programmu.³²

Boļševiki J. Daniševskis, J. Zīle, A. Zeibots un citi delegāti ar nicinājumu noraidīja šos netīras cīņas paņēmienus. J. Daniševskis uzsvēra, ka uzvaru vai zaudējumu vēlēšanās noteiks nevis Vidzemes Zemes padomē ievēlēto pārstāvju skaits, bet tas, cik lielas masas stāvēs aiz tiem, «...tādēļ mēs nedrīkstam noklusēt nevienu no savām prasībām, nevienu no saviem lozungiem. Labāk iesim bez vienas balss mājā nekā atkāpsimies no saviem mērķiem.»³³

Boļševiku pretspars eseru saujiņai un viņu līdzskrējējiem bija tik vienots, ka viņi paši atkāpās no savām izvirzītajām tēzēm. Ar 43 balsīm, 1 atturoties, Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padome nolēma pievienoties LSD CK vēlēšanu platformai un ar 42 balsīm, 3 atturoties, pievienoties LSD CK kandidātu sarakstam.³⁴ Pēdējam lēmumam bija arī principiāli svarīga nozīme, jo jau minētie eseri ierosināja visām sociālistiskajām partijām un bezpartejiskajiem vēlēšanās izvirzīt vienu, kopīgu — bezzemnieku kandidātu sarakstu,* jo bezzemnieki, kā viņi apgalvoja, vēl neizprotot

³⁰ LKP Oktobra revolūcijā 1917, 230.—232. lpp.

³¹ Iskolata un tā Prezīdija protokoli, 23. lpp.

³² Turpat, 23.—24. lpp.

³³ Turpat, 24. lpp.

³⁴ Turpat, 25., 26. lpp.

* LSD un Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes kopīgā kandidātu saraksta sastādīšanā tika pilnā mērā ievērots demokrātijas princips. Kandidātu izvirzīšanu uzsāka jūlijā sanākušās apriņķu strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju sēdes. Šī jautājuma risināšana turpinājās LSD V kongresā, kura laikā tika noturēta visu lauku organizāciju delegātu apspriede par Vidzemes Zemes padomes kandidātu saraksta sastādīšanu. Lauku organizāciju pārstāvji vienojās nodot Vidzemes Zemes padomes kandidātu saraksta galīgu apstiprināšanu LSD CK.

partiju nokrāsas un vairāki kandidātu saraksti no bezzemnieku pušes tikai sagādāšot uzvaru Zemnieku savienībai. Sēdes dalībnieki atbalstīja boļševika J. Vilka norādījumu, ka revolucionāro Latvijas Sociāldemokrātiju nedrīkst slēpt zem bezzemnieku padomju masas, vēlēšanās jāiziet ar skaidri un atklāti noformulētiem principiem.³⁵

Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padome aicināja visas vietējās padomes aktīvi iekļauties vēlēšanu kampaņā. Šī svarīgā pasākuma vadību uzņēmās Iskolats, pie kura 31. jūlijā tika izveidota vēlēšanu un aģitācijas komisija boļševika J. Petersa vadībā.

Lai mobilizētu vietējo strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju darbiniekus vēlēšanu kampaņai, augusta pirmajās dienās tika sasauktas apriņķu un rajonu strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju plenārsēdes, kurās izskatīja LSD V kongresa un Latvijas Padomes lēmumus Vidzemes Zemes padomes vēlēšanu lietā.

Vidzemes strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes atzinīgi novērtēja LSD CK vēlēšanu platformā ietvertās prasības, izteica atbalstu LSD CK un Latvijas Padomes kopīgajam kandidātu sarakstam un pieņēma lēmumus iekļauties pirmsvēlēšanu aģitācijas darbā, lai sagatavotu vēlēšanām plašas lauku darbaļaužu masas.

Valkas apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes 1. augusta plenārsēdē pieņemtajā rezolūcijā norādīts: «Vēlēšanās bezzemniekiem jāņem visdziņākā dalība un jābalso vienīgi par savu, t. i., LSD CK un Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes kandidātu sarakstu. Vēlēšanu sagatavošanai, lauku darbaļaužu politiskai audzināšanai sarīkot visos pagastos bezzemnieku sapulces, apriņķa Bezzemnieku padomes izpildkomitejai sūtīt uz pagastiem aģitatorus un propagandistus.»³⁶

Smiltenes rajona Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju plenārsēde 6. augustā nolēma: «. . pabalstīt vēlēšanās Sociāldemokrātijas listi, 13. augustā sarīkot apkārtējos pagastos aģitācijas miņiņus, kuros noskaidrot vēlēšanu platformu un to partiju sejas, kuras ies vēlēšanu ciņā. Uzdot Izpildkomitejai izlaist tuvākā laikā aģitācijas uzsaukumus.»³⁷ Valmieras apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padome 4. augusta sēdē ar 73 balsīm, 1 atturoties, pievienojās LSD CK un Latvijas Padomes izvirzītajam kandidātu sarakstam un izteica gribu iziet vēlēšanu ciņā zem revolucionārās Latvijas Sociāldemokrātijas karoga.³⁸ Līdzīgus lēmumus pieņēma daudzas citas padomes.

Visā Vidzemē sākās spraiņs pirmsvēlēšanu aģitācijas darbs. Partija izvirzīja uzdevumu vēlēšanu aģitāciju nesaraujami saistīt ar politisko aģitāciju un propagandu. «Sinīs dienās jāceļ augstu

³⁵ Iskolata un tā Prezidija protokoli, 26. lpp.

³⁶ Laukstrādnieku Ciņā, 1917. 11. aug.

³⁷ LPSR CVORA, 629. f., 1. apr., 9. l., 13. lp.

³⁸ LPSR CVORA, 47. f., 1. apr., 103. l., 35. lp.

partijas karogs. Stingri jānosprauž šķiru cīņas robežas, jāmodina šķiru apziņa un jānoskaidro sabiedrisko pretešību cēloņi», par aģitācijas līdzekli izmantojot vienīgi idejisko cīņu. «Nepieļaujama ir plakātu noplēšana, proklamāciju iznīcināšana, runas brīvības aprobežošana. Vedīsim idejisku cīņu un satrieksim idejiski savus pretiniekus.»³⁹

Katrā Vidzemes pagastā Zemes padomes vēlēšanu kampaņas laikā ir notikuši vismaz divi ar vēlēšanu aģitāciju un politisko propagandu saistīti masu pasākumi. Jūlija pēdējā dekādē uz Vidzemes komisāra rīkojuma pamata bija sasauktas iedzīvotāju kopsapulces pagasta vēlēšanu komisiju ievēlēšanai, kuru laikā izvērsās asa cīņa par pārstāvniecību tajās, un līdz ar to notika daudzu gan vispārpolitisku, gan vietēja rakstura jautājumu apspriešana.

Sevišķi liela nozīme lauku darbaļaužu politiskajā izglītošanā bija uz Iskolata iniciatīvu 13. augustā visos Vidzemes pagastos sasauktajām bezzemnieku sapulcēm, kurās uzstājās LSD organizāciju, Iskolata un vietējo padomju propagandisti. Šim pasākumam LSD un strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes mobilizēja visus labākos spēkus — gan LSD biedrus, gan bezpartejisko aktīvu.

Sevišķi rūpīgi šis pasākums tika sagatavots un labi noritēja Valmieras apriņķī. Valmieras Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padome jūlija beigās visām apriņķa pagastu bezzemnieku padomēm izsūtīja anketas, ar kuru palīdzību ievāca ziņas par šķiru spēku samēriem uz vietām un vietējo sabiedriski politisko darbinieku iespējām veikt aģitācijas darbu. Iegūtie dati deva iespēju apriņķa mērogā koordinēt propagandistu izbraukumus, sūtot uz pagastiem ar kontrrevolūcijas stiprāku pretestību pieredzējušākos propagandistus. 13. augustā no Valmieras revolucionārājam organizācijām uz katru pagastu izbrauca 1—2 aģitatori. Vairākums no viņiem bija rezerves pulka strēlnieki. Visos apriņķa pagastos bez izņēmuma saņāca bezzemnieku vai plašas masu sapulces, kurās vēlētājus iepazīstināja ar LSD vēlēšanu platformu, Vidzemes Zemes padomes kandidātiem un aktuālajiem politiskās dzīves notikumiem. Tikpat aktīvi šajā vēlēšanu kampaņas pasākumā iekļāvās Valkas apriņķa strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes. Apriņķa mērogā labi noorganizētais vēlēšanu aģitācijas un politiskās propagandas darbs nodrošināja sekmīgu vēlēšanu iznākumu arī tajos pagastos, kuros nebija sociāldemokrātisko pulciņu.⁴⁰

Trešais svarīgais masveidīgais Vidzemes Zemes padomes vēlēšanu kampaņas pasākums bija 14. un 15. augustā Alūksnē, Jaunpiebalgā, Lazdonā, Limbažos, Madlienā, Rūjienā un Siguldā pēc Iskolata iniciatīvas noorganizētie vēlēšanu instruktoru divu dienu kursi.⁴¹ Visas bezzemnieku padomes bija uzaicinātas sūtīt uz tiem pa diviem pārstāvjiem.

³⁹ Brīvais Strēlnieks, 1917, 10. aug.

⁴⁰ Iskolata un tā Prezidija protokoli, 54., 55. lpp.

⁴¹ Turpat, 36., 37. lpp.

Pagastu bezzemnieku padomju iekļaušanās vēlēšanu kampaņā izpaudās daudzpusīgā organizatoriskā darbā: tās ievēlēja savus pārstāvjus vēlēšanu komisijās, kontrolēja vēlētāju sarakstus, izplatīja vēlēšanu uzsaukumus un strādnieku presi, sasauca bezzemnieku sapulces un aģitācijas mitiņus, kuros uzstājās LSD propagandisti, sadalīja pagastus iecirkņos, ievēlēja vai nozīmēja iecirkņu pārzīņus, kuri pastāvīgi uzturēja kontaktus ar vēlētājiem — veica individuālo aģitāciju, iepazīstināja bezzemniekus ar vēlēšanu tehnisko pusi, piegādāja vēlētājiem bezzemniekiem vēlēšanu kartiņas, sekoja tam, lai Zemnieku savienības darbinieki neizsniedz bezzemniekiem aizlīmētas vēlēšanu aploksnes ar savu kandidātu saraksta numuru, rūpējās par to, lai visi pagastā dzīvojošie bezzemnieki piedalītos vēlēšanās.⁴²

Pagastu bezzemnieku padomju darbības atbalstīšanai LSD organizācijas nosūtīja uz pagastu vēlēšanu komisijām savus pārstāvjus: piemēram, uz Bērzaunes pagasta vēlēšanu komisiju — A. Vitoļiņu, Jaunvāles — J. Birkenfeldu, Jeru — A. Vimbu, Rūjienas — M. Stupeli, Vecbrenguļu — P. Kairenu utt.⁴³ Bolševiku vadīto padomju veiktā darba rezultativitāti spilgti raksturo LSD un Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes kopējā kandidātu saraksta iegūtais balsu skaits.⁴⁴

Šāda patī mutvārdu aģitācijas organizācija un etapi bija arī pārējām sabiedriski politiskajām kampaņām: 1) politiskās platformas izstrādāšana; aģitācijas un propagandas darba uzdevumu izvirzīšana, 2) ideoloģiskā darba kadru mobilizācija izvirzīto uzdevumu realizēšanai, 3) darbs masās. Viņu veikumam bija liela pozitīva nozīme sociālistiskās revolūcijas sagatavošanā.

Pasākumi sociāldemokrātiskās preses atbalstīšanā

Bez mutvārdu aģitācijas un propagandas, kura deva pirmo ievirzi politisko notikumu izpratnei, viens no svarīgākajiem ieročiem cīņā par bezzemnieku masu organizēšanu un ietekmi tajās bija rakstītais vārds un pirmām kārtām laikraksti, kuri deva iespēju ātri un kvalificēti reaģēt uz svarīgākajiem politiskajiem notikumiem un tai pašā laikā dot sistemātisku viena vai otra jautājuma izklāstu. Preses priekšrocība ir arī tās masveidīgums. Lektora auditorija ir fiziski ierobežota, bet iespiesto vārdu var izplatīt simtiem tūkstošu eksemplāros. Tādēļ LSD un tās vadītās strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes un citas revolucionārās organizācijas 1917. gadā

⁴² LPSR CVVA, 849. f., 1. apr., 323. l., 1., 10., 12., 20. lp.; 942. f., 1. apr., 584. l., 92., 93. lp.; LPSR CVORA, 47. f., 1. apr., 91. l., 5., 6. lp.; 629. f., 1. apr., 36. l., 7., 9. lp.

⁴³ LPSR CVVA, 803. f., 2. apr., 289. l., 117., 233., 234. lp.; 849. f., 1. apr., 323. l., 12. lp.; 942. f., 1. apr., 584. l., 92. lp.; 944. f., 2. apr., 14. l., 16., 21., 32., 38. lp.; 1176 f., 1. apr., 981. l., 1., 2. lp.

⁴⁴ Sk. šī darba 120.—123. lpp.

lielu uzmanību veltīja savu masu informācijas un propagandas orgānu izdošanai un izplatīšanai.

Revolucionārās preses avangardā, kā vienmēr, atradās LSD izdevumi, jo tie bija politiski viskonsekventākie un tāpēc visietekmīgākie. Februāra revolūcijas laikā Latvijā nebija boļševistiskas avīzes. Nepārtrauktās represijas un vajāšanas bija novājinājušas Latvijas Sociāldemokrātiju. Partijas rīcībā nebija arī tipogrāfijas.

Tā kā LSD CK locekļu vairākums atradās Maskavā, tad te arī 6. martā sāka iznākt LSD CK biroja izdotā latviešu boļševiku avīze «Sociāldemokrāts». Sakarā ar Rīgas rūpniecības uzņēmumu un strādnieku evakuāciju daudz latviešu proletariāta koncentrējās Petrogradā, kur 7. martā sāka iznākt KSDS (b)P Petrogradas organizācijas Latviešu rajona «Prometejs» dienas laikraksts «Cīņa».

Neokupētās Latvijas teritorijā pirmais legālais strādnieku laikraksts pēc Februāra revolūcijas uzvaras bija Rīgas Strādnieku deputātu padomes orgāns «Ziņotājs», kurš sāka iznākt 1917. g. 15. martā. Tā slejās latviešu boļševiki veica lielu darbu politiskā momenta izskaidrošanā, pilsētu proletariāta un bezzemnieku organizēšanā. Tomēr sakarā ar to, ka laikraksta redakcijā darbojās arī meņševiki internacionālisti, «Ziņotājā» parādījās arī atsevišķi raksti ar oportunistiskām idejām.

10. aprīlī Rīgā sāka iznākt Apvienotās latviešu strēlnieku pulku deputātu padomes Izpildkomitejas — Iskolastrela — preses orgāns «Brīvais Strēlnieks». Līdz 19. maijam arī šis laikraksts daļēji atradās meņševiku ietekmē. Pēc latviešu strēlnieku otrā kongresa tas konsekventi nostājās boļševiku pozīcijās un cīņai par sociālistiskās revolūcijas uzvaru organizēja un idejiski audzināja netikai strēlniekus, bet visplašākās Latvijas darbaļaužu masas.

30. aprīlī Rīgā sāka iznākt 436. Novoladogas pulka kareivju orgāns «Okopnaja pravda».

Revolūcijas attīstības interesēs LSD CK no 13. maija «Cīņas» izdošanu pārcēla uz Rīgu. LSD un Rīgas Strādnieku padomes idejiskā vienība, kā arī avīžu izdošanas tehniskās grūtības noteica atteikšanos no divu vienāda virziena laikrakstu izdošanas. Rīgas Strādnieku deputātu padome pieņēma lēmumu atzīt LSD centrālorgānu «Cīņa» arī par Rīgas Strādnieku padomes orgānu un no 13. maija «Ziņotāja» izdošanu pārtraukt. Lai pastiprinātu ideoloģisko darbu bezzemnieku masās, LSD CK no 7. jūlija sāka izdot laikrakstu lauku proletariātam «Laukstrādnieku Cīņa».

Revolucionārās preses izdošana bija saistīta ar daudzu grūtību pārvarēšanu. Trūka naudas, tipogrāfiju, redakcijas darbinieku, korespondentu. Izdošanu kavēja buržuāzijas pretestība un kara cenzūra. «Brīvā Strēlnieka» redaktors K. Ozoliņš (Tomass) atmiņās spilgti raksturo «Brīvā Strēlnieka» redakcijas darbinieku stāvokli tūlīt pēc laikraksta politiskā virziena maiņas 19. maijā. No agrākajiem redakcijas locekļiem turpināja strādāt tikai viens; no jauna kooptētajiem 6 redakcijas darbiniekiem, ieskaitot pašu redaktoru, tiešais redakcijas darbs bija svešs, bet avīze iznāca 6 reizes ne-

dēlā, un tās apjoms bez sludinājumu daļas caurmērā sniedzās līdz 2,5 iespiedloksnēm. Redakcijas septiņu darbinieku uzdevums bija šo lielā formāta avīzi aizpildīt.⁴⁵ Laikraksta «Okopnaja pravda» redaktors D. Grazkins rakstīja: «Grūtības sakarā ar avīzes izdošanu bija milzīgas. Trūka līdzekļu. Visas tipogrāfijas Rīgā bija sagrābis vai nu armijas štābs, vai aizsardzībasnieki. Nebija papīra un tipogrāfiju strādnieku, nebija literāru spēku, nebija, visbeidzot, vajadzīgo zināšanu. Visu vajadzēja sākt tukšā vietā ar tukšām rokām.»⁴⁶

Ar līdzīgām grūtībām sastapās arī pārējie boļševistiskie izdevumi. Revolucionārās preses regulāru iznākšanu varēja nodrošināt plašu darbaļaužu masu atbalsts un līdzdalība.

Bezzemnieku padomes LSD vadībā veica lielu darbu, lai nostiprinātu revolucionārās preses sakarus ar plašām lauku darbaļaužu masām. Vidzemes Bezzemnieku padome 2. maijā pieņēma aicinājumu visām bezzemnieku padomēm apspriest bezzemnieku sapulcēs buržuāziskajā presē uzsāktu kampaņu pret Bezzemnieku kongresu un aicināt lauku darbaļaudis boikotēt buržuāziskos laikrakstus. Rezolūcijā bija teikts: «Ņemot vērā lauksaimnieku orgāna «Līdums» izturēšanos pret bezzemnieku kongresu Valmierā un arī to, ka šis laikraksts uzsācis karagājieni pret visu apzinīgo strādniecību, izlietodams pie tam viszemākos līdzekļus, Bezzemnieku padome uzaiņina bezzemniekus savās sapulcēs apskatīt laikraksta rīcību, atteikties no viņa lasīšanas un izplatīšanas, kā arī nostāties tādās pašās attiecībās, kā pret «Līdumu», arī pret «Dzimtenes Vēstnesi» un «Balijas Vēstnesi.»⁴⁷

Sis aicinājums atrada plašu bezzemnieku masu atbalstu. Jaunvāles bezzemnieku sapulce 7. maijā, apspriežot jautājumu par buržuāzisko presi, nāca pie slēdziena, ka «šie laikraksti ar nolūku sagroza faktus (par bezzemnieku saeimu Valmierā), duļķē ūdeni un ķengājas par bezzemnieku organizācijām, gribēdami skaldīt strādniecību un uzkūdit neapzinīgos laukstrādniekus pret apzinīgāko strādniecības daļu — sociāldemokrātiju. Ievērojot tādu šo laikrakstu izturēšanos, sapulce pievienojas Bezzemn[ieku] padomes rezolūcijai un nolemj neabonēt un neizplatīt augšā minētos laikrakstus.»⁴⁸

Līdzīgu lēmumu pieņēma Jaunlaicenes pagasta bezzemnieku sapulce 4. jūnijā. Tās rezolūcijā lasām: «Attiecībā pret Zemnieku savienību un «Līdumu» sapulce atzīst, ka 1) Zemnieku savienība ir lauku buržuāzijas, t. i., saimnieku šķiras organizācija, kuras mērķi un nolūki ir apspiest un kalpībā turēt lauku strādniekus. 2) «Līdumu», šīs organizācijas centrālorģānu, boikotējam par viņa neķītro

⁴⁵ Ozoliņš-Tomass K. «Brīvais Strēlnieks». — Grām.: Latvju strēlnieku vēsture, 1. sēj., 2. d., 130., 131., 141. lpp.

⁴⁶ Гразкин Д. И. «Окопная правда», с. 69.

⁴⁷ Jaunais Vārds, 1917, 5. maijā.

⁴⁸ Cīņa, 1917, 13. maijā.

izturēšanos pret latviešu strēlniekiem sevišķi un strādniecību vispār.»⁴⁹

Protestu pret buržuāzisko presi un vēlēšanos lasīt tikai strādnieku laikrakstus «Cīņa» un «Sociāldemokrāts» izteica Siguldas pagastā bezzemnieku un tranšeju strādnieku sapulce, kurā piedalījās ap 600 cilvēku,⁵⁰ Stāmerienas⁵¹ un Cesvaines⁵² bezzemnieki, Valmieras apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes plenārsēde 1. jūlijā, kurā piedalījās 90 delegāti no visām apriņķa padomēm,⁵³ un daudzas citas sapulces.

Par darbaļaužu masu attieksmi pret revolucionāro presi spilgti liecina līdzekļu vākšana sociāldemokrātisko laikrakstu atbalstīšanai. Pēc nepilnīgām ziņām, no 13. maija līdz 1. augustam «Cīņas» fondam strādnieku, kareivju un bezzemnieku ziedoto līdzekļu summa bija gandrīz 7000 rubļu, «Brīvajam Strēlniekam» — periodā līdz Rīgas krišanai — 3400 rubļu,⁵⁴ «Laukstrādnieku Cīņai» tās iznākšanas pirmajā mēnesī — 225 rubļi.⁵⁵ Kopējā ziedojumu summa Rīgas Strādnieku deputātu padomei, ieskaitot «Ziņotāja» un Bezzemnieku sekcijas fondu, bija: martā — 4984,29 rubļi, aprīlī — 18 793,61 rubļ., maijā — 7537,24 rubļ., jūnijā — 9628,97 rubļi.⁵⁶

Svarīgs bezzemnieku padomju pasākums bija preses izplatīšana. Tajā bezzemnieku padomes iekļāvās dažādā veidā. Viens no tiem — sociāldemokrātisko laikrakstu abonēšana. Pasūtītos laikrakstus bezzemnieku padomju darbinieki izmantoja sava ideoloģiskā līmeņa celšanai, daļu izsniedza bezzemnieku grupām vai individuāli, daļu izmantoja bezzemnieku padomju lasāmo galdu atvēršanai, lai laikrakstu pieejamību neierobežotu materiālās dabas apstākļi. Tā, Bauņu pagasta Bezzemnieku padome 25. jūnijā noorganizēja sarīkojumu, no kura ieņēma 334 rubļus. Par daļu no šīs naudas Bauņu pagasta namā ierīkoja lasāmgaldus.⁵⁷ Savs lasāmgalds bija arī Jaunvāles pagasta Bezzemnieku padomei.⁵⁸ Jaunpiebalgas pagasta Bezzemnieku padome nodibināja strādnieku klubu ar nodaļām Pētera, Jāņa un Mārtiņa skolās. Katrai nodaļai par bezzemnieku padomes līdzekļiem abonēja pa vienam eksemplāram laikrakstus «Cīņa», «Sociāldemokrāts».⁵⁹ Kokneses Bezzemnieku padomes nodibinātais jaunatnes pulciņš jūnija pirmajās dienās noorganizēja sarīkojumu. Par ieņemto naudu, kopsummā 40 rubļiem, visiem pulciņa biedriem pasūtīja «Cīņu».⁶⁰

⁴⁹ Cīņa, 1917, 13. jūn.

⁵⁰ Turpat, 14. maijā.

⁵¹ «Ziņotāja» pielikums, 1917, 5. maijā.

⁵² Laukstrādnieku Cīņa, 1917, 7. jūl.

⁵³ LPSR CVORA, 47. f., 1. apr., 103. l., 24. lp.

⁵⁴ *Eglite V. LSD prese cīņā par sociālistiskās revolūcijas uzvaru.* — Grām.: Par Oktobra uzvaru, 66. lpp.

⁵⁵ Laukstrādnieku Cīņa, 1917, 18. aug.

⁵⁶ Cīņa, 1917, 17. aug.

⁵⁷ Turpat.

⁵⁸ LPSR CVORA, 1. f., 3. apr., 17. l., 9. lp.

⁵⁹ Laukstrādnieku Cīņa, 1917, 14. jūl.

⁶⁰ Cīņa, 1917, 8. jūn.

Atsevišķu bezzemnieku padomju devums laikrakstu abonēšanā bija stipri dažāds. Piemēram, Jaunvāles un Jumurdas pagastu bezzemnieku padomes abonēja katra pa 1 eksemplāram «Cīņa» un «Brīvais Strēlnieks», Katvaru — 4 eksemplārus «Cīņa», 12 eksemplārus «Brīvais Strēlnieks», Blomes — 13 eksemplārus «Cīņa», 13 — «Brīvais Strēlnieks», Dzelzavas — 15 eksemplārus «Cīņa», 40 — «Brīvais Strēlnieks».⁶¹ Vietalvas—Odzienas Bezzemnieku padome abonēja 10 eksemplārus «Cīņa», 7 eksemplāriem bija pastāvīgi noņēmēji, bet pārējos 3 izpārdeva pa numuriem.

Laikrakstu abonēšana nebija ātrākais un drošākais preses ceļš pie lasītājiem. Pasta un dzelzceļa satiksme kara apstākļos bija dezorganizēta. Neraugoties uz preses brīvības pastāvēšanu, sociāldemokrātisko laikrakstu izplatīšana tika kavēta, to sūtījumi pasta kantoros un dzelzceļu stacijās bieži aizturēti un iznīcināti.

LSD Malienas organizācijas konferencē 7. maijā ziņojumos no vietām norādīts, ka uz laukiem trūkst «. . . lauku apstākļiem piemērotas literatūras. Laikrakstus, sevišķi strādnieku laikrakstus «Cīņu» un «Sociāldemokrātu», bieži vien nesaņemot, daudzi numuri pazūdot pavisam.»⁶²

LSD CK savā 18. augusta sēdē noklausījās ziņojumu, ka «Cīņa» aizturēta 34 lauku pasta kantoros un Rīgas galvenajā pastā.⁶³

«Cīņas» un «Brīvā Strēlnieka» abonenti Grostonas pagastā jūnijā saņēma tikai pusi iznākušo numuru.⁶⁴ Pasta ierēdņi — vietējie saimnieki — sociāldemokrātisko laikrakstu saņemšanu sistemātiski kavēja arī Vecgulbenes pagastā.⁶⁵

Tāpēc svarīgi bija veicināt laikrakstu otro ceļu pie lasītājiem, proti, to izplatīšanu pa numuriem.

«Brīvo Strēlnieku» 1917. g. maija beigās Vidzemē pārdeva 43 punktos 18 vietās, bet no 10. jūnija — 47 punktos 19 vietās (Alojā — 1 pārdotava, Alūksnē — 3, Apē — 2, Cēsis — 3, Gostiņos — 1, Inčukalnā — 1, Madonā — 2, Pļaviņās — 1, Rankā — 1, Rūjienā — 4, Saikavā — 1, Siguldā — 4, Smiltēnē — 6, Stāmerienā — 1, Strenčos — 2, Valmierā — 9, Valkā — 3, Vecgulbenē — 1).⁶⁶ «Proletariāta Cīņai» kopš maija beigām Vidzemē bija 13 izdalāmie punkti 9 vietās (Alūksnē — 1, Cēsis — 1, Madonā — 1, Rūjienā — 2, Mazsalacā — 1, Smiltēnē — 2, Stāmerienā — 1, Valmierā — 3, Valkā — 1). Dažas LSD organizācijas un strādnieku un kareivju deputātu padomes atvēra sociāldemokrātisko laikrakstu kioskus, piemēram, LSD Vidienas organizācija, Valkas — Rūjienas organizācija, LSD Strenču un Smiltēnes rajons, Alūksnes Strādnieku un Rūjienas Strādnieku un kareivju deputātu padomes. Tomēr visbiežāk

⁶¹ LPSR CVORA, 1. f., 3. apr., 17. l., 2., 3., 7., 8., 9., 10. lp.

⁶² LKP Oktobra revolūcijā 1917, 82.—83. lpp.

⁶³ *Eglīte V.* No latviešu revolucionārās preses vēstures. — Rīgas Politehniskais institūts. Zinātniskie raksti, 4. sēj. Sabiedriskās zinātnes, 1. laid. R., 1961, 184. lpp.

⁶⁴ Laukstrādnieku Cīņa, 1917, 7. jūl.

⁶⁵ Latvju Strēlnieks, 1917, 25. okt.

⁶⁶ Brīvais Strēlnieks, 1917, 27. maijā.

laikrakstu ekspedīcijas vienojās par savu izdevumu pārdošanu ar progresīvi noskaņotiem grāmatu tirgotājiem, piemēram, P. Birzgali Mazsalacā, Rācenāju Madonā, Zušmani Smiltēnē u. c. Atsevišķos gadījumos, ievērojot lielo pieprasījumu pēc sociāldemokrātiskajiem laikrakstiem, pielāgojot politiskajai konjunktūrai savas veikala lietas, to pārdošanu uzņēmās arī revolucionārajai kustībai nelojāli noskaņoti grāmatu tirgotavu īpašnieki, piemēram, T. Ulmanis Valmierā, J. Rauska Valkā u. c.

Minētās grāmatu pārdošanas bija starpposms starp laikraksta ekspedīciju un LSD un bezzemnieku padomju pilnvarotajiem sociāldemokrātisko laikrakstu saņemšanā un izdališanā, kuri iegādātās avīzes u. c. sociāldemokrātisko literatūru nogādāja uz pagastiem lasītājiem. Piemēram, Paltmales pagasta Bezzemnieku padomē sociāldemokrātisko laikrakstu pasūtīšanu, saņemšanu un izdališanu kārtoja K. Rudzītis,⁶⁷ Jaunpils pagastā — skolotājs A. Birznieks,⁶⁸ Kalsnavas pagastā — P. Ādolfs,⁶⁹ Rankas pagastā — M. Kraukle,⁷⁰ Lubānas — B. Kažoks⁷¹ u. c.

Lai iespīestais vārds lasītājus aizsniegtu pēc iespējas ātrāk un lai paglābtu sociāldemokrātiskos laikrakstus no represijām, 1917. g. otrajā pusē pēc kontrevolūcijas pāriešanas uzbrukumā par svarīgu laikrakstu izplatīšanas formu kļuva to piegādāšana lasītājiem tieši no laikrakstu ekspedīcijām. Tādā veidā Valmieras apriņķa Padome izplatīja bezzemnieku vidū laikraksta «Laukstrādnieku Cīņa» 2000 eksemplārus. Laikraksts iznāca piektdienās, bet Valmierā pienāca sestdienās. Valmieras Padomes Izpildkomiteja no 1. augusta sūtīja uz Rīgu savu pārstāvi, kurš jau piektdienās laikrakstu nogādāja Valmierā. Sestdienās eksemplārus sadalīja propagandistiem, kuri tās pašas dienas pēcpusdienā ar avīžu saiņiem devās uz pagastiem un svētdienās, kad parasti pagastos notika sapulces, nodeva tos lasītājiem vai pagastu bezzemnieku padomju darbiniekiem izplatīšanai.⁷² Līdzīgi Smiltēnes rajona Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padome sava rajona 11 pagastos izplatīja 100 eksemplārus «Laukstrādnieku Cīņa».⁷³

Raksturīgu aprakstu par sociāldemokrātiskās literatūras ceļu pie bezzemnieku lasītājiem sniedz Valmieras apriņķa Padomes sekretāra J. Birzgaļa atmiņas: «Apkrāvušies ar avīžu un aģitlīteratūras saiņiem, jau laikus devāmies ceļā. Transporta līdzekļu mums nebija, un tāpēc visiem nozīmētajiem aģitatoriem nācās uz saviem pagastiem soļot kājām. Mūsu (J. Birzgaļa un J. Larozes — R. G.) distānce bija diezgan prāva — laikam ap 60—70 km... Nonākuši Duntē, uzmeklējām bezzemnieku padomes vīrus. Atdevām savas

⁶⁷ Ziņotājs, 1917, 2. maijā.

⁶⁸ Brīvais Strēlnieks, 1917, 9. aug.; Cīņa, 1917, 5. aug.

⁶⁹ Brīvais Strēlnieks, 1917, 28. dec.

⁷⁰ *Dimdiņa E.* Revolūcijas karogiem plandot. — Grām.: Grūst vecā pasaule..., 148. lpp.

⁷¹ *Krēsliņa L.* Revolūcijas ierindā. — Turpat, 115. lpp.

⁷² LPSR CVORA, 47. f., 1. apr., 103. l., 11. lp.

⁷³ Turpat, 629. f., 1. apr., 9. l., 11. lp.

aģitlīteratūras pakas . . , nospriedām, kā rīkoties sapulcē un par ko katrs runās, un gājām iepazīties ar apkārtni.»⁷⁴

Pēc Rīgas krišanas un «Brīvā Strēlnieka» tipogrāfijas pārvietošanās uz Cēsīm, kad sakari ar preses izplatītājiem bija pārtrūkuši, pasta iestāžu darbība stipri dezorganizēta, daudzi Iskolastrela atbildīgie darbinieki uz laiku kļuva par avižu pārdevējiem. Avīzes izplatīšanas nolūkā redakcijas komisija komandēja cilvēkus uz dažādām Vidzemes apdzīvotām vietām. Paši strēlnieki brauca pēc sava laikraksta un izplatīja to, kur vien iespējams.⁷⁵

Tā kā laikraksti pagastos nonāca caur LSD un LSDJS organizācijām, bezzemnieku padomēm, Vidzemē izvietoto karaspēku, propagandistiem u. c., par to izplatību atsevišķās vietās nav konkrētas statistikas. Aptuvenu priekšstatu par šo jautājumu sniedz skaitļi par laikrakstu tirāžām. 1917. g. jūlija beigās latviešu, krievu un lietuviešu valodā Latvijā un latviešu valodā Petrogradā un Maskavā iznāca 9 boļševistiski laikraksti ar vairāk nekā 75 000 eksemplāru vienreizēju metienu.⁷⁶ Laikraksta «Cīņa» tirāža bija 2000—18 000, «Brīvais Strēlnieks» — 7500—22 000, «Laukstrādnieku Cīņa» — 6500—8000, «Okopnaja pravda» — 4000—10 000, «Sociāldemokrāts» — 500—8000, «Proletariāta Cīņa» — 10 000 eksemplāru.⁷⁷

Neraugoties uz laikrakstu tirāžas straujo pieaugumu, pieprasījums pēc boļševiku izdevumiem bija tik liels, ka veikalnieki tos mēģināja izmantot spekulācijai. Par to liecina šāds «Brīvā Strēlnieka» ekspedīcijas paziņojums: «Mums ienākušas ziņas, ka ārpus Rīgas par «Brīvā Strēlnieka» numuru avižnieki pieprasa nereti 20—25 kap. Aizrādām, ka ārpus Rīgas «Brīvā Strēlnieka» numurs maksā 12 kap. un nevienam nav tiesību vairāk prasīt.»⁷⁸

Nozīmīgs atbalsts revolucionārajai presei bija bezzemnieku korespondences. Daudzām bezzemnieku padomēm bija pastāvīgi sociāldemokrātisko laikrakstu korespondenti. «Cīņai», «Brīvajam Strēlniekam» un «Laukstrādnieku Cīņai» regulāri rakstīja Lubānas pagasta boļševiki M. Kažoks (ar pseidonīmu «Mazais draugs»), J. Biezais, L. Krēsliņa (Kaija), Kokneses pagasta Bezzemnieku padomes rakstvede M. Ģarais, Rankas pagasta Bezzemnieku padomes priekšsēdētāja vietnieks A. Cālītis (Arturs), Kārļu pagasta Bezzemnieku padomes loceklis T. Namnieks (Tedžus), Lazdonas pagasta Bezzemnieku padomes deputāts J. Purens (Vecais), Alūksnes Strādnieku deputātu padomes Izpildkomitejas locekļi u. c.

K. Ozoliņš (Tomass) atceras, ka «Brīvais Strēlnieks» lielu uzmanību pievērsa laukstrādnieku un bezzemnieku kustībai. Pakāpeniski šie jautājumi laikraksta slejās sāka ieņemt arvien plašāku

⁷⁴ *Birzgalis J.* Atmiņas par Valmieras padomi 1917. gadā. — Liesma, 1967, 21. okt.

⁷⁵ *Ozoliņš-Tomass K.* «Brīvais Strēlnieks», 173. lpp.

⁷⁶ *Treijs R.* «Brīvais Strēlnieks» pretī Oktobrim. — Grām.: Oktobra cīņu liesmās, 167. lpp.

⁷⁷ Latviešu periodika. Bibliogrāfisks rādītājs. R., 1977, 1. sēj., 77., 88., 214., 267., 304. lpp.

⁷⁸ *Brīvais Strēlnieks*, 1917, 2. aug.

vietu, it sevišķi pēc Rīgas krišanas, kad tas kādu laiku bija vienīgais legālais revolucionārais laikraksts visā Latvijā. Sākumā lauku dzīves nodaļas korespondenti bija galvenokārt strēlnieki, kuri bija izvietoti Vidzemes laukos. Taču drīz vien viņus gan skaita, gan aktivitātes ziņā pārspēja bezzemnieki, pirmkārt bezzemnieku padomju darbinieki. «...redakcijā mēs bieži un ne bez pamata atkarotajām, ka visi bezzemnieku padomju aktivākie darbinieki ir mūsu korespondenti.»⁷⁹

Par bezzemnieku masu atbalstu «Laukstrādnieku Cīņai» liecina fakts, ka jau tās pirmajos 7 numuros bija iespiesti ap 135 raksti no 70 pagastiem (no Lubānas — 6 korespondences, Zvārtavas — 4, no Gaujienas, Jaunpiebalgas, Mazsalacas, Rankas, Smiltenes, Straupes, Vidrižiem — pa 3 no katra pagasta utt.).

Korespondences no vietām cēla bezzemnieku masu politisko aktivitāti un veidoja viņu šķirisko apziņu. Tās bija nepārvērtējams atbalsts redakciju darbiniekiem. Plašais materiālu klāsts ļāva visos sociāldemokrātiskajos laikrakstos izveidot plašas un saturīgas lauku dzīves nodaļas, izvirzīt un apgaismot bezzemnieku masām visaktuālākos jautājumus.

Bez aplūkotajiem masu organizēšanas un politiskās audzināšanas darba veidiem bezzemnieku padomes piedalījās daudzos citos pasākumos: izplatīja sociāldemokrātiska satura grāmatas un brošūras, izdeva uzsaukumus par politiskiem un organizatoriskiem jautājumiem, organizēja politiskas demonstrācijas, strādnieku svētku svinēšanu, visi šie pasākumi sekmēja lauku darbaļaužu apzinīgu iesaistīšanos LSD organizētajos pasākumos cīņai par pāreju uz sociālistisko revolūciju.

CIŅA PAR ADMINISTRATĪVĀ UN PAŠVALDĪBAS APARĀTA DEMOKRATIZĀCIJU UN BOĻŠEVIZĀCIJU

Pagaidu valdības guberņas un apriņķu komisariātu revolucionārā izveide

Dažas dienas pēc Februāra revolūcijas uzvaras Vidzemes gubernators un citi cara administrācijas, žandarmērijas un policijas ierēdņi Latvijā, glābroties no tautas dusmām, bēga.⁸⁰ Vidzeme, tāpat kā daudzas citas Krievijas guberņas, faktiski palika bez valdības varas. Realizējot buržuāzijas stratēģisko plānu, Pagaidu valdība uzsāka cīņu par vecā valsts aparāta saglabāšanu. «Muižniekiem un kapitālistiem pašlaik, kad viņi pārliecinājušies par revolucionāro masu spēku, galvenais ir *nosargāt* svarīgākos vecā režīma institū-

⁷⁹ Ozoliņš-Tomass K. «Brīvais Strēlnieks», 218. lpp.

⁸⁰ Drizulis A., Krastiņš J. Cīņa par padomju varu Latvijā, 32. lpp.

tus, nosargāt vecos apspiešanas ieročus: policiju, ierēdniecību, pastāvīgo armiju,» 1917. g. aprīlī rakstīja V. I. Ļeņins.⁸¹

Saskaņā ar Pagaidu valdības 1917. g. 4. marta rīkojumu visā Krievijā gubernatori un vicegubernatori uz laiku tika atcelti no amatiem un viņu vietā izveidots Pagaidu valdības komisāru institūts. Gubernās, kur pastāvēja zemstes, Pagaidu valdības komisāru pienākumus izpildīt tika uzdots gubernu un apriņķu zemstu valžu priekšniekiem. Par pārējām gubernām Pagaidu valdības rīkojumā bija norādīts: «..jautājumu par administratīvās varas organizēšanu.. pagaidām atstāt neizšķirtu līdz tā noskaidrošanai kopīgi ar vietējām sabiedriskām organizācijām un amatpersonām.»⁸² Lai šīs gubernas pat ne uz īsu laiku neizietu ārpus Pagaidu valdības kontroles, tika uzdots Pagaidu valdības komisāru funkcijas šeit izpildīt gubernu nozīmes pilsētu galvām; tā par Vidzemes gubernas pagaidu komisāru 5. martā kļuva Rīgas pilsētas galvas vietas izpildītājs A. Krastkalns, viens no latviešu reakcionārās buržuāzijas līderiem. Par kandidātu Pagaidu valdības pastāvīgā komisāra amatam tika izvirzīts Rīgas Lauksaimniecības centrālbiedrības priekšsēdētājs buržuāziskais politiskais darbinieks V. Skubiņš.

A. Krastkalns kopš pirmajām jaunā amata izpildīšanas dienām gubernas pārvaldīšanā uzņēma kontrrevolucionāru kursu. Jau 6. marta paziņojumā iedzīvotājiem viņš deva rīkojumu visām cara laika valdības iestādēm, atskaitot policiju, un sabiedriskām organizācijām turpināt darbu, ierēdņiem palikt savās vietās. Lai vājinātu proletariāta revolucionāro spēku, viņš no ugunsdzēsējiem, bijušajiem policistiem un žandarmiem sāka komplektēt pilsētas domes miliciju, pretojās Rīgas Strādnieku padomes prasībai nekavējoties sastādīt jaunu Rīgas pilsētas domi, noteikt 8 stundu darbadienu utt.

Pret Pagaidu valdības mēģinājumiem izveidot Vidzemē buržuāzijas varas birokrātisku aparātu, kā arī pret vietējās buržuāzijas kontrrevolucionārajiem centieniem pacēlās tautas masu protesta vilnis, kura vadību uzņēmās revolucionārā Latvijas Sociāldemokrātija. LSD aizstāvēja prasību, ka «abām vietējām pašvaldības nozarēm — likumdevēja varai un vietējai administrācijai — jābūt demokrātiski vēlētam uz piecformulas vēlēšanu pamatiem, un pilnīgi noraidīja visus ieceltos un pieņemtos administratorus, ko uzspieda centrālā vara, kaut arī ar sabiedrisko organizāciju sankciju.»⁸³ «Nevar būt divu domu, ka Krievijas republikā drīkst un var būt par komisāriem tikai pašas tautas, resp[ektīvi], viņas vairākuma izvēlēti priekšstāvji. Nevar būt runa par iecelšanām vai «pieņemšanu». Tikai vēlēti administratori baudīs iedzīvotāju uzticību un varēs veikt revolūcijas ieguvumu nostiprināšanas un padziļināšanas darbu,» rakstīja LSD centrālgāns «Cīņa».⁸⁴ Šādu pašu viedokli LSD

⁸¹ Ļeņins V. I. Par proletārisko miliciju. — Raksti, 24. sēj., 147. lpp.

⁸² Революционное движение в России после свержения самодержавия. М., 1957, с. 422.

⁸³ LKP Oktobra revolūcijā 1917, 193. lpp.

⁸⁴ Cīņa, 1917, 14. maijā.

Rīgas komitejas vadībā aizstāvēja arī Rīgas Strādnieku deputātu padome un Āpvienotā latviešu strēlnieku pulku deputātu padome.

Par revolucionārās tautas masu interešu ignorēšanu Rīgas Strādnieku deputātu padome pieprasīja A. Krastkalna atkāpšanos no amata un 20. martā sēdē par kandidātu gubernas komisāra amatam izvirzīja Rīgas strādnieku deputātu trešajā Valsts domē LSD biedru A. Priedkalnu, kas pēc atbrīvošanas no Krestu cietuma tajā laikā vēl uzturējās Petrogradā.⁸⁵ Kad A. Krastkalns Rīgas Padomes prasību neizpildīja, tā kopā ar XII armijas Kareivju deputātu padomes Izpildkomiteju 3. aprīlī viņu arestēja un izsūtīja no Rīgas, uzdodot 8. aprīlī Vidzemes gubernas pārvaldes funkcijas pagaidām pildīt gubernas valdes ierēdnim S. Rahmaņinam divu Rīgas Strādnieku deputātu padomes nozīmētu pārstāvju kontrolē.⁸⁶

Tautas masu revolucionārā kustība piespieda buržuāziskās un sīkburžuāziskās organizācijas atbalstīt vai vismaz ar klusēšanu sankcionēt Rīgas Strādnieku deputātu padomes pasākumus Pagaidu valdības komisāru institūta revolucionārā pārveidošanā. Tā, Vidzemes Pagaidu zemes padomes pirmās sesijas 6. aprīļa sēdē buržuāzijas pārstāvji noņēma V. Skubiņa kandidatūru uz Vidzemes pastāvīgā komisāra amatu un par gubernas komisāru vienbalsīgi ievēlēja A. Priedkalnu. 7. aprīļa sēdē arī Rīgas pilsētas dome ar 42 balsim pret 3 izteicās par A. Priedkalnu kā Vidzemes komisāru.⁸⁷ Šo organizāciju lēmumiem pievienojās arī Rīgas Sabiedrisko organizāciju padome un XII armijas Kareivju deputātu padomes Izpildkomiteja.

Nespējama ignorēt revolucionāro masu un revolūcijas laikā izveidoto sabiedrisko organizāciju gribu, Pagaidu valdība pēc pusotra mēneša vilcināšanās bija spiesta apstiprināt A. Priedkalnu par Pagaidu valdības Vidzemes gubernas komisāru. 18. maijā A. Priedkalns ieradās Rīgā un 19. maijā uzņēmās Pagaidu valdības Vidzemes gubernas komisāra pienākumus.⁸⁸

LSD biedra ievēlēšana par Vidzemes komisāru bija LSD, Rīgas Strādnieku deputātu padomes un visu revolucionāro spēku liels politisks sasniegums, kas spēcīgi ietekmēja Pagaidu valdības komisāru institūta veidošanos apriņķu līmenī, kā arī pašvaldības iestāžu revolucionāru izveidošanu.

8. aprīlī Iekšlietu ministrija telefoniski pieprasīja gubernas komisāram iesniegt Pagaidu valdībai apstiprināšanai kandidatūras uz apriņķu komisāru amatiem.⁸⁹ Taču Vidzemē gubernas komisāra darbība jau faktiski atradās Rīgas Strādnieku deputātu padomes pārziņā, kura arī apriņķu komisariātu izveidošanas lietā vadījās no LSD prasības par administratīvo amatpersonu ievēlēšanas principa

⁸⁵ Ziņotājs, 1917, 21. martā.

⁸⁶ *Karpovics E.* Pilsētu pašvaldību demokratizēšana. — Grām.: 1917. gads Latvijā, 61. lpp.; Лифляндские губернские ведомости, 1917, 10 апреля.

⁸⁷ Baltijas Vēstnesis, 1917, 8. arg.

⁸⁸ *Сіпа*, 1917, 20. maijā; Лифляндские губернские ведомости, 1917, 24 мая.

⁸⁹ LPSR CVVA, 7233. f., 2. arg., 9. l., 25. lp.

realizēšanu. Padome saziņā ar LSD Rīgas komiteju uzsāka apriņķu komisāru vēlēšanu organizēšanu. Tā izvirzīja par komisāru kandidātiem Cēsu apriņķim — F. Silarāju, Valmieras — V. Jansonu, Rīgas — J. Kroderu, Valkas — T. Līventālu, kuri visi bija LSD biedri:⁹⁰ pirmie trīs — boļševiki, bet T. Līventāls — meņševiks internacionālists. 9. aprīlī Vidzemes komisāra vietas izpildītājs pēc Rīgas Strādnieku deputātu padomes ieteikuma uz apriņķiem nosūtīja pagaidu komisārus, kuri arī visi bija LSD biedri: uz Cēsīm — J. Ģirupnieku, uz Valmieru — E. Karpovicu, uz Valku — J. Grikevicu,⁹¹ uz Rīgas apriņķi — E. Ozoliņu.⁹² Viņu uzdevums bija stāties sakaros ar vietējām sabiedriskajām organizācijām apriņķa komisāra kandidatūras izraudzīšanai un vēlēšanu noorganizēšana. Pirms izbraukšanas uz apriņķiem pagaidu komisārus par viņu uzdevumiem instruēja Rīgas Strādnieku padomes priekšsēdētājs LSD CK loceklis R. Endrups. E. Karpovics atceras, ka R. Endrupa galvenais norādījums bija veikt izskaidrošanas darbu un visus pasākumus realizēt demokrātiskā ceļā, ar vairākuma piekrišanu.⁹³

Rīgas Strādnieku padomes izvirzītās guberņas un apriņķu komisāru kandidatūras vienprātīgi atbalstīja Vidzemes Bezzemnieku kongresā, kuram tika sniegts ziņojums par veiktajiem pasākumiem. Pagaidu valdības komisāru institūta revolucionārā pārveidošanā, kā arī daudzas bezzemnieku padomes, strādnieku un kareivju mītiņi.

To, kā praktiski notika Vidzemes apriņķu komisariātu izveidošana, pilnībā parāda Valmieras apriņķa materiāli. Ieradies Valmierā, E. Karpovics nodibināja kontaktu vispirms ar Latviešu strēlnieku rezerves pulka komitejas priekšsēdētāju boļševiku V. Strautiņu un ar viņa palīdzību — ar citām revolucionārajām organizācijām: LSD Vidienas organizācijas komiteju, LSD Valmieras rajona komiteju, kā arī ar Valmieras pilsētas pagaidu Izpildkomiteju (demokratizēto pilsētas pašvaldības iestādi ar pilsētas domes tiesībām). Šīs organizācijas vienprātīgi atbalstīja Rīgas Strādnieku padomes ieteikto V. Jansona kandidatūru Valmieras apriņķa komisāra amatam. 12. aprīlī E. Karpovics šo sabiedrisko organizāciju lēmumu telegrāfiski paziņoja V. Jansonam, kurš tajā laikā atradās Maskavā, un uzaicināja viņu nekavējoties ierasties Valmierā.⁹⁴ 24. aprīlī V. Jansons uzsāka pildīt Valmieras apriņķa pagaidu komisāra pienākumus.⁹⁵ 13. un 14. maijā Valmieras apriņķa pagastu iedzīvotāju delegātu, sabiedrisko organizāciju un politisko partiju pārstāvju saņāksmē V. Jansons tika ievēlēts par Valmieras apriņķa komisāru.⁹⁶

⁹⁰ Karpovics E. Pilsētu pašvaldību demokratizēšana, 64. lpp.

⁹¹ LPSR CVVA, 7233. f., 3. apr., 2. l., 66., 67., 68. lp.

⁹² Baltijas Vēstnesis, 1917, 14. apr.

⁹³ Karpovics E. Pilsētu pašvaldību demokratizēšana, 64., 65. lpp.

⁹⁴ LPSR CVVA, 7233. f., 1. apr., 33. l., 14., 15. lp.

⁹⁵ Turpat, 3. apr., 2. l., 18. lp.

⁹⁶ V. Jansons Valmieras apriņķa komisāra pienākumus izpildīja līdz 1917. g. 12. oktobrim. Pēc tam sakarā ar viņa pāriešanu Valmieras apriņķa Zemes padomes valdes priekšsēdētāja darbā par Valmieras apriņķa komisāru tika izvirzīts E. Karpovics, par viņa vietnieku V. Zabeļskis. — Valmieras Apriņķa Ziņotājs, 1917, 6. nov.

par viņa vietnieku — E. Karpovics. V. Jansona pārziņā bija galvenokārt agrārie, bet E. Karpovica — administratīvie jautājumi. Apriņķa komisariāta darbā par komisāra palīgiem un emisāriem tika pieņemti LSD biedri F. Uvens, V. Zabeļskis, J. Krūze, J. Rūtmanis un M. Jaunozoliņš.⁹⁷ Komisariāts Valmieras apriņķī 1917. gadā darbojās ciešā kontaktā ar LSD Vidienes organizācijas komiteju un Valmieras apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomi un citām Vidzemes revolucionārajām organizācijām un iestādēm.

Analoģa apriņķu komisariātu izveidošanas gaita bija arī pārējos Vidzemes apriņķos. Līdzīgi arī tajos vietējo komisāru amatus ieņēma Rīgas Strādnieku padomes rekomendētie LSD biedri.

Pagaidu valdības ieceļamo ierēdņu aizstāšana ar tautas ievēlētiem komisāriem bija liels Vidzemes revolucionāro spēku sasniegums. Vidzemes strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes Latvijas Sociāldemokrātijas vadībā sekmīgi bija realizējušas sabiedriski politiskās dzīves demokratizēšanas svarīgu uzdevumu, kuru revolūcijas tālākas attīstības interesēs izvirzīja V. I. Ļeņins: «Ieceļamas» ierēdniecības nodibināšanu nedrīkst ciest. Jāatzīst «tikai orgāni, kurus nodibinājusi pati tauta» zināmā apvidū.»⁹⁸

LSD biedru ievēlēšana Vidzemes un tās apriņķu komisāru amatos bija nozīmīgs faktors novada sabiedriski politiskās dzīves tālākā demokratizācijā.

Cīņa par Vidzemes Pagaidu zemes padomi un Vidzemes Zemes padomi

Tūlīt pēc Februāra revolūcijas latviešu buržuāzija, tāpat kā buržuāzija visā Krievijā, centās apturēt revolūcijas tālāku attīstību, ierobežot to buržuāziskā konstitucionālisma rāmjos, nepieļaut vecā valsts aparāta salaušanu, bet ar nelielām reformām piešķirt tam demokrātiskāku izskatu, liekot cara ierēdņu un baltvācu kārtu pārstāvniecības iestāžu vietā latviešu buržuāzijas pārstāvjus un tās izveidotās iestādes. Rīgas Lauksaimniecības centrālbiedrības 12.—13. martā Valmierā nedemokrātiskā ceļā sasauktajā t. s. Vidzemes zemes saeimā un 5.—6. aprīlī Valkā notikušajā buržuāzisko kooperatīvo un kultūras un izglītības biedrību kongresā tika sastādīta Vidzemes latviešu daļas augstākā pagaidu pašvaldības iestāde — Vidzemes Pagaidu zemes padome 48 cilvēku sastāvā. Atskaitot pāris izņēmumu, tie bija lauku un pilsētu buržuāzijas pārstāvji. Šai iestādei nebija nekā kopēja ar patiesu tautas pārstāvniecību. Latviešu buržuāzijas līderi priekšplānā izvirzīja buržuāzisko nacionālismu, īpaši akcentējot Latvijas nacionālās autonomijas un pašval-

⁹⁷ LPSR CVVA, 7233. f., 1. apr., 33. l., 33.—49. lp.; *Karpovics E.* Pilsētu pašvaldību demokratizēšana, 66. lpp.

⁹⁸ *Ļeņins V. I.* Kurp ved Pagaidu valdības kontrrevolucionārie pasākumi. — *Raksti*, 24. sēj., 282. lpp.

dības jautājumus. Dažādās apspriedēs gan Latvijā, gan ārpus tās buržuāziskajās organizācijās un iestādēs tika izstrādāti dažādi Latvijas autonomijas projekti. Pēc Igaunijas buržuāzijas izstrādātā un 30. martā apstiprinātā pašvaldības likuma parauga Vidzemes Pagaidu zemes padomes aprindas martā—aprīlī izstrādāja un iesniedza Pagaidu valdībai apstiprināšanai Vidzemes un Kurzemes pagaidu pašvaldības projektu, kura būtība bija: 1) nobīdīt malā vācu muižnieku kārtas iestādes, to funkcijas nodot latviešu buržuāzijas pārstāvjiem; 2) Latgali pievienot Vidzemei; pēc Kurzemes atbrīvošanas no vācu okupācijas apvienot to ar pārējo latviešu apdzīvoto teritoriju; 3) atšķirt Latviju federatīvi no Krievijas.

Pagaidu valdība noraidoši izturējās pret latviešu buržuāzijas separātisma tendencēm. Tā ilgi vilcinājās un tikai 1917. g. 22. jūnijā izdeva lēmumu par Vidzemes un Kurzemes administratīvās pārvaldes un vietējās pašvaldības pagaidu iekārtu.⁹⁹ Šī dokumenta pamatā bija latviešu buržuāzijas iesniegtais pašvaldības projekts apcirtā variantā. Lēmums gan paredzēja kā vēlētus pašvaldības orgānus dibināt guberņas un apriņķu zemes padomes un noteica to funkcijas, taču jauno iestāžu organizēšana un uzraudzība tika nodota Pagaidu valdības ieceltiem guberņas un apriņķu komisāriem. Latgales apvienošanu ar pārējo Latvijas teritoriju Pagaidu valdība noraidīja.

LSD centrālorgāns «Cīņa» trāpīgi raksturoja šo lēmumu par «Latvijas pašvaldības surogātu»¹⁰⁰. Atsedzot latviešu buržuāzijas lomu tā tapšanā, 29. jūlija ievadrakstā «Cīņa» rakstīja: «Latviešu buržuāzija vēl tikai sapnī skatīja «patstāvīgo» Latviju, bet tai jau bij savī diplomāti, noslēpumi, ārlietu politika un «starptautiskas kombinācijas». Un ar visiem saviem diplomātiem un «augstiem politiķiem» latviešu buržuāzija nosēdās pie vissakropļotākās «dāvātās» pašvaldības ar «ieceltiem komisāriem», «krievu valsts valodu» un apstiprināšanu no augšas. Latviešu buržuāzija dabūja to, ko vienmēr lūdžējam pasniedz — druskas un nievas.»¹⁰¹

Pret buržuāzijas varas uzurpācijas tieksmēm kopš revolūcijas pirmajām dienām pārliecinoši nostājās revolucionārā Latvijas Sociāldemokrātija. LSD XIII konferencē, vadoties no Aprīļa tēzēm, par revolūcijas galamērķi tā izvirzīja varas pāreju strādnieku, kaŗevju, kalpu un lauku proletariāta padomju rokās.¹⁰² Attiecībā uz pašvaldības iestādēm LSD atbalstīja ļeņinisko taktiku par nepieciešamību realizēt visplašākos sabiedriski politiskās dzīves demokrātiskos pārveidojumus, kas cīņā par proletariāta diktatūru nodrošinātu strādnieku šķīrai savienību ne tikai ar trūcīgo lauku iedzīvotāju daļu, bet arī tautas lielā vairākuma atbalstu un atvieglotu proletariāta uzvaras gājienu pretī sociālistiskās revolūcijas uzvarai. Proletariāta diktatūras izcīnīšanas nolūkā LSD atzina par

⁹⁹ LPSR CVVA, 7233. f., 1. apr., 9. l., 11.—12. lp.

¹⁰⁰ Cīņa, 1917, 27. jūl.

¹⁰¹ Turpat, 29. jūl.

¹⁰² LKP Oktobra revolūcijā 1917, 55. lpp.

nepieciešamu ņemt visdzīvāko dalību pašvaldības iestāžu vēlēšanās un darbā.

Pret buržuāzijas mēģinājumiem sagrābt savās rokās pašvaldības iestādes visā Vidzemē pacēlās tautas masu protesta vilnis. Bezzemnieku un strādnieku sapulces, progresīvās sabiedriskās organizācijas un iestādes izteica asus protestus pret buržuāzijas sastādīto Vidzemes Pagaidu zemes padomi, pieprasīja tās nekavējošu atļaišanu un boikotēja to. Vidzemes darbaļaužu kategoriskais protests būtiski paralizēja Vidzemes Pagaidu zemes padomi un neļāva tai uzsākt darbu. Tās vadītāji saprata, ka vienīgā izeja no situācijas ir Pagaidu zemes padomes sociālās bāzes paplašināšana. Tāpēc, sanākot uz pirmo sesiju 6.—8. aprīlī, Vidzemes Pagaidu zemes padome uzaicināja piedalīties sēdēs Rīgas Strādnieku deputātu padomes un Apvienotās latviešu strēlnieku pulku deputātu padomes Izpildkomitejas pārstāvjus.¹⁰³

Atbilstoši LSD taktikai minēto revolucionāro organizāciju pārstāvji uzsāka sarunas ar Pagaidu zemes padomi. Viņi uzsvēra, ka neatzīst to par pašvaldības iestādi, kurā būtu pārstāvētas visu iedzīvotāju intereses, un norādīja, ka principiāli svarīgo jautājumu par Pagaidu zemes padomes sastāva papildināšanu un šķiru pārstāvju proporciju tajā izlems Vidzemes Bezzemnieku kongress. Bet līdz kongresa sanākšanai Rīgas Strādnieku deputātu padome un Apvienotā latviešu strēlnieku pulku padome informēšanas nolūkā ir ar mieru deleģēt uz Vidzemes Pagaidu zemes padomi pa diviem pārstāvjiem bez balss tiesībām, paturot sev tiesības neatzīt un uzstāties pret tiem Pagaidu zemes padomes lēmumiem, kuri nesaskan ar strādnieku un kareivju padomju prasībām. Visi lēmumi, kuri attiecas uz strādnieku un bezzemnieku vajadzībām, pirms to izsludināšanas un izpildīšanas ir iesniedzami Rīgas Strādnieku padomes Izpildkomitejai un Iskolastrelam izskatīšanai un atsauksmei.¹⁰⁴

Šie noteikumi izraisīja asas debates Pagaidu zemes padomē. Taču sastāva papildināšana bija tās eksistences jautājums, tāpēc buržuāzijas politiķi bija spiesti noteikumus pieņemt.

Laī panāktu tālāku vienošanos, Pagaidu zemes padome deleģēja 3 pārstāvjus uz Vidzemes Bezzemnieku kongresu, kura darba kārtībā bija ietverts arī jautājums par attiecībām pret Pagaidu zemes padomi. Taču kongresa krasi revolucionārā nostāja visos apspriežamajos jautājumos piespieda buržuāzijas politiķus kongresa sēdes atstāt, un šie jautājumi tika izlemti bez buržuāzijas pārstāvju piedalīšanās.

Bezzemnieku kongress Vidzemes Pagaidu zemes padomi novērtēja par lauku mantīgo šķiru organizāciju, kurai nav tiesību spriest par visu iedzīvotāju lietām. Februāra revolūcijas uzvaras sajūsmas ietekmē kongresā valdīja noskaņojums, ka darbība ar buržuāzijas pārstāvjiem vienā pašvaldības iestādē nav vēlama. Taču kongresa

¹⁰³ Līdzums, 1917, 8. apr.

¹⁰⁴ Turpat.

rezolūcijas papildinājumā tika norādīts, ka Vidzemes Bezzemnieku padomei ar Pagaidu zemes padomi tiek atstāts brīvs vienošanās veids.¹⁰⁵

1917. g. 3. maijā savā pirmajā sēdē Vidzemes Bezzemnieku padome, vadoties no konkrētās politiskās situācijas, nolēma apvienoties ar Vidzemes Pagaidu zemes padomi.¹⁰⁶ Izmēlošu motivējumu šim solim Bezzemnieku padome sniedza saviem vēlētājiem 1917. g. jūlijā.¹⁰⁷ Bezzemnieku kongress sanāca, kad vēl nebija pilnīgi noskaidrojies revolucionāro un kontrrevolucionāro spēku patiesais samērs. Tāpēc Bezzemnieku kongress nedeva Bezzemnieku padomei norādījumu īpaši censties pēc apvienošanās ar Vidzemes Pagaidu zemes padomi, bet pieļāva iespēju, ka tā darbosies kā patstāvīga iestāde. Bezzemnieku padomei sanākot uz pirmo sēdi, buržuāzija jau bija parādījusi, ka tās varas gāšana nav iespējama tūlīt. Apvienošanās nepieciešamību izvirzīja apsvērumi, ka darbība oficiālā pašvaldības iestādē Bezzemnieku padomes locekļiem dotu finansiālu un viņu lēmumiem — juridisku pamatu. Bet galvenais apstāklis, kas izšķīra lēmumu par ieešanu Vidzemes Pagaidu zemes padomē, bija tas, ka LSD tajā būs lielākā grupa, un pārliecība, ka darba gaitā izdosies panākt, ka tās kreisais spārns balsos par LSD. Ņemot vērā to, Vidzemes Bezzemnieku padomes 45 locekļi, apzinoties atbildības pilno soli, nolēma apvienoties ar Vidzemes Pagaidu zemes padomes 48 locekļiem. Pēc partijas piederības Vidzemes Pagaidu zemes padomes locekļi sadalījās šādi: LSD biedri — 45%, Zemnieku savienība kopā ar dažām sīkām buržuāziskām grupām — 34%, meņševiki un eseri — 5%, bezpartejiskie — 13%, 3% locekļu partijas piederība nav noskaidrota.¹⁰⁸ Vienprātīgā cīņā darbaļaužu masas piespieda buržuāziju uzņemt Vidzemes augstākajā pašvaldības iestādē Bezzemnieku padomi pilnā sastāvā.

Pēc LSD CK lēmuma bijušās Vidzemes Bezzemnieku padomes locekļi Vidzemes Pagaidu zemes padomē nodibināja Bezzemnieku frakciju, kura darbojās LSD CK tiešā vadībā.¹⁰⁹ Vienlaicīgi, kā minēts 95. lpp., 12. maijā Vidzemes Pagaidu zemes padomes Bezzemnieku frakcija iekļāvās Rīgas Strādnieku deputātu padomes Bezzemnieku sekcijā. Rīgas Strādnieku deputātu padome Vidzemes Pagaidu zemes padomes Bezzemnieku frakcijai visā tās darbības laikā sniedza lielu organizatorisku un idejisku palīdzību. Bezzemnieku sekcijas sēdēs tika iepriekš apspriesti un izstrādāti rezolūciju projekti visiem Vidzemes Pagaidu zemes padomē un tās valdes sēdēs izlemšanai izvirzītajiem jautājumiem. Bezzemnieku frakcijas uzdevums bija pašizliedzīgi tos aizstāvēt, lai panāktu rezolūciju pieņemšanu.

¹⁰⁵ LKP Oktobra revolūcijā 1917, 45. lpp.

¹⁰⁶ LPSR CVVA, 6002. f., 1. apr., 11. l., 136. lp.

¹⁰⁷ Laukstrādnieku Cīņa, 1917, 14. jūl.

¹⁰⁸ Latvijas Komunistiskās partijas vēstures apcerējumi, 1. d., 304. lpp.

¹⁰⁹ Turpat, 305. lpp.

Frakcijas darbu kontrolēja visi revolucionārie spēki: 1. jūnijā to apsprieda Vidzemes Bezzemnieku delegātu konferencē, 13. jūlijā — Rīgas Strādnieku deputātu padomes un 14. jūlijā — LSD 5. kongresa sēdēs.¹¹⁰ Visās šajās apspriedēs frakcijas darbības vispārējais virziens tika atzīts par pareizu, kaut gan tā tika arī diezgan asi kritizēta. Daļa kritisko piezīmju bija pamatotas, daļa izteikta taktisku apsvērumu dēļ, lai mudinātu nedaudzos svārstīgos Bezzemnieku frakcijas locekļus noteiktāk nostāties pa kreisi. Bet atsevišķos gadījumos daži biedri, it sevišķi praktiskie organizatori, Vidzemes Pagaidu zemes padomes Bezzemnieku frakcijas darbu pienācīgi nenovērtēja un neizprata. Tā, Vidzemes Bezzemnieku delegātu konferencē tika izteiktas domas pat par Bezzemnieku frakcijas atsaukšanu no Vidzemes Pagaidu zemes padomes.¹¹¹ LSD V kongresā boļševiki A. Penness un E. Vīksniņš Bezzemnieku padomes apvienošanās ar Pagaidu zemes padomi novērtēja par piekāpšanos buržuāzijas priekšā.¹¹²

LSD CK tiešā Bezzemnieku frakcijas darba vadība, tās locekļu iekļaušanās Rīgas Strādnieku padomes Bezzemnieku sekcijā, kā arī pārējo revolucionāro organizāciju pastāvīgā kontrole noteica stingru frakcijas disciplīnu, tās boļševistisko taktiku un proletāriski šķirisku nostāju visos Vidzemes Pagaidu zemes padomē apspriežamajos jautājumos. Rezultātā Bezzemnieku frakcijai ciņā pret buržuāzijas grupējumu gandrīz visos jautājumos izdevās panākt revolucionāri demokrātisku lēmumu pieņemšanu. Tie bija:¹¹³ par muižu konfiskāciju, ja to īpašnieki nepilda laukstrādnieku pamatotās prasības; par pusgrauda nomas līgumu likvidēšanu un tūlītēju pāriešanu uz naudas nomu; par muižām, kronim un baznīcām piederošo mežu pāriešanu sabiedrības īpašumā; par pašvaldības iestāžu vēlēšanu demokrātiskā ceļā; par progresīvā ienākuma nodokļa noteikšanu agrāko pagasta nodokļu vietā; par muižu aplikšanu ar nodokļiem un sabiedriskām klaušām; par pagasta tautas sapulces tiesībām atlaist no darba skolotājus, kuri nebauda sabiedrības uzticību; par Pagaidu zemes padomes valdes tiesībām patstāvīgi ar vienkāršu balsu vairākumu izšķirt neatliekamus jautājumus, negaidot sesijas sasaukšanu. Bezzemnieku frakcija zaudēja buržuāzijas grupējumam tikai divos jautājumos: pretēji Bezzemnieku frakcijas viedoklim, ka vēlēšanu tiesības piešķiramas no 18 gadiem, vēlēšanu vecuma cenzs tika noteikts 20 gadi, un tiesības piedalīties vietējās pašvaldības iestāžu vēlēšanās piešķīra ne visiem Vidzemē izvietotajiem karavīriem, bet tikai tiem, kas bija vietējie iedzīvotāji. Buržuāzijas mērķis bija izolēt no sabiedriski politiskās dzīves jaunatni un šķēlt Vidzemē izvietoto karavīru internacionālo solidaritāti.

¹¹⁰ Proletariāta Cīņa, 1917, 13. jūn.; Cīņa, 1917, 18. jūl., 25. jūl.

¹¹¹ Proletariāta Cīņa, 1917, 13. jūn.

¹¹² Cīņa, 1917, 25., 26. jūl.

¹¹³ LPSR CVVA, 4404. f., 1. apr., 250. l., 8. lp.; Laukstrādnieku Cīņa, 1917, 4. aug.; Lūdums, 1917, 10. maijā.

Novērtējot Bezzemnieku frakcijas darbu Vidzemes Pagaidu zemes padomē un tās izcīnītos lēmumus, LSD centrālorgāns «Cīņa» rakstīja, ka sociālistiskās revolūcijas uzvara nav panākama ar rezolūcijām un tāpēc boļševiki uzskata, ka tās ir tikai «viena no tām niecīgām uzvarām, kurām būs jānobāl nākotnes cīņu asumā». Tomēr sociālistiskās revolūcijas sagatavošanā tām būs liela vēsturiska nozīme, jo cīņa par un ap šīm rezolūcijām tiks katram bezzemniekam noskaidrot, «vai viņš ies kopā ar tiem ļaudīm, kuri līdz galam ved cīņu par bezzemnieku stāvokļa uzlabošanu, jeb uzticēties tiem ļaudīm, kuri aiz lielām sirdssāpēm savas domas, ja ne vairāk, ievēd protokolā un izdevības gadījumā savas — īpašnieka — kapitālista idejas visplašākos apmēros izved dzīvē»¹¹⁴.

Frakcijas darbība Vidzemes Pagaidu zemes padomē sekmēja revolūcijas un kontrrevolūcijas spēku polarizēšanos, visu demokrātisko spēku saliedēšanos ap LSD un tās vadītajām strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomēm cīņai par visas sabiedriski politiskās un ekonomiskās dzīves tālāku revolucionāru pārkārtošanu, tādējādi risinot LSD izvirzīto galveno uzdevumu par pāreju no buržuāziski demokrātiskās revolūcijas uz sociālistisko.

* * *

Saskaņā ar Pagaidu valdības 22. jūnija lēmumu par Vidzemes un Kurzemes pašvaldību 20. augustā notika Vidzemes Zemes padomes vēlēšanas, kur cīņā izgāja 4 partijas: LSD kopā ar Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomi, Zemnieku savienība, eseri un Latviešu nacionāldemokrātu partija.¹¹⁵

Kaut vēlēšanas notika Korņilova sazvērēstības dienās, LSD un Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes kopīgais kandidātu saraksts ieguva 60,85% no kopējā nodoto balsu skaita (Valmieras apriņķī — 67,11%, Valkas — 62,13%, Cēsu — 51,17%).¹¹⁶ LSD kandidāti ieguva pāri par 50% balsu 138 balsošanas iecirkņos, bet Zemnieku savienības — tikai 25 iecirkņos.¹¹⁷ Buržuāziskās nacionāldemokrātu partijas Valkas apriņķī un eseru partijas kandidātu saraksti Cēsu un Valmieras apriņķī nevienā balsošanas iecirknī balsu vairākumu neieguva. Veselā rindā pagastu par LSD un strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju kandidātiem bija nobalsojušas $\frac{4}{5}$ vēlētāju: Valkas apriņķa Zvārtavas pagastā — 94,03%, Jaunvāles — 82,87%, Liellugažu — 83,48%, Valmieras apriņķa Nabes pagastā — 80,89%, Mujānu — 80,46%, Kauguru — 79,18%, Unguru — 79% (sk. 4. un 5. tabulu).

Proporcionāli nodoto balsu samēram Vidzemes Zemes padomes 40 locekļi pēc piederības partijām sadalījās: 24 jeb 60% bija LSD

¹¹⁴ Cīņa, 1917, 28. jūn.

¹¹⁵ Дризул А. А. Великий Октябрь в Латвии, с. 252, 254.

¹¹⁶ Rīgas apriņķī sakarā ar vācu karaspēka uzbrukumu vēlēšanas nenotika.

¹¹⁷ Aprēķināts pēc: Latvju Strēlnieks, 1917, 29. aug., 6. sept.; Lūdums, 1917, 29. aug.

Vidzemes Zemes padomes vēlēšanu rezultāti Valmieras apriņķī¹¹⁹

Nr. p. k.	Balsošanas iecirknis	Kopējais nodoto balso skaits	Par LSD un Latvijas Stradnieku, kareivju un bezzemnieku padomes kandidātu sarakstu Nr. 1	Par Latviešu Zemnieku savienības sarakstu Nr. 2	Par Latvijas revolucionāro sociālistu kandidātu sarakstu Nr. 3	Procentos par kandidātu sarakstu		
						Nr. 1	Nr. 2	Nr. 3
1.	Valmieras pilsēta	5571	4166	1198	207	74,78	21,51	3,71
2.	Rūjienas miests	1640	946	543	151	57,68	33,11	9,21
3.	Limbažu " pagasts	1579	1172	401	6	74,22	25,40	0,38
4.	Ainažu " pagasts	647	385	257	5	59,51	39,72	0,77
5.	Arakstes "	279	203	72	4	72,76	25,81	1,43
6.	Augstrozes "	173	126	46	1	72,83	26,59	0,58
7.	Bauņu "	1258	817	436	5	64,94	34,66	0,40
8.	Braslavas "	442	315	102	5	71,27	23,08	5,65
9.	Burtnieku "	1480	955	515	25	64,53	36,80	0,67
10.	Dauguļu "	484	349	127	10	72,11	26,24	1,65
11.	Dikļu "	874	639	235	8	73,11	26,89	—
12.	Idus "	492	293	198	1	59,55	40,25	0,20
13.	Ipiķu "	485	303	182	—	62,47	37,53	—
14.	Jaunburtnieku "	319	206	113	—	64,58	35,42	—
15.	Jeru "	802	448	353	1	55,86	44,02	0,12
16.	Katvaru "	523	403	119	1	77,06	22,75	0,19
17.	Kauguru "	1282	1015	238	29	79,18	18,56	2,26
18.	Kokmuižas "	1648	1293	344	11	78,46	20,87	0,67
19.	Kieģeļu "	663	447	213	3	67,42	32,13	0,45
20.	Ķirbižu "	738	486	251	1	65,85	34,01	0,14
21.	Koņu "	594	256	328	10	43,10	55,22	1,68
22.	Lādes "	509	390	115	4	76,62	22,59	0,79
23.	Lielstraupes "	634	476	152	6	75,08	23,97	0,95
24.	Limbažu "	806	495	304	7	61,41	37,72	0,87
25.	Lodes "	320	167	152	1	52,19	47,50	0,31
26.	Mazstraupes "	518	372	144	2	71,81	27,80	0,39

27.	Mujānu pagasts	696	560	135	1	80,46	19,40	0,14
28.	Mūrmitūžas "	543	351	151	41	64,64	27,81	7,55
29.	Nabes "	314	254	60	—	80,89	19,11	—
30.	Nauksēnu "	1375	850	503	22	61,82	36,58	1,60
31.	Ozolu "	392	275	90	27	70,15	22,96	6,89
32.	Pāles "	1451	1075	368	8	74,09	25,36	0,55
33.	Pernigēles "	359	268	91	—	74,65	25,35	—
34.	Plāteres "	161	111	48	2	68,95	29,81	1,24
35.	Pociema "	581	413	168	—	71,08	28,92	—
36.	Puikules "	759	475	175	109	62,58	23,06	14,36
37.	Raiskuma "	366	251	99	16	68,58	27,05	4,37
38.	Rencēnu "	1832	1319	475	38	72,00	25,93	2,07
39.	Rozbeķu "	441	294	144	3	66,67	32,65	0,68
40.	Rozēnu "	965	675	277	13	69,95	28,70	1,35
41.	Rūjienas "	643	396	240	7	61,59	37,32	1,09
42.	Sēļu "	782	573	208	1	73,27	26,60	0,13
43.	Skulberģu "	982	553	403	26	56,31	41,04	2,65
44.	Stalbes "	236	141	95	—	59,75	40,25	—
45.	Stienes—Duntes "	1036	763	272	1	73,65	26,25	0,10
46.	Susikas "	629	470	159	—	74,72	25,28	—
47.	Sveiciema "	961	635	252	74	66,08	26,22	7,70
48.	Ternejas "	941	466	464	11	49,52	49,31	1,17
49.	Umurgas "	543	299	244	—	55,06	44,94	—
50.	Sāruma "	1381	586	428	367	42,44	30,99	26,57
51.	Ungurpils "	419	331	88	—	79,00	21,00	—
52.	Vaidavas "	618	286	328	4	46,28	53,07	0,65
53.	Vainižu "	431	277	152	2	64,27	35,27	0,46
54.	Valmieras "	1797	1329	456	12	73,96	25,37	0,67
55.	Valtenbergas "	2363	1320	1005	38	55,86	42,53	1,61
56.	Vecates "	462	300	159	3	64,94	34,41	0,65
57.	Vecsalacas "	1284	935	336	13	72,82	26,17	1,01
58.	Vilzēnu "	381	282	93	6	74,02	24,41	1,57
59.	Vilķenes "	669	358	308	3	53,51	46,04	0,45
Kopa		51 553	34 594	15 612	1 347	67,11	30,28	2,61

¹¹⁹ Aprēķināts pēc: Latvju Strēlnieks, 1917, 6. sept. Avīzē publicētais vēlēšanu rezultātu kopsavilkums lielākajā daļā pagastu salīdzināts ar arhīvu pirmmateriāliem.

Vidzemes Zemes padomes vēlēšanu rezultāti Valkas apriņķī¹²⁰

Nr. p. k.	Balsošanas iecirknis	Kopējais nodoto balso skaits	Par LSD un Latvijas Strādnieku, karotāju un bezzemieku padomes sarakstu Nr. 1	Par Latviešu Zemnieku savienības kandidātu sarakstu Nr. 2	Par Nacionāl- demokrātu partijas kandidātu sarakstu Nr. 3	Procentos par kandidātu sarakstu		
						Nr. 1	Nr. 2	Nr. 3
1.	Valkas pilsēta	2830	1333	1403	94	47,10	49,58	3,32
2.	Alūksnes miests	882	583	269	30	66,10	30,50	3,40
3.	Apes "	635	478	150	7	75,28	23,62	1,10
4.	Strenču "	1012	780	229	3	77,07	22,63	0,30
5.	Adulienas pagasts	775	582	173	20	75,10	22,32	2,58
6.	Alsviķa "	1640	926	695	19	56,46	42,38	1,16
7.	Alūksnes "	666	140	509	17	21,02	76,43	2,55
8.	Annas "	1320	845	449	26	64,02	34,01	1,97
9.	Aumeisteru "	1596	1042	542	12	65,29	33,96	0,75
10.	Belavas "	613	410	194	9	66,88	31,65	1,47
11.	Bilskas "	890	621	267	2	69,78	30,00	0,22
12.	Blomes "	807	482	310	15	59,73	38,41	1,86
13.	Coreš "	242	155	87	—	64,05	35,95	—
14.	Druvienas "	619	250	360	9	40,39	58,16	1,45
15.	Düres "	198	68	125	5	34,34	63,13	2,53
16.	Ergemes "	983	648	330	5	65,92	33,57	0,51
17.	Eveles "	798	511	272	15	64,04	34,08	1,88
18.	Galgauskas "	1520	918	584	18	60,40	38,42	1,18
19.	Gaujienas "	2210	1571	627	12	71,09	28,37	0,54
20.	Ilzenes "	819	534	283	2	65,20	34,56	0,24
21.	Jaungulbenes "	2417	1241	1152	24	51,35	47,66	0,99
22.	Jaunlaicenes "	1903	1107	786	10	58,17	41,30	0,53
23.	Jaunvales "	1261	1045	207	9	82,87	16,42	0,71
24.	Jērcēnu "	838	440	253	145	52,51	30,19	17,30
25.	Kalnietena "	957	600	310	47	62,70	32,39	4,91

26.	Kārķu	848	562	273	13	66,28	32,19	1,53
27.	Kolberģa	941	531	376	34	56,43	39,96	3,61
28.	Laicenes	999	607	391	1	60,76	39,14	0,10
29.	Lasberģa	995	501	442	52	50,35	44,42	5,23
30.	Lejas	1724	903	769	52	52,38	44,60	3,02
31.	Liellugažu	914	763	141	10	83,48	15,43	1,09
32.	Lītenes	1478	905	544	29	61,23	36,81	1,96
33.	Lizuma	793	419	347	27	52,84	43,76	3,40
34.	Lugažu	1977	1255	622	100	63,48	31,46	5,06
35.	Mārupes	1284	666	587	31	51,87	45,72	2,41
36.	Mēra	494	248	235	11	50,20	47,57	2,23
37.	Omūļu	556	380	175	1	68,35	31,47	0,18
38.	Palsmanes	1770	1163	603	4	65,71	34,07	0,22
39.	Pedeles	364	241	108	15	66,21	29,67	4,12
40.	Plaņu	417	237	175	5	56,83	41,97	1,20
41.	Rauzas	363	208	153	2	57,30	42,15	0,55
42.	Sinoles	502	318	182	2	63,35	36,25	0,40
43.	Smiltenes	5074	3782	1259	33	74,54	24,81	0,65
44.	Stamerietas	1294	817	451	26	63,14	34,85	2,01
45.	Tirzas	998	407	466	125	40,78	46,69	12,53
46.	Trikātas	2418	1653	748	17	68,36	30,94	0,70
47.	Valkas	190	106	80	4	55,79	42,11	2,10
48.	Vēbrenģuļu	608	461	142	5	75,82	23,36	0,82
49.	Vēcgulbenes	1832	1249	567	16	68,18	30,95	0,87
50.	Vijciema	776	347	413	16	44,72	53,22	2,06
51.	Zeltiņu	606	352	247	7	58,09	40,76	1,15
52.	Ziemera	700	311	368	21	44,43	52,57	3,00
53.	Zvartavas	536	504	32	—	94,03	5,97	—
Kopā		59 882	37 206	21 462	1 214	62,13	35,84	2,03

120 Aprēķināts pēc: Lūdums, 1917, 29. aug. Avizē publicētais vēlēšanu rezultātu kopsavilkums lielākajā daļā pagastu salīdzināts ar arhīvu pirmmaterāliem.

(9 no Valkas apriņķa, 8 — Valmieras, 7 — Cēsu), 15 jeb 37,5% Zemnieku savienības un 1 eseru pārstāvis.¹¹⁸ Vidzemes Zemes padomes vēlēšanu rezultāti bija darbaļaužu revolucionārās cīņas izcils sasniegums. To rezultātā vispārēju, vienlīdzīgu, tiešu, aizklātu, proporcionālu vēlēšanu ceļā Vidzemē tika izveidota revolucionāri demokrātiska gubernas pašvaldības iestāde, kurā vadošā vieta piederēja Latvijas Sociāldemokrātijai.

Vidzemes Zemes padome uzsāka darbu 29. un 30. augustā, saņākot Valkā uz pirmo sesiju un ievēlot Padomes valdi no 4 LSD un 3 Zemnieku savienības pārstāvjiem. Ieguvusi mazākumu gan Zemes padomē, gan tās izpildorgānā, Zemnieku savienība demokrātiskās pašvaldības iestādes darba dezorganizācijas nolūkā uzsāka sabotāžu. Lai aizkavētu valdes konstituēšanos, buržuāzijas pārstāvji vispirms novilcināja ierašanos uz pirmo valdes sēdi, bet pēc tam divi no viņiem pavisam atteicās no amatiem.¹²¹ LSD pārstāvji, neraugoties uz buržuāzijas manevriem, nenolika mandātus, un valde turpināja darboties četru LSD un viena Zemnieku savienības pārstāvja sastāvā.¹²²

Turpinādama dezorganizatorisko darbību, Zemnieku savienība pretstatā Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomei un Vidzemes Zemes padomei uzsāka uz pārstāvniecības pamata falsificēt tā dēvēto Latviešu nacionālo padomi kā «latviešu centrālo orgānu», kas augstāka par minētajām demokrātiski ievēlētajām un masu atbalstītajām iestādēm. Buržuāzisko un sīkburžuāzisko partiju u. c. buržuāzisko organizāciju pārstāvji 1. un 2. oktobrī sapulcējās Petrogradā uz t. s. latviešu politisko apspriedi, kur izveidoja organizācijas komiteju Latviešu nacionālās padomes izveidošanai.¹²³

LSD CK un LSD organizācijas, Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku deputātu padome, Iskolastrels, Vidzemes Zemes padome un citas revolucionārās organizācijas nosodīja sasaukto apspriedi kā kontrrevolucionāru pasākumu un boikotēja to. LSD CK šo apspriedi kvalificēja kā buržuāzijas mēģinājumu «tieši iziet uz revolucionāro spēku šķelšanu un diskreditēšanu, nostādot pret apvienotās Latvijas demokrātijas centriem jaunu, mākslīgi radītu nacionālās apvienības viltojumu...»¹²⁴. Vidzemes Zemes padomes valde novērtēja apspriedi kā tautisku politisku avantūru «uz plašāku iedzīvotāju masu tieši vēlētu organizāciju un iestāžu rēķina», Iskolastrels — kā tautas patiesās gribas simulēšanu¹²⁵.

¹¹⁸ Дризул А. А. Великий Октябрь в Латвии, с. 254.

¹²¹ Latvju Strēlnieks, 1917, 8. sept.

¹²² LPSR CVVA, 7233. f., 1. apr., 11. l., 27. lp.

¹²³ Apspriedē bija pārstāvētas Rīgas Lauksaimniecības centrālbiedrība, Latviešu bēgļu apgādāšanas Centrālkomiteja, Kurzemes Pagaidu zemes padome, Latgales Pagaidu zemes padome, Latvju kareivju nacionālā savienība, Latviešu zemnieku savienība, Radikāldemokrātu partija, Nacionāldemokrātu partija, Demokrātu partija, LSD meņševiki. — Līdzums, 1917, 6. okt.

¹²⁴ LKP Oktobra revolūcija 1917, 315. lpp.

¹²⁵ Turpat, 308., 312. lpp.

Vienlaicīgi ar uzsākto Nacionālās padomes konstruēšanu buržuāzijas pārstāvji Vidzemes Zemes padomē pārgāja uzbrukumā pret tās LSD frakciju, kurai 8. un 9. oktobrī iesniedza Zemnieku savienības vadošo darbinieku 4. septembra apspriedē izstrādātos noteikumus, uz kuru pamata viņi it kā būtu ar mieru turpināt darbību Vidzemes Zemes padomē. Viņi pieprasīja koalīciju (t. i., izlīgumu jeb savienību) uz sekojošiem noteikumiem: 1) lai «partiju pārstāvji Vidzemes Zemes padomē atsakās no savām atsevišķām grupu (domāts šķiru — R. G.) interesēm, par vienīgo vadošo principu atzīstot Latvijas vispārējās intereses»; 2) lai administratīvie, pašvaldības un citu iestāžu amati tiktu sadalīti, ievērojot «taisnīgu priekšstāvēniecību, pamatojoties uz partiju politisko un saimniecisko spēku samēriem»¹²⁶; 3) lai Vidzemes Zemes padome atbalsta buržuāzijas Nacionālās padomes dibināšanas tīkojumus.¹²⁷ Tātad, kad visā Krievijā bija objektīvi nobriedusi sociālistiskā revolūcija un boļševiki praktiski gatavoja bruņoto sacelšanos, Latvijas darbaļaudis lai piekāpjas buržuāzijas priekšā, atsakās no revolūcijas turpināšanas un, dažiem pārstāvjiem piedaloties Nacionālajā padomē, kalpo par viēģes lapu latviešu buržuāzijas varas iestādei.

Atbildot uz šo demagoģiju, Vidzemes Zemes padomes LSD frakcijas vadītājs boļševiks O. Kārklīšs deklarēja Latvijas boļševiku proletāriski šķirisko un internacionālo nostāju un noraidīja buržuāzijas izaicinājumu.¹²⁸ O. Kārklīša uzstāšanās, kuru atbalstīja visa Vidzemes Zemes padomes LSD frakcija, noderēja par ieganstu, lai Zemnieku savienības pārstāvji, nespēdami ietekmēt Vidzemes Zemes padomes darbību, 10. oktobrī no tās aizietu.¹²⁹ Tādējādi LSD un tās vadīto strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju vadībā Vidzemes darbaļaudis jau pirms Oktobra revolūcijas uzvaras pilnīgi atkaroja buržuāzijas Vidzemes augstāko pašvaldības iestādi. LSD vadītā Vidzemes Zemes padome bija revolūciju veicinošā iestāde.

Apriņķu pašvaldības iestāžu revolucionāri demokrātiska izveidošana

Tikpat neatlaidīgu cīņu Vidzemes darbaļaudis izvērta par lauku pašvaldības iestāžu — apriņķu zemes padomju un pagastu padomju iekarošanu. Lai saglabātu pirmsrevolūcijas laikā izveidotā valsts aparāta zemāko posmu kā buržuāziskās varas vietējos orgānus, apturētu vietējās varas iestāžu dibināšanu revolucionārā ceļā un pakļautu savai kontrolei jau nodibinātās vietējās revolucionāri demokrātiskās iestādes, Pagaidu valdība 19. martā izdeva nolikumu par pagastu pārvaldi.

¹²⁶ Līdums, 1917, 9. sept.

¹²⁷ Turpat, 11. okt.

¹²⁸ Turpat.

¹²⁹ LPSR CVVA, 6558, f., 1. apr., 507. l., 32.—33. lp.

Tas paredzēja «ar apriņķu komisāru starpniecību, pēc viņu norādījumiem vietās, kur tas būs nepieciešams, nekavējoties sākt organizēt pagastu komitejas, kurām pagaidām pienākas izpildīt pagasta pārvaldes funkcijas»¹³⁰. Šis nolikums pieļāva veselu rindu atkāpšanās no demokrātijas: lauku pašvaldības bija pasludinātas par pagaidu iestādēm; to dibināšana bija paredzēta ne viscaur visā Krievijā, bet tikai «vietās, kur tas izrādīsies nepieciešams»; par dibināšanas principu bija noteikta iestāžu un organizāciju pārstāvniecība, nevis vispārējas vienlīdzīgas vēlēšanas; šo iestāžu organizēšanu un darbību bija paredzēts pakļaut stingrai administratīvai kontrolei. Tomēr, neraugoties uz šauri šķiriski ierobežoto raksturu, šis nolikums bija Pagaidu valdības piekāpšanās revolucionāro masu priekšā — Pagaidu valdība bija spiesta atzīt valsts aparāta zemākā posma tūlītējas demokratizācijas pasākumus. Uz šādiem principiem Pagaidu valdība pieļāva arī apriņķu komiteju organizēšanu. 27. martā iekšlietu ministra palīgs S. Ļeontjevs telegrafēja A. Krastkalnam, ka apriņķos no pagastu un apriņķu pilsētu iestāžu un organizāciju pārstāvjiem var tikt izveidotas apriņķu komitejas.¹³¹ Taču atšķirībā no pagastu komitejām, kuras tika atzītas par vietējās varas iestādēm, apriņķu komitejas bija paredzētas kā apriņķu pašvaldībām un Pagaidu valdības apriņķu komisāriem paralēlas iestādes, kurām bija jādarbojas kontaktā ar tām, «izpildot sabiedriski organizatorisko vietējo centru lomu»¹³².

Tomēr Pagaidu valdības mēģinājums pārvērst tautas masu izveidotās iestādes par buržuāzijas varas vietējiem orgāniem daudzās vietās Krievijā,¹³³ tai skaitā arī Vidzemē, cieta neveiksmi. Latvijas Sociāldemokrātija pārejas periodā uz sociālistisko revolūciju pašvaldības jautājumā, vadoties no ļeņinskās taktikas, izvirzīja uzdevumu «realizēt Latvijā visplašāko demokratizāciju»¹³⁴ un ņemt, «kur vien iespējams, pašvaldības savās rokās»¹³⁵. Vadoties no LSD taktikas principiem, apriņķu komisāri, sasaucot apriņķu delegātu sapulces, iestādēm un organizācijām noteica tādu pārstāvniecību, kas atbilda Vidzemes apriņķu iedzīvotāju sociālajai struktūrai un tādējādi nodrošināja apriņķu delegātu sapulcēs darbaļaužu masu pārstāvjiem vairākumu.

Valmieras apriņķa komisārs V. Jansons, vienojoties ar vietējām sabiedriskajām organizācijām, apriņķa delegātu sapulcei 13. un 14. maijā bija noteicis šādu organizāciju pārstāvniecību: pa 2 delegātiem no bezzemnieku padomēm, pa 1 delegātam no Zemnieku savienības pagastu nodaļām, profesionālām organizācijām un politiskām partijām.¹³⁶ Konferences 127 delegāti pēc sociālā stāvokļa sa-

¹³⁰ Революционное движение в России после свержения самодержавия, с. 440.

¹³¹ LPSR CVVA, 7233. f., 3. apr., 2. l., 66. lp.

¹³² Минц И. И. История Великого Октября, т. 2, с. 149.

¹³³ Turpat.

¹³⁴ LKP Oktobra revolūcijā 1917, 57. lpp.

¹³⁵ Proletariāta Cīņa, 1917, 19. maijā.

¹³⁶ Baltijas Vēstnesis, 1917, 6. maijā.

dalījās sekojošās grupās: 42 strādnieki un bezzemnieki, 30 saimnieki, 33 inteliģences pārstāvji, 10 amatnieki, 1 tirgotājs, 3 kareivji; par 8 delegātu sociālo stāvokli nav tuvāku ziņu.¹³⁷

Apspriežot pašvaldības jautājumu, delegātu konference nolēma līdz Pagaidu valdībai iesniegtā pašvaldības projekta apstiprināšanai un aprīņa pašvaldības iestādes ievēlēšanai izveidot aprīņa Pagaidu zemes padomi no 10 locekļiem. Proporcionālām vēlēšanām tika iesniegti divi kandidātu saraksti: Nr. 1 — Zemnieku savienības un Nr. 2 — LSD un Latvijas revolucionāro sociālistu partiju kopīgais saraksts. Balsošanas rezultātā kandidātu saraksts Nr. 2 ieguva 74, bet Zemnieku savienības — 44 balsis. Proporcionāli nodoto balsu skaitam Valmieras aprīņa Pagaidu zemes padomē tika ievēlēti 4 Zemnieku savienības pārstāvji un 6 sociālistisko partiju pārstāvji,¹³⁸ no kuriem 5 bija LSD Vidienas organizācijas biedri. Valmieras aprīņa Pagaidu zemes padomes pirmajā sēdē 26. maijā par aprīņa Pagaidu zemes padomes priekšsēdētāju tika ievēlēts P. Viksne — LSD Vidienas organizācijas komitejas propagandists un organizators, Valmieras aprīņa partijas un padomju organizāciju sakarneks ar centrālajām iestādēm un partijas preses orgāniem.¹³⁹

Valmieras aprīņa Pagaidu zemes padomes darbība cieši savijās ar citu Vidzemes revolucionāro organizāciju darbu. Saistību nodrošināja tas, ka katrs tās bezzemnieku pārstāvis bija vismaz vienas vai vairāku revolucionāro organizāciju loceklis: P. Viksne un A. Miezis bija LSD Vidienas organizācijas komitejas locekļi;¹⁴⁰ P. Viksne, A. Miezis un J. Birkenfelds — Vidzemes Pagaidu zemes padomes Bezzemnieku frakcijas locekļi;¹⁴¹ K. Krieviņš, P. Viksne, A. Miezis, R. Krastiņš — Valmieras aprīņa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes deputāti;¹⁴² R. Krastiņš un A. Miezis — Valmieras aprīņa pārstāvji Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomē;¹⁴³ R. Krastiņš — Rozbeķu pagasta Bezzemnieku padomes priekšsēdētājs, pagasta pārtikas komitejas priekšsēdētājs, pagasta milicis, pagasta izpildkomitejas un pārtikas komitejas rakstvedis.

Arī Valkas aprīņa Pagaidu zemes padome 25. un 26. jūnijā izveidojās kā revolucionāra iestāde, kura darbojās LSD vadībā un veicināja buržuāziski demokrātiskās revolūcijas pāraugšanu sociālistiskajā.

Valkas aprīņa Pagaidu valdības komisārs T. Līventāls, sasaucot aprīņa delegātu konferenci, bija noteicis šādu organizāciju un iestāžu pārstāvniecības normu: pa 2 pārstāvjiem no pagastu pašvaldības iestādēm (1 no bezzemniekiem un 1 no saimniekiem),

¹³⁷ LPSR CVVA, 7233. f., 3. apr., 2. l., 18. lp.

¹³⁸ Turpat.

¹³⁹ Turpat; Jaunais Vārds, 1917, 28. maijā.

¹⁴⁰ LKP Oktobra revolūcijā 1917, 567., 578. lpp.

¹⁴¹ LPSR CVVA, 6002. f., 1. apr., 8. l., 72., 100. lp.

¹⁴² Liesma, 1967, 3., 4. okt.

¹⁴³ LPSR CVORA, 47. f., 1. apr., 103. l., 31. lp.

strādnieku un kareivju deputātu padomēm un Valkas Sabiedrisko organizāciju padomes; pa 1 pārstāvim no pagastu bezzemnieku padomēm un partikas komitejām. Politisko partiju un arodbiedrību pārstāvji un laikrakstu korespondenti varēja piedalīties kā viesi ar padomdevēja tiesībām.¹⁴⁴

Šāda organizāciju un iestāžu pārstāvniecības norma izveidoja Valkas apriņķa delegātu konferencē darbaļaužu pārstāvju vairākumu. No 147 balsstiesīgiem delegātiem sociālais stāvoklis ziņāms 104: no tiem 65 pārstāvēja darbaļaužu masas (34 — bezzemnieku padomju, 5 — strādnieku un kareivju padomju delegāti un 26 bezzemnieku pārstāvji no pagastu izpildkomitejām), pārējie 39 reprezentēja lauku buržuāziju. Bez tam bezzemnieku pārstāvji bija arī partikas komiteju 39 delegātu vidū, kuru sociālais stāvoklis nav norādīts.¹⁴⁵

Konference proklamējās par Valkas apriņķa Pagaidu zemes padomi un nolēma līdz pašvaldības iestādes ievēlēšanai uzņemties Vidzemes pašvaldības projektā paredzētās apriņķa Zemes padomes funkcijas, t. i., izpildīt tos pienākumus, kurus apriņķa pašvaldības iestāžu trūkuma dēļ līdz šim izpildīja administratīvie orgāni un kārtu iestādes.

Par apriņķa pagaidu pašvaldības organizēšanas principiem konference pieņēma šādus lēmumus:¹⁴⁶ apriņķa delegātu konference, kura sanāk uz līdzšinējā organizāciju un iestāžu pārstāvniecības pamata, ir apriņķa Pagaidu zemes padome, kas notur savas sēdes ne retāk kā vienu reizi mēnesī. Apriņķa Pagaidu zemes padomes izpildorgāns ir tās Izpildkomiteja, kuru ievēl apriņķa delegātu konference, ievērojot šādu organizāciju un iedzīvotāju grupu pārstāvniecību: no bezzemnieku padomēm — 3 pārstāvji, no strādnieku un kareivju padomēm — 3, no pagastu izpildkomitejām — 2 saimnieku un 2 bezzemnieku pārstāvji, no brīvām profesijām (skolotāji, skrīveri u. c.) — 2 pārstāvji, no partikas komitejām — 2, no pilsētu un miestu pašvaldībām — 1 pārstāvis. Izpildkomitejas darbu vada Izpildkomitejas prezidijs, kuru ievēl Izpildkomitejas locekļi no sava vidus. Atsevišķu pašvaldības nozaru pārzināšanai un uzdevumu izpildīšanai konference ievēl komisijas vai atsevišķas personas.

Valkas apriņķa Pagaidu zemes padomes Izpildkomitejā tika ievēlēti 15 locekļi, no tiem 9, t. i., 60%, bija LSD biedri, bet Izpildkomitejas prezidija locekļi visi bija LSD biedri: pieredzes bagātie revolucionārās kustības dalībnieki J. Birkenfelds — priekšsēdētājs, J. Poišs — priekšsēdētāja vietnieks, K. Strazdiņš — sekretārs.¹⁴⁷

Pagaidu zemes padomes Izpildkomitejas 3 locekļi (J. Birkenfelds, K. Strazdiņš, P. Žurevskis) 16. jūlijā Valkas apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes plenārsēdē tika ievēlēti

¹⁴⁴ LPSR CVVA, 849. f., 1. apr., 294. l., 59. lp.

¹⁴⁵ Turpat, 53. lp.

¹⁴⁶ LPSR CVVA, 849. f., 1. apr., 294. l., 53. lp.; Jaunais Vārds, 1917, 1. jūl.

¹⁴⁷ LPSR CVVA, 849. f., 1. apr., 294. l., 54. lp.; Birkenfelds J. Ciņas Valkas apriņķī. — Grām.: 1917. gads Latvijā, 137., 138. lpp.

Valkas apriņķa pārstāvju vidū uz Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomi, bet Pagaidu zemes padomes Izpildkomitejas locekle E. Zaretoka — Valkas apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes Izpildkomitejā.¹⁴⁸

Palikuši mazākumā, buržuāzijas pārstāvji Valkas apriņķa Pagaidu zemes padomes praktiskajā darbā turpmāk nepiedalījās, un Valkas apriņķa pagaidu pašvaldības iestāde jau jūnijā nonāca strādnieku, kareivju un bezzemnieku rokās. Būdami lielum lielākajā vairumā LSD biedri un vairāki no viņiem — strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju locekļi, viņi strādāja pēc partijas norādījumiem, ciešā kontaktā ar strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomēm.

Pēc Valkas apriņķa parauga Pagaidu zemes padome noorganizējās 8. un 9. jūlijā Rīgas apriņķī. Bezzemnieku un saimnieku pārstāvju skaita attiecība tās Izpildkomitejā bija 9:6.¹⁴⁹ Bezzemnieku pārstāvju vidū bija ievēlēti redzami 1905.—1907. gada revolūcijas dalībnieki J. Kroders, P. Saliņš, K. Šmidts, Ā. Krieviņš.

Atšķirīgi no pārējās Vidzemes cīņa par apriņķa pašvaldības demokratizēšanu noritēja Cēsu apriņķī. LSD Vidienes organizācijas Cēsu rajonā tajā laikā nebija daudz biedru. Organizācijas kodols pilsētā bija izveidojies no reālskolnieku nelegālā partijas pulciņa. Organizācijas aktīvākie biedri bija vēl kādi 10 strādnieki un 1 skolotājs.¹⁵⁰ Apriņķa politisko dzīvi ietekmēja Cēsu garnizona karaspēka daļas, kurās liela ietekme bija eseriem. Viņiem bija ietekme arī uz Cēsu Strādnieku un kareivju deputātu padomi, kuras deputātu vairākums bija kareivji.¹⁵¹ Bez tam Cēsu Padome, kuras deputātu vidū bija tikai 5—6 strādnieki, nodarbojās galvenokārt ar jau tājumu risināšanu karaspēka daļās.

Revolucionāro organizāciju nepietiekošais spēks un aktivitāte noteica to, ka strādnieku, kareivju un bezzemnieku pārstāvjiem neizdevās iegūt noteicošo vairākumu ne 4. jūnijā Cēsis sasauktajā apriņķa delegātu konferencē, kurai tās mazā dalībnieku skaita dēļ neatzina tiesības lemt par izziņoto dienas kārtību, ne 25. un 26. jūnijā Vecpiebalgā otrreiz sasauktajā apriņķa delegātu sapulcē. No 25. un 26. jūnija apriņķa delegātu konferences 310 delegātiem strādnieku, kareivju un bezzemnieku pārstāvji bija ap 120, buržuāzijas pārstāvji — ap 150, sīkburžuāziskie svārstīgie elementi — apmēram 30—40.¹⁵²

LSD Vidienes organizācijas komitejas loceklis A. Miezis, Cēsu un Valmieras apriņķu komisāri F. Silarājs un V. Jansons, LSD Cēsu organizācijas propagandists J. Votčtovs, kuri vadīja Bezzemnieku frakciju, no konferences paša sākuma principiāli aizstāvēja

¹⁴⁸ LPSR CVVA, 6558. f., 1. apr., 506. l., 10. lp.; Laukstrādnieku Cīņa, 1917, 28. jūl.

¹⁴⁹ Brīvais Strēlnieks, 1917, 16. jūl.

¹⁵⁰ Votčtovs J. Revolucionārais darbs Cēsis. — Grām.: 1917. gads Latvijā, 119. lpp.

¹⁵¹ Turpat, 121. lpp.

¹⁵² LPSR CVVA, 990. f., 2. apr., 87. l., 34. lp.

LSD taktiku visos apspriežamajos jautājumos un 25. un 26. jūnijā noturētajās Bezzemnieku frakcijas sēdēs veica lielu izskaidrošanas darbu bezzemnieku delegātu vidū.

Redzēdami, ka Bezzemnieku frakcijas vadītāju enerģiskā rīcība un izskaidrošanas darbs palielina bezzemnieku apzinīgumu un aktivitāti, buržuāzijas pārstāvji, lai mazinātu boļševiku ietekmi, pieprasīja reglamentēt runātāju uzstāšanās laiku: referentiem — pirmoreizi atļaut uzstāties 10 minūtes, galavārdā — 5 minūtes; debatēs runātājiem — 5 minūtes un atļaut katram uzstāties tikai divas reizes par katru jautājumu.¹⁵³ Bezzemnieku frakcijas vadītāju prasība bija: referentiem — 30 minūtes, paskaidrojumiem — 20 minūtes, piezīmēm — 10 minūtes.¹⁵⁴ Ar nelielu pārsvaru (150 pret 132 balsīm) tika pieņemts pirmais priekšlikums.

Pēc šī lēmuma pieņemšanas Bezzemnieku frakcija paziņoja, ka turpmākajās sēdēs tā vairs nepiedalīsies, jo konferences delegātu vidū bezzemnieku pārstāvji ir mazākumā, bet kā iedzīvotāju grupa — vairākumā, tāpēc šī sanāksme nevar atspoguļot un aizstāvēt iedzīvotāju vairākuma intereses.¹⁵⁵ Bezzemnieku frakcija atstāja sapulci un minēto LSD biedru vadībā noturēja Vecpiebalgas pagastnamā atsevišķu apspriedi.

Buržuāzisko organizāciju un iestāžu pārstāvji atzina sapulcē no 310 delegātiem palikušos 157 buržuāzijas pārstāvjus par aprīņa iedzīvotāju delegātu sapulces kvorumu un turpināja savas sēdes, visos izsludinātās dienas kārtības jautājumos pieņemot lēmumus buržuāzijas interesēs (pret 8 stundu darbadienu, par graudniecības līgumu paturēšanu spēkā līdz nākamajiem Jurgiņiem un pakāpenisku pāreju no grauda uz naudas nomu, par zemnieku deputātu padomju organizēšanu pretstatā bezzemnieku padomēm, par aprīņa milicijas priekšnieka pārvēlēšanu un aprīņa milicijas organizēšanas projektu u. c.).¹⁵⁶ Bet no aprīņa pašvaldības organizēšanas, t. i., aprīņa delegātu konferences sastāva noteikšanas, aprīņa Pagaidu zemes padomes un tās Izpildkomitejas vēlēšanām buržuāzisko pārstāvju apspriede atturējās. Vidzemes Pagaidu zemes padomes pieredze bija parādījusi, ka buržuju sastādītās iestādes darbaļaužu masas boikotē. Tādēļ, atsaucoties uz to, ka aprīņa komisārs F. Silārājs, kopā ar bezzemniekiem atstājot sapulci, nav sapulcē palikušos delegātus informējis par Pagaidu valdības direktīvām šajā jautājumā, buržuāziskās apspriedes dalībnieki izteica F. Silārājam neuzticību, izteicās par viņa pārvēlēšanu nākošajā aprīņa delegātu sapulcē, uz kuru atlika arī aprīņa pašvaldības iestādes izveidošanu.¹⁵⁷

Nav faktu par Cēsu aprīņa delegātu sapulces sasaukšanu jūlijā vai augustā un par aprīņa Pagaidu zemes padomes ievēlēšanu un

¹⁵³ LPSR CVVA, 990. f., 2. apr., 87. l., 34. lp.

¹⁵⁴ Turpat.

¹⁵⁵ Turpat, 34.—36. lp.

¹⁵⁶ Turpat.

¹⁵⁷ Turpat, 36. lp.

darbību. Pagastu valžu fondos atrodami dokumenti ļauj izdarīt pieņēmumu, ka sakarā ar lēmuma par Vidzemes pagaidu pašvaldību apstiprināšanu 22. jūnijā un gatavošanos augustā paredzētajām guberņas un apriņķu zemes padomju vēlēšanām Cēsu apriņķa revolucionārās organizācijas un komisārs atzina par nelietderīgu tik īsam laikam organizēt Pagaidu zemes padomi un koncentrēja spēkus apriņķa Zemes padomes vēlēšanu sagatavošanai. Pagaidu pašvaldības iestādes funkcijas, vadoties no LSD taktikas un Rīgas Strādnieku deputātu padomes un Vidzemes Pagaidu zemes padomes Bezzemnieku frakcijas darbības, izpildīja Cēsu apriņķa komisārs, pilsētas milicija un Cēsu apriņķa Bezzemnieku padome, kuras darbojās LSD vadībā.

No apskatītajiem faktiem varam secināt, ka strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes LSD vadībā līdz jūlija beigām bija guvušas ievērojamus panākumus cīņā par Vidzemes pašvaldības vidējā posma revolucionāri demokrātisku izveidošanu. No četriem apriņķiem trijos Pagaidu zemes padomēs vairākumu bija ieguvuši darbaļaužu masu pārstāvji. Tās darbojās LSD idejiskā vadībā un praktiskajā darbā — ciešā kontaktā ar strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomēm. LSD taktikas rezultātā, ar revolucionāro darbaļaužu masu aktīvu atbalstu bija novērsta buržuāziskās Pagaidu zemes padomes kā kontrrevolūcijas centra izveidošana arī Cēsu apriņķī.

* * *

Saskaņā ar Pagaidu valdības 1917. g. 22. jūnijā apstiprināto lēmumu par Vidzemes un Kurzemes administratīvo pārvaldi un vietējo pašvaldību 27. augustā bija paredzētas Vidzemes apriņķu zemes padomju vēlēšanas ar pārstāvniecības normu 1 zemes padomes loceklis no katriem 5000 iedzīvotāju. Atkarībā no apriņķa iedzīvotāju skaita bija jāievēl: Rīgas apriņķī (bez Rīgas pilsētas iedzīvotāju piedalīšanās) — 33, Cēsu — 39, Valmieras — 36, Valkas — 45 apriņķa zemes padomes locekļi.¹⁵⁸ Rīgas apriņķī 27. augustā vēlēšanas nenotika, jo, strauji pieaugot sociālistiskās revolūcijas spēkiem, Krievijas armijas reakcionārie augstākie virsnieki ar virspavēlnieku ģenerāli Korņilovu priekšgalā 1917. g. augustā nolēma atdot vāciešiem vairākus stratēģiskus punktus Ziemeļu frontē un atvērt ceļu uz revolucionāro Petrogradu. 1917. g. 21. augustā Korņilova nodevības dēļ vācu armija ieņēma Rīgu. 25. augustā XII armijas daļas ieņēma t. s. Cēsu pozīcijas. Šī aizsardzības līnija sākās Rīgas liča krastā uz ziemeļiem no Gaujas ietekas un gāja caur Līgatni un Nītauri līdz Koknesei pie Daugavas.¹⁵⁹ Tādējādi vācu okupācijā nonāca arī lielākā daļa Rīgas apriņķa. Vācu karaspēka uzbrukuma izraisītais iedzīvotāju satraukums un sabiedriski politiskās dzīves dezorganizācija 27. augustā vēlēšanas izjauca arī Cēsu

¹⁵⁸ LPSR CVVA, 7233. f., 1. apr., 9. l., 11.—12. lp.

¹⁵⁹ Latviešu strēlnieku vēsture, 126. lpp.

Valmieras apriņķa Zemes padomes vēlēšanu rezultāti¹⁶¹

Nr. p. k.	Kopējais nodoto balsu skaits	Par LSD Vidienas organizācijas un Valmieras apriņķa Stradnieku, karavīju un bezzemnieku padomes kandidātu sarakstu Nr. 1	Par Latviešu zemnieku savienības kandidātu sarakstu Nr. 2	Par Latvijas Revolucionāro sociālistu partijas Valmieras raj. kandidātu sarakstu Nr. 3	Par Mazsalacas bezpartejiskās grupas kandidātu sarakstu Nr. 4	Procentos par kandidātu sarakstu			
						Nr. 1	Nr. 2	Nr. 3	Nr. 4
1.	2 304	1 681	560	63	—	72,96	24,31	2,73	—
2.	904	794	96	14	—	87,83	10,62	1,55	—
3.	1 058	962	93	3	—	90,93	8,79	0,28	—
4.	1 754	1 393	281	79	1	79,42	16,02	4,50	0,06
5.	296	204	91	—	1	68,92	30,74	—	0,34
6.	1 073	773	297	2	1	72,04	27,68	0,19	0,09
7.	365	257	98	8	2	70,41	26,85	2,19	0,55
8.	1 038	737	291	10	—	71,00	28,04	0,96	—
9.	226	195	29	2	—	86,28	12,83	0,89	—
10.	382	279	100	3	—	73,04	26,18	0,78	—
11.	290	248	42	—	—	85,52	14,48	—	—
12.	192	131	60	1	—	68,23	31,25	0,52	—
13.	357	243	114	—	—	68,07	31,93	—	—
14.	498	369	114	15	—	74,10	22,89	3,01	—
15.	640	504	136	—	—	78,75	21,25	—	—
16.	507	421	83	3	—	83,04	16,37	0,59	—
17.	429	296	132	1	—	69,00	30,77	0,23	—
18.	494	230	249	14	1	46,56	50,41	2,83	0,20

19. Lielstraupes pagasts	121	107	14	—	—	88,43	11,57	—
20. Mujānu	364	300	61	3	—	82,42	16,76	0,82
21. Mūrmuižas	396	300	83	13	—	75,76	20,96	3,28
22. Ozolu	227	193	21	13	—	85,02	9,25	5,73
23. Pociema	740	376	95	269	—	50,81	12,84	36,35
24. Pukules	551	392	115	44	—	71,14	20,87	7,99
25. Rencēnu	859	695	158	6	—	80,91	18,39	0,70
26. Rozbeķu	260	243	17	—	—	93,46	6,54	—
27. Rozēnu	617	502	110	5	—	81,36	17,83	0,81
28. Rūjienas	294	189	101	2	2	64,29	34,35	0,68
29. Sēļu	675	544	126	3	2	80,59	18,67	0,44
30. Skulberģu	658	399	250	6	3	60,64	37,99	0,91
31. Susikas	534	463	67	4	—	86,70	12,55	0,75
32. Sveiciema	672	527	104	40	1	78,42	15,48	5,95
33. Ungurpils	743	425	185	133	—	57,20	24,90	17,90
34. Unguru	269	240	27	1	1	89,27	10,04	0,37
35. Vaidavas	281	182	98	1	—	64,77	34,87	0,36
36. Vainižu	135	116	17	1	1	85,93	12,59	0,74
37. Valmieras	948	780	165	2	1	82,28	17,41	0,21
38. Valtenbergas	1 441	975	416	17	33	67,66	28,87	1,18
39. Vecates	397	267	130	—	—	67,25	32,75	—
40. Vecsalacas	578	491	85	2	—	84,95	14,70	0,35
41. Vilzenu	325	276	48	1	—	84,92	14,77	0,31
Kopā	24 892	18 699	5 359	784	50	75,12	21,53	3,15
								0,20

¹⁶¹ Aprēķināts pēc: Lūdums, 1917, 17. sept.; LPSR CVVA, 944. f., 2. apr., 14. l., 43. lp.; Latvju Strēlnieks, 1917, 15. sept.

Cēsu apriņķa Zemes padomes 17. septembra vēlēšanu rezultāti¹⁶²

Nr. p. k.	Balsošanas iecirknis	Kopējais nodoto balso skaits	Par Latvijas Sociāldemo- krātijas un Latvijas Strādnieku, Izdevēju un bezzemieku deputātu padomes kandidātu sarakstu Nr. 3	Par Latviešu zemnieku savienības Cēsu kandidātu sarakstu Nr. 1	Par Latvijas revolūcio- nāro sociālistu Cēsu komitejas kandidātu sarakstu Nr. 2	Procentos par kandidātu sarakstu		
						Nr. 3	Nr. 1	Nr. 2
1.	Cēsu pilsēta	1702	1260	343	99	74,03	20,15	5,82
2.	Baižkalna pagasts	230	110	106	14	47,83	46,09	6,08
3.	Cēsu "	255	187	58	10	73,33	22,75	3,92
4.	Cesvaines "	202	140	53	9	69,31	26,24	4,45
5.	Drabešu "	87	50	23	14	57,47	26,44	16,09
6.	Drustu "	148	53	87	8	35,81	58,78	5,41
7.	Dzelzavas "	268	161	98	9	60,07	36,57	3,36
8.	Grašu "	245	147	86	12	60,00	35,10	4,90
9.	Jaumpiebalgas "	473	201	265	7	42,49	56,03	1,48
10.	Kārļu "	226	172	46	8	76,11	20,35	3,54
11.	Lazdonas "	101	65	32	4	64,36	31,68	3,96

12. Lenču pagasts	265	216	45	4	81,51	16,98	1,51
13. Liepas "	503	402	98	3	79,92	19,48	0,60
14. Līvu "	157	105	51	1	66,88	32,48	0,64
15. Lubānas "	1350	842	465	43	62,37	34,44	3,19
16. Mārsnēnu "	691	451	235	5	65,27	34,01	0,72
17. Patkules "	206	136	57	13	66,02	27,67	6,31
18. Praulienas "	604	340	216	48	56,29	35,76	7,95
19. Priekulu "	521	245	227	49	47,03	43,57	9,40
20. Rāmuļu "	78	56	21	1	71,80	26,92	1,28
21. Saikavas "	444	334	93	17	75,23	20,94	3,83
22. Sarkaņu "	249	203	34	12	81,53	13,65	4,82
23. Sērmūkšu "	237	178	43	16	75,11	18,14	6,75
24. Skujenes "	363	267	94	2	73,55	25,90	0,55
25. Vecpiebalgas "	1038	559	464	15	53,85	44,70	1,45
26. Veļķu "	224	95	93	36	42,41	41,52	16,07
Kopā	10 867	6 975	3 433	459	64,19	31,59	4,22

Iedzīvotāju piedalīšanās vēlēšanās 20. un 27. augustā
un vēlēšanu rezultātu salīdzinājums 76 balsošanas iecirkņos¹⁶⁰

Vēlēšanu datums	Kopīgais nodoto balsu skaits	Par LSD un Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju kandidātu sarakstiem	Par Latviešu zemnieku savienības kandidātu sarakstiem	Par citu partiju un grupu kandidātu sarakstiem
Vidzemes Zemes padomes vēlēšanas 20. augustā	76 540 (100%)	48 997 (64,02%)	25 429 (33,22%)	2 114 (2,76%)
Valmieras un Valkas apr. zemes padomju vēlēšanas 27. augustā	41 442 (100%)	30 023 (72,45%)	10 329 (24,92%)	1 090 (2,63%)
Cik reižu samazinājies nodoto balsu skaits	1,8	1,6	2,5	1,9

apriņķī, daļēji arī Valkas un Valmieras apriņķos, kur nozīmētajā datumā vēlēšanas notika tikai 65% balsošanas iecirkņu. Sakarā ar to apriņķu komisāri nozīmēja papildvēlēšanas, un katra apriņķa zemes padomes vēlēšanas notikušas divos datumos: Valmieras un Valkas apriņķos — 27. augustā un 10. septembrī, Cēsu apriņķī,

Vidzemes apriņķu zemes padomju skaitliskais un partijiskais sastāvs¹⁶¹

Nr. p. k.	Zemes padomes nosaukums	Vēlēšanu datums	Ievēlēto locekļu skaits	Zemes padomes locekļu absolūtos skaitļos		
				LSD pārstāvji	Zemnieku savienības pārstāvji	citu partiju un grupu pārstāvji
1.	Cēsu apriņķa Zemes padome	17. IX 15. X	39	25	12	2 ¹⁶²
2.	Valkas apriņķa Zemes padome	27. VIII 10. IX	45	31	13	1 ¹⁶³
3.	Valmieras apriņķa Zemes padome	27. VIII 10. IX	36	27	8	1 ¹⁶⁴

¹⁶⁰ Latvju Strēlnieks, 1917, 6. sept., 15. sept.; Līdums, 1917, 7. sept., 17. sept.
¹⁶¹ LPSR CVVA, 1329. f., 1. apr., 1. l., 101. lp.; Latvju Strēlnieks, 1917, 17. sept., 11. okt.; Strādnieku Avīze, 1918, 14. janv.; Līdums, 1917, 13. sept., 20. sept., 8. okt.; «Līduma» pielikums, 1917, 23. sept.

¹⁶² Latvijas sociālistu revolucionāru Cēsu komitejas pārstāvji.

¹⁶³ Latviešu nacionāldemokrātiskās partijas un neatkarīgo bezzemnieku saraksta kandidāts.

¹⁶⁴ Latvijas sociālistu revolucionāru Valmieras rajona kandidāts.

kuram pēc frontes nostabilizēšanās tika pievienoti arī vāciešu neieņemtie Rīgas apriņķa pagasti, — 17. septembrī un 15. oktobrī.

Neraugoties uz nelabvēlīgajiem politiskajiem apstākļiem, apriņķu zemes padomju vēlēšanas atkal uzrādīja revolucionārās Sociāldemokrātijas ietekmes pieaugumu. Par LSD un strādnieku, kareivju un bezzemnieku kandidātu sarakstiem neokupētās Vidzemes apriņķos nobalsoja ap 69% visu vēlētajū (Cēsu apriņķī — 64%, Valkas — 69%, Valmieras — 75%)¹⁶⁵ (par vēlēšanu rezultātiem Valmieras un Cēsu apriņķos sk. 6. un 7. tabulu). Latviešu zemnieku savienības kandidāti ieguva 26,8% un citu partiju un grupu kandidātu saraksti — 3,2% no kopējā balsu skaita.

Revolucionārās Sociāldemokrātijas ietekmes pieaugšanu masās raksturo arī iedzīvotāju piedalīšanās vēlēšanās un vēlēšanu rezultātu salīdzinājums tajos Valmieras un Valkas apriņķu 76 balsošanas iecirkņos, kur vēlēšanas notikušas gan 20., gan 27. augustā (sk. 8. tabulu). Tātad 27. augustā kopējais vēlētajū skaits samazinājies 1,8 reizes, par LSD un strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju kandidātu sarakstiem nodoto balsu skaits samazinājies 1,6 reizes, bet par Zemnieku savienības kandidātu sarakstiem — 2,5 reizes. Reakcijas uzbrukuma un kontrevolūcijas trakošanas apstākļos Latvijas revolucionārā Sociāldemokrācija un tās vadītās strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes prata novērst paniku darbaļaužu masās un mobilizēt spēkus kontrevolūcijas uzbrukuma atsišanai.

9. tabula

parteiskais sastāvs			Zemes padomes pirmās sesijas datums	Zemes padomes valdes locekļu parteiskais sastāvs			Zemes padomes valdes priekšsēdētājs	Zemes padomes darbības beigšanas datums
procentos				LSD pārstāvji	Zemnieku savienības pārstāvji	citu partiju un grupu pārstāvji		
LSD pārstāvji	Zemnieku savienības pārstāvji	citu partiju un grupu pārstāvji						
64,10	30,77	5,13	24., 25. IX	4	2	—	F. Silarājs 1918. g. I 1918. g. 12. I	
68,89	28,89	2,22	7. IX 17.,	3	1	1	J. Birkenfelds 1917. g.	
75,00	22,22	2,78	18. IX	5	2	—	V. Jansons 20. XII	

Vispārēju, vienlīdzīgu, tiešu, aizklātu proporcionālu vēlēšanu rezultātā visās Vidzemes apriņķu zemes padomēs vadošo vietu ar lielu pārsvaru ieguva bolševiki (par apriņķu zemes padomju partejisko sastāvu sk. 9. tabulu).

¹⁶⁵ Дризул А. А. Великий Октябрь в Латвии, с. 254.

Zemnieku savienības pārstāvju mazākums aprīņķu zemes padomēs realizēja to pašu Vidzemes Pagaidu zemes padomes buržuāziskās frakcijas taktiku: slēpta vai atklāta sabotāža (Cēsu un Valmieras apr.), lai kavētu darbu, vai izstāšanās no Zemes padomes (Valkas apr.), lai dezorganizētu demokrātiskās pašvaldības iestādes.

Pagastu pašvaldības iestāžu iekarošana

Līdztekus aplūkotojām izmaiņām guberņas un aprīņķu pašvaldībā Vidzemes padomes izvērta cīņķ arī par pagastu pašvaldības iestāžu revolucionāri demokrātisku izveidošanu.

Latviešu buržuāzijas centienus šajā jautājumā raksturo t. s. Vidzemes zemes saeimas publicētie norādījumi delegātiem par pagastu pašvaldības praktiskā darba lietām: 1) «Ko lai dara ar tagadējām pagastu valdēm — vai lai viņas paliek?» — «Protams, ka tām jāpaliek. Vispāri jāturas pie tā likumīgā pamata: vecās iestādes darbojas tik ilgi, kamēr viņas no jaunās Pagaidu valdības nav atceltas.»; 2) «Pagastu tiesa?» — «Arī tā paliek pa vecam.»; 3) «Un kas pēc šīs likumīgās kārtības ir jāsaprot zem apzīmējuma — pilna pagasta sapulce?» — «Nekas cits kā bijušās pilnas sapulces, t. i., sastāvošās no saimniekiem un desmitniekiem.»^{165a}

Pamatojoties uz šiem norādījumiem, kā arī uz A. Krastkalna 6. marta paziņojumu par cara laika iestāžu un ierēdņu palikšanu savās vietās, lauku buržuāzija pagastos darija visu, lai saglabātu neskartas vecās pagastu valdes un vietnieku pulkus. Bet, kur revolucionārās kustības dēļ tas nebija iespējams, sasauca saimnieku un kalpu desmitnieku sapulces, kurās izdarīja formālas pārvēlēšanas, aizstājot vienus buržuāzijas pārstāvjus ar citiem.

Taču revolucionārā cīņķ drīz vien sāka ārdīt buržuāzijas nospraustās «demokrātijas» robežas. Tā, Jeru pagasta vecākais 24. martā bija sasaucis pagasta sapulci milicijas un pārtikas komitejas ievēlēšanai, uzaicinot tikai saimniekus un kalpu desmitniekus (no 1181 vēlāk reģistrētā iedzīvotāja — 97 pārstāvjus).¹⁶⁶ Daļa sapulces dalībnieku paziņoja, ka šādam sapulces sastāvam nav tiesību ievēlēt minēto iestāžu darbiniekus, un pieprasīja dot vēlēšanu tiesības visiem pagasta pilngadīgajiem iedzīvotājiem. Darbaļaužu aktivitātes izraisīšanā liela nozīme bija izskaidrošanas darbam, ko pirms tam pagastā veica no Rīgas un Rūjienas ieradušies LSD biedri.¹⁶⁷ Pārtikas komitejas un milicijas vēlēšanas tika atliktas.

Revolucionāro iedzīvotāju protests izjauca pārtikas komitejas un milicijas ievēlēšanu saimnieku un kalpu desmitnieku sapulcē 27. martā Rencēnu pagastā. Sapulces sākšanās laikā pie pagasta nama iera-

^{165a} Lūdums, 1917, 16. martā.

¹⁶⁶ LPSR CVVA, 944. f., 1. apr., 15. l., 117.—120. lp.; 2. apr., 6. l., 24. lp. (Ieradās 56 pagastu iedzīvotāji, no kuriem 24 bija kalpu desmitnieki.)

¹⁶⁷ Turpat, 117.—120. lp.

dās ļaužu pūlis ar sarkanu karogu un izteica protestu, ka uz sapulci nav aicināti visi pagasta pilngadīgie iedzīvotāji. Mītiņa dalībnieki pieprasīja veco amatvīru atcelšanu un ievēlēja komiteju, kurai uzdeva noorganizēt demokrātiskas pagasta pašvaldības ievēlēšanu.¹⁶⁸

7. aprīlī Kosas pagasta saimnieku un kalpu desmitnieku sapulcē, kuru sasauca milicijas un pārtikas komitejas ievēlēšanai, ieradās arī neuzaicinātie pagasta sabiedrības locekļi un pagastā dzīvojošie ārpagastnieki un pieprasīja atzīt viņu tiesības piedalīties sapulcē un vēlēšanās. Pagasta valde un vietnieku pulks šo prasību izpildīja. Tomēr sapulces gaitā bezzemniekiem vēl neizdevās gūt panākumus pašvaldības iestāžu iekarošanā. Sapulces dienas kārtībā netika izvirzīts jautājums par pagasta valdes un vietnieku pulka reorganizēšanu. Apspriežot milicijas vēlēšanu jautājumu, tika pieņemts lēmums miliciju pagaidām nevēlēt, uzdodot tās pieņēmumu izpildīšanu šajā sapulcē ievēlētiem desmitniekiem, kuriem jādarbojas kopīgi ar pagasta valdes amata vīriem.¹⁶⁹

Sie un daudzi citi materiāli liecina 1) par revolucionāro spēku centieniem salauzt veco valsts aparātu un demokratizēt sabiedriski politisko dzīvi, 2) par nespēju šos centienus realizēt darbaļaužu masu nepietiekamās organizētības un politiskās aktivitātes dēļ. Martā lauku buržuāzijai vēl lielākā daļā pagastu izdevās pašvaldību saglabāt gandrīz revolucionāro pārkārtojumu neskartu.

Organizēta un masveidīga pagastu pārvaldes reorganizēšana sākās ar aprīļa otro pusi. To noteica 1) strādnieku, kareivju un bezzemnieku deputātu padomju veidošanās, kuru lielākajā daļā liela ietekme bija Latvijas Sociāldemokrātijai; 2) propagandas un agitācijas darbs, ko veica LSD organizāciju biedri un Rīgas Strādnieku padomes uz laukiem nosūtītie pārstāvji sakarā ar Bezzemnieku kongresa sagatavošanu un bezzemnieku padomju vēlēšanām; 3) Bezzemnieku kongresa norise un lēmumi, kas morāli iedvesmoja un aktivizēja bezzemnieku masas; 4) plašā darbaļaužu masu revolucionārā kustība un tās rezultātā jau aprīļa sākumā gūtie panākumi guberņas un apriņķa sabiedriski politiskās dzīves revolucionāri demokrātiskā pārkārtošanā.

Līdz strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju ievēlēšanai apriņķos un pagastos ciņu par pagastu pašvaldību iekarošanu vadīja Rīgas Strādnieku deputātu padome kopā ar Iskolastrelu un Vidzemes Bezzemnieku padomi. 2. aprīlī LSD CK un Rīgas Strādnieku padome izsūtīja pagastu valdēm uzaicinājumu nekavējoties sasaukt pagastos bezzemnieku sapulces delegātu ievēlēšanai uz Vidzemes Bezzemnieku kongresu un vispārējās pagastu iedzīvotāju sapulces marta mēnesī nedemokrātiski ievēlētās milicijas un pārtikas komiteju pārvēlēšanai uz vispārēju proporcionālu vēlēšanu pamata.

Bezzemnieku un pagastu iedzīvotāju vispārējās sapulcēs spilgti izpaudās darba tautas naidas pret nedemokrātiskajām pagastu

¹⁶⁸ Dzintenes Vēstnesis, 1917, 8. apr.

¹⁶⁹ LPSR CVVA, 982. f., 1. apr., 108. l., 157. lp.

valdēm. Tā, Paltmales pagasta bezzemnieku sapulce 4. aprīlī nolēma: izteikt neuzticību pagasta valdei; pieprasīt, lai tā sasauc pagasta iedzīvotāju pilnsapulci komisijas ievēlēšanai, kura sagatavotu pagasta demokrātiskas pašvaldības ievēlēšanu; pieprasīt, lai pagasta valde nekavējoši sasauc pilnsapulci tautas milicijas un demokrātiskas pārtikas komitejas ievēlēšanai. Sapulces dalībnieki ievēlēja komisiju, kurai uzdeva rūpēties par pieņemto rezolūciju izpildi.¹⁷⁰

Līdzīgus lēmumus pieņēma Jaunpiebalgas, Puikules, Sausnējas, Vidrižu un daudzu citu pagastu bezzemnieku sapulcēs.¹⁷¹ Atsevišķās vietās bezzemnieki bez kavēšanās izdarīja demokrātisku pašvaldību ievēlēšanu, pieprasot vecajām valdēm nolikt pilnvaras (Idus, Ternejas u. c.).¹⁷²

Atbalstot darbaļaužu masu gribu, Rīgas Strādnieku padome aprīļa pirmajās dienās pieprasīja, lai Vidzemes guberņas Pagaidu valdības komisāra vietas izpildītājs nosūta apriņķu milicijas priekšniekiem un zemnieku lietu komisāriem rīkojumu par veco pagastu valžu pārvēlēšanu uz vispārēju, vienlīdzīgu, tiešu proporcionālu vēlēšanu pamata, bet, kamēr vēlēšanas nav izdarītas, nekavējoties papildināt pagastu valžu sastāvu ar 1 vai 2 bezzemnieku vai strādnieku pārstāvjiem. Pagastu valdēm bija norādīts «veicināt vietējo progresīvo un socialistisko elementu organizēšanos: neliegt telpas sapulcēm, palīdzēt tās sasaukt un uzturēt tajās kārtību»¹⁷³.

Liela nozīme bija arī tam, ka Rīgas Strādnieku padome kopā ar Iskolastrelu un Vidzemes Bezzemnieku kongresa prezidiju panāca, ka Vidzemes Pagaidu zemes padome 20. aprīlī izdeva norādījumu līdz 20. maijam visos Vidzemes pagastos izdarīt pagastu valžu pārvēlēšanu, šī pasākuma organizēšanā iesaistot Vidzemes Bezzemnieku kongresa delegātus.¹⁷⁴

Līdz maija beigām lielā daļā Vidzemes pagastu bija izdarīta pagastu valžu un vietnieku pulku reorganizācija. To vietā kā vietējās pašvaldības zemākā instance bija noteikta visu pagastā dzīvojošo pilsoņu (gan pagasta sabiedrības locekļu, gan ārpagastnieku) sapulce ar vispārēju vēlēšanu ceļā ievēlētu pagasta padomi un izpildkomiteju kā izpildorgāniem. Ar to bija sasniegta pašvaldības zemākā posma — pagasta pašvaldības — demokratizācija buržuāziski demokrātiskas revolūcijas ietvaros. Taču praksē jaunie pašvaldības orgāni lauku sabiedrības sociālo struktūru atspoguļoja tikai tajos pagastos, kur darbojās LSD organizāciju rajoni, partijas šūniņas vai labi organizatori, atsevišķi boļševiku partijas biedri.

¹⁷⁰ Ziņotājs, 1917, 10. apr.

¹⁷¹ Turpat, 1917, 10. apr., 15. apr.; Jaunais Vārds, 1917, 27. apr.

¹⁷² LPSR CVORA, 47. f., 1. apr., 71. l., 7. lp.; Ziņotājs, 1917, 1. maijā.

¹⁷³ LPSR CVVA, 1210. f., 1. apr., 295. l., 18. lp.; 2. apr., 41. l., 80., 81. lp.

¹⁷⁴ LPSR CVVA, 975. f., 1. apr., 405. l., 21. lp. Šis Vidzemes Pagaidu zemes padomes piekāvšanās solis bija liels revolucionāro spēku sasniegums. Pretstatā tam, piemēram, Igaunijas vicekomisārs K. Parts aprīlī izsūtīja cirkulāru, kurā, piedraudot ar kriminālsodu pēc cara laika likumiem, aizliedza pagastu valžu pārvēlēšanu un jau notikušās vēlēšanas pasludināja par spēkā neesošām. — История Эстонской ССР. Таллин, 1974, т. 3, с. 42.

Piemēram, Lubānas pagasta padomes vēlēšanas bija nozīmētas uz 7. maiju. 6. maijā LSD Lubānas rajona biedri sasauca pagasta bezzemnieku sapulci, kurā, vadoties no V. I. Ļeņina Aprīļa tēzēm, izskaidroja politisko stāvokli un uzdevumus gaidāmajās pašvaldības vēlēšanās. Sapulce apstiprināja pagasta Padomes kandidātu sarakstu: 21 bezzemnieku un 7 saimnieku pārstāvjus. Saimnieki vēlēšanām iesniedza savu kandidātu sarakstu ar vienādu saimnieku un bezzemnieku pārstāvju skaitu. Ar 327 balsīm pret 88 uzvarēja bezzemnieku izvirzītais kandidātu saraksts.

Pārliciecināšanu uzvaru 4. jūnijā bezzemnieki guva arī Bauņu pagastā, kur pagasta Izpildkomitejā tika ievēlēti 4 bezzemnieku pārstāvji (to skaitā par izpildkomitejas priekšsēdētāju boļševiks J. Janelis, par rakstvedi — boļševiks J. Zaķis) un 1 saimnieku pārstāvis; pagasta padomē — 15 bezzemnieku, 1 amatnieku un 5 saimnieku pārstāvji.¹⁷⁵

Samērā viegli pagasta pašvaldības iestādes izdevās reorganizēt Mārupes pagastā. Aprīļa sākumā te īslaicīgā atvaļinājumā no karadienesta ieradās aktīvais 1905. gada revolūcijas cīnītājs LSD biedrs A. Samsons. Viņš bija iniciators LSD Mārupes rajona biedru sanāksmei, kurā apsprieda un izvirzīja bezzemnieku kandidātus uz pagasta Izpildkomiteju un Padomi un izstrādāja taktiku vēlēšanu sapulcei. Vienojās pagasta Izpildkomitejas priekšsēdētāja amatam no bezzemnieku puses izvirzīt tikai vienu kandidātu, bet panākt, lai saimnieki izvirza vairākus kandidātus, līdz ar to radot viņu balsu sadalīšanos. Šī taktika sevi attaisnoja. Mārupes pagastā tika ievēlēta revolucionāri demokrātiska pašvaldība LSD biedra P. Grinberga kā Izpildkomitejas priekšsēdētāja vadībā.¹⁷⁶

Jeru pagasta padomē 9. aprīlī tika ievēlēti 16 locekļi, no kuriem 9 bija laukstrādnieki, 4 — rentnieki, 1 — saimnieks, 2 — amatnieki.¹⁷⁷ Vēlēšanu sagatavošanā aktīvi piedalījās LSD biedri E. Dietlavs, K. Pilaine u. c. Adulienas pagasta vispārējā iedzīvotāju sapulce 11. aprīlī pagasta Izpildkomitejā ievēlēja 1 saimnieku, 4 bezzemniekus, pagasta Padomē — 8 bezzemniekus un 6 saimniekus. Bezzemnieku masu organizēšanā vēlēšanām aktīvi darbojās LSD Adulienas rajona biedri J. Augulis un K. Stakalders.¹⁷⁸ Sēļu pagastā 25. aprīlī par Izpildkomitejas priekšsēdētāju tika ievēlēts LSD biedrs K. Rusmanis, par rakstvedi — LSD biedrs J. Ratnieks; par Izpildkomitejas locekļiem — 3 bezzemnieki, 2 saimnieki.¹⁷⁹ Ar bezzemnieku panākumiem vēlēšanas beidzās arī daudzos citos pagastos.

Tomēr lielā daļā pagastu pašvaldības iestādēs buržuāzijas ietekme saglabājās arī pēc pavasara pārvēlēšanām. Par vēlēšanu cīņām un rezultātiem Rīgas Strādnieku padomes propagandisti

¹⁷⁵ Sociāldemokrāts, 1917, 12. jūl.; Laukstrādnieku Cīņa, 1917, 4. aug.; Cīņa, 1917, 23. jūn.

¹⁷⁶ Samsons A. Malienas kalpa dēls, 96., 97. lpp.

¹⁷⁷ LPSR CVVA, 944. f., 2. apr., 6. l., 24. lp.

¹⁷⁸ Turpat, 802. f., 2. apr., 40. l., 8. lp.

¹⁷⁹ LPSR CVORA, 47. f., 1. apr., 92. l., 35. lp.

Bezzemnieku sekcijas 12. maija sēdē ziņoja, ka saimnieki pašvaldību vēlēšanās netaupa ne spēkus, ne līdzekļus, lai aizstāvētu savas šķiras intereses, — terorizē vēlēšanu sapulces, demonstratīvi atstāj tās, kur jaunās iestādes izveidotas ar saimniekiem nevēlamu sastāvu, vecās pagastu valdes pretojas tām nodot lietvedību, kavē viņu darbu, ķeras pie bezzemnieku aģitēšanas un pierunāšanas, un atsevišķos gadījumos bezzemnieki sāk nosliekties uz saimnieku atbalstīšanas pusi. Propagandisti norādīja, ka nepieciešams 1) organizēt visos pagastos bezzemnieku padomes un nostiprināt jau esošās kā lauku darbaļaužu šķiras organizācijas; 2) bezzemnieku pārstāvju kandidātus uz pašvaldības iestādēm izvirzīt tieši bezzemnieku padomēm, kurām arī pēc ievēlēšanas jākontrolē viņu darbība un jāatsauc tie pārstāvji, kuri nostājas pret bezzemnieku padomes lēmumiem; 3) lai saskaņotu bezzemnieku padomju darbu un panāktu vienotu rīcību, Bezzemnieku sekcijai jāizsūta tām konkrēti norādījumi par piedalīšanos pašvaldības iestāžu vēlēšanās un darbā un jāuzsver, ka pagastu bezzemnieku padomes ir tieši padotas un tām jāpakļaujas apriņķu un guberņas padomju lēmumiem.¹⁸⁰

Nākošajā dienā pēc jautājuma apspriešanas Bezzemnieku sekcijas sēdē LSD centrālgāns «Cīņa» iespieda aicinājumu boļševiku partijas biedriem un visiem revolucionāro iestāžu darbiniekiem aktivizēt uz vietām praktisko organizatorisko darbu: «Cirkulāri, cik labi tie arī nebūtu, var noderēt vienīgi kā vadošās līnijas un aizrādījumi, bet tas nav galvenais darbs. Tādēļ vienīgā izeja — ne tikai kancelejās, bet ārā uz laukiem, kur, balstoties uz bezzemniekiem — kalpiem, ir jāizved un jāiekārto jaunās dzīves pamati.»¹⁸¹

Sajās pašās dienās Rīgas Strādnieku deputātu padomes Bezzemnieku sekcijas Prezidijs visām pagastu bezzemnieku padomēm izsūtīja konkrētus norādījumus par darbību pašvaldības iestādēs.¹⁸² Tajos bija teikts: «Bezzemnieku priekšstāvji pagasta pašvaldības iestādē tieši padoti pagasta bezzemnieku padomei; tiem jāizpilda padomes griba; tie nedrīkst pretim strādāt padomes lēmumiem.»¹⁸³ Par bezzemnieku padomju tiešo uzdevumu bija uzsvērts pienākums pārraudzīt savus pārstāvjus vietējās pašvaldības iestādēs, dodot viņiem norādījumus, kā rīkoties katrā atsevišķā gadījumā.

Cīņā par pagastu pašvaldību demokratizēšanu tūlīt aktīvi iesaistījās apriņķu strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes un kļuva par šī pasākuma galvenajām organizatorēm un daudzos gadījumos praktiskajām vadītājām.

Tā, Valmieras apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes pirmajā plenārsēdē, apspriežot bezzemnieku padomju darbības galvenos virzienus, par vienu no pirmajiem uzdevumiem norādīja pagastu valžu pārvēlēšanu vadīšanu un to darbības kon-

¹⁸⁰ Cīņa, 1917, 31. maijā.

¹⁸¹ Turpat, 1917, 14. maijā.

¹⁸² LPSR CVVA, 982. f., 1. apr., 89. l., 154. lp.; Cīņa, 1917, 24. maijā.

¹⁸³ Turpat.

troli.¹⁸⁴ Sis uzdevums akcentēts arī Valmieras Padomes otrajā plenārsēdē 1. un 2. jūlijā, kur bezzemnieku padomēm bija uzdots aktīvi piedalīties pašvaldības iestāžu vēlēšanās, uzstādot šķirti no saimniekiem savus kandidātus, realizēt visās šajās iestādēs noteiktu proletārisku cīņas līniju, gan atsedzot lauku buržuāzijas tiešās šķiru intereses, gan tās divkosību, gan pieskaņojot dažādas pagastu pašvaldības iestāžu darbības nozares laukstrādnieku prasībām.¹⁸⁵ Līdzīgus lēmumus pieņēma arī citu apriņķu strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes.

Pateicoties revolucionāro organizāciju veiktajam organizatoriskajam un masu politiskās izglītošanas darbam, pašvaldības iestāžu reorganizēšanas darbs turpinājās un gāja dziļumā visu 1917. gadu, sasniedzot kulmināciju jūlijā un augustā.

Pa lielākai daļai revolucionāri demokrātisku pašvaldības iestāžu ievēlēšana nebija vienreizējs akts, bet vesels konfliktu un pārvēlēšanu pasākumu komplekss, kur neatlaidīgā šķiru cīņā buržuāzijai tika atkarota vietējā vara. Daudzos pagastos pašvaldības iestādes 1917. gadā tika pārvēlētas divas reizes, veselā rindā pagastu vēlēšanas notikušas 3 reizes, bet atsevišķos pagastos — 4 un pat vairāk reizi.¹⁸⁶

To, cik cīņa dažkārt bija neatlaidīga, varam izsekot pēc Rauzas pagasta materiāliem.¹⁸⁷ Pavasara vēlēšanās te izveidojās pašvaldības iestāde, kurā vairākums piederēja buržuāzijai. Pagasta Izpildkomiteja izturējās naidīgi pret visiem darbaļaužu interesēs organizētajiem pasākumiem un traucēja darbu pagasta Bezzemnieku padomei, kura griezās pēc palīdzības Smiltenes Strādnieku un kareivju padomē. 27. jūnijā Smiltenes Padomes Izpildkomitejas sēdē tika nolemts lūgt uz Rauzas pagastu 29. jūnijā izbraukt Valkas apriņķa komisāru un viņa atbalstīšanai komandēt no Izpildkomitejas divus pārstāvjus. Pārlicinājušies par pagasta Izpildkomitejas un padomes kontrrevolucionāro darbību, viņi nozīmēja uz 9. jūliju šo iestāžu pārvēlēšanu. Vēlēšanu dienā bezzemnieku atbalstīšanai Smiltenes Padome nosūtīja uz pagastu 4 savus pārstāvjus. Šo pasākumu rezultātā bija panākta demokrātiskas pagasta pašvaldības izveidošana. Taču augusta pirmajās dienās tās darbs tika pārtraukts. Bijušais pagasta vecākais ar varu ielauzās pagasta namā, arestēja rakstvedi, sagrāba pagasta lietvedību, pie pagasta nama nolika apbruņotu vīru apsardzi. Pagasta Izpildkomitejas priekšsēdētājs 3. augustā vēlreiz lūdza palīdzību Smiltenes Padomes Izpildkomitejai,

¹⁸⁴ Proletariāta Cīņa, 1917, 8. jūn.

¹⁸⁵ LPSR CVORA, 47. f., 1. apr., 103. l., 26., 27. lp.

¹⁸⁶ Piemēram, Kārdzabas pagastā pašvaldības iestāžu vēlēšanas notikušas 25. aprīlī, 6. augustā, Kolberģa pagastā — 19. aprīlī, 27. novembrī, Rozbeķu — 30. aprīlī, 23. jūlijā, Sēļu — 25. aprīlī, 24. septembrī, Kārļu — 30. aprīlī, 7. maijā, 30. jūlijā, Kokmuižas — aprīļa beigās, 11. jūnijā, 16. jūlijā, Vecpiebalgas — 14. maijā, 22. maijā, 2. jūlijā utt. — Sk. LPSR CVVA, 1179. f., 1. apr., 437. l., 1.—3., 8.—9. lp.; 1842. f., 4. apr., 276. l., 20., 21., 33. lp.; 5434. f., 1. apr., 505. l., 23., 24., 26. lp.; LPSR CVORA, 47. f., 1. apr., 92. l., 45.—47. lp.

¹⁸⁷ LPSR CVORA, 629. f., 1. apr., 9. l., 4., 12. lp.

kura nekavējoties nosūtīja uz pagastu 3 savus pārstāvjus 7 bruņotu strēlnieku pavadībā, kuri palīdzēja demokrātiskajai pagasta pašvaldībai atjaunot darbu.

14. maijā Vecpiebalgas pagastā pašvaldības iestāžu vēlēšanās bezzemnieki pieprasīja šādu pārstāvniecību: pagasta Izpildkomitejā — pagasta vecākais un viens viņa vietnieks — saimnieku pārstāvji, pārējie trīs vietnieki — bezzemnieki; pagasta padomē — 10 saimnieku pārstāvji, 14 — bezzemnieku. Saimnieki, redzēdami sapulcē savu skaitlisko pārsvaru, pieprasīja vēlēt pašvaldības locekļus ar balsu vairākumu un noraidīja ārpagastnieku tiesības piedalīties vēlēšanās. Kad bezzemnieku centieni panākt vienošanos neguva sekmes, Bezzemnieku padomes Izpildkomiteja viņu vārdā paziņoja, ka bezzemnieki vēlēšanās nepiedalīsies. Saimnieki pagasta Izpildkomitejā un padomē vairākumā ievēlēja savus pārstāvjus. Par 14. maija vēlēšanām bezzemnieki iesniedza sūdzību Cēsu apriņķa komisāram, lūdza saimnieku ievēlētās iestādes neapstiprināt un dot rīkojumu izdarīt jaunas vēlēšanas. 9. jūlijā uz Cēsu apriņķa komisāra rīkojuma pamata Vecpiebalgas pagastā notika jaunas pašvaldības iestāžu vēlēšanas, kurās bezzemnieki uzvarēja. Lai vēlēšanas atzītu par nelikumīgām, saimnieku ievēlētā pagasta Izpildkomiteja kopā ar Zemnieku savienības nodaļu iesniedza par tām sūdzības un denunciēja vēlēšanu organizatorus. 15. augustā Cēsu apriņķa komisārs 14. maijā ievēlētajai pagasta Izpildkomitejai piesūtīja rakstu, ka jaunā pagasta Izpildkomiteja un padome ir apstiprinātas un lai nekavējoties nodod tai lietvedību. Saimnieki šo prasību ignorēja, un buržuāziskā sastāva pagasta pašvaldības iestādes atkāpšanās tika panākta tikai 18. septembrī neatlaidīgā cīņā.¹⁸⁸

Asa cīņa izvērās Kārļu pagastā.¹⁸⁹ Pagasta padomes un šķīrējtiesas vēlēšanu sapulcē 30. aprīlī saimnieki pieprasīja, lai vēlēšanās nepiedalās Kurzemes bēgļi un pilsoņi, kuri pagastā nodzīvojuši mazāk par 6 mēnešiem. Šī prasība, kuru saimnieki izvirzīja arī citos pagastos, nozīmēja atņemt vēlēšanu tiesības daļai no laukstrādniekiem, kalpiem, graudniekiem, sikrentniekiem, kas bija lauku iedzīvotāju mobilākais slānis, kā arī pēc Februāra revolūcijas amnestētajiem revolucionāriem. Bezzemnieki aizstāvēja vispārējas vienlīdzīgas vēlēšanu tiesības. Saimnieki sāka sapulci terorizēt: neļāva bezzemniekiem runāt, ignorēja viņu priekšlikumus, kļiedza, sāta ar kājām pa grīdu un piespieda bezzemniekus atstāt pagasta namu. Viņi sapulcējās mežmalā, kur pārrunāja turpmākās rīcības jautājumus un savu interešu aizstāvēšanai ievēlēja Bezzemnieku padomi no 7 locekļiem. Nerēķinoties ar bezzemnieku aiziešanu, saimnieki ievēlēja pašvaldības iestāžu darbiniekus no savu aprindu pārstāvjiem. Bezzemnieku padome iesniedza protestu Cēsu apriņķa komisāram un lūdza neapstiprināt pagasta padomes sastāvu un nozīmēt

¹⁸⁸ Cīņa, 1917, 28. maijā; Laukstrādnieku Cīņa, 1917, 11. aug.; Latvju Strēlnieks, 1917, 7. sept., 27. sept.

¹⁸⁹ Cīņa, 1917, 13. maijā; LPSR CVVA, 7233. f., 1. apr., 13. l., 63., 66. lp.

jaunas vēlēšanas. Komisārs, atbalstot šo iesniegumu, uzdeva pagasta Izpildkomitejai noorganizēt pagasta pašvaldības pārvēlēšanu. Taču buržuāzija šim rīkojumam pakļāvās formāli: sapulci izziņoja pēdējā brīdī, uzaicinot uz to galvenokārt tikai savus pārstāvjus. Rezultātā bezzemnieki uz sapulci ieradās mazā skaitā un viņiem nebija izredžu salauzt saimnieku organizēto pretestību. Protestējot pret sapulces sasaukšanas veidu, bezzemnieki vēlreiz atstāja sapulci. 30. jūlijā pagastā notika agrārkomitejas vēlēšanas. Bezzemnieku padome sapulces dienaskārtībā ietvēra visu pagastu pašvaldības iestāžu pārvēlēšanu, kas arī tika izdarīta. Demokrātiskā pagasta pašvaldības iestāde uzsāka darbu 3. augustā. Tomēr 5. augustā buržuāzijai atkal izdevās sagrābt vietējo varu un paturēt to līdz 1917. g. rudenim.

Latvijas boļševiku vadīto strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju aktīvās darbības rezultātā daudzos pagastos izveidojās jauna tipa pašvaldības iestādes, kuru sastāvs bija gandrīz identisks bezzemnieku padomēm, un tās pārstāvēja darba zemniecības intereses. Jaunvāles pagastā no pagasta iestāžu 40 darbiniekiem 30 bija bezzemnieku pārstāvji (Bezzemnieku padomē 10 bezzemnieku deputāti, pagasta Izpildkomitejā bezzemnieku un saimnieku pārstāvju attiecība bija 3:2, pagasta Padomē — 9:6, pārtikas komitejā — 4:1, agrārkomitejā 4:1).¹⁹⁰ Līdzīgs stāvoklis bija Pernigeles pagastā, kur no pagasta iestāžu 40 darbiniekiem 35 bija bezzemnieku pārstāvji (Bezzemnieku padomē 13 bezzemnieku deputāti, pārējās iestādēs bezzemnieku un saimnieku attiecība bija: pagasta Izpildkomitejā — 2:1, padomē — 12:2, pārtikas komitejā — 4:1, agrārkomitejā — 4:1).¹⁹¹ Sēļu pagasta iestāžu 53 darbinieku skaitā bezzemnieku pārstāvji bija 48 (Bezzemnieku padomē — 23 deputāti, pagasta Izpildkomitejā bezzemnieku un saimnieku pārstāvju attiecība bija 4:0, pagasta padomē — 13:2, pārtikas komitejā — 4:2, agrārkomitejā — 4:1. Pie kam 3 pagasta izpildkomitejas locekļi, 8 pagasta padomes, 3 pārtikas komitejas un 4 agrārkomitejas locekļi vienlaicīgi bija arī Sēļu pagasta Bezzemnieku padomes deputāti).¹⁹² Bezzemnieku pārstāvji noteicošā vairumā pagasta pašvaldības iestādēs bija Līvu, Rūjienas, Stienes—Duntes, Pociema, Katvaru, Liezeres un daudzos citos pagastos.¹⁹³

Tā kā bezzemnieku masām trūka sabiedriski politiskā darba pieredzes, viņi bieži vien visās pagasta iestādēs ievēlēja un izvirzīja par pārstāvjiem aprīnķa un guberņas iestādēs vienus un tos pašus cilvēkus. Piemēram, Kokmuižas pagastā 1905. g. revolūcijas cīnītājs mūrnieks J. Vilciņš bija pagasta Bezzemnieku padomes, pagasta Izpildkomitejas un agrārkomitejas priekšsēdētājs, pagasta pārtikas komitejas loceklis, Valmieras aprīnķa Strādnieku, kareivju

¹⁹⁰ LPSR CVORA, 1. f., 3. apr., 17. l., 9. lp.

¹⁹¹ Turpat, 4. lp.

¹⁹² Turpat, 47. f., 1. apr., 91. l., 1. lp.; 92. l., 33., 34., 43., 44., 45.—47. lp.

¹⁹³ Turpat, 1. f., 3. apr., 17. l., 1., 3., 5., 6., 8., 11., 12. lp.

un bezzemnieku padomes deputāts, Valmieras apriņķa Zemes padomes loceklis. R. Krastiņš no Rozbeķu pagasta — pagasta Bezzemnieku padomes un pārtikas komitejas priekšsēdētājs, pagasta Izpildkomitejas rakstvedis, pagasta milicis, Valmieras apriņķa Pagaidu zemes padomes loceklis, Valmieras apriņķa Zemes padomes loceklis, Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes deputāts.

K. Rusmanis — Sēļu pagastā: pagasta pārtikas komitejas loceklis, pagasta milicijas komitejas priekšnieks, pagasta izpildkomitejas priekšsēdētājs, pagasta bezzemnieku padomes priekšsēdētāja vietnieks, pagasta finansu komisijas loceklis, pagasta vēlēšanu pagaidu komisijas loceklis.

Līdzīgu slodzi Sēļu pagastā bija uzņēmušies arī Ā. Ikals, T. Liepiņš, J. Ratnieks; J. Janelis un J. Zaķis — Bauņu, P. Birzgalis — Mazsalacas, E. Ratnieks — Braslavas, R. Aure — Rūjienas, P. Brandts — Jaunpiebalgas, J. Gailis — Liepas, T. Namnieks — Kārļu, J. Zirnis un J. Mintiks — Valmieras, P. Bērziņš — Vecsalacas, D. Kalniņš — Mūrmuižas, E. Zaķis — Idus, A. Kažoks, L. Krēslīņa, J. Biezais — Lubānas pagastā un daudzi citi 1917. g. revolūcijas cīnītāji.

Tādējādi Vidzemē visā pārejas periodā uz sociālistisko revolūciju LSD vadībā strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes pa augšupejošu līkni virzīja cīņu par sabiedriski politiskās dzīves demokratizāciju, par padomju vienvaldību. Tas bija V. I. Ļeņina izvirzītais uzdevums strādnieku centru padomēm. KSDS(b)P VII (Aprīļa) konferencē, analizēdams revolūcijas attīstības gaitu Krievijā, V. I. Ļeņins konstatēja, ka «pēc revolucionārās enerģijas vislielākās attīstības galvaspilsētā, kur tauta un it sevišķi strādnieki nesuši vislielākos upurus, lai gāztu carismu, . . . Padomju vara (un proletariāta vara) izrādījās vājas, revolūcijas tālākās attīstības uzdevums izrādījās sevišķi grūts, pāreja uz jaunu revolūcijas posmu sevišķi smaga, buržuāzijas pretestība visstiprākā»¹⁹⁴. V. I. Ļeņins norādīja, ka daudzos vietējos centros, it sevišķi strādnieku centros padomju nozīme ir izrādījusies sevišķi liela. Radusies vienvaldība: «. . . likvidēti visi vecie varas orgāni: tiek veicināta zemnieku revolucionārā iniciatīva gan jautājumā par varu (visu veco varas orgānu likvidēšana un jaunu nodibināšana), gan jautājumā par zemi.»¹⁹⁵ No šiem apstākļiem V. I. Ļeņins izdarīja secinājumu: «— vietējo strādņ., zald. un zemn. deputātu Padomju nostiprināšana. Kustība uz priekšu šai ziņā iespējama vispirms no provinces.»¹⁹⁶

Mūsu rīcībā esošie dati nedod iespēju precīzi noteikt, kādā daļā Vidzemes pagastu bija izcīnīta politiskās varas padomju vienvaldība jau pirms Oktobra sociālistiskās revolūcijas. Aptuvenu priekšstatu

¹⁹⁴ Ļeņins V. I. KSDS(b)P Viskrievijas septītā (Aprīļa) konference 1917. g. no 24. līdz 29. aprīlim (no 7. līdz 12. maijam). — Raksti, 24. sēj., 220. lpp.

¹⁹⁵ Turpat.

¹⁹⁶ Turpat, 219. lpp.

Valmieras apriņķa pagastu grupējums
pēc pagastu padomju izpildkomiteju priekšsēdētāju partejiskās piederības
vai politiskās orientācijas¹⁹⁷

Pagasti, kuros izpildkomiteju priekšsēdētāji bija			
LSD biedri	Zemnieku savienības locekļi	bezpartejiskie	eseri
Bauņu	Ainažu	Burtnieku	Ungurpils
Idus	Ārakstes	Dauguļu	Valtenbergas
Kokmuižas	Jaunburtnieku	Ipiķu	
Mujānu	Jeru	Ķieģeļu	
Mūrmuižas	Kauguru	Lielstraupes	
Naukšēnu	Ķirbižu	Limbažu	
Puikules	Lādes	Ozolu	
Stalbes	Lodes	Rozēnu	
Stienes—Duntes	Mazstraupes	Rūjienas	
Ternejas	Nabes	Sēļu	
Valmieras	Pāles	Skulberģu	
Vecates	Pociema	Susikas	
Vecsalacas	Raiskuma	Unguru	
	Rencēnu	Vaidavas	
	Rozbeķu	Vainižu	
	Umurgas—	Vilķenes	
	Sāruma		
	Vilzēnu		
27,1%	35,4%	33,3%	4,2%

par to dod ziņas par Valmieras apriņķa pagastu izpildkomiteju priekšsēdētāju partijas piederību vai politisko orientāciju (sk. 10. tabulu).

Tabula liecina, ka Valmieras apriņķī 13 pagastos jeb 27% izpildkomiteju priekšsēdētāji bija LSD biedri; 16 jeb 33% — bezpartejiskie; 17 jeb 35% — Zemnieku savienības pārstāvji; 2 jeb 4% — eseri. Kā liecina norādes anketās par bezpartejisko priekšsēdētāju politisko orientāciju, vairums no viņiem atbalstīja LSD politisko līniju (Sēļu, Lielstraupes, Unguru u. c. pagastos), kas ļauj secināt, ka LSD vadībā Valmieras apriņķī darbojās un atbalstīja tās politisko līniju vairāk nekā puse pagastu izpildkomiteju. Pēc pašvaldības iestāžu vidējā posma demokratizācijas analogijas un daudziem citiem materiāliem var spriest, ka Valkas apriņķī risinājās līdzīgi procesi ar apmēram līdzīgiem rezultātiem. Nedaudz šajā ziņā atpalika Cēsu apriņķis.

Revolucionāri demokrātiskās pašvaldības iestādes un vietējie komisariāti spēja zināmā mērā bremsēt Pagaidu valdības kontrrevolucionāro pasākumu īstenošanu uz vietām un līdz ar to nodrošināt labākus darbības apstākļus revolūcijas spēkiem. To apliecina daudzi mūsu rīcībā esošie dokumenti. Ieskatam minēsim tikai dažus raksturīgus faktus.

¹⁹⁷ LPSR CVORA, 1. f., 3. apr., 29. l., 1.—26. lp.

Kad 1917. g. jūnijā visu Vidzemi aptvēra plaša laukstrādnieku kustība, Pagaidu valdības iestādes saņēma daudzas muižnieku un lauku buržuāzijas sūdzības par guberņas un apriņķu komisāru pasivitāti tās novēršanā vai arī tās atbalstīšanu. Pagaidu valdības milicijas galvenā pārvalde 11. un 17. jūlijā pieprasīja A. Priedkalnam paskaidrojumu un uzdeva visiem iespējamajiem līdzekļiem aizstāvēt un apsargāt muižnieku īpašumus. A. Priedkalna atbilde Pagaidu valdības galvenajai milicijas pārvaldei labi raksturo Vidzemes guberņas komisāra attieksmi pret lauku darbaļaužu revolucionāro cīņu: «Augsni agrārājam kustībai Vidzemē radījuši baronu kungi paši ar savu attieksmi pret plašo viņu muižās nodarbināto laukstrādnieku masu. Zema darba alga, pārmērīgs darbs, atbaidoši muižu strādnieku dzīvokļu apstākļi, lūk, tagadējās agrārās kustības īstais cēlonis Vidzemes lielākajās muižās. Atbalstīt baronu prasību par soda ekspedīciju nosūtīšanu, ar kurām viņi vienmēr atbildējuši uz līdzīgām kustībām, es nevaru.»¹⁹⁸

9. jūlijā Latviešu zemnieku savienības Valmieras apriņķa 15 pagastu nodaļu darbinieki, kopskaitā 65 cilvēki, iesniedza Vidzemes guberņas komisāram A. Priedkalnam sūdzību par apriņķa komisariāta darbiniekiem. Tajā bija teikts, ka vietējā administratīvā vara, bet it īpaši komisārs V. Jansons un viņa palīgi ne tikai neko nedara, bet pat atbalsta agrāro kustību apriņķa pagastos un «neatziest nekādus valdības iestāžu rīkojumus».¹⁹⁹ Iesniegumā bija izvirzīta prasība nekavējoties nomainīt Valmieras apriņķa komisariātu ar darbiniekiem, kuri noregulētu agrārās attiecības saskaņā ar spēkā esošajiem priekšrakstiem. Respektējot 13. un 14. maijā notikušās Valmieras apriņķa pagastu iedzīvotāju delegātu, sabiedrisko organizāciju un politisko partiju pārstāvju sapulces gribu par V. Jansona ievēlšanu par apriņķa komisāru, A. Priedkalns minēto iesniegumu atstāja bez ievēribas.²⁰⁰

Liels stimulš revolucionāro spēku aktivitātei bija Vidzemes apriņķu komisāru, milicijas priekšnieku un viņu palīgu 23. un 24. maija sapulces lēmums par muižu aplikšanu ar pagasta nodokļiem un ceļu klausību.²⁰¹

Atbalstot strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju cīņu par pagastu valžu aizstāšanu ar demokrātisku vēlēšanu ceļā izveidotām pagastu padomēm un to izpildkomitejām, apriņķu komisariātu darbinieki izstrādāja un nosūtīja uz pagastiem instrukcijas par demokrātisku pašvaldības iestāžu vēlēšanu organizēšanu, bet buržuāzijas kontrrevolucionāro izlēcienu novēršanai deleģēja uz vēlēšanu sapulcēm savus pārstāvjus. Demokratizēto pašvaldības iestāžu atbalstīšanā liela nozīme bija buržuāzijas iesniegto sūdzību noraidīšanai no guberņas un apriņķu komisāru puses.

¹⁹⁸ Октябрьская революция в Латвии, с. 115.

¹⁹⁹ LPSR CVVA, 7233. f., 1. apr., 89. l., 13. lp.

²⁰⁰ Valmieras Apriņķa Ziņotājs, 1917, 6. nov.

²⁰¹ Jaunākās Ziņas, 1917, 26. maijā; LPSR CVVA, 7233. f., 1. apr., 15. l., 11., 26., 29., 33., 34., 36., 38., 40.—46. lp.

Sie un daudzi citi fakti liecina, ka administratīvo un pašvaldības iestāžu boļševizācija sekmēja sociālistiskās revolūcijas sagatavošanu un norisi Vidzemē. Sabiedriski politiskās dzīves demokrātizācijā gūtie sasniegumi novērsa pret revolucionāro kustību vērsto centru izveidošanu un nodrošināja strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomēm pašvaldības iestāžu atbalstu. Zemes padomes, vietējie gubernas un aprinču komisāri politiskās un ekonomiskās dzīves nozarēs izdeva virkni rīkojumu, kuri piešķīra strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju revolucionārajiem pasākumiem juridisku pamatojumu, kas palielināja darbaļaužu masu revolucionāro aktivitāti, mazināja buržuāzijas pretestību, daudzos gadījumos aizsargāja revolucionāros pasākumus pret kontrrevolucionāro iestāžu iejaukšanos.

CIŅA PAR AGRĀRO ATTIECĪBU REVOLUCIONĀRI DEMOKRĀTISKU PĀRKĀRTOŠANU

Pasākumi laukstrādnieku revolucionārās ciņas organizēšanā

Vienlaikus ar izvērsto politisko darbību strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes realizēja plašu ekonomisko pasākumu sistēmu. Šos pasākumus paredzēja boļševiku partijas izstrādātais stratēģiskais plāns pārejai no buržuāziski demokrātiskās revolūcijas uz sociālistisko. Visneatliekamākais jautājums bija agrāro attiecību revolucionāri demokrātiska noregulēšana. Februāra revolūcija to izvirzīja kā praktisku uzdevumu, no kura pareizas atrisināšanas lielā mērā bija atkarīga revolūcijas tālākā attīstība.

Latvijas Sociāldemokrātijas agrārā programma, kuru, vadoties no V. I. Leņina Aprīļa tēzēm, noformulēja LSD XIII konference un papildināja LSD V kongress, par boļševiku partijas agrārās politikas pamatuzdevumu izvirzīja muižniecības kā privileģētas kārtas politiskās un saimnieciskās varas likvidēšanu, lielo zemes īpašumu konfiskāciju un nacionalizāciju, to pārvēršanu par sabiedrības īpašumu un nodošanu sabiedrības saimnieciskā rīcībā.²⁰² Uzsverot, ka partijas galvenais atbalsta punkts laukos ir lauku proletariāts un pusproletariāts (trūcīgā zemniecība), LSD XIII konferences rezolūcijā par agrāro jautājumu šo iedzīvotāju slāņu interešu aizsargāšanai bija izvirzīta virkne prasību: 8 stundu darbadiena bez virsstundām, nakts un svētdienas darba aizliegums, proletariāta vēlētā inspekcija darba apstākļu pārraudzībai, pilnīga sociālā apdrošināšana (slimības, nelaimes gadījumos, vecumā u. tml.), brīva sabiedriskā un ģimenes dzīve u. c.

Sīkzemniecības interesēs LSD XIII konference izteicās par sīkā zemes īpašuma saglabāšanu, ļaujot «sīkajiem īpašniekiem pašiem ar laiku, pēc pārlicības, labprātīgi pāriet uz jauno agrārkārtību»²⁰³.

²⁰² LKP Oktobra revolūcijā 1917, 60. lpp.

²⁰³ Turpat.

LSD V kongress, kas agrārā jautājumā pamatos pieņēma LSD XIII konferences rezolūciju, izvirzīja prasību par visas zemes nacionalizāciju, bet sīkzemnieku interesēs paredzēja sīksaimniecību atstāšanu līdzšinējo saimnieku lietošanā, jo «tagadējos apstākļos nav revolucionārai demokrātijai vēl pietiekoši daudz spēka, lai izvestu visu saimniecību pārkārtošanu un apvienošanu racionālās lielsaimniecībās, un tādēļ, ka paši sīksaimnieki vēl neizprot šādas pārkārtošanas lietderību»²⁰⁴. Sīko zemes lietotāju interesēs LSD V kongress agrārā rezolūcijā ietvēra papildinājumu par pusgraudnieku un rentnieku cīņas atbalstīšanu pret novecojušiem saimniekošanas un ekspluatācijas veidiem (pusgraudniecību un zemes iznomāšanu).²⁰⁵

Latvijas Sociāldemokrātijas agrārā programma noteica boļševiku vadīto strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju praktiskās darbības virzienus cīņā par agrāro attiecību revolucionāri demokrātisku pārveidošanu. Pirmkārt un galvenokārt tā bija cīņa par laukstrādnieku masām, otrkārt — par trūcīgo zemniecību, neitralizējot vai daļēji piesaistot vidējās zemniecības slāņus.

Laukstrādnieki uzsāka cīņu jau martā — aprīlī darba līguma noslēgšanas laikā, izvirzot prasības par darba algas palielināšanu, dzīves apstākļu uzlabošanu un darbadienas saīsināšanu.²⁰⁶ Viņu aktivitāti sevišķi pastiprināja LSD CK un Rīgas Strādnieku deputātu padomes paziņojums par Vidzemes Bezzemnieku kongresa saaukšanu. Bezzemnieku kongresa delegātu vēlēšanu sapulcēs daudzās pagastos, piemēram, Kolberģa, Lāsberģa, Krimuldas, Vestienas, Ziemera u. c., tika apspriests jautājums par laukstrādnieku materiālā stāvokļa uzlabošanu un izvirzīta prasība pēc 8 stundu darbadienas.²⁰⁷ Jau aprīļa beigās — maija sākumā laukstrādnieki daudzās pagastos no prasību izvirzīšanas pārgāja uz aktīvām cīņas formām, no kurām politiski svarīgākā bija no pilsētu proletariāta pārņemtā un 1905. g. revolūcijā pārbaudītā cīņas forma — laukstrādnieku streiks, jo, kā norādīja V. I. Ļeņins, «... tikai arvien pieaugošo masu streiku cīņa (kurā, pastāvot zināmiem apstākļiem, var un vajag iesaistīt uz laukiem arī sīkzemniekus) spēj sagraut lauku miegainību, atmodināt šķiras apziņu un apziņu, ka nepieciešama lauku ekspluatēto masu šķiras organizācija, parādīt tiem uzskatāmi un praksē, kāda nozīme ir viņu savienībai ar pilsētas strādniekiem»²⁰⁸.

Pirmie streiku kustībā iekļāvās muižu laukstrādnieki, jo, pirmkārt, viņi vairāk koncentrēti vienkopus, kas atvieglo organizēšanos; otrkārt, muižu laukstrādnieku tūlītēju iekļaušanos revolucionārā cīņā neapšaubāmi ietekmēja gadsimtu gaitā krājies nacionālais

²⁰⁴ LKP Oktobra revolūcijā 1917, 189. lpp.

²⁰⁵ Turpat, 190. lpp.

²⁰⁶ Ziņotājs, 1917, 19., 20. apr.

²⁰⁷ LPSR CVVA, 7233. f., 1. apr., 11. l., 1. lp.

²⁰⁸ Ļeņins V. I. Tēzu pirmuzmetums par agrāro jautājumu (Komunistiskās Internacionāles otrajam kongresam). — Raksti, 31. sēj., 135. lpp.

naids pret vācu baronu jūgu; zināma nozīme bija arī tam, ka kara gados lielākā daļa muižnieku kā Vācijas pavalstnieki bija brīvprātīgi vai piespiedu kārtā Vidzemi atstājuši, kas samazināja kontroles iespējas.

Taču jau maija otrajā pusē streiku kustībā iesaistījās jauni lauku proletariāta slāņi — saimnieku mājās ekspluatētie kalpi. Jūnijā laukstrādnieku kustība jau bija tik plaša, ka LSD Malienas organizācijas konferencē 23. jūnijā jau izvirzījās jautājums par laukstrādnieku vispārējā streika organizēšanu.²⁰⁹ Agrārās kustības vērienu spilgti raksturo arī Valmieras apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes Izpildkomitejas ziņojums 1. jūlija plenārsēdē par savu darbu jūnija mēnesi: «Katru dienu pieprasa no laukiem cilvēkus, tā ka nav visas prasības iespējas apmierināt. Uz dažām vietām ir sūtīti cilvēki vairākas reizes. Kādas 6 muižas ir pārgājušas sabiedrības rokās, vairāk kā 10 [muižās] konflikti ir izšķirti miera ceļā, panākot vienošanos, un kādās 10 muižās vēl nav galīgi viss noskaidrots. Nenāk [pieprasījumi] vairs tikai no muižām, bet arī no atsevišķām lauku mājām.. Bija jāsūta cilvēki arī uz Valkas un Cēsu apriņķiem.»²¹⁰

Jūnijā starp pagastos notikušajiem konfliktiem pirmo vietu ieņēma agrārie konflikti, bet starp tiem visizplatītākie bija laukstrādnieku streiki muižās.²¹¹ Jūlijā pārsvarā notika politiska rakstura sadursmes administratīvajos, pašvaldības u. c. jautājumos, bet agrārkonfliktu vidū no jūlija mēneša pirmajā vietā izvirzījās otrais sociālais karš, kura konkrēta izpausmes forma bija masveidīga graudnieku cīņa par pāriešanu uz naudas nomu.

Laukstrādnieku kustības priekšgalā visā apskatāmajā periodā gāja Valmieras apriņķis, aiz tā — Valkas, tad Cēsu un Rīgas apriņķi. Aprīļa otrajā pusē, maijā, jūnijā laukstrādnieku streiki bija notikuši Valmieras apriņķa Annasmuižā, Burtnieku, Bauņu, Blomes, Vecbrenģuļu, Dīķeru, Dūjas, Dūķeru, Jaunāmuižā (Rencēnu pag.), Jaunburtnieku, Jurata, Kauguru, Ņoņu, Lielrencēnu (Rencēnu Lielā), Mujānu, Nurmū, Pučurgas, Puikules, Rūjienas, Savariņu, Stalbes, Valmiermuižā, Vilzēnu muižā; Bauņu pag. Kajāku un Kociņa mājās, Burtnieku pag. Pelēdu un Rīmu mājās, Naukšēnu pag. Andersonu, Ozolu pag. Kēžu mājās; Valkas apriņķī: Alsviķu, Blomes, Korvas, Lipskalna, Litenes, Lubu, Netķena, Rezaka, Tieveles, Trikātas, Tūjas muižā, Trikātas pag. Antuļa mājās; Cēsu apriņķī Kraukļu, Mārsnēnu muižā, Valdas pusmuižā; Rīgas apriņķī — Biriņu pagasta vairākās mājās un daudzās citās vietās.

Pagastos, kur uz vietas bija stipras un darbīgas bezzemnieku padomes un citas revolucionāri demokrātiskās iestādes, tās kļuva par laukstrādnieku streiku cīņas vadītājām, kas padarīja cīņu labi organizētu un rezultatīvu. Tā, 3. jūlijā Lubānas muižas strādnieku sapulcē tika izstrādātas prasības uzlabot muižā nodarbināto visu

²⁰⁹ Cīņa, 1917. 4. jūl.

²¹⁰ LPSR CVORA, 47. f., 1. apr., 103. l., 21. lp.

²¹¹ Turpat, 33. lp.

kategoriju algoto strādnieku ekonomisko stāvokli (pavisam 13 prasību punkti, to skaitā 8 stundu darbadiena, papildu samaksa par virsstundām un to maksimāla ierobežošana, dzīvokļu apstākļu uzlabošana u. c.).²¹² Strādnieki vienojās nākošajā dienā prasības iesniegt muižas pārvaldniekam un to neizpildīšanas gadījumā sākt streiku, kura vadīšanai tika ievēlēta komiteja 3 personu sastāvā. 4. jūlijā streika komiteja iesniedza prasības muižas pārvaldniekam Pētersonam un paziņoja, ka to neizpildīšanas gadījumā līdz tās pašas dienas plkst. 20⁰⁰ strādnieki nākošajā dienā sāks streiku. Tā kā muižas pārvaldnieks atbildi līdz noteiktajam laikam nedeva, nākošajā dienā plkst. 9⁰⁰ no rīta sapulcējās streika komiteja, Bezzemnieku padomes Izpildkomiteja un ieinteresētie strādnieki un nolēma muižas saimniecības vadīšanu nodot muižas strādnieku ievēlētai komitejai. Tajā ievēlēja 2 pārstāvjus no muižas strādniekiem un 1 pārstāvi no pagasta Padomes. Ievēlētā muižas komiteja jeb valde paziņoja, ka no 5. jūlija plkst. 11⁰⁰ muižas saimniecības vadīšanu tā pārņem savās rokās.²¹³

Lai muižas pārņemšanu nopamatotu juridiski, tās pašas dienas vakarā sanāca pagasta pārtikas komitejas sēde. Tā atzina strādnieku prasības par pamatotām. Tā kā muižas pārvaldnieks strādnieku prasības nav izpildījis, pārtikas komiteja, lai neizceltos streiks un neciestu muižas saimniecība, atzina muižas pārņemšanu sabiedriskā pārvaldīšanā par pareizu un no savas puses muižas valdē ievēlēja Lubānas boļševiku B. Kažoku, kuru šīnī nolūkā kooptēja pagasta pārtikas komitejas sastāvā.²¹⁴ Pateicoties teicamajai rīcības organizācijai, ko nodrošināja LSD Lubānas rajona boļševiku vadītās iestādes, vienas diennakts laikā Lubānas muižas strādnieki panāca savu prasību izpildīšanu.

Līdzīgi Rencēnu pagasta Lielrencēnu un Jaunāsmuižas kalpi ar enerģisku pagasta pārtikas komitejas bezzemnieku pārstāvju atbalstu panāca savu prasību pieņemšanu 4 dienu ilgā streikā,²¹⁵ Bauņu muižas — ar pagasta Bezzemnieku padomes, pārtikas komitejas un pagasta Padomes atbalstu — 2 dienu streikā.²¹⁶ Ar Valmieras apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes pārstāvju atbalstu īsā laikā uzvarēja Vecbrenguļu, Mujānu, Valmiermuižas²¹⁷ un daudzu citu muižu strādnieki.

Lai varētu novērtēt streiku nozīmi un ietekmi uz lauku darbaļaužu iesaistīšanu revolucionārajā cīņā, apskatīsim konkrētus faktus. Tā, ar Strenču Strādnieku un kareivju deputātu un pagasta Bezzemnieku padomes aktīvu atbalstu Vecjērcēnu muižas kalpi postreikoja tikai vienu dienu un panāca savu ekonomisko prasību apmierināšanu.²¹⁸ Viņu stāvokļa uzlabošanas raksturo šāds salīdzinājums:

²¹² Октябрьская революция в Латвии, с. 104—107.

²¹³ LPSR CVVA, 29. f., 1. apr., 826. l., 8. lp.

²¹⁴ Turpat, 523. l., 8.—9. lp.

²¹⁵ Cīņa, 1917, 2. jūn.

²¹⁶ Laukstrādnieku Cīņa, 1917, 4. aug.; Proletariāta Cīņa, 1917, 15. jūl.

²¹⁷ Laukstrādnieku Cīņa, 1917, 4. aug.

²¹⁸ Turpat.

Veco līgumu galvenie noteikumi

Jauno līgumu galvenie noteikumi

Darbadienas ilgums

No saules lēkta līdz rietam.

Caurmērā 8 stundas (no 23. aprīļa līdz 23. oktobrim — 10 stundas, no 23. oktobra līdz 23. aprīlim — 6 stundas).

Darba alga

85 rbl. gadā (bez deputāta). Par šo algu jānostrādā 260 dienas un turklāt jāiegādājas darbarīki. Tiem kalpiem, kuri nebūs varējuši nostrādāt 260 dienas, Jurgos atvilkt par katru nenostādātu dienu 65 kapeikas. Vasarā lauku novākšana uz gabaldarbiem, maksājot par pūrvietas novākšanu 1 rbl.

300 rbl. gadā un katram kalpam deputāts: 24 pūri rudzu, 17 pūri miežu, 6 pūri mazās labības, 1 pūrs zirņu, 2 govīm lopbarība. Ārsts un zāles par velti. Saslimšanas gadījumā muiža mēneša laikā maksā pusi no mēneša algas. Bez svētdienām kalpiem vēl pienākas 20 brīvdienas gadā. Pilnīga gabaldarbu atcelšana.

Kā redzams, muižas kalpi organizētā cīņā bija panākuši būtisku sava ekonomiskā stāvokļa uzlabošanu. Līdzīgi rezultāti bija arī daudziem citiem streikiem, kuri beidzās ar darba devēju piekāpšanos.

Lai vēl vairāk aktivizētu revolucionāro cīņu un saskaņotu bezzemnieku padomju darbību, visas Vidzemes apriņķu strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes jūlijā sanāca plenārsēdēs, kurās pagastu bezzemnieku padomju delegāti ieguva informāciju par agrāro kustību katrā apriņķī, apmainījās cīņas pieredzē un izstrādāja turpmākos revolucionārās cīņas pasākumus.

Valmieras apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes 1.—2. jūlija plenārsēdēs darba kārtībā kā atsevišķi punkti bija izvirzīti laukstrādnieku jautājums, graudnieku pāreja uz naudas nomu un apriņķa Padomes Izpildkomitejas Samierināšanas komisijas darbības pārskats. Pēc ziņojumiem no vietām par plašo agrāro kustību, kas aptvērusi visus pagastus, un sīkas šī jautājuma analīzes Valmieras apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padome atzinīgi novērtēja paveikto un uzdeva pagastu bezzemnieku padomēm vairāk uzmanības veltīt šķiru cīņas vadišanai laukos: organizēt ekonomiskus streikus, dibināt un atbalstīt laukstrādnieku arodbiedrības, aktīvi piedalīties pagastu pašvaldības iestāžu, pārtikas komiteju, agrārkomiteju vēlēšanās un darbībā, lai virzītu to uz darbaļaužu vajadzību apmierināšanu.²¹⁹

Lai izvērstu organizētāku un plašāku cīņu, Valmieras apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes plenārsēdē tika pieņemts laukstrādnieku darba līguma projekts. Tajā tika izvirzīts plašs ekonomisko prasību komplekss: slēgt rakstiskus, bezzemnieku

²¹⁹ LPSR CVORA, 47. f., 1. apr., 103. l., 26.—27. lp.

padomēs apstiprinātus darba līgumus, 8 stundu darbadiena, minimāla alga (puisiem 500 rbļ., meitai 400 rbļ. gadā ar darba devēju uzturu; kalpam 450 rbļ. gadā un deputāts: 60 pudu rudzu, 30 pudu miežu, 20 pudu auzu, 20 pudu mazās labības, 3 pudi zirņu, 5 pudi kviešu, 40 mārciņas linu, 2 govīm ganības un ziemas barība, sakņu dzīvokļiem un sociālās nodrošināšanas.²²⁰ So līguma projektu delegāti pieņēma lielā vienprātībā, un tas kļuva par paraugu visām Vidzemes bezzemnieku padomēm, izstrādājot prasības streiku u. c. agrāro konfliktu gadījumos.²²¹

Laukstrādnieku darba līguma noteikumu izstrādāšanai un cīņai par to realizēšanu bija liela politiska nozīme. Jāatceras, ka V. I. Leņins ekonomisku streiku svaru saskatīja tieši tai apstākli, ka «tikai ekonomiskā cīņā, tikai cīņā par tūlītēju, tiešu sava stāvokļa uzlabošanu spējīga sapurināt visvairāk atpalikušos ekspluatējamās masas slāņus, dod tām patiesu audzināšanu un pārvērš tās — revolucionārā laikmetā — dažu mēnešu laikā par politisku cīnītāju armiju»²²².

Kontrevolūcijas pāreja atklātā uzbrukumā pret revolūcijas spēkiem pēc jūlija krīzes lauku proletariāta un pusproletariāta cīņu nesamazināja. Gluži otrādi — šķiru pretrunas laukos vēl vairāk saasinājās, darbaļaužu cīņa turpinājās un kļuva arvien neatlaidīgāka līdz pat Lielās Oktobra sociālistiskās revolūcijas uzvarai.

Jūlijā agrārajā kustībā parādījās kvalitatīvas izmaiņas — tā kļuva arvien organizētāka un vienotāka. Par to liecina, piemēram, Valkas apriņķa Trikātas pagasta laukstrādnieku vispārējais streiks. Tā kā tas bija plašākais un visilgākais no 1917. g. laukstrādnieku streikiem, kā arī viens no tādiem, kurā labi atklājās 1917. g. laukstrādnieku cīņām raksturīgākās iezīmes (lauku proletariāta augstais apzinīgums, pagasta bezzemnieku padomes organizatoriskais darbs, apriņķu un rajonu strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju un latviešu strēlnieku aktīvā līdzdalība lauku darbaļaužu revolucionārās cīņas organizēšanā un atbalstīšanā), apskatīsim tā norisi sīkāk.

Aprīļa sākumā Trikātas pagasta Bezzemnieku padome pieņēma lēmumu par laukstrādnieku darbalaika normēšanu, un vairākās Trikātas pagasta muižās, noslēdzot darba līgumus, bija panākta vienošanās par darbadienas saīsināšanu. Sakarā ar laukstrādnieku streiku cīņas izvēršanos visā Vidzemē aktivizējās arī Trikātas pagasta muižu laukstrādnieki. 14. jūnijā Trikātas, Lipškalna, Antules, Lubumuižas un Tiepeles muižu laukstrādnieki (apmēram 70 ģimenes) sava ekonomiskā stāvokļa uzlabošanai izvirzīja jaunas prasības.²²³ Tā kā tās pieņemtas netika, laukstrādnieki un īrnieki uzsāka

²²⁰ LPSR CVORA, 47. f., 1. apr., 103. l., 26.—27. lp.

²²¹ Turpat, 31. lp.

²²² Leņins V. I. Referāts par 1905. gada revolūciju. — Raksti, 23. sēj., 225. lpp.

²²³ ЦГАОП СССР, ф. 406, оп. 2, д. 199, л. 18.

streiku un lūdza palīdzību Valkas un Strenču Strādnieku un kareivju padomēm. Strenču Padomes pārstāvju vadībā viņi vēlreiz pārskatīja un papildināja savas prasības un rakstiskā veidā iesniedza tās muižu pārvaldniekiem. Jūlija pirmajās dienās tika panākta abu konfliktējošo pušu izlīgšana, daļēji izpildot laukstrādnieku prasības: bija panākta vienošanās par darba algas palielināšanu un noteikts darbadienas maksimums, bet darbalaiks joprojām palika ilgs un neprecīzi noformulēts, kas darba devējiem pavēra iespējas to neievērot (vasarā jāstrādā 12 stundas; kad saule lec pēc plkst. 5⁰⁰ — no saules lēkta līdz rietam, ar 3 stundu pārtraukumu; ziemā 8 stundas).²²⁴ Kad 2. jūlijā tika parakstīta vienošanās, pēc Latviešu strēlnieku rezerves pulka 14. rotas kareivju iniciatīvas saņāca Trikātas pagasta bezzemnieku sapulce, kura nolēma cīņu par laukstrādnieku ekonomiskā stāvokļa uzlabošanu turpināt. Bezzemnieku sapulce ievēlēja komisiju, kura darbojās pagasta Bezzemnieku padomes sastāvā, un tās uzdevums bija izstrādāt laukstrādnieku prasības. Komisijas izstrādāto parauglīgumu apsprieda un apstiprināja Trikātas bezzemnieku sapulce, kuru 12. jūlijā sasauca Bezzemnieku padome. Parauglīgums paredzēja 8 stundu darbalaiku, pieļāva ierobežotu virsstundu skaitu (ne vairāk kā 4 stundas dienā un ne vairāk kā 200 stundu gadā), par kurām jāsaņem divkārsa samaksa; svētdienas darbs jāapmaksā trīskārtīgi. Līgums noteica visu kategoriju kalpiem darba algas minimumu, paredzēja dzīvokļu uzlabošanu, sociālo nodrošināšanu slimības gadījumos, vecumā u. c. prasības.²²⁵

Lai laukstrādnieku prasības paziņotu saimniekiem, Trikātas pagasta Bezzemnieku padome 15. jūlijā nozīmēja pagasta iedzīvotāju vispārējo sapulci. Taču saimnieki uz sapulci neieradās, tādējādi ne tikvien noraidīdami laukstrādnieku prasības, bet klaji nodemonstrējami apņemšanos izvairīties no jebkādas šī jautājuma risināšanas.²²⁶

26. jūlijā Trikātas pagastā notika pagasta iedzīvotāju sapulce pagasta pašvaldības iestāžu pārvēlēšanai. Uz Bezzemnieku padomes pieprasījumu tās darba kārtība tika papildināta ar jautājumu par laukstrādnieku stāvokli un viņu prasībām algas un darbalaika ziņā.²²⁷ Bezzemnieku padomes pārstāvji nolasīja 12. jūlija bezzemnieku sapulcē pieņemtos darba līguma noteikumus, kurus saimnieki kategoriski noraidīja. Buržuāziskā sastāva pārtikas komiteja, viņus atbalstot, nolasīja Pagaidu valdības pārtikas ministra 21. jūlija telegrammu,²²⁸ ka nekādas patvarības un traucējumi zemes darbos nav pieļaujami un ka šī rikojuma pārkāpēji tiks saukti pie kriminālatbildības. Pārtikas komiteja arī uzsvēra, ka kalpi nevar

²²⁴ LPSR CVVA, 29. f., 1. arh., 776. l., 20. lp.

²²⁵ Октябрьская революция в Латвии, с. 108—110.

²²⁶ LPSR CVVA, 29. f., 1. arh., 776. l., 20.—24. lp.

²²⁷ Turpat.

²²⁸ Октябрьская революция в Латвии, с. 113, 114.

piespiest saimniekus paaugstināt noslēgtajos līgumos paredzētās algas.

Pēc vispārējās sapulces beigām Bezzemnieku padome izsludināja bezzemnieku sapulci, kurā vienbalsīgi tika nolemts sākt streiku. Bezzemnieki apsprieda streika gaitu un tā vadīšanai ievēlēja streika komiteju 38 cilvēku sastāvā, kurā ietilpa arī 14 strēlnieki.²²⁹ 27. jūlijā Trikātas pagastā sākās vispārējais laukstrādnieku streiks. Pirmajā dienā streika komitejas un Bezzemnieku padomes locekļi kopā ar streiku uzsākušajiem kalpiem gāja pa pagastu, uzaicinot visus laukstrādniekus uz streiku un palīdzot pārtraukt darbu tiem kalpiem, kurus saimnieki mēģināja dažādi aizkavēt. Lai atbalstītu laukstrādnieku vienoto uzstāšanos, Trikātas Bezzemnieku padomes Izpildkomiteja cīņai pret streiklaužiem pieņēma lēmumu, kurš paredzēja, ka streiklaužiem pa streika laiku nopelnītā nauda jāiemaksā Bezzemnieku padomei un saimniekiem, kuri piespieduši savus kalpus strādāt, par streiklaužu nostrādāto dienu skaitu jāmaksā naudas sods.²³⁰ Saimnieku pretestības mazināšanas nolūkā Bezzemnieku padome un streika komiteja izvirzīja prasību neievest strādniekus no ārienes, iekams streiks nav beidzies, un aizliedza pieņemt streikotāju vietā citus strādniekus no pagasta iedzīvotāju vidus.

Streiks noritēja asas šķiru cīņas apstākļos. 31. jūlijā pagasta iestāžu pārstāvju sēdē, kura tika sasaukta streika izbeigšanas nolūkā, strēlnieks P. Bruņinieks ziņoja, ka saimnieki vai nu izaicinoši ignorē, vai cenšas izprovocēt uz sadursmēm gan Bezzemnieku padomi, gan streika komiteju, gan streikotājus. Viņš norādīja, ka vārētu minēt simtiem faktu un nepieciešamības gadījumā tos pierādīt ar lieciniekiem par draudiem un līdzīgiem paņēmieniem no saimnieku puses.²³¹ Bezzemnieku padomes deputāts un streika komitejas loceklis strēlnieks J. Šturms ziņoja, ka 28. jūlijā viņam nācās iejaukties konfliktā Pūku un Vizaku mājās, kur saimnieki nedeva streikojošiem kalpiem ēst un dzina tos ārā no mājām.²³² Lai iebiedētu un dezorganizētu streikotājus, 2. augustā pēc rezerves pulka komandiera J. Franča rīkojuma pagastā ieradās 20 zaldāti un arestēja Trikātas pagasta Bezzemnieku padomes priekšsēdētāju strēlnieku I. Blūmu un streika komitejas locekli J. Šturmu, kurus pagasta kalpi kopā ar rezerves pulka 14. rotas strēlniekiem tajā pašā dienā atbrīvoja. 3. augustā abi minētie strēlnieki tika arestēti vēlreiz. Viņu aizstāvēšanā nācās iejaukties Valmieras apriņķa Strādnieku, karavīvu un bezzemnieku padomei.²³³

Neraugoties uz represijām un Pagaidu valdības Vidzemes ierēdņu vairākkārtēju iejaukšanos, streiks organizēti ritēja 23 dienas. 18. augustā kopīgajā saimnieku un laukstrādnieku sapulcē tika panākta vienošanās jautājumā par darbadienu; no visiem kalpiem kopīgu

²²⁹ Drizulis A., *Krastiņš J.* Cīņa par padomju varu Latvijā, 98. lpp.

²³⁰ LPSR CVVA, 29. f., 1. apr., 776. l., 21. lp.

²³¹ Turpat, 23. lp.

²³² Turpat, 22. lp.

²³³ Turpat, 47. f., 1. apr., 103. l., 13. lp.

līgumu noteikumu izstrādāšanas saimnieki kategoriski atteicās. Neatļaidīgā cīņā Trikātas pagasta laukstrādnieki bija izcīnījuši tiesības uz 8 stundu darbadienu.²³⁴

Plašajai laukstrādnieku streiku cīņai, kuras vadībā Vidzemē nostājās bolševiku vadītās padomes, bija liela nozīme revolūcijas tālākajā attīstībā. Tā stiprināja lauku proletariāta šķirisko apziņu, kļiedēja sīkburžuāziskās ilūzijas, atbrīvoja lauku darbaļaužu masas no buržuāzijas ietekmes, uzskatāmi praksē parādīja, kāda nozīme ir lauku darbaļaužu šķiriskajām organizācijām un lauku proletariāta un pusproletariāta cīņas savienībai ar pilsētu proletariātu un revolucionāro karaspēku. Kā norādīja V. I. Ļeņins, patiesa masu audzināšana nekad nevar būt atdalīta no revolucionārās cīņas prakses, jo «tikai cīņa audzina ekspluatējamo šķiru, tikai cīņa parāda viņai, cik liels ir viņas spēks, paplašina viņas apvārsni, ceļ viņas spējas, apgaismo viņas prātu, kaldina viņas gribu»²³⁵.

Laukstrādnieku streiku cīņa deva spēcīgu impulsu plašai agrārai kustībai, kurā iekļāvās lauku darbaļaužu visas sociālās grupas, it sevišķi graudnieki un sīkie nomnieki.

Darbība graudnieku un sīko rentnieku interesešu aizstāvēšanā

Reizē ar laukstrādniekiem jau martā—aprīlī cīņu par sava ekonomiskā stāvokļa uzlabošanu uzsāka arī graudnieki un sīkie rentnieki. Tā aptvēra pirmām kārtām izrentētās muižas, kuru zemi rentnieki sakarā ar augstajām labības cenām un naudas nestabilo kursu peļņas nolūkā izgraudoja, kā arī pārējās muižas un saimnieku mājas. Arī pusgraudnieku cīņas vadību nekavējoties uzņēmas bezzemnieku padomes. Tā, 4. aprīlī Vietalvas—Odzienas pagasta bezzemnieku sapulcē tika nolemts, ka klaušu darbs un zemes izdošana uz pusgraudu ir nekavējoties jāiznīcina un jānosaka zemes rentēšana vienīgi uz naudas nomu.²³⁶ Uz šī lēmuma pamata Odzienas muižas 11 pusgraudnieki, kurus muižas rentnieks V. Heldts bija salīdzis muižas zemes apstrādāšanai, pieprasīja zemes izdošanu uz naudas nomu. Ar draudiem, ka pusgrauda līgumu neslēgšanas gadījumā zeme tiks izrentēta karaspēkam, V. Heldts 24. aprīlī piespieda parakstīt pusgrauda līgumus. Bez smagā noteikuma atdot pusi no labības un siena ražas tajos bija paredzēta vesela rinda klaušu, kā arī saimniekošanas ierobežojumu, par ko spilgti liecina dokuments:²³⁷

²³⁴ Drizulis A., Krastiņš J. Cīņa par padomju varu Latvijā, 99. lpp.

²³⁵ Ļeņins V. I. Referāts par 1905. gada revolūciju. — Raksti, 23. sēj., 225. lpp.

²³⁶ LPSR CVVA, 1126. f., 1. apr., 48. l., 6. lp.

²³⁷ Turpat, 15.—16. lp.

24. aprīlī noslēgts starp Odzienes muižas īpašnieka M. Brimmera pilnvarnieku V. Heldtu un 11 muižas graudniekiem uz 1917./18. saimniecības gadu.

1) Apakšā parakstījušies Odzienes muižas pusgraudnieki apņemas vienu gadu, t. i., no 1917. g. 23. aprīļa līdz 1918. g. 23. aprīlim, Odzienes muižā zem sekojošiem noteikumiem kārtīgi un godīgi dzīvot un zemi labi apstrādāt.

2) Katrs pusgraudnieks dabū no aramas zemes uz 2 zirgiem 30 pūrvietas, kuras viņam labi jāapstrādā un jāapsēj ar no [muižas] valdības dotu sēklu. Rudenī, kad labība izkulta, vispirms ir izsētā sēkla viņas devējam jāatdod. Pārējo labību daļa uz pusēm, tas ir, pusi dabū pusgraudnieki un pusi labi apstrādāt. Tāpat uz pusēm tiek dalīti arī salmi un pelavas.

3) Rudenī pie kulšanas pusgraudniekiem visiem kopīgi jāstrādā, t. i., kamēr pusgraudnieku labība tiek nokulta, jādod katram pusgraudniekam pie kulšanas 3 cilvēki bez atlīdzības. Vajadzīgā kuļmašīna pusgraudniekiem ir bez atlīdzības jāatved un jāaizved pēc kuļmašīnas īpašnieka rīkojuma.

4) Bez tam vēl pusgraudnieki dabū uz 30 pūrvietām strādājamās zemes 3 pūrvietas priekš kartupeļiem un citiem sējumiem un saknēm. No augšminētām 3 pūrvietām muižai nav puse no augļiem jādod, bet pusgraudnieki apņemas priekš ziemas sējas, tas ir, priekš rudziem, 4 pūrvietas izstrādāt, tas ir, mēslus izvest, apart un noecēt, pēc tam jāmaisā un pēc maisīšanas apsēj ne vēlāk kā līdz 15. augustam. Rudzu sēklu dod muižas valde, bet par rudzu sēšanu pusgraudnieks nekādu atlīdzību nedabū.

5) Pusgraudniekiem no muižas valdes tiks ierādītas 12 pūrvietas pļavu katram, kuras viņam sausa laikā, kad muižas valde to vēlēš, jānopļauj, jāizkaltē un šķūnī jeb kaudzē jānoliek. Āboliņu pusgraudnieks dabū 8 pūrvietas, kuras viņam jānopļauj un ķirpās jāsaliek, un pēc tam, kad āboliņš sauss, šķūņos jāsavēd. No āboliņa un siena pusgraudnieks dabū pusi un muižas valde pusi. Muižas puse ir pusgraudniekiem muižā jānovēd un jānoliek, kur muižas valde telpu ierādīs.

6) Lopiem un zirgiem ganības tiks ierādītas, un pusgraudnieki drīkst tikai tur ganīt, kur muižas valde ierādīs. No iesētiem rudziem pusgraudnieks dabū 1½ pūrvietas, pēc izkulšanas ir sēkla muižai jāatdod, pārējā labība tiek uz pusēm izdalīta, tāpat kā pelavas un salmi tiek uz pusēm šķirti.

7) Vistas un citus [mājputnus] pusgraudniekam nav brīv turēt un cūkas tikai kūti. Zāles plūkt jeb pļaut, kur nav no muižas valdes ierādīts, pusgraudniekam nav atļauts. Ja kāds no pusgraudnieku ģimējas jeb strādniekiem tiek pienākts pie zādības, tad tāds no muižas valdes var tikt izlikts bez tiesas sprieduma un bez kādas atlīdzības.

8) Katram pusgraudniekam ir priekš muižas, kur tā ierādīta, 2 asis aršīn malkas pavasarī jāizcērt un uz rudenī jāpieved bez atlīdzības. Vajadzīgā malka priekš kulšanas tiks no muižas par brīvu dota. Pusgraudnieki priekš savām vajadzībām dabū 2 asis aršīn malkas un 2 kubikus žagaru malkas, kura pašam jācērt un jāpieved.

9) Priekš vajadzīgām sētām muižas valde mežu ierādīs; tas pusgraudniekam jāsapcērt un sētas bez atlīdzības jātaisā. Pusgraudnieks dabū vienu istabu dzīvoklim un stāllī lopiem rūmi, kur muižas valde ierādīs.

10) Kad pavasara sējumi ir nobeigti, tad tūlīn ir jāved mēsli priekš rudzu sējas.

11) Pusgraudniekam visas muižas valdes rīcības stingri jāpaklausa un tāpat arī jāpilda kara valdes prasījumi pie kroņa darbiem, bet no muižas valdes par minētiem darbiem atlīdzību nedabū, jāprietiek ar to, ko kara valde maksā.

Tomēr jau nākošajā dienā pusgraudnieki no līgumiem atteicās. Lai atbalstītu viņu cīņu, Vietalvas—Odzienes pagasta Bezzemnieku padome 29. aprīlī sasauca muižas iedzīvotāju sapulci, kur izstrādāja muižas zemes izrentēšanas līguma paraugu. Tajā bija noteikta stabila nomas maksa naudā un paredzēts atcelt visas kļaušas un saim-

niekošanas ierobežojumus. Bezzemnieku padomes izstrādātie līguma pamatnoteikumi graudnieku pāriešanai uz naudas nomu ietvēra šādas prasības.²²⁸

1) Zemes rentnieki, kas apstrādā zemi, maksā par katru pūrvieta aramzemes un ābolaņa pieci (5) rubļi. Pie kam uz katrām 10 pūrvietām aramzemes jānāk 4 pūrvietām ābolaņa un uz katrām 3 pūrvietām aramzemes 1 pūrvieta labas pļavas par brīvu. Ja kādam muižas iedzīvotājam ar šo pļavu daudzumu nepietīktu, tad muižas pārvaldniekam jāpārdod 1. šķiras pļavas par 5 rbļ. pūrvieta, 2. šķiras — 3 rbļ. pūrvieta un 3. šķiras (purva) pļavas par 1 (vienu) rubli pūrvieta.

Piezīme pie 1. punkta: Par to zemi, ko īrnieks apmēslo saviem mēsliem un kuras daudzums nepārsniedz 4 pūrvieta, jāmaksā 2 rbļ. pūrvieta.

2) Tie, kas ir sējuši rudzus 1916. g. rudenī, pļauj tik daudz, cik katrs ir sējis, un tur, kur ir sējis. Pārējie rudzi, kas vēl pāri paliek, jāizdala starp citiem zemes apstrādātājiem pēc tās samēra kārtības, cik katrs apstrādā zemes. Pie kam visiem, kas rudzus pļauj, ir 1917. g. rudenī tikpat daudz jāapsēj.

3) a) Kas apstrādā vairāk par 5 pūrvietām zemes, tiem arī attiecīgās vajadzīgās saimniecības ēkas jānodod par brīvu.

b) Dzīvokļu īrnieki, kas zemi nestrādā un kam ir lopi, kā arī tie, kas apstrādā zemes mazāk par 5 pūrvieta, par telpām, kas ieņemtas līdz 23. aprīlim 1917. g., kā arī par tām, kas ieņemtas pēc tam, maksā 2 rbļ. mēnesī jeb 24 rbļ. gadā.

c) Tie īrnieki, kam nav lopu, par telpām un $\frac{1}{6}$ pūrvieta sakņu dārza maksā 1 rbļ. mēnesī jeb 12 rbļ. gadā.

d) Sakņu dārzus zemes apstrādātāji dabū par brīvu pēc tās samēra kārtības, cik kurš apstrādā zemes.

4) a) Ābeļdārzs, kas atrodas pie labības klētīm, atrodas aramās zemes apstrādātāju rīcībā, kura apstrādāšanu, apsargāšanu un augļu izdalīšanas kārtību noteic paši tā lietotāji.

b) Otrs dārzs paliek muižas īpašnieku rīcībā.

5) a) Tiem muižas iedzīvotājiem, kas apstrādā vairāk par 10 pūrvietām zemes, jānodod no muižas meža par brīvu 2 kub. asi rupjās un 3 kub. asi zaru malkas.

b) Muižas iedzīvotāji, kas apstrādā mazāk par 10 pūrvieta zemes, un īrnieki, kam ir lopi, dabū $1\frac{1}{2}$ kub. asi rupjās un $2\frac{1}{2}$ kub. asi zaru malkas.

c) Dzīvokļu īrnieki, kam lopu nav, dabū 1 kub. asi rupjās un 2 kub. asi zaru malkas.

Piezīme: Minētais malkas daudzums jānodod muižas iedzīvotājiem par brīvu, pie kam malkas izcīršanu un izvešanu izdara paši malkas saņēmēji.

d) Ja kādam ar šo malkas daudzumu nepietiek, tad muižas īpašniekam jeb arī pilnvarniekam jāpārdod rupjā malka par 12 rbļ. kub. asi un zaru malka par 2 rbļ. kub. asi.

6) a) Zemes rentniekiem, kas apstrādā ne mazāk par 8 pūrvieta zemes, tiek dotas zirgu ganības turpat, kur 1916. g. (pie mašīnu mājas), pēc tās samēra kārtības, cik kurš apstrādā zemes.

b) Kopejās zirgu ganības muižas īpašnieks dod zirgu aplokā.

c) Kopejās lopu ganības jānodod «Eglītes», «Iegrimās» un «Samalas kalnā».

Piezīme: Visas augšā minētās ganības muižas iedzīvotājiem jānodod par brīvu.

7) Dzīvokļu un saimniecības ēkas jāizlabo muižas īpašniekam uz sava rēķina, dodot materiālus un meistarību.

Vispārējās piezīmes:

1) Muižas iedzīvotāji ar pļavām tālāk tirgoties nedrīkst.

2) Tāpat arī malku nedrīkst otram pārdot.

3) Zemes rentes pirmā puse iemaksājama līdz augusta mēneša beigām.

²²⁸ LPSR CVVA, 1126. f., 1. apr., 48. l., 22.—23. lp.

4) Rentnieki nemaksā renti par to zemi, kura sēklas trūkuma dēļ jeb arī citu kara apstākļu dēļ paliek neapstrādāta.

Uz šiem vispārējiem pamata noteikumiem dibinoties, var tikt izstrādāts sīkāks kontrakts priekš katra zemes rentnieka vai īrnieka atsevišķi ar bezzemnieku padomes līdzdalību.

Tā kā V. Heldts viņam iesniegtās prasības nepieņēma, bet sāka pusgraudniekus provocēt uz savstarpējām kildām un izrentēt muižas pļavas un āboliņa laukus karaspēkam, Vietalvas—Odzienas pagasta Bezzemnieku padome 21. maija sēdē, apspriedusi stāvokli Odzienas muižā, pieprasīja pagasta pārtikas komitejai, lai tā nekavējoties izšķir konfliktu, norādot, ka pretējā gadījumā to izdarīs Bezzemnieku padome.²³⁹ Sakarā ar to 23. maijā muižā ieradās pārtikas komiteja un pagasta milicis un pārņēma Odzienas muižas saimniecības vadīšanu pagasta pārtikas komitejas pārziņā, aizliedzot karaspēka daļām maksāt nomu V. Heldtam un apsolot pusgraudniekiem izdot jaunus naudas nomas līgumus. Tomēr pārtikas komiteja saimnieku pārstāvju ietekmē turpmākajā darbībā piekopa vilcināšanās politiku.²⁴⁰ Sakarā ar to konfliktā vēlreiz iejaucās Vietalvas—Odzienas pagasta Bezzemnieku padome, kuras uzdevumā padomes priekšsēdētājs A. Bundurs 29. jūnijā septiņiem muižas graudniekiem izdalīja 42 pūrvietas no muižas āboliņa laukiem.²⁴¹ Pārējie muižas graudnieki, bezzemnieku padomes rīcības iedrošināti, arī atteicās dot muižai pusi no āboliņa ražas — tātad sāka saimniekot kā rentnieki, realizējot 29. aprīļa bezzemnieku sapulces lēmumu. Cīņa ap naudas nomas līgumu juridisko formēšanu pagasta revolucionāri demokrātisko iestāžu pieredzes trūkuma dēļ, kā arī nepietiekošās aktivitātes rezultātā turpinājās līdz pat Oktobra revolūcijas uzvarai.²⁴²

Pāles pagasta Drieliņu muižas daļas rentnieks A. Cinis 1917. g. martā salīga divus pusgraudniekus, taču jau maija sākumā viņi atteicās ņemt no A. Cīņa labības sēklu un stādīt līgumā paredzētos kartupeļus, paziņojot, ka pāriet uz naudas nomu. 15. jūnijā šo lietu izskatīja pagasta pārtikas komiteja, kura ar 6 pret 1 balsi atzina pusgraudnieku tiesības būt par zemes tiešajiem rentniekiem.²⁴³ Līdzīgi graudnieku konflikti tika izšķirti arī turpmākajos mēnešos.

Tuvojoties siena novākšanas sezonai, kad pusgraudniekiem bija jāatdod līgumos paredzētā puse no lopbarības ražas, cīņa par pārēju uz naudas nomu kļuva arvien plašāka, intensīvāka un organizētāka. Sekojot laukstrādnieku paraugam, streiku cīņu uzsāka arī pusgraudnieki. Viens no pirmajiem pusgraudnieku streikiem notika Valmieras apriņķa Katvaru pagastā. Jūnija pirmajās dienās Katvaru un Jāņumuižas pusgraudnieki muižu rentniekam K. Garselam iesniedza prasību par pāriešanu uz naudas nomu. Tā kā prasība ne-

²³⁹ Cīņa, 1917, 2. jūn.

²⁴⁰ LPSR CVVA, 1126. f., 1. apr., 48. l., 8. lp.

²⁴¹ Turpat, 10., 11. lp.

²⁴² Turpat, 11., 20., 21., 26., 28., 29. lp.; 46. l., 1., 5. lp.

²⁴³ Turpat, 29. f., 1. apr., 445. l., 16.—17. lp.; 748. l., 13. lp.

tika pieņemta, graudnieki, pagasta Bezzemnieku padomes atbalstīti, 5. jūnijā uzsāka streiku. Viņu atbalstīšanai 10. jūnijā muižā ieradās Katvaru pagasta Bezzemnieku padomes, pārtikas komitejas, pagasta Izpildkomitejas pārstāvji un Valmieras apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes trīs delegāti. Šo iestāžu pārstāvji paziņoja, ka sakarā ar to, ka muižu rentnieks nepiekrita graudnieku prasībām, muižu saimniecības pāriet pagasta Bezzemnieku padomes, pārtikas komitejas un pagasta Padomes Izpildkomitejas uzraudzībā un graudnieku prasība pusgrauda vietā noteikt nomas samaksu naudā tiek izpildīta.²⁴⁴ Šo revolucionāro iestāžu lēmumu 11. jūlijā atzinīgi novērtēja un atbalstīja pagasta iedzīvotāju sapulce, kuras protokolā ir šāds ieraksts: «...apsveicam Katvaru un Jāņumuižas jaunos rentniekus kā pirmos celmu lauzējus mūsu apvidū, kas izved dzīvē muižas zemes atsavināšanu, nododami to sabiedrības pārraudzībā līdz agrārjautājuma galīgai izšķiršanai Satversmes sapulcē. Apstiprinādami šo paziņojumu, izsakām dziļāko atzinību Katvaru un Jāņumuižas jaunajiem rentniekiem, ka viss darīts organizēti, saziņā ar visu pagastu un viņa iestāžu ziņu.»²⁴⁵

Lai stimulētu graudnieku cīņu, atbalstītu bezzemnieku padomju pasākumus tās organizēšanā, kā arī mazinātu muižnieku, saimnieku un Pagaidu valdības kontrrevolucionāro iestāžu pretestību, Vidzemes Pagaidu zemes padomes Bezzemnieku frakcija Vidzemes Pagaidu zemes padomes 17.—19. jūnija sesijā panāca, ka gubernas augstākā pašvaldības iestāde pieņēma rezolūciju agrārājā jautājumā, kas atzina pusgraudnieku tiesības saimniecības gada vidū pāriet no pusgrauda uz naudas nomu, negaidot noslēgto līgumu termiņu izbeigšanos.²⁴⁶ Rezolūcija atzina bezzemnieku padomju, pārtikas komiteju un pagastu izpildkomiteju tiesības kopīgi regulēt pāriešanas veidu un naudas nomas lielumu; paredzēja visu veidu naturālās un klaušu nomas pārvēršanu naudas nomā; nosacīja, ka naudas noma nav jāmaksā privātmuižu īpašniekiem, bet tā maksājama depozītu veidā caur pagastu padomju izpildkomitejām Vidzemes Pagaidu zemes padomes depozītu kasē.

Šim dokumentam bija ārkārtīgi plaša sabiedriski politiska rezonanse visos sabiedrības slāņos. Kontrrevolucionārie spēki kategoriski nostājās pret to. Muižnieki, muižu pārvaldnieki un rentnieki, saimnieku un buržuāzisko organizāciju pārstāvji Pagaidu valdības ierēdņiem un buržuāziskajām iestādēm sūtīja neskaitāmus apmelojošus ziņojumus par graudnieku kustību un revolucionāri demokrātisko iestāžu darbību tās atbalstīšanā, sevišķi akcentējot to, ka graudnieku kustība rada anarhiju un saimnieciskās dzīves dezorganizāciju, kas novedīsot valsti, armiju un iedzīvotājus bada stāvoklī.²⁴⁷ Atbilde

²⁴⁴ LPSR CVVA, 7233. f., 1. apr., 14. l., 103. lp.; Cīņa, 1917, 23. jūn.

²⁴⁵ LPSR CVVA, 959. f., 1. apr., 39. l., 186. lp.

²⁴⁶ Turpat, 4404. f., 1. apr., 250. l., 8. lp.; Laukstrādnieku Cīņa, 1917, 4. aug.; Lidums, 1917, 22. jūn.

²⁴⁷ ЦГАОП СССР, ф. 406, оп. 2, д. 199, лл. 25, 36; оп. 5, д. 49, лл. 69, 78, 135; Cīņa, 1917, 1. aug.

uz tām bija valsts centrālās varas, gubernas buržuāzisko iestāžu un militāro organizāciju pavēles vietējām pašvaldībām pārtraukt «ne-likumīgo, ne ar ko nepamatoto rīcību»²⁴⁸.

Turpretī revolucionāri demokrātiskās iestādes konsekventi aizstāvēja sīko zemes lietotāju intereses. Tā, Valmieras apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes 2. jūlija plenārsēdes 75 delegāti, kuri pārstāvēja visas apriņķa pagastu bezzemnieku padomes, šajā jautājumā pieņēma sekojošu rezolūciju: «Apskatot parādību par graudnieku pāriešanu rentniekos, tāpat iztirzājusi Zemes padomes lēmumu par šo jautājumu, Padome atzīst, ka šī parādība ir atzīstama, bet tikai ar to piezīmi, ka visi muižu graudnieki, kas pāriet rentniekos, maksā renti nevis muižas īpašniekiem — ne tam, kam revolūcija atņēmusi tiesības saņemt rentes nomu, bet gan sabiedrības iestādēm — Zemes padomei.»²⁴⁹

Asas cīņas atmosfērā graudnieku jautājumu apsprieda Valmieras apriņķa delegātu konference 8. un 9. jūlijā un ar balsu vairākumu pieņēma sekojošu rezolūciju: «Graudnieku saimnieciskais un materiālais stāvoklis apriņķī ir ļoti neapmierinošs un bez kavēšanās uzlabojams, slēdzot jaunus līgumus. Kur abas ieinteresētās puses nevar labprātīgi vienoties, pagasta agrār- (vai pārtikas) komitejas kopā ar Izpildu komiteju un bezzemnieku padomi bez kavēšanās uzņemas starpniecību jauno līgumu noslēgšanā, vai nu paugstinot grauda lielumu līdz $\frac{3}{4}$, skatoties pēc vietējiem apstākļiem, vai pārejot no graudniecības uz renti pēc Vidzemes Pagaidu zemes padomes pieņemtiem noteikumiem.»²⁵⁰

Līdzīgus lēmumus pieņēma Valkas apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes plenārsēde 16. jūlijā²⁵¹ un Valkas apriņķa Pagaidu zemes padome 25. un 26. jūnijā,²⁵² Alūksnes rajona Bezzemnieku padomju konference 23. jūlijā,²⁵³ Strenču rajona Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padome 2. jūlijā²⁵⁴ un daudzas citas apriņķu un rajonu revolucionāri demokrātiskās organizācijas un iestādes.

Sevišķi aktīvi par graudnieku interešu aizstāvēšanu uzstājās pagastu revolucionāri demokrātiskās iestādes, kuru sastāvā blakus laukstrādniekiem bija arī graudnieku un sīko nomnieku pārstāvji. Tā, Sēļu pagasta Bezzemnieku padome 21. jūnijā nolēma: «Ievērojot, ka lauksaimniecībā pusgrauda veids ir vislielākais strādnieku izmantošanas veids, Padome atzīst, ka pusgraudniecība ir uz vietas likvidējama un pusgrauda vietā zemes īpašniekiem maksājama rente naudā 5 rbļ. par pūrvieta aramzemes ar attiecīgām pļavām, ganībām un ēkām. Zemes īpašniekiem nav arī jādod puse no āboliņa, siena,

²⁴⁸ LPSR CVVA, 29. f., 1. apr., 561. l., 315. lp.; 903. f., 1. apr., 389. l., 106. lp.; 4404. f., 1. apr., 250. l., 7., 15. lp.; 5176. f., 2. apr., 378^a l., 66. lp.

²⁴⁹ LPSR CVORA, 47. f., 1. apr., 103. l., 30. lp.

²⁵⁰ Jaunais Vārds, 1917, 13. jūl.

²⁵¹ LPSR CVVA, 6558. f., 1. apr., 506. l., 10. lp.

²⁵² Turpat, 497. l., 12. lp.

²⁵³ Laukstrādnieku Cīņa, 1917, 4. aug.

²⁵⁴ Turpat, 7. jūl.

salmiem u. c., kas tiek ražots no zemes. Sikrentniekiem, kuri savus līgumus noslēguši ar augstām rentes naudām, arī jāmaksā zemes īpašniekiem tikai 5 rbļ. par pūrvieta aramzemes, ievērojot to, ka līgumu slēgšanas laikā uz lauksaimniecības produktiem bija augstas cenas, bet tagad ar cieto cenu ieviešanu šo produktu vērtība ir vairāk kā divkārt pazeminājusies, kādēļ agrāk noligto rentes naudu nav iespējams izmaksāt. Naturālās kļaušas nekādas nav pildāmas. Šis lēmums nekavējoši izvedams dzīvē.»²⁵⁵ Idus pagasta iedzīvotāju sapulces lēmumā teikts: «Pusgraudnieki pēc Vidzemes Pagaidu zemes padomes lēmuma netiek vairs atzīti, visas naturālās kļaušas atceļ un graudnieki paliek par rentniekiem, kuriem par jaunajiem līgumiem pašiem jāvienojas: ja nevarētu vienoties, tad strīdu izšķir vietējā tiesa. Izpildkomitejai šis lēmums jāpaziņo tiem saimniekiem, kuriem ir graudnieki. Rentniekiem naturālkļaušas atceltas.»²⁵⁶ Līdzīgu lēmumu pieņēma Tirzas pagasta bezzemnieku sapulce 2. jūlijā: pusgraudniecība tūlīt likvidējama visā pagastā, pusgraudniekiem pārejot uz naudas nomu. Griezties pie pārtikas komitejas, lai tā nosaka naudas nomas lielumu, kā arī izrentētāju vajadzībām pārdojamās lopbarības daudzumu un cenu. Saimniekiem priekš pusgraudnieku vajadzībām jāierāda puse no dzīvojamām telpām. Bezzemnieku padomei tuvākajā laikā jāsasauca kalpu sapulce, lai izstrādātu prasības par kalpu sociālekonomiskā stāvokļa uzlabošanu.²⁵⁷ Analogus lēmumus pieņēma daudzas pagastu bezzemnieku padomes, pārtikas komitejas, pagastu bezzemnieku un graudnieku sapulces, atsevišķu saimniecību pusgraudnieki.

Pusfeodālās ekspluatācijas nomākie graudnieki Vidzemes Pagaidu zemes padomes rezolūciju par graudniecības likvidēšanu uzņēma kā dzīvē nekavējoties realizējamu likumu. Tā, piemēram, Suntažu muižas pusgraudnieki 5. jūlijā pārtikas komitejas sēdē atteikšanos no pusgrauda līgumiem pamatoja sekojoši: J. Aņens norādīja, ka veco līgumu ar muižu, kas slēgts 1917. gada 5. februārī, viņš neatzīstot, jo avīzē ir rakstīts, ka pusgrauds neesot jādod,²⁵⁸ M. Ozols — «pienākušos muižas daļu es muižai nedošu ne no siena, nedz āboliņa, jo pēc jaunās valdības pavēles it nekas nav jādod. Savu līgumu ar muižu es tagad neatzīstu un turu... par laužtu un no viņa atsakos.»²⁵⁹ Līdzīga rakstura pamatojumu lasām Aizkraukles pagasta Glāžšķūņa pusmuižas,²⁶⁰ Braslavas pagasta Ventera, Sūmalas, Kuķķa, Saļauskas māju²⁶¹ un daudzu citu Vidzemes saimniecību pusgraudnieku prasībās, paskaidrojumos un iesniegumos.

Sakarā ar ražas novākšanas tuvošanos, kā arī revolucionāri demokrātisko iestāžu lēmumu ietekmē no jūnija beigām graudnieku kustība Vidzemē kļuva masveidīga.

²⁵⁵ LPSR CVORA, 47. f., 1. apr., 91. l., 4. lp.

²⁵⁶ Turpat, 71. l., 24., 25., 26. lp.

²⁵⁷ Laukstrādnieku Cīņa, 1917, 28. jūl.

²⁵⁸ LPSR CVVA, 29. f., 1. apr., 640. l., 11. lp.

²⁵⁹ Turpat.

²⁶⁰ Turpat, 316. l., 13., 14. lp.

²⁶¹ Turpat, 640. l., 11. lp.

Pakļaujoties iepriekš apskatītajiem lēmumiem, cenšoties novērst savu saimniecību pāriešanu sabiedriskā pārvaldīšanā, daudzos gadījumos muižu pārvaldnieki un rentnieki, kā arī saimnieki atzina graudnieku prasību pāriet uz naudas nomu vai palielināt viņiem pienākušos ražas daļu. Tomēr pa lielākai daļai grauda nomas līgumu laušana un pāreja uz jauniem nomas līgumiem bija ilgas un asas cīņas rezultāts, kas bija atkarīgs 1) no pašu graudnieku aktivitātes; 2) no revolucionāri demokrātisko iestāžu atbalsta viņu cīņai; 3) no buržuāzijas pretestības spēka.

Lai konkrēti parādītu, kā noritēja šī cīņa un ko graudniekiem nozīmēja pāreja uz jauniem nomas līgumiem, sīkāk apskatīsim Ļaudonas—Odzijas graudnieku cīņu. Šis muižas zemes apstrādāšanā 1917. gadā bija nodarbinātas 17 graudnieku ģimenes uz ļoti smagiem noteikumiem, par ko liecina pusgrauda līguma teksts, kurš gan satura, gan formas ziņā vairāk atgādina soda likumu nekā darba līgumu.²⁶² Par saņemto zemes gabalu graudniekam muižai bija jāatdod puse no ražas, bez tam muižas noteiktajā laikā jāizpilda vesela rinda klaušu: jāizved mēsli no muižas un muižas dienestnieku staļļiem, jāuztur kārtībā muižas ceļi, tilti, aploki, sētas un ganu ceļi, jāizcērt un jāpieved malka labības žāvēšanai un kuļšanas vajadzībām, visiem graudniekiem kopīgi jānokuļ muižas labība, katram graudniekam priekš muižas uz muižas zemes jāizaudzē kartupeļi 1 pūrvietas platībā, jāizved muižas raža uz pārdošanas vietām, jāpiepilda muižas ledus pagrabs ar ledu, jāizved mācītāja sieciņi utt. «Visām muižas rikošanām un visiem darbiem, kas šai līgumā minēti un kas zīmējas uz zemkopības darbiem, jāpadara un jāpaklausa pēc muižas pavēles bez preti runāšanas. Bez atļaujas nedrīkst no darbiem atrauties jeb izbraukt, kad darbi rīkoti, bet, ja to neklausītu, tad graudnieks maksā muižai 3 rbļ. no reizes un muižai ir tiesības likt graudniekiem rīkotu darbu darīt par naudu uz graudnieka rēķina par tādu cenu, kādu līgst.»²⁶³

23. jūlijā Ļaudonas—Odzijas muižas 14 graudnieki vietējā pagasta skolā sanāca uz sapulci, kurā nolēma atteikties no pusgrauda līgumiem un muižas īpašnieci izvirzīja prasību noslēgt jaunus zemes izdošanas līgumus uz šādiem noteikumiem: dot graudniekiem $\frac{2}{3}$ no visas šī gada ražas; tūlīt atcelt visas klaušas un soda naudas; bez muižas graudnieku ziņas karaspēkam pārdoto 15 pūrvietu pļavu vietā ierādīt citu tikpat lielu pļavas gabalu; sakarā ar to, ka zemkopības darbarīki netiek remontēti uz muižas rēķina, graudniekus bēgļus, kuri zemi apstrādā ar muižas inventāru, atbrīvot no inventāra dilšanas procenta maksāšanas.²⁶⁴

Sapulces dalībnieki nolēma izvirzītās prasības iesniegt muižas īpašnieci, pieprasot atbildi līdz 24. jūlija plkst. 12⁰⁰, paziņojot, ka prasību neizpildīšanas gadījumā viņi piesaka streiku, kuru turpinās līdz pilnīgai prasību izpildīšanai. Sarunām ar muižu un iespējamā

²⁶² LPSR CVVA, 5434. f., 1. apr., 505. l., 249.—255. lp.

²⁶³ Turpat, 251. lp.

²⁶⁴ Turpat, 259. lp.

streika vadīšanai sapulcē tika ievēlēta streika komiteja 6 personu sastāvā. Pusgraudnieki vienojās par izvirzītajām prasībām un sapulces lēmumiem informēt arī tos muižas graudniekus, kuri uz sapulci nebija ieradušies, un gadījumā, ja viņi lēmumiem nepiekrītu, pieteikt viņiem boikotu, t. i., neieļauties ar viņiem turpmāk nekādās darīšanās, piemēram, nepalīdzēt viņiem pie kulšanas un arī nepieņemt viņu palīdzību.²⁶⁵

24. jūlija rītā Ļaudonas—Odzienas pagasta Bezzemnieku padomes priekšsēdētājs V. Kiršs un streika komiteja graudnieku prasības iesniedza muižas pārvaldniekam C. Zonneram, kurš tās noraidīja. Saskaņā ar iepriekšējās dienas lēmumu visi Odzienas muižas graudnieki, atskaitot 3 ģimenes, uzsāka streiku, paziņojot par to Cēsu apriņķa Strādnieku un kareivju deputātu padomei, lai tā streika atbalstīšanai un konflikta izšķiršanai deleģē savu pārstāvi.²⁶⁶

Tā kā streiks tika uzsākts labības novākšanas viskarstākajā darba laikā, graudnieki, parādot augstu apzinīgumu, 25. jūlija sapulcē nolēma no 26. jūlija stāties pie lauku nokopšanas, tajā pašā laikā paziņojot, ka ne soli neatkāpjas no izvirzītajām prasībām un pēc steidzamo lauku darbu paveikšanas streiku turpinās.

Ļaudonas—Odzienas graudnieku neatlaidīgā un labi organizētā cīņa Bezzemnieku padomes vadībā turpinājās līdz 14. augustam, kad Bezzemnieku padomes un pārtikas komitejas pārstāvju kopīgajā sēdē tika atzīts par «iespējamu un gluži pareizu, ka Odzienas muižas graudniekiem tiek piešķirtas viņu taisnīgās prasības — $\frac{2}{3}$ no visas šīs vasaras ražas»²⁶⁷.

Graudnieku cīņas organizēšanā pagastu revolucionāri demokrātiskajām iestādēm lielu palīdzību sniedza rajonu, apriņķu un Latvijas strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes, arī Pagaidu Zemes padomju darbinieki, vietējie komisāri.²⁶⁸ Tā, Smiltenes rajona Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes Izpildkomitejas sēdē tika atzīmēts, ka tai pienāk daudzas apkārtnes muižu un māju pusgraudnieku sūdzības un lūgumi sakarā ar zemes izgraudotāju pretošanos graudniecības līgumu likvidēšanai. Izpildkomiteja nolēma savā sastāvā kooptēt pieredzes bagātus organizatorus, kurus deleģēt uz muižām un saimnieku mājām, lai veic izskaidrošanas darbu un praktiski atbalsta bezzemnieku padomju darbību šī jautājuma risināšanā.²⁶⁹ Padomes izejošo rakstu materiāli liecina, ka mēneša laikā Smiltenes Padome nosūtīja 58 pārstāvjus (pa lielākam daļai latviešu strēlniekus) uz 39 vietām (13 muižām, 24 saimnieku mājām, 1 apdzīvotās vietas nosaukums avotā nav norādīts, 1 — nav salasāms), kur vairumā gadījumu bija panākts graudniekiem labvēlīgs rezultāts. Bez tam Smiltenes rajona Strādnieku,

²⁶⁵ LPSR CVVA, 5434. f., 1. apr., 505. l., 261. lp.

²⁶⁶ Turpat; Laukstrādnieku Cīņa, 1917, 4. aug.

²⁶⁷ LPSR CVVA, 5434. f., 1. apr., 505. l., 263., 264. lp.

²⁶⁸ Turpat, 7233. f., 1. apr., 14. l., 85. lp.; LPSR CVORA, 47. f., 1. apr., 103. l., 33. lp.; 629. f., 1. apr., 36. l., 2.—6., 63. lp.

²⁶⁹ Turpat, 9. l., 2. lp.

Valmieras apriņķa komisariāta darbinieku apmeklēto pagastu skaits
agrāro konfliktu lietās (no maija līdz augustam)²⁷¹

Nr. p. k.	Komisariāta darbinieka uzvārds un vārds	Izbraukumu skaits					kopā
		aprīlī	maijā	jūnijā	jūlijā	augustā	
1.	Krūze Jānis	—	2	1	10	10	23
2.	Jansons Vilis	3	5	3	6	4	21
3.	Jaunozoliņš Mārtiņš	—	—	3	8	1	12
4.	Uvens Fricis	—	2	—	—	—	2
5.	Zabeļskis Voldemārs	—	1	4	7	3	15
Kopā		3	10	11	31	18	73

kareivju un bezzemnieku padome pagastu bezzemnieku padomēm, pagastu pašvaldības iestādēm, pašiem graudniekiem, zemes izgraudotājiem graudnieku interesēs, atbildot uz viņu iesniegumiem un lūgumiem, nosūtīja daudzus paskaidrojumus un rīkojumus.²⁷⁰

Ceļa izdevumu norēķinu dokumenti rāda, cik aktīvi pagastu bezzemnieku darbības atbalstīšanā iekļāvās vietējo komisariātu darbinieki, LSD biedri (sk. 11. tabulu).

Vidzemes apriņķu komisāru darbības raksturošanai apskatīsim dažus konkrētus dokumentus. Pernigeles pagasta pārtikas komitejas ziņojumā guberņas pārtikas valdei lasām: 5. jūlijā vietējā pagasta namā ieradās Valmieras apriņķa komisārs V. Jansons un pusgraudnieku jautājumā paskaidroja, ka pusgraudniekiem ir jāpāriet uz naudas renti, pie kam ir jānoslēdz ar izgraudotājiem attiecīgi līgumi. Bet, kur nevarētu notikt vienošanās līgumu noslēgšanas ziņā, tur rentes līgumi ir jāizdod pārtikas komitejai saziņā ar pārstāvjiem no pagasta padomes Izpildkomitejas un Bezzemnieku padomes.²⁷²

Sakarā ar M. Jaunozoliņa izbraukumu uz Burtnieku pagastu Seķu muižas rentnieks T. Lūkins 15. augustā XII armijas komandierim rakstīja, ka 7. jūlijā konflikta lietā ar pusgraudniekiem viņš esot izsaukts uz pagasta namu pie Valmieras apriņķa komisāra, kura vietā ieradies viņa vietnieks M. Jaunozoliņš, «kurš pavisam nemēģināja nokārtot konfliktu, bet paskaidroja, ka pusgraudniekiem ir pilnīgas tiesības kļūt par rentniekiem un lauzt noslēgtos līgumus...». Šāda paskaidrojuma rezultātā visi pieci T. Lūkina pusgraudnieki atteikušies no pusgrauda līgumiem un sākuši saimniekot kā rentnieki.²⁷³

²⁷⁰ LPSR CVORA, 629. f., 1. apr., 36. l., 3.—6. lp.

²⁷¹ LPSR CVVA, 7233. f., 1. apr., 33. l., 42.—49. lp.

²⁷² Turpat, 29. f., 1. apr., 738. l., 38. lp.

²⁷³ Turpat, 7233. f., 1. apr., 14. l., 85. lp.

Šie un daudzi citi dokumenti un materiāli liecina, ka revolucionāri demokrātiskās iestādes Vidzemē veica lielu un daudzpusīgu darbu, lai aizstāvētu bezzemnieku un darba zemniecības visu slāņu intereses un tādējādi panāktu to iesaistīšanos aktīvā cīņā par sociālistiskās revolūcijas uzvaru.

Muižu konfiskācija — visradikālākais agrāro attiecību pārkārtošanas pasākums

Boļševiku partijas agrārās programmas centrālā punkta — visas zemes nacionalizācijas risināšanas svarīgs priekšnoteikums bija muižu zemes konfiskācija. Šo radikālo pasākumu, protams, pilnībā nevarēja realizēt buržuāziski demokrātiskās revolūcijas ietvaros, negāžot buržuāzijas varu, jo muižnieku intereses bija cieši savijušās ar buržuāzijas interesēm un Pagaidu valdība no pirmajām pastāvēšanas dienām konsekventi realizēja tās aizstāvēšanas politiku. Taču agrārās revolūcijas attīstības interesēs kā taktikas lozungu boļševiku partija tūlīt pēc Februāra revolūcijas izvirzīja uzdevumu nekavējoties, organizētā veidā sākt muižnieku zemju atsavināšanu. 1917. g. 10. aprīlī, konkretizējot boļševiku partijas politiskos uzdevumus pārejas periodam uz sociālistisko revolūciju, V. I. Ļeņins rakstīja: «Pretsvarā buržuāziski liberālajam vai tīri ierēdnieciskajam sprediķim, ko skandina daudzi s.-r. un strādnieku un zaldātu deputātu Padomes, ieteikdamas zemniekiem, lai viņi neņem muižnieku zemi un nesāk agrāro pārkārtošanu, iekām nav sasaukta Satversmes sapulce, proletariāta partijai jāaicina zemnieki, lai viņi nekavējoties patvarīgi realizētu zemes pārkārtošanu un nekavējoties konfiscētu muižnieku zemi, pamatojoties uz vietējo zemnieku deputātu lēmumiem.»²⁷⁴ Par nepieciešamību tūlīt, organizēti, bez izpirkuma un bez jebkādas maksas dot zemi zemnieku rokās caur vietējo zemnieku deputātu padomēm vai zemnieku komitejām V. I. Ļeņins pārliecinoši uzstājās KSDS(b)P Viskrievijas VII (Aprīļa) konferencē,²⁷⁵ Viskrievijas Zemnieku deputātu I kongresā²⁷⁶ un daudzās citās 1917. g. runās un rakstos.

Ļeņinisko nostādni pilnībā atbalstīja Latvijas Sociāldemokrātija savos programmatiskajos dokumentos, un šī pasākuma praktiskās realizētājas — boļševiku vadītās bezzemnieku padomes. Jau Vidzemes Bezzemnieku kongress 16.—18. aprīlī pieņēma lēmumu par privāto un mācītāju muižu konfiskāciju, bet Vidzemes Bezzemnieku delegātu konference 1. un 2. jūnijā tūlītēju muižu konfiskāciju izvirzīja par vienu no bezzemnieku padomju darbības svarīgākajiem

²⁷⁴ Ļeņins V. I. Proletariāta uzdevumi mūsu revolūcijā. — Raksti, 24. sēj., 50., 51. lpp.

²⁷⁵ Ļeņins V. I. KSDS(b)P Viskrievijas septītā (Aprīļa) konference 1917. g. no 24. līdz 29. aprīlim (no 7. līdz 12. maijam). — Turpat, 245.—254. lpp.

²⁷⁶ Ļeņins V. I. I Viskrievijas zemnieku deputātu kongress 1917. g. no 4. līdz 28. maijam (no 17. maija līdz 10. jūnijam). — Turpat, 438. lpp.

uzdevumiem: «...muižnieku zemes ir jākonfiscē tūlīt organizētā kārtā caur bezzemnieku deputātu padomēm vai revolucionārām pagasta iestādēm, saskaņojot šo darbību ar apriņķa un guberņas deputātu padomēm. Ja pēdējās būs noorganizējušās, tad vēlams konfiskāciju izvest apriņķa vai guberņas deputātu padomēm plašos apmēros. Konfiscētai zemei ir jāpāriet valsts jeb sabiedrības īpašumā.»²⁷⁷

1917. g. pavasarī un vasarā Vidzemē bezzemnieku deputātu padomes konfiscēja vai uzlika arestu un pārņēma sabiedriskā pārvaldīšanā tās muižas, kuru īpašnieki atteicās izpildīt muižu laukstrādnieku vai graudnieku izvirzītās prasības. Pēc mūsu rīcībā esošām ziņām 1917. g. pavasarī un vasarā Valmieras, Cēsu un Valkas apriņķos bija konfiscētas vai pārņemtas sabiedrisko organizāciju pārvaldīšanā 23 muižas (sk. 5. pielikumu). 1917. g. jūlijā arī Rīgas patrimonālā apgabala Sīkzemnieku un bezzemnieku padomes pagaidu Izpildkomiteja paziņoja par visu privātu un majorāta muižu zemes līdž ar ēkām, kā arī citu privileģēto šķiru zemes pārņemšanu savā pārziņā un to nodošanu vietējo pašvaldības iestāžu un bezzemnieku padomju pārvaldīšanā. Taču šī lēmuma publicēšana tikai 1917. g. 17. augustā un citu dokumentālu pierādījumu trūkums par tā izpildi liek domāt, ka Rīgas apkārtnes nonākšana vācu okupācijā 1917. g. augustā muižu konfiskāciju Rīgas patrimonālajā apgabalā izjauca.

Muižas konfiskācijas vai pārņemšanas sabiedriskā pārvaldīšanā gaita parasti bija šāda: bezzemnieku padomju atbalstīti, kalpi vai graudnieki darba devējam izvirzīja prasības, kuras muižas īpašnieks vai pārvaldnieks pa lielākai daļai noraidīja. Atbilde uz to bija streiks. Agrāro konfliktu izšķiršanas tiesības līdz agrārkomiteju ievēlēšanai saskaņā ar Vidzemes Pagaidu zemes padomes 17.—19. jūnija lēmumu piederēja pagastu bezzemnieku padomju, pārtikas komiteju un pagastu padomju izpildkomiteju pārstāvju kopējai sēdei.²⁷⁸ Šo iestāžu revolucionāri demokrātiskā izveidē gūtie panākumi, konfliktu izšķirot, nodrošināja streikotājiem labvēlīga lēmuma pieņemšanu: viņu izvirzītās prasības tika atzītas par pamatotām un nolemts, ka darba devējam tās jāizpilda. Ja muižas īpašnieks lēmumam nepakļāvās, izvirzījās jautājums par muižas konfiskāciju vai pārņemšanu sabiedrisko organizāciju pārziņā. Šo jautājumu pagastu bezzemnieku padomes vienmēr izlēma un realizēja saziņā ar apriņķa vai sava rajona strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes izpildkomiteju un atbalstu.

Saņēmusi paziņojumu par agrārkonfliktu, kurš draud ar muižas konfiskāciju, apriņķa vai rajona padome nosūtīja savu pārstāvi uz muižu, lai tuvāk iepazītos ar apstākļiem un it sevišķi lai pārliecinātos par politisko spēku samēru uz vietas. Par iegūto informāciju Izpildkomitejas pārstāvji sniedza ziņojumu Izpildkomitejas sēdē,

²⁷⁷ LKP Oktobra revolūcijā 1917, 132. lpp.

²⁷⁸ Laukstrādnieku Cīņa, 1917, 4. aug.

Pārskats par 1917. gada pavasarī un vasarā Cēsu, Valmieras un Valkas apriņķos konfiscētajām un sabiedriskajā pārvaldīšanā pārņemtajām muižām (grupējums pa apriņķiem hronoloģiskā secībā)²⁷⁹

Nr. p. k.	Muižas nosaukums	Muižas atrašanās vieta		Aresta uzlikšanas vai konfiscēšanas datums
		apriņķis	pagasts	
1.	Leimaņu	Cēsu	Skujenes	1. maijs
2.	Jaunpiebalgas	"	Jaunpiebalgas	18. maijs
3.	Kārļu	"	Kārļu	23. maijs
4.	Odzianas	"	Vietalvas—Odzianas	23. maijs
5.	Unguru	"	Unguru	ap 30. jūniju
6.	Lubānas	"	Lubānas	5. jūlijs
7.	Jaunkārķu	Valkas	Kārķu	29. aprīlis
8.	Puikules	Valmieras	Puikules	1. maijs
9.	Jaunburtņieku	"	Jaunburtņieku	31. maijs
10.	Nurmu	"	Naukšēnu	1. jūnijs
11.	Kauguru	"	Kauguru	ap 8. jūniju
12.	Annas	"	Valmieras pilsētas zeme Valmieras un Kokmuižas	9. jūnijs
13.	Savariņu	"	"	9. jūnijs
14.	Dūķeru	"	Kokmuižas	10. jūnijs
15.	Katvaru	"	Katvaru	10. jūnijs
16.	Jāņumuiža	"	Katvaru	10. jūnijs
17.	Skirstiņu	"	Pāles	ap 17. jūniju
18.	Idus	"	Idus	ap 20. jūniju
19.	Kokmuiža	"	Kokmuižas	ap 5. jūliju
20.	Lānu	"	Sveiciema	ap 5. jūliju
21.	Pantenes	"	Sēļu	ap 6. jūliju
22.	Dīķeru	"	Ķoņu	18. jūlijs
23.	Braslavas	"	Braslavas	ap 28. jūliju

kur katrā atsevišķā gadījumā tika pieņemts konkrētajiem apstākļiem atbilstošs lēmums (konfiscēt, uzlikt pagaidu arestu, atstāt lietu neizšķirtu utt.). Viens no galvenajiem apstākļiem, no kura vadījās, izšķiroties par muižas konfiscēšanu, bija: vai vietējie revolucionārie spēki spēs nodrošināt muižas saimniecības pārvaldīšanu un strādnieku izvirzīto prasību apmierināšanu.

Izpildkomitejas lēmuma realizēšanai uz muižu tika nosūtīts Izpildkomitejas pārstāvis (piemēram, uz Unguru muižu Cēsu

²⁷⁹ LPSR CVVA, 7233. f., 1. apr., 13. l., 6., 7., 11. lp.; 14. l., 28. lp.; 29. f., 1. apr., 523. l., 8.—9. lp.; 658. l., 18., 19. lp.; 659. l., 6., 7. lp.; 660. l., 20. lp.; 747. l., 6., 17. lp.; 768. l., 2., 3. lp.; 780. l., 27. lp.; 826. l., 8., 10., 11. lp.; 899. l., 6. lp.; 975. f., 1. apr., 40. l., 33., 34. lp.; 959. f., 1. apr., 39. l., 186.—188. lp.; 407. f., 2. apr., 36. l., 16., 20. lp.; 5434. f., 1. apr., 505. l., 33.—35. lp.; LPSR CVORA, 47. f., 1. apr., 91. l., 4., 5. lp.; 103. l., 3., 4., 12., 13. lp.; 593. l., 5. lp.; 595. l., 8., 9. lp.; 605. l., 17. lp.; ЦГАОП СССР, ф. 406, оп. 2, д. 199, лл. 22, 29, 30, 37, 73.

apriņķī — boļševiks J. Votčtovs un esers Majorovs,²⁸⁰ Valmieras apriņķī — J. Vilks uz Dūķeru,²⁸¹ K. Kauliņš uz Annas un Savariņu,²⁸² J. Fogelis — uz Kokmuižu,²⁸³ E. Ozoliņš un J. Zirnis — uz Jaunburtnieku muižu²⁸⁴ utt.), kurš kopā ar pagasta bezzemnieku padomes, pārtikas komitejas un pagasta Izpildkomitejas pārstāvjiem sīki uzskaitīja un aprakstīja visu muižas dzīvo un nedzīvo inventāru un nodeva to glabāšanā un pārraudzīšanā vēlētai muižas valdei.²⁸⁵

Muižu valžu sastāvs līdz 1917. g. 20. novembra Iskolata lēmumam par muižu konfiscēšanu nebija noteikts. To skaitliskais sastāvs svārstījās no 3 līdz 7 locekļiem. Dažāda bija arī pārstāvniecība tajās: Annas muižas valdē iegāja pa 1 pārstāvim no muižas strādniekiem, no Valmieras pilsētas pārtikas valdes un no Valmieras pilsētas domes; Lubānas muižas valdē — 2 muižas strādnieki, 1 pagasta Izpildkomitejas un 1 pārtikas komitejas pārstāvis, kurš vienlaicīgi bija pagasta bezzemnieku padomes deputāts; Nurmuižas valde sastāvēja no 3 muižas strādnieku pārstāvjiem utt. Muižu valdes koptēja savā sastāvā muižu saimniecību vadītājus, pēc iespējas cilvēkus ar agronomisku izglītību vai lauksaimniecības darbu organizēšanas praksi. Sarežģītā jautājuma risināšanā palīdzību sniedza apriņķu strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju Izpildkomitejas. Tā, Valmieras apriņķa Padomes Izpildkomiteja uz Annas un Savariņu muižām par saimniecības vadītāju nosūtīja rezerves pulka strēlnieku LSD biedru J. Druģi,²⁸⁶ bet uz Jaunburtnieku muižu praporščiku J. Debesnieku,²⁸⁷ kuriem abiem bija agronomiskā izglītība. Ar Valmieras apriņķa Padomes Izpildkomitejas pārstāvja J. Vilka sankciju Dūķeru muižas valdē tika ievēlēts bezzemniekiem lojālais muižas agronoms K. Ozols,²⁸⁸ bet Lubānas muižas valdē, pagasta bezzemnieku padomes kontrolēts, strādāja bijušais muižas stārasts Dauguls.²⁸⁹

Lai redzētu, ko bezzemnieki ieguva muižas konfiskācijas vai sabiedrisko organizāciju pārvaldē pārejas rezultātā, pievērsīsimies dažiem konkrētiem faktiem.

1917. g. 1. maijā Puikules pagasta pārtikas komitejas pārvaldīšanā pārgāja Puikules muiža. Pārtikas komitejas 14. maija sēdē, kur izskatīja muižas graudnieku un kalpu prasības atalgojuma jau-

²⁸⁰ Votčtovs J. Revolucionārais darbs Cēsīs. — Grām.: 1917. gads Latvijā, 121.—123. lpp.

²⁸¹ LPSR CVVA, 7233. f., 1. apr., 14. l., 57. lp.

²⁸² ЦГАОП СССР, ф. 406, оп. 2, д. 199, л. 22.

²⁸³ LPSR CVORA, 47. f., 1. apr., 103. l., 3., 9. lp.; LPSR CVVA, 29. f., 1. apr., 1728. l., 8. lp.

²⁸⁴ Ozoliņš E. Partijas darbs Valmieras apriņķī. — Grām.: 1917. gads Latvijā, 96. lpp.

²⁸⁵ Октябрьская революция в Латвии, с. 98—100.

²⁸⁶ LPSR CVORA, 47. f., 1. apr., 595. l., 8. lp.; 605. l., 17. lp.; LPSR CVVA, 407. f., 2. apr., 36. l., 20. lp.

²⁸⁷ Turpat, 5434. f., 1. apr., 505. l., 33., 34., 35. lp.; Ozoliņš E. Partijas darbs Valmieras apriņķī, 96., 97. lp.

²⁸⁸ LPSR CVVA, 975. f., 1. apr., 401. l., 4.—5. lp.

²⁸⁹ Turpat, 29. f., 1. apr., 826. l., 8. lp.

tājumu, tika nolemts: apmierināt graudnieku prasības par pāriešanu uz «naudas renti», apgādāt viņus ar sēklas labību, cik katram vajadzīgs lauku apsēšanai, no Puikules muižas klēts, pārdodot pudu labības par 4 rbļ. Pie toreizējās pārtikas dārdzības, kad tirgū puds rudzu maksāja 15—30 rbļ. un inflācijas dēļ nauda bija zaudējusi vērtību, jauno nomnieku ieguvums bija arī tas, ka par saņemto sēklu bija jānorēķinās rudenī pēc ražas novākšanas — nevis atdotot graudus, bet samaksājot naudā iepriekš minēto cenu. Par nomas maksas lielumu sēdes protokolā norādīts, ka to noteiks vēlāk, vadoties no zemes vērtības. Izskatot muižas kalpu prasības atalgojuma jautājumos, visos gadījumos viņu prasības apmierināja.²⁹⁰

Sajā pašā dienā Skujenes pagasta pārtikas komiteja pārņēma savā pārziņā Leimaņu muižas centru, jo īpašnieka pilnvariece līdz 23. aprīlim nebija zemi iznomājusi, nedz izgraudojusi, nedz arī salīgusi kalpus tās apstrādāšanai. Komitejas pārziņā pārgāja 66 $\frac{1}{3}$ desetīnas aramzemes, 78 $\frac{2}{3}$ desetīnas pļavu, 1 desetīna sakņu dārza zemes, 5 dzīvojamās ēkas, 3 kūtis, 2 labības šķūņi, 6 siena šķūņi, 1 klēts un lauksaimniecības inventārs (24 vienības). Zemi, telpas un inventāru pārtikas komitejas locekļi tai pašā dienā iznomāja uz vienu gadu 15 zemes apstrādātājiem pēc šādiem noteikumiem: nomas maksa par desetīnu zemes 15 rbļ. gadā, klausības vai kādi papildu maksājumi, ko uzliek valdība vai pašvaldības iestādes, jākārto katram zemes lietotājam atsevišķi pēc zemes daudzuma; inventāra lietotājs, ja tas viņam nodoto darbarīku sabojājis, atmaksā darbarīka vērtību; inventāra nolietošanas daļa jāatmaksā 10% apmērā no darbarīka vērtības. 312 pudus rudzu, kas muižas klētī bija pāri par normu, pārtikas komiteja pārņēma savā ziņā, lai izdalītu pārtikas grūtībās esošajiem pagasta iedzīvotājiem.²⁹¹

3. jūnijā Dūķeru muižas kalpi izvirzīja ekonomiskas prasības, kuras muižas īpašnieks atteicās izpildīt. Sakarā ar to visi muižas kalpi, atskaitot kučieri un piena vedēju, 5. jūnijā pieteica streiku. Tas noritēja ļoti organizēti — kalpu vidū nebija neviena streiklauža, bet streika laikā pieņemtajām kalponēm neatļāva apkopt lopus. 12. un 13. jūnijā Valmieras apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes, Kōkmuižas pagasta Bezzemnieku padomes, pārtikas komitejas un šķirējtiesas locekļi aprakstīja visu muižas mantu un nodeva muižas saimniecības vadīšanu un pārziņāšanu no bezzemnieku pārstāvjiem ievēlētajai muižas valdei, kas, izpildot kalpu prasības, noslēdza ar viņiem jaunus līgumus.

6. pielikums u. c. materiāli liecina, ka muižu konfiskācija pozitīvi ietekmēja lauku darbaļaužu ekonomisko stāvokli; bija panākta 8 stundu darbadiena un darba algas paaugstināšana laukstrādniekiem, uzlabots amatnieku stāvoklis, likvidētas ekspluatācijas smagās pusfeodālās formas — graudniecība un atstrādāšana, to vietā noteicot zemes izrentēšanu visiem uz vienādiem noteikumiem. Tādā pašā

²⁹⁰ LPSR CVVA, 29. f., 1. apr., 747. l., 6., 7. lp.

²⁹¹ Turpat, 899. l., 3., 6., 7.—17. lp.

Valmieras apriņķa Kokmuižas pagasta Dūķeru muižas
kalpu darba algas salīdzinājums pirms un pēc streika²⁹²

Veco līgumu galvenie noteikumi	Jauno līgumu galvenie noteikumi
--------------------------------	---------------------------------

Darbadienas ilgums

No saules lēkta līdz rietam.

8 stundas.

Darba alga

70 kapeikas par katru nostrādātu dienu; deputāts jāpērk no muižas īpašnieka: rudzi 65 kap. pudā, putraini — 1 rbl., lopbarība — 40 kap. pudā. Deputāta apjoms: 60 pudu rudzu, 12 pudu putrainu, 12 pudu lopbarības. (Ja kalps nevar iztikt ar šo deputātu, viņam jāpērk labība par vispārējām augstām tirgus cenām.)

300 rubļi gadā un deputāts par brīvu. Deputāta apjoms: 70 pudu rudzu miltu, 15 pudu miežu miltu, 10 pūru labība lopbarībai, 5 pūdi sāls, 0,5 pūrvietas zemes kartupeļu stādīšanai, 2 asiņ malkas, 15 pudu putrainu, 3 pūrvietas pļavu un 0,5 pūrvietas āboliņa lopbarības sagādei 2 govīm, 10 maisu labības izkūluma — salmu un pelavu. Kalpa sievai, ja tā iet darbā, alga 70 kap. dienā, bet bez deputāta. Sievai obligāti jāiet darbā, ja to prasa muižas valde. Piens katram kalpam tiek pārdots pēc vajadzības 2—4 stopi dienā par 20 kap. stopā.

veidā bija uzlabots arī sīko nomnieku ekonomiskais stāvoklis un citu kategoriju lauku darbaļaužu dzīves un darba apstākļi.

Konfiscējot muižas bezzemnieku padomēm, kā praktisks neatliekams uzdevums izvirzījās jautājums par konfiscētās zemes lietošanas veidu. Muižu centros, kuri bija apstrādāti ar laukstrādnieku darbaspēku, parasti organizēja sabiedriskas saimniecības. Ir zināms tikai viens gadījums — Cēsu apriņķa Skujenes pagasta Leimaņu muižā —, ka konfiscētā zeme un muižas inventārs tika sadalīts saskaņā ar pagasta revolucionāri demokrātisko iestāžu lēmumu. Izrentētās muižu zemes arī pēc muižas konfiskācijas palika to līdzšinējo apstrādātāju lietošanā. Rentnieki un pusgraudnieki tika atsvabināti no klaušām un pusgrauda došanas. Par zemes lietošanu tika noteikta pašvaldības iestādēm maksājama stabila naudas noma, kura bija zemāka par muižas īpašniekam maksājamo. Bezzemnieku padomju pasākumi konfiscēto muižu zemju izmantošanā atbilda Apriļa tēzēs, KSDS(b)P Viskrievijas VII (Apriļa) konferences un LSD šī perioda dokumentos noformulētajai agrāro pārkārtojumu programmai.

Konfiscēto un sabiedriskā pārvaldīšanā pārņemto muižu īpatsvars Vidzemes apriņķos caurmērā bija 5—6% no muižu kopskaita.²⁹³ Pie tam vairākas no tām — Annas muiža,²⁹⁴ Jaunburt-

²⁹² LPSR CVVA, 29. f., 1. apr., 989. l., 81. lp.

²⁹³ Революционное движение в России в июле 1917 г. Июльский кризис. М., 1959, с. 494.

²⁹⁴ LPSR CVVA, 407. f., 2. apr., 36. l., 43. lp.

nieku,²⁹⁵ Lubānas²⁹⁶ — pēc kontrrevolūcijas pārejas uzbrukumā jūlijā—augustā nonāca atpakaļ to bijušo īpašnieku rokās, Jaunkārķu²⁹⁷ un Unguru, un vēl dažas pilnīgi vai daļēji izpostīja karaspēks sakarā ar to atrašanos piefrontes joslā, — tātad bezzemnieku padomju pārziņā tās atradās mazāk nekā divus mēnešus. Sie apstākļi izslēdz iespēju analizēt muižu konfiskācijas un to atrašanās sabiedriskajā pārvaldīšanā rezultātus. Bet mūsu rīcībā ir dokumentu klāsts, kas parāda šo pasākumu lielo politisko nozīmi.

LSD vadīto strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju realizētie agrārie pārkārtojumi sociālistiskās revolūcijas sagatavošanas periodā guva nedalītu atbalstu laukstrādnieku, trūcīgo zemnieku un visu pārējo darbaļaužu masās Latvijā. Kad Pagaidu valdības iestādes, piemēram, saņēma vairākas Dūķeru muižas bijušā īpašnieka sūdzības, ka viņam konfiscētās muižas saimniecība iet bojā, tur ieradās Valmieras rajona Pārtikas valdes locekļi noskaidrot apstākļus. Par muižas ļaužu noskaņojumu stāsta Pārtikas valdes locekļu 5. augustā sastādītie protokoli par sarunām ar viņiem.²⁹⁸ Muižas kalps P. Spredzis: «. . . tīrumi tagad tiek apstrādāti daudz labāk kā pie muižas īpašnieka valdīšanas. . . Ar tagadējām algām esmu pilnīgi mierā un apsolos strādāt bez kaut kādas pretrunas, ko man muižas pārvaldnieks liktu. Ka muižu atdotu atpakaļ muižas īpašnieka pārvaldīšanā, to es nevēlos, jo es neuzticos, ka tad es dabūtu savu noligto algu. . . »

Lopkopējs M. Ģederts, kas bija nostrādājis muižā divus gadus, norādīja, ka konfiscētā saimniecība netiek vadīta sliktāk kā tad, kad tā piederēja privātam īpašniekam, un apliecināja: «Nevēlos, lai viņam (muižas īpašniekam — R. G.) muižas pārvaldīšana atkal tiktu atdota, bet lai muižu pārvaldītu vēl uz priekšu no komitejas ieceltie vīri, kuri līdz šim visas manas likumiskās prasības izpildījuši un neko nelikumīgu no manis nav pagērējuši.» Par to, ka muižā saimniekošana organizēta labi, lauku darbi nesašaurinās un rit normāli, lopi labā stāvoklī, lasām arī muižas kalpu J. Branta, D. Auziņa, J. Ijaba un K. Spredža liecībās.

Graudnieks P. Kalniņš, kam latviešu strēlnieku rezerves pulka komitejas pārstāvji 1917. g. maijā bija iemērījuši 20 pūrvietas no muižas zemes, liecināja: «Tā kā no muižas īpašnieka esmu cietis tikai zaudējumus un nepatīkšanas, tad nevēlos, lai viņam atdotu atkal muižu un «Lejas Renca» mājas pārvaldīšanā, bet vēlētos, lai muiža un mājas tiktu pārvaldītas no komitejas ieceltiem vīriem kā līdz šim, jo pēdējie manas prasības katreiz izpildījuši un arī man nekādus nelikumīgus pieprasījumus un pagērējumus nav uzlikuši. Vispārīgi muižas saimniecība tiek vesta kārtīgi, un kā zirgi, tā arī lopi nav sliktākā stāvoklī kā pavasarī, kad es uz Dūķermuižu atnācu.» Graudnieks Melkuss, Kurzemes bēglis, kuram rezerves pulka

²⁹⁵ LPSR CVVA, 5434. f., 1. apr., 505. l., 33.—35. lp.

²⁹⁶ Turpat, 29. f., 1. apr., 988. l., 113., 114. lp.

²⁹⁷ Turpat, 7233. f., 1. apr., 16. l., 25. lp.

²⁹⁸ Turpat, 29. f., 1. apr., 989. l., 76.—85. lp.

komiteja 1917. g. maijā bija iedalījusi 75 pūrvietas zemes, teica: «.. Tagadējie no komitejas ieceltie muižas pārvalditāji saimniecību vada, kā pienākas, un izpilda visas likumiskās prasības, es nevēlētos, ka muiža tiktu atdota muižas īpašnieka pārvaldīšanā, jo no viņa es nekā laba nevaru sagaidīt. Visi zirgi un lopi, kas atrodas Dūkermuižā, šobrīd nav sliktākā stāvoklī, kā tie pavasarī bija, kad es Dūkermuižā ienācu; vispārīgi saimniecība Dūkermuižā, cik tas pie tagadējiem apstākļiem iespējams, tiek vesta kārtīgi.»

Līdzīgs noskaņojums bija arī pārējās konfiscētajās vai sabiedriskajā pārvaldīšanā pārņemtajās muižās. Kad Valmieras pilsētas pārtikas komiteja, kuras pārziņā apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padome 16. jūnijā bija nodevusi Annas muižu, pakļaujoties kontrrevolūcijas spiedienam un saskaņā ar Vidzemes agrārvaldes 21. jūlija lēmumu, 27. jūlijā muižu atdeva atpakaļ tās īpašnieces pilnvarniekam G. Tešem, muižas strādnieki 28. jūlijā uzsāka protesta streiku.²⁹⁹ Muižas sabiedriskās saimniecības vadītājs J. Druģis Valmieras pilsētas pārtikas komitejai rakstīja: «Strādnieki ir ar mieru strādāt kaut svētdienā, ja tikai lietas drīzāk noskaidrotos, ja nav jāpaliek zem Teša. Strādnieku prasība, lai muiža paliek zem pārtikas komitejas jeb citas sabiedriskas iestādes. Strādnieku nolēmums neieļauties nekādos nolīgumos ar Tešu, kurš jau tagad ir līgumus laužis, padzīdams strādniekus un atstādinādams tos no darba.»³⁰⁰

29. jūlijā Kokmuižas pagasta pārtikas komitejas priekšsēdētājs P. Balodis sasauca pagasta pārtikas komitejas un Kokmuižas strādnieku delegātu kopēju sēdi, lai paziņotu, ka saskaņā ar Vidzemes agrārvaldes 21. jūlija lēmumu tiek atcelts Valmieras apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes Izpildkomitejas Kokmuižas muižai uzliktais arests. Kad P. Balodis uzaicināja strādnieku delegātus un pārējos pārtikas komitejas locekļus parakstīt paziņojumu un pakļauties tam, strādnieku delegāti atteicās to darīt, norādot, ka viņi «.. neatzīst aresta atcelšanu, jo tas nav nelikumīgi uzlikts»³⁰¹. Strādnieku delegāti nolēma lūgt Valmieras rajona pārtikas valdi, lai tā uzdod vietējai pārtikas komitejai lietu izmeklēt, lai pārliecinātos, ka aresta uzlikšana muižas saimniecībai nav nākusī par ļaunu un strādnieku prasības nav bijušas pārmērīgas.

Bērzaunes pagasta pārtikas komiteja 9. maijā izskatīja Bērzaunes un Kapmuižas muižu graudnieku un īrnieku konfliktu ar zemes izgraudotāju buržuāzisko politisko darbinieku Andrievu Niedru, kurš minētās muižas nomāja izgraudošanaī peļņas nolūkā. Kapmuižas graudnieki lūdza pārtikas komiteju atzīt viņus par rentniekiem un ņemt Kapmuižas laukus un pļavas savā pārziņā. Viņi solīja kārtīgi apstrādāt zemi un laikā nomaksāt pārtikas komitejai zemes nomas maksu, lai tikai viņiem «ar Niedru nebūtu nekādu darīšanu»³⁰².

²⁹⁹ LPSR CVORA, 407. f., 2. apr., 36. l., 16., 20., 28., 30. lp.

³⁰⁰ Turpat, 30. lp.

³⁰¹ LPSR CVVA, 29. f., 1. apr., 658. l., 18., 19. lp.

³⁰² Turpat, 803. f., 1. apr., 328. l., 4., 8., 9. lp.

CIŅA PAR PĀRTIKAS KRĪZES MAZINĀŠANU

Pārtikas komiteju demokratizācija

Svarīgs bezzemnieku padomju darbības virziens bija ciņa par bezzemnieku masu apgādi ar pārtikas produktiem. Pirmā imperiālistiskā pasaules kara gadi bija noveduši Krieviju līdz saimnieciskam sabrukumam. Sevišķi smagi kara sekas bija izjūtamas Latvijā, kura no 1915. g. kļuva par tiešas karadarbības arēnu. Vidzeme kļuva par piefrontes apgabalu, kuras teritorijā novietojās pusmiljona lielā Ziemeļu frontes XII armija. Tā kā transporta krīzes dēļ produktu un lopbarības piegāde bija neapmierinoša, milzīgās armijas un militāros būvdarbos nodarbināto strādnieku apgādei bieži tika izdarītas vietējās rekvizīcijas.

Stāvoklis pārtikas ziņā kļuva sevišķi kritisks 1917. g. rudenī. Sakarā ar buržuāzijas organizēto revolucionāro pilsētu un novadu pārtikas apgādes sabotāžu no augusta otrās puses līdz novembrim pārtikas produktu piegāde civiliedzīvotāju vajadzībām no Iekškrievijas bija pilnīgi pārtraukta. Vidzemes pilsētu un miestu, kā arī izpostītā plašā piefrontes rajona lauku iedzīvotāji bija jāapgādā ar maizi tikai no iekšējiem labības resursiem, kuri bija nepietiekoši.

1917. g. septembrī un oktobrī gaļas un lopbarības piegādes armijas vajadzībām arī tika pilnīgi pārtrauktas. Nepietiekošā daudzumā ieveda maizi. Sakarā ar to 1917. g. rudens mēnešos Vidzemē sākās masveidīgas labības, lopu un lopbarības rekvizīcijas kara spēka uzturēšanai. Pārtikas stāvokli sarežģīja arī milzīgais bēgļu pieplūdums, kā arī muižnieku un lauku buržuāzijas izvērstā kaitniecība. Organizējot spekulāciju, labības slēpšanu un izbarošanu lopiem, buržuāzija cerēja ar badu nožņaugt revolūciju.

Latvijas Sociāldemokrātijai par pārtikas jautājuma risināšanas ceļiem bija skaidri noformulēts leņķinisks viedoklis.³⁰³ Pārtikas trūkuma cēloni partija saskatīja saimnieciskajā sabrukumā, pie kura Krieviju bija novedis imperiālistiskais pasaules karš, muižnieku un buržuāzijas valdīšana. Kara apstākļu radīto pārtikas krīzi varēja novērst vai mazināt tikai stingri noteikta saimnieciska politika, regulējot šo jautājumu visas valsts mērogā, īstenojot visu esošo produktu reģistrāciju un plānveidīgu sadali. Pagaidu valdība nepieciešamos radikālos pasākumus realizēt nebija spējīga, jo tās intereses bija pretējas katram noteiktam solim, kas privātīpašnieku peļņu ierobežoja. Tādēļ vienīgo izeju no bada partija pamatoti saskatīja visas varas pāriešanā strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju rokās. Lai saliedētu revolūcijas spēkus un atraisītu tautas masu revolucionāro iniciatīvu, LSD taktika jau pārejas periodā uz sociālistisko revolūciju paredzēja veikt pasākumus, lai uzlabotu trūcīgo iedzīvotāju apgādi ar maizi. Par tuvākajiem uzdevumiem boļševiku partija izvirzīja: 1) nepieciešamību veikt pārtikas

³⁰³ LKP Oktobra revolūcijā 1917, 98., 99., 190. lpp.

komiteju demokratizāciju; 2) attīstīt praktisku darbību, lai mazinātu pārtikas krīzi.³⁰⁴ Pēc šim LSD nostādņēm savā praktiskajā darbībā vadījās boļševiku vadītās bezzemnieku padomes.

Revolucionārās tautas masu spiesta, Pagaidu valdība 1917. g. 25. martā izdeva likumu par labības monopolu.³⁰⁵ Tas bija piespiedu solis ar nolūku novērst izbadējušās tautas nemierus, kas apdraudēja buržuāzijas varu, un nepieļaut pārtikas jautājuma risināšanu revolucionāri demokrātiskā ceļā; tam vajadzēja nodrošināt arī armijas uzturēšanu kara turpināšanai. Labības monopola realizēšanai Pagaidu valdība paredzēja izveidot valstī labības sagādes un sadales aparātu — pārtikas komitejas.

Pārtikas komitejas Vidzemē ievēlēja, pamatojoties uz 1917. g. 27. marta «Pagaidu noteikumiem par vietējiem pārtikas orgāniem».³⁰⁶ Vairākās Iekškrīevijas guberņās, kur ražoja labību, vietējo pārtikas orgānu sistēma izveidota netika, jo pārtikas komiteju galvenais uzdevums tur būtu labības sagāde par cietām cenām, bet tam pretojās lauku buržuāzija, ko atbalstīja arī mazāk apzinīgā darba zemniecības daļa.³⁰⁷ Vidzemē, kas kara gados bija kļuvusi par liela labības daudzuma patērētāju, no 1917. g. marta līdz maija vidum intensīvi ritēja pārtikas komiteju vēlēšanas. 1917. g. maijā Vidzemes guberņas 4 latviešu apriņķos jau darbojās: Vidzemes pārtikas komiteja, 11 rajonu pārtikas komitejas,* 4 pilsētu, 8 miestu un 216 pagastu pārtikas komitejas.³⁰⁸

Vidzemes pagastu pārtikas komiteju uzdevumos ietilpa no Iekškrīevijas ievestās labības sadale un pārdošana pagastu iedzīvotājiem, vietējo labības krājumu uzskaitē, pārpalikumu aprēķināšana pēc patēriņa normām un to atpirkšana par valsts noteiktajām cenām, labības pārpalikumu rekvizīcija gadījumos, ja īpašnieki atteicās tos labprātīgi pārdot, kā arī uzraudzība, lai tiktu ievērots labības privāttirdzniecības aizliegums. Bez tam pārtikas komiteju kompetencē bija sekot, lai lauki tiktu laikā apsēti un novākti, kā arī saskaņā ar Vidzemes guberņas pārtikas komitejas valdes 27. aprīļa lēmumu strīdu izšķiršana dzīvokļu un zemes apstrādāšanas jautājumos.

³⁰⁴ LKP Oktobra revolūcijā 1917, 98., 99., 190. lpp.

³⁰⁵ LPSR CVVA, 1179. f., 1. apr., 430. l., 1.—14. lp.

³⁰⁶ Turpat, 14.—17. lp.

³⁰⁷ *Волобуев П. В.* Экономическая политика Временного правительства. М., 1962, с. 402.

³⁰⁸ Jaunais Vārds, 1917, 26. maijā.

* Noteikumos bija paredzētas guberņu, pilsētu, apriņķu, miestu un pagastu pārtikas komitejas. Vidzemes guberņā apriņķu pārtikas komitejas 1917. gadā netika izveidotas. Saskaņā ar Vidzemes guberņas pārtikas komitejas 20. aprīļa lēmumu apriņķa komiteju vietā te nodibināja 11 rajonu pārtikas komitejas: Rīgas, Siguldas, Cēsu, Biržu (Madonas), Valmieras, Puiķeles, Rūjienas, Valkas, Smiltenes, Alūksnes un Vecgulbenes. Katrā apriņķī tika ievēlētas 2—3 rajonu pārtikas komitejas — apmēram uz 20 pagastiem viena. Pagastu pārtikas komitejas bija padotas rajonu komitejām un tās — guberņas pārtikas komitejai. — LPSR CVVA, 29. f., 1. apr., 762. l., 1., 5. lp.

Taču buržuāziskā Pagaidu valdība, kā 1917. g. martā norādīja V. I. Leņins, negribēja uzvelt kara nastas bagātniekiem,³⁰⁹ tādēļ tā labības monopola realizēšanas darbu centās nodot pašas buržuāzijas rokās. Lai nodrošinātu pārtikas komiteju buržuāzisku sastāvu, Pagaidu valdības izdotais vēlēšanu nolikums paredzēja tās veidot nevis demokrātisku vēlēšanu ceļā, bet uz paritātes pamata. Pagastu pārtikas komitejām bija paredzēts šāds sastāvs: 2 pārstāvji no zemes īpašniekiem, rentniekiem un pusgraudniekiem, 2 — no laukstrādniekiem, 1 — no pārējiem bezzemniekiem, 1 — kopīgi no ražotāju un kredīta kooperatīviem, 1 — no kultūras biedrībām, 1 — no bēgļiem, ja šādas organizācijas un iedzīvotāju grupas pagastā bija.³¹⁰

Nolikums paredzēja, ka pārtikas komitejas ievēlēšanai pagasta vecākajam jāsauc atsevišķi pagastā dzīvojošie saimnieki, rentnieki un pusgraudnieki un atsevišķi — bezzemnieki. Abās sapulcēs varēja piedalīties pilsoņi no 20 gadu vecuma (arī sievietes).

Buržuāzijas ietekmes saglabāšanas nolūkos Pagaidu valdība pārtikas komitejas pasludināja par iestādēm, kas pilnīgi neatkarīgas no vietējiem pašvaldības orgāniem un pat no Pagaidu valdības citu resoru iestādēm; saistoši tām bija tikai buržuāziskās Pagaidu valdības pārtikas orgānu rīkojumi pakļautības kārtībā.

Tā kā pārtikas jautājums 1917. gadā bija viens no akūtākajiem, pārtikas iestāžu aparāta izveide kļuva par asu politisku sadursmju lauku, kurā vairākos Vidzemes pagastos lauku darbaļaudīm LSD vadībā jau pavasarī izdevās gūt panākumus. Tā, Raunas pagasta bezzemnieki 4. aprīlī, noklausījušies pagasta vecākā ziņojumu par pārtikas komiteju vēlēšanu kārtību, vienbalsīgi nolēma to neatzīt. Aizklāti balsojot, pārtikas komitejā viņi ievēlēja 15 bezzemnieku pārstāvjus. Pagasta saimnieki savā sapulcē pārtikas komitejā ievēlēja 2 pārstāvjus. 14. aprīlī uz konstituēšanās sēdi sanāca visi ievēlētie pārtikas komitejas locekļi. Pēc vētrainām debatēm, apspriežot saimnieku prasību samazināt bezzemnieku pārstāvju skaitu atbilstoši vēlēšanu nolikumam, saimniekiem nācās piekrist, ka pārtikas komitejā darbosies 3 saimnieku un 8 bezzemnieku pārstāvji, bet pārtikas komitejas organizētajos pasākumos piedalīsies visi 15 ievēlētie bezzemnieku pārstāvji.³¹¹ Veļķu pagastā bezzemnieki pieprasīja pārtikas komitejā ievēlēt no bezzemniekiem divreiz vairāk pārstāvju nekā no saimniekiem (4:2). Tā kā saimnieki šo prasību ignorēja un pārtikas komitejā no sava vidus ievēlēja 4 locekļus, bezzemnieku pārstāvji atteicās piedalīties tās darbā. Pagasta vecākais bija spiests 28. aprīlī sasaukt jaunas vēlēšanas, kurās tika izveidota bezzemnieku prasībām atbilstoša pārtikas komiteja. Bezzemnieku rokās šeit bija arī vadošie posteņi.³¹² Gaujienas pagastā 20. aprīlī pārtikas

³⁰⁹ Leņins V. I. Biedriem, kas nīkst gūstā. — Raksti, 23. sēj., 322. lpp.

³¹⁰ LPSR CVVA, 1179. f., 1. apr., 430. l., 48. lp.

³¹¹ Turpat, 29. f., 1. apr., 675. l., 1.—6. lp.

³¹² Turpat, 685. l., 3. lp.

komitejā ievēlēja 2 saimniekus, 1 bēgļu un 8 bezzemnieku pārstāvjus.³¹³ Pārdomāti savus pārstāvjus pārtikas komitejai bija izvēlējušies Jaunpils pagasta bezzemnieki. Tie visi trīs (2 skolotāji un 1 laukstrādnieks) vēlāk bija ievēlēti Jaunpils pagasta Bezzemnieku padomē un viens no tiem — skolotājs Kārlis Dzenis — arī Rīgas apriņķa Bezzemnieku padomē.³¹⁴

Krapes pagastā uz pārtikas komitejas vēlēšanām pagasta vecākais bija saaicinājis tikai vīriešus un pārtikas komitejā bija ievēlēts vienāds skaits bezzemnieku un saimnieku pārstāvju (2:2). Taču tajā pašā sapulcē bezzemnieki no sava vidus izvēlēja divus delegātus — Mārtiņu Sinātu un Jēkabu Daņilovu, kuriem bezzemnieku interešu aizstāvēšanas nolūkā uzdeva nodibināt sakarus ar LSD un Rīgas Strādnieku deputātu padomi.³¹⁵ Ternejas pagastā pārtikas komitejā ievēlēja 4 bezzemniekus un 1 saimnieku.³¹⁶

Taču pārtikas komiteju vēlēšanas pagastos notika laikā, kad lauku darbaļaužu šķiriskās organizācijas (bezzemnieku padomes, laukstrādnieku arodorganizācijas u. c.) vēl atradās tikai veidošanās stadijā. Latvijas buržuāzija izmantoja lauku darbaļaužu nepietiekošo organizētību, ignorēja un pārkāpa jau tā buržuāzijas interesēs šķiriski ierobežoto vēlēšanu nolikumu; rezultātā tai izdevās vairumā pārtikas komiteju nodrošināt saimnieku un turīgo rentnieku skaitlisku pārsvaru.

Arakstes pagasta pārtikas komitejā bija ievēlēti 2 pagasta turīgākie saimnieki Alfrēds Mitāns un Indriķis Moors, drēbnieks Jānis Lāns un laukstrādnieks Viļums Udzo, kuru drīz pēc ievēlēšanas iesauca armijā. Par darbvedi ar balsstiesībām kooptēja pagasta skrīveri J. Vinteru.³¹⁷ Raiskuma pagasta pārtikas komitejā bija 2 saimnieki, pagasta skrīveris, skolotājs, amatnieks un graudnieks,³¹⁸ Kosas pagastā — 2 vietējie saimnieki, Kurzemes bēglis — saimnieks, mācītājs, skolotājs, 1 locekļa sociālā piederība nav noskaidrota.³¹⁹ Grostonas pagasta pārtikas komitejā triju bezzemnieku pārstāvju vietā bija ievēlēti tikai divi, no kuriem faktiski neviens nebija bezzemnieks: Andrejs Lakstīgala — kopš maija sākuma iegātnis un 20 desetīnu zemes īpašnieks. Zemnieku savienības biedrs, un Pēteris Dzenis — 2 māju saimnieka dēls, kurš dzīvoja ar vecākiem nedalītā ģimenē. Pārtikas komitejā viņu kā bezzemnieku pārstāvi par kandidātu izvirzīja saimnieki. Darbodamies pārtikas komitejā, viņš vienmēr aizstāvēja saimnieku intereses.³²⁰

³¹³ LPSR CVVA, 29. f., 1. apr., 797. l., 1. lp.

³¹⁴ Turpat, 642. l., 16. lp.

³¹⁵ Turpat, 650. l., 13. lp.

³¹⁶ Ziņotājs, 1917, 1. maijā.

³¹⁷ LPSR CVVA, 29. f., 1. apr., 763. l., 1. lp.; 5176. f., 1. apr., 243. l., 1. lp.; 2. apr., 389. l., 4. lp.

³¹⁸ Turpat, 29. f., 1. apr., 661. l., 1. lp.

³¹⁹ Turpat, 681. l., 4. lp.

³²⁰ Turpat, 389. l., 154. lp.; 699. l., 11., 12. lp.; 988. l., 184., 185., 266., 267., 337. lp.

Buržuāzijai izdevās sagrābt savās rokās arī pārtikas komiteju vadību. Pārtikas komiteju rīcībā bija diezgan prāvas naudas summas un dažreiz arī produkti, tādēļ pēc vecas tradīcijas par priekšsēdētājiem tajās ievēlēja cilvēkus, kuri par pārtikas komitejas rīcībā esošām vērtībām varēja būt atbildīgi ar savu īpašumu vai ienākumiem. Lielākajā daļā pagastu par pārtikas komiteju priekšsēdētājiem bija saimnieki — māju īpašnieki vai lielāku māju rentnieki. Aderkašu un Kosas pagastu pārtikas komitejas vadīja mācītāji, bet Lubejas pagastā — vietējais veikalnieks.

Taču jau divi pirmie buržuāziskā sastāva pārtikas komiteju darbības mēneši pierādīja, ka šis plašais aparāts, kura uzturēšana Vidzemē vien izmaksāja 95 885 rbļ. mēnesī,³²¹ nav spējīgs veikt tam uzliktos pienākumus, no kuriem galvenais bija uzlabot iedzīvotāju apgādi ar pārtiku. Pārtikas komitejas neuzskaitīja labības krājumus, neapkaroja privāto tirdzniecību ar labību, ignorēja Pagaidu valdības noteiktās cietās cenas labībai; no rajonu pārtikas komitejām saņemto labību, kas bija iepirkta Iekškrīvijā, pagastu pārtikas komitejas pārdeva saimniekiem, spekulantiem un uzpircējiem.

Arhīvu dokumenti sniedz spilgtas liecības par to, ka buržuāzija, nostiprinājusies pārtikas iestādēs, necentās nodrošināt darbaļaudis ar pārtiku, bet izmantoja kara radītās ekonomiskās grūtības un tautas postu, lai raustu sev peļņu, kā arī lai ar bada palīdzību noslāpētu augošo revolūciju. Revolūcijai attīstoties, pārtikas jautājumam vairs nebija tikai ekonomisks raksturs, tas arvien vairāk ieguva politisku nozīmi.

Buržuāzijas kontrrevolucionārā darbība pārtikas komitejās bija galvenais cēlonis tam, ka tūlīt pēc to noorganizēšanas bezzemnieku padomes LSD vadībā sāka cīņu par to pārvēlēšanu un darbības demokratizēšanu.

Pārtikas komiteju sastāva un darbības demokratizēšana to pastāvēšanas sākumperiodā risinājās dažādās formās: 1) bezzemnieku padomes panāca, ka pārtikas komiteju sēdēs un pasākumos tika pieļauta bezzemnieku pilnvaroto piedalīšanās (Druvienas, Galgauskas, Siguldas u. c. pagastos);³²² 2) pēc bezzemnieku padomju pieprasījuma tika panākta to pārstāvju kooptācija pārtikas komiteju sastāvā (Brantu, Drabešu, Dzērbenes u. c. pagastos);³²³ 3) bezzemnieku padomes uzdeva pārtikas komitejām veikt konkrētus uzdevumus bezzemnieku ekonomiskā stāvokļa uzlabošanai (Aderkašu, Jeru, Jumpravas, Krimuldas, Lubejas u. c. pagastos).³²⁴

Tomēr šāda veida pasākumi ne vienmēr deva vēlamos rezultātus. Pārtikas komiteju vilcināšanās un neoperatīvās darbības dēļ

³²¹ Jaunais Vārds, 1917, 30. apr.

³²² LPSR CVVA, 29. f., 1. apr., 607. l., 13.—17. lp.; 631. l., 3.—5. lp.; 819. l., 1.—5. lp.; 824. l., 5. lp.; Cīņa, 1917, 23. jūn.

³²³ Turpat, 668. l., 1., 16., 21. lp.; 790. l., 11., 13. lp.; 881. l., 40. lp.

³²⁴ Turpat, 314. l., 9. lp.; 629. l., 11. lp.; 648. l., 3. lp.; 693. l., 1., 14.—34. lp.; 743. l., 6. lp.; 769. l., 10. lp.

Pārskats par pagastu pārtikas komiteju pārvēlēšanu Vidzemē 1917. gadā³²⁵

Aprīņķis	Pasākumi	Maijs	Jūnijs	Jūlijs
Valkas	Ievēlētas jaunas	Annas Gaujienas Jaunlaicenes	Aumeisteru	Jaungulbenes Jaunlaicenes Jērcēnu Laicenes Plāņu Rauzas Vecbrenģuļu
	Pārvēlētas da- lēji	Rauzas	Druvienas	—
Cēsu	Ievēlētas jaunas	Mārsnēnu	Veļķu	Ergļu Liepkalnes— Ozolu Mēdzulas Nēķenes Patkules Raunas Vecpiebalgas
	Pārvēlētas da- lēji	—	Bučauskas Drabešu Gatartas	Brantu Drabešu Dzērbenes Grostonas Rāmuļu Raunas Sausnējas Vietalvas
Rīgas	Ievēlētas jaunas	—	—	Inčukalna Paltmales
	Pārvēlētas da- lēji	—	Kokneses	—
Valmieras	Ievēlētas jaunas	Ainažu Rencēnu Vaidavas Vainižu	Bauņu Burtnieku Limbažu	Naukšēnu Ternejas Viļķenes
	Pārvēlētas da- lēji	Mujānu	Pāles	—

³²⁵ Pielikums sastādīts uz LPSR CVVA 29. f., 760.—987. lietas pamata. Šie dati nedod pilnīgu priekšstatu par pārtikas komiteju pārvēlēšanu gaitu Vidzemē. Te uzrādītas tikai tās pārvēlēšanas, par kurām ienākušas ziņas Vidzemes guber-

7. pielikums

Augusts	Septembris	Oktobris	Novembris	Decembris
Stāmerienas	Blomes Jaungulbenes Liellugažu Stāmerienas	Adulienas Jērcēnu Litenes Omuļu Pedeles	Kārķu Mēra Rauzas Smiltenes Trikātas Vecgulbenes Zvārtavas	Blomes Ergemes Lizuma Tirzas
—	—	Blomes	—	—
Līvu Rankas	Gatartas Liezeres Ogres Sērmūkšu Veismaņu	Kalsnavas Lubānas Sausnējas Sāvienas	Cesvaines Ergļu Grostonas Kalsnavas Kraukļu Kusas Nēķenes Praulienas Sāvienas Vecpiebalgas	Dzelzavas Jumurdas Kosas Lubejas
Līvu Lubejas	—	Dzelzavas Liezeres	Ļaudonas	Jumurdas
Krapes Mores	—	Vidrižu	Mālpils Pabažu Paltmales Siguldas Suntažu	Aderkašu Nurmižu Pabažu Rembates
Jaunpils	—	Jaunpils	Nītaures Plāteres	—
Pernigeles Rozbeķu Vainižu Vecsalacas	Ainažu Ipiķu Lielstraupes	Skulberģu Meizakilas Naukšēnu Pociema Unguru Vecsalacas Vilzēnu	Arakstes Bauņu Puiķules Ternejas Vecsalacas	Rozbeķu Stalbes Susikas Vilzēnu —
Ainažu Rozēnu	Lielstraupes	—	Ipiķu	—

ņas pārtikas komitejā. Sevišķi nepilnīgi dati ir par Rīgas apriņķi, kur daudzu pārtikas komiteju dokumentācija sakarā ar tiešu kara darbību šī teritorijā gājusi bojā.

Aprīķis	Pasākumi	Maijs	Jūnijs	Jūlijs
Valkas, Cēsu, Rīgas, Valmieras	Pieņemti lēmu- mi par pārvē- lēšanu*	—	—	Adulienas Kokneses Liepkalnes— Ozolu Ļaudonas Meņģeles Rozēnu Sausnējas Trikātas Veismaņu Vilzēnu

* Uzrādīti tikai tie pagasti, kuros pārtikas komiteju pārvēlēšanai bija veikti konkrēti sagatavošanas darbi (apspriesti to sastāva kandidāti), bet sakarā ar

daudzos gadījumos bezzemnieku padomju prasības tika izpildītas tikai daļēji vai arī atzītas par nepamatotām un pilnīgi ignorētas.

Tāpēc svarīgākais bezzemnieku padomju pasākums bija Pagaidu valdības pārtikas komiteju locekļu pilnīga atstādināšana no amatiem un demokrātisku pārtikas komiteju ievēlēšana. Jaunās pārtikas komitejas tika radītas revolucionārā ceļā. Tās tikai formāli skaitījās Pagaidu valdības orgāni, bet faktiski bija masu iniciatīvas radītas demokrātiskas organizācijas, kuras darbojās ciešā kontaktā ar strādnieku, kareivju un bezzemnieku deputātu padomēm, viņu vadībā un ar to atbalstu. Savā darbībā tās balstījās uz revolucionārajām darbaļaužu masām un aizstāvēja to intereses. LSD vadībā Latvijas darba zemniecība 1917. g. jūnijā—augustā būtiski iedragāja Pagaidu valdības pārtikas lietu aparātu pagastos un vēlēja revolucionāras pārtikas komitejas (sk. 7. pielikumu). Kā redzams, pagastu pārtikas komiteju pārvēlēšana sākās maijā un turpinājās pa augšupējo līniju līdz gada beigām. Pēc Vidzemes pārtikas komitejas arhīva fondā esošām nepilnīgām ziņām, no maija līdz augusta vidum Vidzemē bija pilnīgi no jauna ievēlētas vairāk nekā 40 pagastu pārtikas komitejas. Daļa tika ievēlēta uz demokrātiskiem pamatiem, daļā vēl joprojām saglabājās paritātes princips. Vairāk nekā 20 pagastos pārtikas komiteju sastāvs bija izmainīts daļēji — pārvēlēti bezzemnieku pārstāvji un palielināts viņu skaits, no pārtikas komiteju sastāva izslēgti buržuāzisko biedrību pārstāvji, nomainīta pārtikas komiteju buržuāziskā vadība. Bez tam 14 pagastos (Adulienas, Kokneses, Kusas, Ķieģeļu, Liepkalnes-Ozolu, Ļaudonas, Meņģeles, Rozēnu, Sausnējas, Skultes, Stukmaņu, Trikātas, Veismaņu, Vilzēnu) iedzīvotāju kopsapulcēs vai bezzemnieku sapulcēs pagastu bezzemnieku padomju vadībā pārtikas komitejām bija izteikta neuzticība un nolemts tās pārvēlēt.

7. pielikuma turpinājums

Augusts	Septembris	Oktobris	Novembris	Decembris
Kūsas Kieģeļu Škultes Stukmaņu	—	—	—	—

vācu karaspēka pāriešanu uzbrukumā 1917. g. augustā pārvēlēšanas uz laiku tika atliktas.

Jūlija politiskā krīze un Korņilova sazvērestība īslaicīgi nobremzēja pārtikas komiteju demokratizācijas procesu. Salīdzinot ar jūliju, pārtikas komiteju pārvēlēšanu skaits septembrī samazinājās par 35—37%. Aktivizējušies kontrrevolūcijas spēki ignorēja notikušās pārtikas komiteju pārvēlēšanas (Ainažu, Bauņu, Ērgļu, Lāsbergā, Lubejas, Mēdzulas, Ternejas, Vecsalacas pagastos), traucēja demokratizēto pārtikas orgānu darbību, uzsāka plašu spekulāciju.

Taču pēc Korņilova dumpja sagraves revolucionārā cīņā Latvijā, tāpat kā visā Krievijā, vērsās plašumā. No oktobra pirmajām dienām pārtikas komiteju reorganizēšanā sākās kvalitatīvi jauns posms. Visos pagastos vēlēšanu praktiskās organizētājas un vadītājas bija bolševiku vadītās bezzemnieku padomes. Noteicošā pārtikas komiteju reorganizācijas forma bija visa to sastāva ievēlēšana no jauna. Vairums jauno pārtikas komiteju tika ievēlētas uz demokrātiskiem pamatiem, un tikai atsevišķos gadījumos, dažkārt tīri formāli, vēl tika saglabāts paritātes princips.

Nauksēnu pagasta pārtikas komitejas pārvēlēšanas notika 1. oktobrī. Vēlēšanās tika iesniegts tikai viens — bezzemnieku kandidātu saraksts, kas aizklātā balsošanā ieguva absolūtu balsu vairākumu. Pārtikas komitejā tika ievēlēti visi pieci bezzemnieku izvirzītie kandidāti (Krišjānis Spektors, Jānis Bīviņš, Rūdolfs Skrīvelis, Dāvis Sniķeris, Viļums Damburs).³²⁶ Lubānas pagasta pārtikas komitejas pārvēlēšanām 8. oktobrī tika uzstādīti 2 kandidātu saraksti ar 7 kandidātiem katrs. Aizklātā balsošanā bezzemnieku saraksts ieguva 340 balsis, saimnieku — 24. No bezzemniekiem pārtikas komitejā tika ievēlēti 6 pārstāvji, no saimniekiem — 1.³²⁷ 15. oktobrī notika

³²⁶ LPSR CVVA, 29. f., 1. apr., 991. l., 27. lp.

³²⁷ Turpat, 994. l., 157. lp.

tautas sapulce pārtikas komitejas pārvēlēšanai Vilzēnu pagastā. Tajā aktīvi piedalījās 2. latviešu strēlnieku brigādes karavīri. Sapulces vadītājs — strēlnieks Grāvītis — uzaicināja pārtikas komitejas locekļus atskaitīties par komitejas darbu. Pārtikas komitejas priekšsēdētājs — Vilzēnu pagasta krājaizdevu kases valdes loceklis, Kriķu māju saimnieks — kategoriski atteicās to darīt, motivēdams savu rīcību ar to, ka pārtikas komiteja nav atbildīga masu priekšā, ka pēdējām nav kontroles tiesību, ka pārtikas komitejas pakļautas vienīgi augstākstāvošajiem pārtikas orgāniem. Klātesošie asi kritizēja pārtikas komitejas darbu: tā nepareizi un nolaidīgi izdala produktus; tā ir nelikumīga iestāde — vēlēšanas nav izziņotas visiem pagasta iedzīvotājiem, uzaicināto vairums bijis saimnieki. Bezzemnieki jaunajam pārtikas komitejas sastāvam izvirzīja 4 kandidātus. Saimnieki, lai izjauktu vēlēšanas, no savu kandidātu izvirzīšanas atteicās. Tad bezzemnieki saimnieku pārstāvjus izvirzīja paši. Pārtikas komitejā tika ievēlēti 3 bezzemnieku kandidāti un 2 bezzemnieku izvirzītie saimnieku pārstāvji.³²⁸ Līdzīgi vēlēšanu rezultāti bija daudzos citos pagastos: Vecgulbenes — 5:1, Cēsaines — 4:1, bet Sāvienas pagastā bezzemnieku sapulce sakarā ar to, ka 19. oktobrī pagasta iedzīvotāju sapulcē ievēlētā pārtikas komiteja vilcinājās pārņemt lietas un uzsākt darbu, 14. novembrī ievēlēja jaunu pārtikas komiteju, kura sastāvēja tikai no bezzemnieku pārstāvjiem.³²⁹ Arī Blomes pagastā Bezzemnieku padome, izpildot pagasta darba zemniecības gribu, 8. decembrī pārtikas lietas pārņēma savā pārziņā.³³⁰ Līdzīgs stāvoklis bija Ērgemes pagastā, kur Bezzemnieku padome sakarā ar to, ka pārtikas komiteja nepakļāvās tās kontrolei, savā sēdē ievēlēja jaunu pārtikas komiteju, kura 22. decembrī pārņēma lietas un sāka darboties faktiski kā Bezzemnieku padomes pārtikas nodaļa.³³¹

Jauno pārtikas komiteju darbība cieši savijās ar bezzemnieku padomju darbību. Ļoti bieži abās organizācijās bija ievēlēti vieni un tie paši cilvēki. Piemēram, 20. novembrī ievēlētajā Vecsalacas pagasta pārtikas komitejā no 10 locekļiem 6 bija vietējās bezzemnieku padomes deputāti.³³² Galgauskas pagasta pārtikas komitejā no 7 locekļiem 3 bija bezzemnieku padomes deputāti, to skaitā padomes priekšsēdētāja vietnieks, sekretārs un kasieris.³³³ Rembates pagasta pārtikas komitejā 5. decembrī pagasta iedzīvotāju sapulcē ievēlēja 4 bezzemniekus (Andreju Krūkli, Katrīnu Bankoviču, Jāni Mucenieku, Kārli Bankoviču). 1918. g. janvārī, kad pārtikas komitejas funkcijas pārņēma bezzemnieku padome, visi 4 pārtikas komi-

³²⁸ LPSR CVVA, 29. f., 1. apr., 990. l., 108.—109. lp.

³²⁹ Turpat, 991. l., 27. lp.; 994. l., 106.—108. lp.; 998. l., 134. lp.

³³⁰ Turpat, 995. l., 101., 102. lp.

³³¹ Turpat, 1717. l., 5.—7. lp.

³³² Turpat.

³³³ Jaunais Vārds, 1917, 2. jūn., 3. jūn.; Cīņa, 1917, 23. jūn.

tejas locekļi kļuva par bezzemnieku padomes deputātiem un darbojās tās pārtikas komisijā.³³⁴

Jaunievelētās pārtikas komitejas strādāja LSD vadībā, un daudzi partijas biedri bija to locekļi un vadītāji. Mūsu rīcībā esošais materiāls ļauj secināt, ka partijas biedru piedalīšanās pārtikas komiteju darbā bija masveidīga parādība. Pārtikas jautājuma risināšanā kā vienā no vissmagākajām ekonomiskās dzīves sfērām iesaistījās enerģiskākie, daudzos gadījumos revolucionārās cīņās un cietumos rūditie vietējo partijas organizāciju vadošie biedri. Alūksnes pārtikas komitejas priekšsēdētājs bija partijas Alūksnes rajona organizācijas vadītājs kalpa dēls Jēkabs Zīle,³³⁵ Lubānas pagasta pārtikas komitejā darbojās LSD biedri Lilija Krēsliņa un Rihards Sprūds,³³⁶ Rencēnu pagasta pārtikas komitejā — Augusts Čoke, Rihards Dietlavs un J. Dīmanis,³³⁷ Mazsalacas pagasta pārtikas komitejā — bijušais politiskais katordznieks partijas biedrs kopš 1905. g. Jānis Blukis un Augusts Lūsiņš,³³⁸ Sēļu pagasta pārtikas komitejas priekšsēdētājs bija LSD biedrs kopš 1905. g. darba zemnieks Ādams Ikals, kurš vienlaicīgi bija arī šī pagasta Bezzemnieku deputātu padomes Izpildkomitejas loceklis.³³⁹ Vecgulbenes pagasta darba zemnieki pārtikas komitejā bija ievēlējuši Vecgulbenes Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes Izpildkomitejas locekli partijas biedru no 1905. g. mūrnieku Pēteri Lūsi.³⁴⁰ Viens no Braslavas pagasta pārtikas komitejas vadītājiem bija muižas kalpa dēls pagasta rakstvedis Elmārs Ratnieks, aktīvs 1917. un 1919. g. padomju un partijas darbinieks.³⁴¹

Kara izdevumu noslogotais un inflācijas dezorganizētais Krievijas budžets nespēja nodrošināt asignējumus pārtikas komiteju locekļu uzturēšanai un viņu organizēto pasākumu darbinieku atalgošanai.³⁴² Šim nolūkam līdzekļi tika iegūti, uzliekot no Iekškrēvijas ievesto preču cenām piemaksas, kā rezultātā Vidzemes iedzīvotāji par maizi, cukuru, sāli, petroleju u. c. pirmās nepieciešamības precēm maksāja divreiz, pat četrreiz vairāk, nekā pārtikas komitejas izdeva, tās iepērkot. 1917. g. rudenī, kad no augusta otrās puses līdz novembrim pārtikas produktu ievēšana no Iekškrēvijas civil-

³³⁴ LPSR CVVA, 29. f., 1. apr., 921. l., 1., 5. lp.

³³⁵ *Birons A. Jēkabs Zīle.* — Grām.: Cīnītāji par Oktobri, 398.—399. lpp.

³³⁶ LPSR CVVA, 29. f., 1. apr., 994. l., 1., 157. lp.; *Krēsliņa L.* Revolūcijas ierindā. — Grām.: Grūstīvecā pasaule..., 126. lpp.

³³⁷ *Kaģe P.* Partijas un Padomju darbā Rencēnos. — Grām.: Par Padomju Latviju, R., 1959, 2. d., 106.—107. lpp.

³³⁸ LPSR CVVA, 29. f., 1. apr., 1259. l., 58.—60., 64.—65. lp.; 1273. l., 83., 114. lpp.; *Bērziņš T.* Ciņa par padomju varu Mazsalacā. — Grām.: Par Padomju Latviju, 2. d., 126., 136. lpp.

³³⁹ LPSR CVVA, 29. f., 1. apr., 770. l., 3. lp.; Vidiena liesmo. R., 1966, 306. lpp.

³⁴⁰ LPSR CVVA, 29. f., 1. apr., 994. l., 106.—108. lp.; Latvijas revolucionāro cīnītāju piemiņas grāmata, 1. sēj., 3. d., 339. lpp.

³⁴¹ LPSR CVVA, 29. f., 1. apr., 921. l., 5. lp.; LKP 1918. un 1919. gadā, 585. lpp.

³⁴² LPSR CVVA, 29. f., 1. apr., 968. l., 11. lp.

iedzīvotāju vajadzībām tika pilnīgi pārtraukta, Vidzemes pārtikas komitejas nonāca kritiskā stāvoklī. Šajos apstākļos Vidzemes pārtikas valde pieņēma lēmumu līdzekļu iegūšanai aplikt katru caur pārtikas komiteju pirktu labības pudu ar 40 kap. lielu nodokli. Šis lēmums bezzemnieku masās izraisīja sašutumu. Notika bezzemnieku protesta sapulces, kurās pieprasīja likvidēt pārtikas komitejas un viņu funkcijas nodot demokrātiski ievēlētām pašvaldības iestādēm. Neizpildot un ignorējot pārtikas komiteju rīkojumus, zemniecības revolucionārā daļa daudzos gadījumos piespieda to locekļus pašus atteikties no darba (Jaunpiebalgas, Kalsnavas, Sāvienas, Sērmūkšu u. c. pagastos).³⁴³

Praktiskā darbība pārtikas jautājumu risināšanā

Pārtikas apgādes kritiskais stāvoklis, bada draudi, kā arī vispārējais valsts saimnieciskais sabrukums radīja nepieciešamību nekavējoties spert praktiskus soļus. Bezzemnieku padomju un demokrātizēto pārtikas komiteju darbība šī jautājuma risināšanā izvērsās vairākos virzienos. Pirmkārt tās uzsāka cīņu par valsts labības monopola realizēšanu. Tā ietvēra labības krājumu uzskaiti un virspatēriņa normām esošo krājumu atpirkšanu no ražotājiem par valsts noteiktajām cenām un sadali tiem iedzīvotājiem, kuriem trūka maizes.

Taču jau pirmie soļi šajā ar valsts likumu noteiktajā pasākumā sastapās ar lauku buržuāzijas visniknāko pretestību. Tā, Lenču pagasta pārtikas komiteja 13. maijā sasauca pagasta pārtikas produktu ražotāju sapulci, lai informētu par komitejas nodomu tuvākajās dienās veikt labības reģistrāciju. Kad pārtikas komitejas priekšsēdētājs uzaicināja klātesošos parakstīties, ka viņi pārtikas komitejai nepretosies, 8 sapulces dalībnieki trokšņodami, sapulci traucēdami un pārējos kūdīdami, atteicās uzrādīt savus labības krājumus. Pārējie viņus vienprātīgi atbalstīja.³⁴⁴ Kraukļu pagasta pārtikas komiteja ziņoja Vidzemes pārtikas valdei: «Bez bruņota spēka mūsu pagastā labības rekvizēšanu nav iespējams izvest.» Saimnieki aizbildinās ar zemām cenām, ar to, ka labības nav, ka raža visa pašiem vajadzīga, un kategoriski atsakās labību nodot.³⁴⁵ Par buržuāzijas pretošanos jebkuram mēģinājumam ierobežot tās ekonomisko varu spilgti liecina Bērzaunes pagasta materiāli. Zemnieku savienības pagasta nodaļas sapulcē 18. jūnijā ieradās pārtikas komitejas priekšsēdētājs un uzaicināja saimniekus labprātīgi pārdot par cietām cenām pa vienam pudam rudzu miltu, ko tālāk pārdošu tām bezzemnieku ģimenēm, kuras atradās galīgā pārtikas krīzes

³⁴³ LPSR CVVA, 29. f., 1. apr., 898. l., 1., 4. lp.; 988. l., 134. lp.; 994. l., 28., 34. lp.

³⁴⁴ Turpat, 662. l., 6. lp.

³⁴⁵ Turpat, 5434. f., 1. apr., 505. l., 218. lp.

stāvoklī. Saimnieki kategoriski atteicās pārdot pat tik niecīgu pārtikas daudzumu.³⁴⁶

Šķiru ciņas asumu, risinot pārtikas jautājumu, spilgti apliecina notikumi Liellugažu pagastā. Saimnieku un rentnieku pārstāvis pagasta pārtikas komitejā, tās priekšsēdētājs K. Orravs 13. augustā sasauca pagasta saimnieku un rentnieku sapulci par maizes monopola realizēšanu un siena rekvizīciju karaspēka vajadzībām. Kad K. Orravs uzsāka ziņojumu par šiem jautājumiem, Lejas Rūķeļu mājās rentnieks J. Pavlovičs viņu pārtrauca, kļiedot: «Jūs tagad redzat, ka Orravs ir laupītājs, krāpnieks un nodevējs, nekādu labumu viņš mums nenes, tikai ļaunumu, laiks mums no viņa atbrīvoties, pienākusi stunda viņam atriebties. Vajag viņam ādu novilkt un viņu pienaglot pie staba...»³⁴⁷ Pārējie sapulces dalībnieki skaļi atbalstīja J. Pavloviča un vēl divu runātāju izteicienus, kas bija saturā līdzīgi.

Galgauskas pagasta pārtikas komitejas locekļi, 30. aprīlī rūpīgi apsekojot visas pagasta mājas, 11 saimniecībās reģistrēja 120 pudu labības pārpalikuma un konstatēja, ka ne miltu, ne graudu nav 240 bezzemniekiem. Tā kā līdz jaunajai ražai ar uzskaites rezultātā iegūtajām rezervēm šādu bezzemnieku skaitu ar maizi nodrošināt nevarēja, uz bezzemnieku padomes ierosinājumu pārtikas komiteja kopā ar bezzemnieku padomi jūnijā uzsāka otrreizēju labības krājumu uzskaiti. Pārtikas komitejas protokoli par tās gaitu stāsta:³⁴⁸ Zemīšu mājās uz uzskaites komisijas locekļu uzaicinājumu atvērt klētis un uzrādīt labības krājumus saimnieki atbildēja, ka tādu pārtikas komiteju un tādus vīrus nepazīstot, pārtikas komitejas priekšsēdētāju K. Balodi un milici J. Dzeni nosauca par vazaņķiem un diedelniekiem un klētī neielaida. Niperu saimnieks vienā klētī uzrādīja 27 pudus rudzu, bet kalpu klēti atslēgt atteicās. Kamēr pārtikas komitejas locekļi gāja pēc milicijas, bezzemnieku padomes pilnvarotie, kuri pa to laiku apsargāja māju, redzēja, ka saimnieks no kalpu klēts savā klētī pārnēsa lielāku daudzumu labības. Vēlreiz pārsverot saimnieka labību, konstatēja, ka bijuši noslēpti 56 pudi rudzu. Sīpoliņu saimnieks atbildēja, ka tādu Pagaidu valdības rīkojumu neatzīst, neatzīst arī pārtikas komiteju. Klētī neielaida, liedzās uzdot arī cilvēku un lopu skaitu. Āriņu mājās — klētī neielaida, norādot, ka ziņas uzdotas 30. aprīlī, lai ierakstot tās.³⁴⁹

Ļaudonas—Odzienas pagasta pārtikas komiteja 29. martā izsūtīja uzaicinājumu labības ražotājiem uzdot ziņas, cik labības katrs no viņiem var pārtikas komitejai pārdot par cietajām cenām. Šādā ceļā pārtikas komiteja reģistrēja 72 pudus. Bet, izdarot apsekošanu uz vietām, pārtikas komitejas locekļi atrada 1152 pudus. Pēc pārtikas komitejas uzaicinājuma 12. jūnijā savest labības pārpalikumu pagasta namā tika atvesti tikai 118 pudi.³⁵⁰

³⁴⁶ LPSR CVVA, 803. f., 1. apr., 328. l., 16., 17. lp.

³⁴⁷ Turpat, 6558. f., 1. apr., 501. l., 7., 8. lp.

³⁴⁸ Turpat, 29. f., 1. apr., 824. l., 28., 29. lp.

³⁴⁹ Turpat.

³⁵⁰ Turpat, 711. l., 5.—9. lp.

Braslavas pagasta pārtikas komiteja maijā, izdarījusi labības reģistrāciju pagasta saimniecībās, konstatēja 1728 pudus labības pārpalikuma. Labības īpašnieki kategoriski atteicās nodot to par cietām cenām pārtikas komitejai.³⁵¹

Tādu pašu pretestību buržuāzija izrādīja visos Vidzemes pagastos bez izņēmuma, par ko liecina Latvijas PSR arhīvos atrodamais ļoti plašais dokumentu klāsts.

Lauku buržuāzijas pretošanās labības uzskaitē un atteikšanās nodot labības pārpalikumus par cietām cenām lika bezzemnieku padomēm un pārtikas komitejām pāriet pie ietekmīgākām maizes sagādes metodēm: labības pārpalikumu rekvizēšanas par cietām cenām piespiedu kārtā, slēptās labības rekvizēšanas par puscenu un spekulantu uzpircēju darbības apkarošanas. Pārtikas komiteju aktivizēšanas nolūkā Vidzemes Bezzemnieku konference 1. un 2. jūnijā, noklausījusies delegātu ziņojumus no vietām par ārkārtīgi smago pārtikas stāvokli, nolēma pieprasīt guberņas pārtikas komitejai nekavējoties dot visām pagastu pārtikas komitejām tiesības rekvizēt brīvos labības krājumus un no tiem vispirms apmierināt pagastu iedzīvotāju vajadzības pēc noteiktas normas, bet atlikumu nodot rajonu pārtikas komiteju rīcībā. Ja guberņas pārtikas komiteja šo prasību neizpildīs, pagastu pārtikas komitejām labības rekvizīcija jāizdara revolucionārā ceļā.³⁵²

Šis lēmums zināmā mērā samazināja Vidzemes buržuāziskās pārtikas komitejas pretestību pagastu pārtikas komiteju pasākumiem maizes labības rekvizēšanā un aktivizēja bezzemnieku padomju un pārtikas komiteju darbību. Tā, Sēļu pagasta pārtikas komiteja no 8. līdz 13. jūnijam, apturot uz ceļiem spekulantu uzpircēju pajūgus, rekvizēja 154 pudus labības, no kuras $\frac{1}{5}$ paturēja pārtikas komitejas rīcībā izdalīšanai pagasta trūcīgajiem iedzīvotājiem, pārējo nodeva Rūjienas miesta pārtikas komitejai Rūjienas iedzīvotāju apgādei.³⁵³

Kolberģa pagasta pārtikas komiteja no 28. aprīļa līdz jūnija beigām pagasta saimniekiem un rentniekiem rekvizēja 51,5 kg sviesta, 23 kg cukura, 112 kg miežu putraimu, 306 pudus labības. Rekvizētie produkti tikai izlietoti pagasta trūcīgo iedzīvotāju apgādei, pārdodot tos par pazeminātām cenām. 85 bezzemnieku ģimenes saņēma kviešu miltus (katram ģimenes loceklim 3 mārciņas par 10 kap. mārciņa)*. Cukuru (35 kap. mārciņā) pārdeva tikai tiem bezzemniekiem, kuriem nebija govju.³⁵⁴ Arī pārējo produktu sadalē tika ievērots šķirisks princips.³⁵⁵

30. aprīlī Susikas pagasta pārtikas komitejas bezzemnieku pārstāvji kopā ar komitejas priekšsēdētāju ieradās Tūjas muižā, kur

³⁵¹ LPSR CVVA, 29. f., 1. apr., 746. l., 6. lp.

³⁵² LKP Oktobra revolūcijā 1917, 133. lpp.

³⁵³ LPSR CVVA, 29. f., 1. apr., 770. l., 1. lp.; 1266. l., 10. lp.

* 1 mārciņa kviešu miltu tirgū maksāja 1 rbl. — Jaunais Vārds, 1917, 30. jūn.

³⁵⁴ LPSR CVVA, 29. f., 1. apr., 802. l., 6. lp.

³⁵⁵ Turpat, 14.—37. lp.

atrada 316 pudus miežu un 338 pudus auzu. No šīs labības 227 pudus miežu un 324 pudus auzu par cietām cenām pārdeva tām saimniecībām, kurām trūka sēklas pavasara sējai. Pārējo labību pārtikas komitejas locekļi uzdeva muižas pārvaldniekam pārdot par cietām cenām muižas un citiem pagasta iedzīvotājiem.³⁵⁶ No 17. līdz 27. maijam pārtikas komitejas bezzemnieku pārstāvji kopā ar pagasta teritorijā izvietotā 482. kājnieku pulka 1. ložmetēju komandas karavīriem veica spekulantu apkarošanas pasākumus, konfiscējot trim no Rīgas atbraukušajiem uzpircējiem no vietējiem saimniekiem iepirkto produktus: 45 kg sviesta, 78 olas, 5,5 pudus rudzu miltu, 19 pudus kartupeļu, 23 pudus auzu, 8,5 pudus sēnalu. Konfiscēto labību par cietām cenām un arī pārējos produktus par pazeminātām cenām pārtikas komiteja pārdeva vietējām karaspēka vienībām.³⁵⁷

Svarīgs pasākums pārtikas krīzes mazināšanā bija gaļas un piena un šo produktu izstrādājumu cenu regulēšana, jo lauku buržuāzija, lai izvairītos no labības rekvizēšanas par cietām cenām, lielos daudzumos maizes labību izbaroja lopiem un izvērša ārkārtīgi plašu spekulāciju ar lopkopības produktiem. Tā, Sēļu pagasta Bezzemnieku padomei un pārtikas komitejai ienāca daudzas sūdzības, ka zemes īpašnieki nepārdod laukstrādniekiem pienu, bet pārstrādā to sierā un spekulācijas nolūkā izved uz pilsētām. Lai uzlabotu pagasta bezzemnieku apgādi, Sēļu pagasta pārtikas komiteja noteica katrai muižai piena normu, kas ik mēnesi pārdodama pagasta bezzemniekiem, un cenu (Sēļu muižai — 360, Pantenes — 300, Košķeles — 360 stopi par 20 kap. stopā).³⁵⁸ Lai atbalstītu pārtikas komiteju, Bezzemnieku padome siernīcas īpašniekam P. Kaibam aizliedza pārstrādāt pienu sierā, noteicot ražot sviestu un biezpienu un apgādāt ar šiem produktiem pirmām kārtām pagasta bezzemniekus.³⁵⁹

Par augstām spekulatīvām cenām savus izstrādājumus pārdeva Mazsalacas piensaimnieku sabiedrība. 25. aprīlī pagasta pārtikas komiteja sasauca sēdi, uz kuru uzaicināja piensaimnieku sabiedrības un ieinteresēto saimnieku pārstāvjus un noteica piena produktu maksimālās cenas: sviests 125 kap. mārciņā, svaigs piens 15 kap. stopā, vājpiens 2 kap. stopā, biezpiens 10 kap. mārciņā.³⁶⁰ Lauku buržuāzijas pārstāvji apsoliņās noteiktās cenas ievērot, kā arī neizvest piena produktus ārpus pagasta bez pārtikas komitejas atļaujas. Šo lēmumu pārtikas komiteja rakstiski paziņoja piensaimnieku sabiedrībai, pagasta saimniekiem un pagasta iedzīvotājiem, norādot datumu, no kura lēmums stājas spēkā. Taču piensaimnieki ignorēja noteikumus. 8. jūnijā pārtikas komitejas locekļi ieradās pienotavā un pieprasīja viņu klātbūtnē izpārdot iedzīvotājiem un karavīriem

³⁵⁶ LPSR CVVA, 29. f., 1. apr., 740. l., 40. lp.

³⁵⁷ Turpat, 15., 16., 31., 32., 33. lp.

³⁵⁸ Turpat, 5434. f., 1. apr., 505. l., 48. lp.

³⁵⁹ LPSR CVORA, 47. f., 1. apr., 91. l., 2. lp.

³⁶⁰ Turpat, 29. f., 1. apr., 759. l., 17. lp.

produktus, kas arī tika izdarīts. Taču ar to saimnieku pretestība nebija salauzta. 9. jūnijā pārtikas komitejā ienāca ziņas, ka piensaimnieku sabiedrība lielos daudzumos pārdod sviestu uzpircējam, un prasība rekvizēt šo sviestu iedzīvotāju vajadzībām. Tajā pašā dienā pārtikas komiteja rekvizēja uzpircējam Kauliņam 200 mārciņas sviesta, kuru par 125 kap. mārciņā pārdeva Mazsalacas iedzīvotājiem.³⁶¹

Rīgas apriņķa Inčukalna muižā saskaņā ar veterinārārsta rīkojumu bija jālikvidē govīs, kuru gaļa bija derīga uzturam. Neraugoties uz gaļas trūkumu pagastā, muiža šos lopus pārdeva uzpircējam izvešanai uz Allažu pagasta krogu. 22. jūnijā Inčukalna Bezzemnieku padome un pārtikas komiteja kopā ar 19. Donas kazaku pulka karavīriem un vietējā miliča piedalīšanos rekvizēja uzpirktos lopus par armijas iepirkuma cenām (19 rbļ. 10 kap. pudā). Tādējādi pagasta iedzīvotāji ieguva 208 kg, bet 19. Donas kazaku pulks 384 kg gaļas par 1,2 rbļ. kilogramā. Pārējās likvidējamās govīs no muižas nopirka pārtikas komiteja un gaļu pārdeva vietējiem iedzīvotājiem.³⁶²

Revolūcijai attīstoties, cīņa par maizi, neraugoties uz jauno ražu, kļuva arvien asāka. Lai pārvarētu lauku buržuāzijas pretestību, labības rekvizīcijas pasākumos un spekulantu apkarošanā arvien biežāk nācās pielietot bruņotu spēku. Daļēji šādu atbalstu sniedza lauku milicija. Bet, tā kā tās sastāvs nebija liels (parasti 1—2 miliči pagastā) un ne visur tā bija revolucionāra, bezzemnieku padomes un pārtikas komitejas bieži lūdza palīdzību apriņķu strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomēm, kuras uz pagastiem nosūtīja revolucionāri noskaņotos kareivjus. Mazsalacas pagasta saimnieki 1. augustā nosprieda nepieļaut pārtikas komitejas paredzēto jaunās rudzu ražas rekvizīciju. Lai salauztu saimnieku organizēto pretestību, komitejas priekšsēdētājs ar Valmieras apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes starpniecību izsauca uz pagastu trīs latviešu strēlnieku rezerves pulka kareivjus. Viņi uzturējās pagastā 5 dienas un atbalstīja pārtikas komitejas locekļus rudzu rekvizīcijā, dezertieru un kandžas brūvētāju apkarošanā.³⁶³

Smiltenes Strādnieku un kareivju padome nolūkā apkarot spekulāciju ar maizi 3. jūlijā izdeva aizliegumu uzpirkt labību izvešanai no Padomes rajona, kā arī noliedza vairumā uzpirkt sviestu un citus piena produktus Smiltenes tirgū līdz plkst. 11⁰⁰, kamēr nebūs iepirkušies Smiltenes iedzīvotāji. Kad no pagastu bezzemnieku padomēm Izpildkomitejai pienāca ziņas, ka spekulanti maizes uzpirkšanai izmanto kareivjus vai paši, pārgērbusies armijas drēbēs, turpina uzpirkt labību, bet piena produkti tirgus dienu rītos tiek uzpirkti uz ceļiem, Smiltenes Padomes Izpildkomiteja uz ceļiem noorganizēja dežūras, nosūtot no katras Smiltenē izvietotās latviešu strēlnieku rotas pa 4 strēlniekiem.³⁶⁴

³⁶¹ LPSR CVVA, 29. f., 1. apr., 759. l., 16., 17. lp.

³⁶² Turpat, 628. l., 4., 5. lp.

³⁶³ Turpat, 5434. f., 1. apr., 505. l., 231., 232., 233. lp.

³⁶⁴ LPSR CVORA, 629. f., 1. apr., 9. l., 3. lp.

Katastrofālus apmērus pārtikas krīze sasniedza 1917. g. rudenī. XII armijas atkāpšanās Rīgas frontē Korņilova savvērestības dienās bija saistīta ar sējumu nobradāšanu, karaspēka rekvizīcijām, slikti apgādāto un dezorganizēto karaspēka daļu laupīšanām, vairāku desmitu tūkstošu bēgļu vilņa velšanos austrumu virzienā. Jo sevišķi kritiskos apstākļos atradās Cēsu un Rīgas apriņķa frontes līnijas pagasti³⁶⁵ un īpaši tie pagasti, kuri 1,5 mēnešus atradās vācu karaspēka okupācijā, bet oktobra pirmajā dekādē sakarā ar vāciešu atiešanu līdz līnijai Inčukalns — Ogre tika atbrīvoti un pārtikas apgādes ziņā pievienoti Cēsu apriņķim. Visa pārtika tur bija izlauzta, pirms atiešanas vācieši nodedzināja lielu daļu dzīvojamo māju, izpostīja ceļus. Rīgas apriņķa komisārs J. Kroders 23. oktobrī par stāvokli šajos pagastos ziņoja: «Pārtikas krājumi iznīcināti vai ienaidnieka aizvesti. Lopi visi bez izņēmuma rekvizēti. Visa saimnieciskā dzīve sagrauta. Iedzīvotājiem draud nenovēršams bads, jo ar saviem līdzekļiem viņi nevar eksistēt. Lai novērstu tuvojošos badu, bet kopā ar to — slimību izplatīšanos, nepieciešama pārtikas palīdzība.»³⁶⁶ To apliecina arī A. Priedkalna ziņojums 16. novembrī: «Pārtikas jautājums galēji smags gan armijā, gan civiliedzīvotājiem.. Piefrontes joslā civiliedzīvotāju vidū reģistrēti pieci bada nāves gadījumi. Ja armijas un iedzīvotāju vajadzībām maizes piegāde nepastiprināsies, katastrofa neizbēgama.»³⁶⁷

Sādos apstākļos par svarīgu uzdevumu kļuva vietējo labības krājumu aizsargāšana, cīņa pret karaspēka postījumiem, postošām rekvizīcijām un laupīšanām. Šī smagā uzdevuma risināšanā LSD vadībā iesaistījās visas revolucionāri demokrātiskās iestādes un organizācijas. Sakarā ar sabiedriski politiskās dzīves demokratizācijā gūtajiem sasniegumiem vairākās vietās strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes visu administratīvo varu ņēma savās rokās. Viņu rīkojumiem pakļāvās milicija, komisāri, pārtikas komitejas. Valmieras apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes prezidija loceklis un viens no tā atbildīgajiem sekretāriem J. Birzgalis atceras, ka Valmieras apriņķa Padome, lai noorganizētu kā pilsētā, tā uz laukiem bruņotu apsardzību, no latviešu strēlnieku rezerves pulka komitejas savā rīcībā pārņēma 70 apbruņotus strēlniekus. No Sibīrijas strēlnieku korpusa daļām lauku centru apsargāšanai Padomei caur militārajām iestādēm izdevās dabūt divus jātnieku eskadronus, kuru nodaļas tika novietotas Augstrozē, Dauguļos, Matīšos, Vaidavā un citās vietās. Apriņķa milicijas priekšnieks V. Šūmanis visus operatīvos norādījumus šīnī laikā saņēma no Valmieras apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes, kura grūtajā brīdī parādīja sevi kā pilnīgi nobriedušu un rīkoties spējīgu valsts varas iestādi.³⁶⁸

³⁶⁵ LPSR CVVA, 7233. f., 1. apr., 11. l., 29.—31., 37. lp.

³⁶⁶ Turpat, 29. f., 1. apr., 1002. l., 41. lp.

³⁶⁷ Turpat, 7233. f., 1. apr., 11. l., 39. lp.

³⁶⁸ Liesma, 1967, 25. okt.

Smiltenes rajona Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes protokoli liecina, cik aktīvi un operatīvi iedzīvotāju aizsardzības organizēšanā iesaistījās Smiltenes Padome.³⁶⁹ 22. augusta Izpildkomitejas sēdē tika nolemts izdot uzsaukumu iedzīvotājiem, kur izskaidrot politiskos notikumus un aicināt nepadoties panikai un provokācijām.³⁷⁰ Uz Smiltenes rajona Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes ierosinājumu Smiltenes garnizona priekšnieks no 23. augusta norīkoja komandu no 20 cilvēkiem kārtības uzturēšanai uz Pleskavas šosejas, kā arī kareivju dežūras stacijā, maizes ceptuvju un maizes transporta apsargāšanu.³⁷¹ Lai vājinātu kontrrevolūcijas un dažādu kriminālo elementu bruņoto pretestību, 23. augustā Padomes Izpildkomiteja noorganizēja civiliedzīvotāju atbruņošanu Smiltē un apkārtējos pagastos.³⁷² Ar konfiscētajiem ieročiem un patronām tika apbruņoti Padomes Izpildkomitejas locekļi un tautas milicija, lēmumu par kuras organizēšanu blakus jau pastāvošajai kara milīcijai Smiltenes Padomes Izpildkomiteja pieņēma 23. augustā.³⁷³ 29. augustā Izpildkomiteja izsniedza milīču apliecības 47 strēlniekiem.³⁷⁴ Tautas milicija ciešā sadarbībā ar kara milīciju cīnījās par revolucionāru kārtību un disciplīnu, apkaroja kontrrevolucionārus un dezertierus visā Smiltenes rajonā. Tās aktīvā darbība kavēja kontrrevolūciju organizēt savus bruņotos spēkus. 8. septembrī Padomes Izpildkomiteja nosūtīja rakstus XII armijas štāba priekšniekam, Iskosolam un Iskolastrelam, lai uz Smiltenes apkārtni nesūta saimnieku pieprasītos 30 kavalēristus, jo Smiltene un tās apkārtnē ir pietiekoši labi apsargāta.³⁷⁵

Līdzās šiem pasākumiem cīņā par pārtikas krīzes mazināšanu bezzemnieku padomes veica vēl daudzus citus: cīnījās pret sēklas labības izsaimniekošanu, lai nodrošinātu lauku apsēšanu, realizēja no Iekšējās guberņām ievestās labības sadali pēc šķiriskā principa, risināja bēgļu izmitināšanas, nodarbināšanas un apgādes smago jautājumu, regulēja lopu un lauksaimniecības produktu rekvizīcijas armijas vajadzībām utt.

Šie bezzemnieku padomju un demokratizēto pārtikas komiteju pasākumi vairākos gadījumos uzlaboja lauku darbaļaužu apgādi ar pārtikas produktiem. Taču līdz Lielās Oktobra sociālistiskās revolūcijas uzvarai revolucionāro organizāciju ekonomiskā darbība bija ierobežota. Buržuāzijas rokās atradās ekonomiskā vara. Buržuāzija sabotēja padomju pasākumus. Bezzemnieku padomju un pārtikas komiteju rīcībā cīņai pret kontrrevolūciju trūka piespiedu līdzekļu, kas atbalstītu viņu revolucionāros pasākumus. Revolucionārie tribunāli un revolucionārās tiesas cīņai pret sabotāžu un spekulāciju

³⁶⁹ LPSR CVORA, 629. f., 1. apr., 9. l., 15.—24. lp.

³⁷⁰ Turpat, 15. lp.

³⁷¹ Turpat, 15., 18. lp.

³⁷² Turpat, 9. l., 15. lp.

³⁷³ Turpat.

³⁷⁴ Turpat, 36. l., 9., 10. lp.

³⁷⁵ Turpat, 11. lp.

izveidojās tikai pēc sociālistiskās revolūcijas uzvaras. Arī sarkanās gvardes plānveidīga veidošana risinājās tikai pēc proletariāta diktatūras nodibināšanas.

Taču aplūkotajiem bezzemnieku padomju pasākumiem pārtikas krīzes mazināšanā bija svarīga politiska nozīme. Bezzemnieku reālie materiālie iekarojumi, kas panākti ar bezzemnieku padomju palīdzību, ļāva praksē uzskatāmi pārliecināties, ka darba tautas interešu aizstāvēšanu spēs nodrošināt vienīgi visas varas pāreja strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju rokās. Tas saasināja šķiru cīņu laukos, revolucionarizēja plašās darbaļaužu masas, saliedēja tās ap LSD un bezzemnieku padomēm un gatavoja jaunām izšķirošām cīņām par sociālistiskās revolūcijas uzvaru. Liela nozīme bija izskaidrošanas un masu politiskās audzināšanas darbam, ko veica LSD biedri pārtikas komiteju pārvēlēšanas kampaņās. Visbeidzot, par vērtīgu ieguvumu ir jāatzīst arī pieredze vadīt un saimniekot, kādu guva darba zemniecība pārtikas jautājumu risināšanā. Šī skola atviegloja sociālisma celtniecības pirmos soļus pēc sociālistiskās revolūcijas uzvaras.

PASĀKUMI PROLETĀRISKĀ VALSTS APARĀTA VEIDOŠANĀ UN EKSPLUATATORU VALSTS MAŠĪNAS SALAUŠANĀ

Pēc Oktobra bruņotās sacelšanās uzvaras Petrogradā pats pirmais un galvenais uzdevums bija īstenot proletariāta diktatūru, izveidot proletāriskās valsts iestādes centrā un uz vietām. Sai nolūkā vajadzēja līdz galam sagraut ienaidnieka pretošanos, salauzt ekspluatatoru valsts mašīnu un radīt Padomju valsts aparātu.

Neokupētās Vidzemes darbaļaudis ar lielu gandarījumu uzņēma ziņu par bruņotās sacelšanās uzvaru Petrogradā un atbalstīja Viskrievijas Strādnieku un kareivju padomju II kongresa vēsturiskos lēmumus. Daudzos pagastos, miestos un pilsētās notikušajās sapulcēs, mītiņos un padomju sēdēs tika pieņemtas rezolūcijas, kurās Vidzemes darbaļaužu visplašākās masas atzina strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes par visu ekspluatēto šķiru varas orgāniem, kuri vienīgie ir spējīgi vadīt šo šķiru cīņu par pilnīgu politisko un ekonomisko atbrīvošanos.

Drabešu pagasta bezzemnieku sapulce 29. oktobrī, noklausījusies Cēsu apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes pārstāvja ziņojumu par politisko momentu, nosodīja Pagaidu valdības un izlīdzēja partiju prettautisko politiku un izvirzīja prasību par visas varas pāriešanu strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju rokās, uzsverot, ka «šo cīņu... mēs atbalstīsim aktīvi, sekojot mūsu Kara revolucionārās komitejas aizrādījumiem»³⁷⁶. Sajā pašā dienā Lubānas pagasta bezzemnieku sapulce apsveica Petrogradas revolucionāro proletariātu un garnizonu ar uzvaru, izteica tam savu solidaritāti un gatavību plecu pie pleca iet kopējā cīņā.³⁷⁷

28. oktobrī Paltmales pagasta Bezzemnieku padome varas pārņemšanai un cīņai pret kontrrevolūciju ievēlēja pagasta revolucionāro komiteju no 6 cilvēkiem. Lai informētu par politisko stāvokli valstī un gaidāmajām izmaiņām pagastā, Bezzemnieku padome 29. oktobrī sasauca tautas sapulci,³⁷⁸ kuras dalībnieki vienprātīgi iz-

³⁷⁶ Brīvais Strēlnieks, 1917, 5. nov.

³⁷⁷ Cīņa, 1917, 10. nov.

³⁷⁸ Turpat, 7. nov.

teica pagasta revolucionārajai komitejai uzticību un vēlēšanos, lai tā nekavējoties saņem savās rokās pagastā visu varu.

Sēļu pagasta tautas sapulces 1. novembrī pieņemtajā rezolūcijā teikts: «Tagadējā valsts iekārta ar bijušajiem ministriem sociālistiem priekšgalā ir sagrūvusi, un viņai vairs nav cerību tikt tautas priekšgalā, un valsts vadību ir saņēmusi savās rokās zaldātu un strādnieku deputātu padome. Mēs, tautas sapulces dalībnieki, nolemjam pievienoties un pabalstīt visus Kara revolucionārās komitejas lēmumus un uzsaukumus, uzstādīdami viņai kā pirmo uzdevumu noslēgt visdrīzākajā laikā mieru...»³⁷⁹

Oktobra beigās un novembrī analogas rezolūcijas ar prasību nodot visu varu centrā un uz vietām strādnieku, kareivju un darba zemnieku padomēm, nekavējoties realizēt dzīvē Viskrievijas Strādnieku un kareivju padomju II kongresa lēmumus tika pieņemtas daudzos citos Vidzemes pagastos: 29. oktobrī — Jaungulbenes un Jaunlaicenes, 3. novembrī — Kārķu un Raunas, 5. novembrī — Kalsnavas un Priekuļu, 7. novembrī — Ungurpils, 10. novembrī — Tirzas, 11. novembrī — Annas un Pāles, 12. novembrī — Galgauskas un Plāņu, 18. novembrī — Liepas un Meirānu, 20. novembrī — Arakstes, 24. novembrī — Mazsalacas, 26. novembrī — Lēdurgas, 27. novembrī — Vidrižu u. c. pagastos.

Latvijas darbaļaužu masu nedalītu atbalstu boļševiku partijai un padomju varai objektīvi un konkrēti apliecināja arī Satversmes sapulces vēlēšanas, kas Vidzemes daļā notika 12.—14. un 19.—21. novembrī.

Gan LSD programmatiska rakstura dokumentos, gan boļševiku presē, gan mutvārdu agitācijā boļševiki tautas masām plaši izskaidroja partijas taktiku attiecībā uz Krievijas Satversmes sapulci. LSD V kongresa rezolūcijā «Par Satversmes sapulci» bija uzsvērts, ka tās uzdevums «ir nostiprināt revolucionārās tautas iekarojumus, sankcionēt revolūcijas lielos lozungus, nodrošināt tautas revolucionāro varu»³⁸⁰.

LSD CK un Iskolata aicinājumā sakarā ar gatavošanos Satversmes sapulces vēlēšanām bija norādīts, ka proletariāta partijas ceļš ir revolūcijas ceļš, «atbalstoties uz strādniekiem, kareivjiem un bezzemniekiem, mēs ejam un iesim cīņā pret kapitālisma verdzības jūgu, .. par sociālismu»³⁸¹.

Vēlēšanu dienās Iskolata priekšsēdētājs LSD kandidāts uz Krievijas Satversmes sapulci F. Roziņš rakstīja: «.. Vienīgais solījums, ko lielnieku Satversmes sapulces kandidāti var dot un kurš sevi ietver visu viņu darbību, ir — Padomju valdība.»³⁸² Skaidri zinot šo LSD nostādni, Vidzemes iedzīvotāji absolūtā vairākumā savas balsis nodeva par Latvijas Sociāldemokrātijas kandidātu sarakstu Nr. 3. Kopumā Vidzemē boļševiku kandidāti ieguva 72% no kopējā

³⁷⁹ LPSR CVORA, 47. f., 1. apr., 92. l., 53. lp.

³⁸⁰ LKP Oktobra revolūcijā 1917, 194. lpp.

³⁸¹ Turpat, 398. lpp.

³⁸² Brīvais Strēlnieks, 1917, 17. nov.

Satversmes sapulces vēlēšanu rezultāti Cēsu apriņķī 1917. gada 15., 20., 21. novembrī³⁸⁶

12. tabula

Nr. p. k.	Balsošanas iecirknis	Nodots balsu						
		kopējais skaits	par LSD kandidātu sarakstu Nr. 3	par Latviešu zemnieku savienības kandidātu sarakstu Nr. 1	par eseru kandidātu sarakstu Nr. 2	Procentos par kandidātu sarakstu		
						Nr. 3	Nr. 1	Nr. 2
1.	Cēsu pilsēta	4145	3012	783	350	72,67	18,89	8,44
2.	Baižkalna pagasts	394	232	120	42	58,88	30,46	10,66
3.	Bērzaunes "	792	451	309	32	56,94	39,02	4,04
4.	Brantu "	461	350	104	7	75,92	22,56	1,52
5.	Bučauskas "	460	202	164	94	43,92	35,65	20,43
6.	Cesvaines "	1014	690	271	53	68,05	26,72	5,23
7.	Cēsu "	577	458	102	17	79,38	17,68	2,94
8.	Cirstu "	253	157	74	22	62,06	29,25	8,69
9.	Drabešu "	884	650	159	75	73,53	17,99	8,48
10.	Drustu "	710	495	194	21	69,72	27,32	2,96
11.	Dzelzavas "	1168	760	255	153	65,07	21,83	13,10
12.	Dzērbenes "	844	540	276	28	63,98	32,70	3,32
13.	Ergļu "	310	182	106	22	58,71	34,19	7,10
14.	Gafārtas "	595	338	200	57	56,81	33,61	9,58
15.	Grašu "	393	278	101	14	70,74	25,70	3,56
16.	Grostonas "	526	370	139	17	70,34	26,43	3,23
17.	Iršu "	196	109	85	2	55,61	43,37	1,02
18.	Jaunpiebalgas "	1498	933	527	38	62,28	35,18	2,54
19.	Jaunraunas "	509	362	130	17	71,12	25,54	3,34
20.	Jumurdas "	484	324	115	45	66,94	23,76	9,30
21.	Kalsnavas "	932	585	305	42	62,77	32,73	4,50
22.	Karļu "	410	296	104	10	72,20	25,36	2,44
23.	Kārdabas "	368	193	133	42	52,45	36,14	11,41
24.	Kosas "	672	476	149	47	70,84	22,17	6,99
25.	Kusas "	396	207	148	41	52,27	37,38	10,35
26.	Lauberēs— Ozolu	568	330	204	34	58,10	35,92	5,98
27.	Lazdonas "	752	476	243	33	63,30	32,31	4,39
28.	Lenču "	433	350	76	7	80,83	17,55	1,62

29.	Liepās	pagasts	835	632	193	10	75,69	23,11	1,20
30.	Liezeres	"	670	542	110	18	80,89	16,42	2,69
31.	Līvu	"	258	197	55	6	76,36	21,32	2,32
32.	Lubānas	"	1583	1084	388	111	68,48	24,51	7,01
33.	Lubeļas	"	468	293	129	46	62,61	27,56	9,83
34.	Ļaudonas	"	910	511	297	102	56,15	32,64	11,21
35.	Ļaudonas-	"	690	480	177	33	69,57	25,65	4,78
	Odziņas	"							
36.	Mārcienas	"	751	535	157	59	71,24	20,90	7,86
37.	Mārsnēnu	"	743	585	144	14	78,74	19,38	1,88
38.	Meirānu	"	677	477	162	38	70,46	23,93	5,61
39.	Medzulas	"	277	188	77	12	67,87	27,80	4,33
40.	Nēķenes	"	626	428	170	28	68,37	27,16	4,47
41.	Ogres	"	405	194	123	88	47,90	30,37	21,73
42.	Paikules	"	631	439	152	40	69,57	24,09	6,34
43.	Praulienas	"	854	483	286	85	56,56	33,49	9,95
44.	Priekulū	"	995	657	294	44	66,03	29,55	4,42
45.	Rankas	"	986	761	205	20	77,18	20,79	2,03
46.	Raunas	"	1980	1502	383	95	75,86	19,34	4,80
47.	Rāmuļu	"	141	100	38	3	70,92	26,95	2,13
48.	Saikavas	"	1428	921	432	75	64,50	30,25	5,25
49.	Sarkaru	"	1109	759	285	65	68,44	25,70	5,86
50.	Sausnejas	"	278	232	42	4	83,45	15,11	1,44
51.	Sāvienas	"	563	427	101	35	75,84	17,94	6,22
52.	Sermūkšu	"	543	389	86	68	71,64	15,84	12,52
53.	Skujenes	"	731	441	216	74	60,33	29,55	10,12
54.	Vecpiebalgas	"	1428	870	506	52	60,93	35,43	3,64
55.	Veismaņu	"	691	466	193	32	67,44	27,93	4,63
56.	Velķu	"	331	201	90	40	60,73	27,19	12,08
57.	Veselauskas	"	487	365	97	25	74,95	19,92	5,13
58.	Vestienas	"	973	582	346	45	59,82	35,56	4,62
59.	Vējavas	"	324	160	117	47	49,38	36,11	14,51
60.	Vietaļvas	"	675	427	242	6	63,26	35,85	0,89
61.	Odziņas	"	931	561	344	26	60,26	36,95	2,79
	Kopā		45 716	30 695	12 213	2 808	67,14	26,72	6,14

388 Aprēķināts pēc: Cēsu Avīze, 1917, 1. dec. Avīzē publicētais vēlēšanu rezultātu kopsavilkums salīdzināts ar arhīvu pirmmaterāliem.

Satversmes sapulces vēlēšanu rezultāti Rīgas apriņķī 1917. gada 19.—21. novembrī³⁸⁷

Nr. p. k.	Balsošanas iecirknis	Nodots balsu				Procentos par kandidātu sarakstu		
		kopējais skaits	par LSD kandidātu sarakstu Nr. 3	par Latviešu zemnieku savienības kandidātu sarakstu Nr. 1	par escru kandidātu sarakstu Nr. 2	Nr. 3	Nr. 1	Nr. 2
1.	Aderkašu pagasts	590	465	70	55	78,81	11,87	9,32
2.	Bebru "	508	435	58	15	85,63	11,42	2,95
3.	Kokneses "	293	205	68	20	69,97	23,21	6,82
4.	Ķempu "	473	377	80	16	79,71	16,91	3,38
5.	Ķeču "	297	117	109	71	39,39	36,70	23,91
6.	Ledurgas "	697	584	90	23	83,79	12,91	3,30
7.	Meņģeles "	942	661	192	89	70,17	20,38	9,45
8.	Nītaures "	407	274	101	32	67,32	24,82	7,86
9.	Nurmižu "	188	111	74	3	59,04	39,36	1,60
10.	Palmāles "	1062	1033	18	11	97,27	1,69	1,04
11.	Skultes "	693	569	104	20	82,11	15,00	2,89
12.	Vidrižu "	827	687	119	21	83,07	14,39	2,54
Kopā		6977	5518	1083	376	79,08	15,53	5,39

³⁸⁷ Aprēķināts pēc: Cēsu Avīze, 1917, 1. dec. Avīzē publicētais vēlēšanu kopsavilkums salīdzināts ar arhīvu pirmmatēriāliem.

nodoto balsu skaita (Valmieras apriņķī — 77%, Valkas — 71%, Cēsu — 67%, neokupētajos Rīgas apriņķa 12 pagastos — 79%).³⁸³ (Sk. 12., 13. un 14. tabulu.)

Tādējādi no Vidzemes boļševiku kandidātiem Satversmes sapulcē tika ievēlēti 3 pārstāvji (P. Stučka, F. Roziņš un J. Bērziņš (Ziemeļis)), Latviešu zemnieku savienība ieguva 1 vietu, bet meņševiki cieta pilnīgu bankrotu un neieguva iespēju sūtīt uz Satversmes sapulci nevienu pārstāvi. Satversmes sapulces vēlēšanu rezultāti Vidzemē vēlreiz apliecināja Latvijas darbaļaužu saliedēšanos ap boļševiku partiju.

Tā kā Satversmes sapulces vēlēšanās visas valsts mērogā pārsvaru tomēr ieguva labējie eseri, tuvojoties Satversmes sapulces sanākšanai, arvien aktuālāks kļuva jautājums par tās konkrētajiem uzdevumiem un attiecībām ar padomju varu. Latvijas darba tauta bez svārstīšanās skaidri un konkrēti izteica savu viedokli arī šajos jautājumos. Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju sēdēs, strādnieku un bezzemnieku sapulcēs, kareivju mītiņos tika pieņemtas daudzas rezolūcijas, kurās, kā norādīja V. I. Ļeņins, visi ekspluatētie paziņoja, ka «viņi nekad neesot šaubījušies par to, ka Padomju vara ir augstāka par jebkuru citu varu, un ka savas Padomes, ko viņi paši ievēlējuši, paši radījuši, paši kontrolē un pārbauda, ne strādnieki, ne zaldāti, ne zemnieki nekad nevienam un nekādai iestādei neatdošot»³⁸⁴.

9. janvārī Valkas apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes sasauktā strādnieku sapulce Valkā, kur piedalījās vairāk nekā 550 cilvēku, pieņēma rezolūciju, kurā teikts: «Satversmes sapulci, kura vēlēta uz parlamentārisma pamatiem un... kura neizteic strādnieku masas vairuma domas, — mēs neatzīstam. Visai varai jāpieder strādnieku, kareivju un bezzemnieku deputātu padomēm kā vienīgam augstākam varas orgānam.»³⁸⁵

7. janvārī Smiltenes rajona Strādnieku, kareivju un bezzemnieku deputātu konference, kuras 41 delegāts no Smiltenes un 11 apkārtējiem pagastiem reprezentēja 14 200 strādniekus, kareivjus un bezzemniekus, apspriežot momentu, vienprātīgi atzina Krievijas Satversmes sapulces nevajadzību un izteica uzticību Tautas Komisāru Padomei un padomju varai. «Apsveicot Tautas Komisāru Padomi, konference atzīst, ka tautas gribu neizsaka Satversmes sapulce, bet Padomes un pati revolūcija. Satversmes sapulce sevī atspoguļo tikai šķiru attiecības, bet neizteic zemāko šķiru gribu, Satversmes sapulce ir buržuāziskās republikas iestāde. Buržuāziskā revolūcija ir pārdzīvota, pie varas ir proletariāts. Mēs prasījām un prasām visu varu Padomēm, kas izteic revolucionārās strādniecības gribu.»³⁸⁹

³⁸³ Ziemeļis S. Ļeņinisma uzvara Latvijas strādnieku kustībā, 197. lpp.

³⁸⁴ Ļeņins V. I. Viskrievijas ārkārtējais dzelzceļnieku kongress. 1918. g. 13. (26.) janvāra sēde. — Raksti, 26. sēj., 431. lpp.

³⁸⁵ Brīvais Strēlnieks, 1918, 14. janv.

³⁸⁹ LPSR CVORA, 629. f., 1. apr., 9. l., 43., 46. lp.

Satversmes sapulces vēlēšanu rezultāti Valmieras apriņķī 1917. g. 12.—14. un 19.—21. novembrī³⁸⁸

Nr. p. k.	Balsošanas iecirknis	Nodotās balsis						
		kopējais skaits	par LSD kandidātu sarakstu Nr. 3	par Latviešu Zemnieku savienības kandidātu sarakstu Nr. 1	par eseru kandidātu sarakstu Nr. 2	Nr. 3	Nr. 1	Nr. 2
1.	Valmieras pilsēta	3780	2746	859	175	72,65	22,72	4,63
2.	Limbazi	1464	1148	259	57	78,42	17,69	3,89
3.	Rūjienas miests	2371	1971	295	105	83,13	12,44	4,43
4.	Aināzu pagasts	407	352	42	13	86,49	10,32	3,19
5.	Arakstes "	279	205	69	5	73,48	24,73	1,79
6.	Augstrozēs "	203	177	16	10	87,19	7,88	4,93
7.	Baunu "	1212	894	279	39	73,76	23,02	3,22
8.	Braslavas "	392	314	65	13	80,10	16,58	3,32
9.	Burtnieku "	1276	918	298	60	71,95	23,35	4,70
10.	Dauguļu "	311	250	44	17	80,38	14,15	5,47
11.	Dikļu "	841	690	142	9	82,05	16,88	1,07
12.	Idus "	451	345	101	5	76,50	22,39	1,11
13.	Ipiķu "	429	311	112	6	72,49	26,11	1,40
14.	Jaunburtieku "	282	213	61	8	75,53	21,63	2,84
15.	Jeru "	683	462	200	21	67,64	29,28	3,08
16.	Katvaru "	500	421	71	8	84,20	14,20	1,60
17.	Kauguru "	630	496	114	20	78,73	18,10	3,17
18.	Kokmuižas "	1037	815	211	11	78,59	20,35	1,06
19.	Ķieģeļu "	557	455	92	10	81,69	16,52	1,79
20.	Ķirbižu "	490	325	124	41	66,33	25,30	8,37
21.	Ķoņu "	507	308	177	22	60,35	34,91	4,34
22.	Lādes "	458	368	75	15	80,35	16,37	3,28
23.	Lielstraupes "	630	525	87	18	83,33	13,81	2,86
24.	Limbažu "	673	504	142	27	74,89	21,10	4,01
25.	Lodes "	283	179	99	5	63,25	34,98	1,77
26.	Mazsalacās "	1829	1281	389	159	70,04	21,27	8,69

27.	Mazstraupes pagasts	514	413	85	16	80,35	16,54	3,11
28.	Mujānu	447	361	80	6	80,76	17,90	1,34
29.	Mūrmuižas	447	326	111	10	72,93	24,83	2,24
30.	Nabes	340	309	26	5	90,88	7,65	1,47
31.	Nauksēnu	1262	948	290	24	75,12	22,98	1,90
32.	Ozolu	333	283	43	7	84,99	12,91	2,10
33.	Pāles	1233	1072	127	34	86,94	10,30	2,76
34.	Pernigēles	280	206	66	8	73,57	23,57	2,86
35.	Pociema	448	339	97	12	75,67	21,65	2,68
36.	Puikules	612	519	76	17	84,80	12,42	2,78
37.	Raiskuma	326	265	54	7	81,29	16,56	2,15
38.	Rencēnu	1781	1428	304	49	80,18	17,07	2,75
39.	Rozbeķu	470	433	34	3	92,13	7,23	0,64
40.	Rozēnu	721	556	141	24	77,11	19,56	3,33
41.	Rūjienas	692	492	186	14	71,10	26,88	2,02
42.	Seļu	715	620	90	5	86,71	12,59	0,70
43.	Stalbes	344	280	30	34	81,40	8,72	9,88
44.	Skulbergu	891	521	324	46	58,48	36,36	5,16
45.	Stienes-							
46.	Duntes	817	624	162	31	76,38	19,83	3,79
47.	Susikas	483	404	63	16	83,65	13,04	3,31
48.	Sveiciema	765	641	100	24	83,79	13,07	3,14
49.	Ternejas-	847	556	274	17	65,64	32,35	2,01
50.	Umurgas-							
51.	Saruma	464	332	108	24	71,55	23,28	5,17
52.	Ungurpils	1005	756	214	35	75,23	21,29	3,48
53.	Unguru	228	239	34	15	82,99	11,80	5,21
54.	Vaidavas	489	348	133	8	71,17	27,20	1,63
55.	Vainižu	346	232	66	48	67,05	19,08	13,87
56.	Valmieras	1218	997	199	22	81,85	16,34	1,81
57.	Vecates	476	306	152	18	64,29	31,93	3,78
58.	Vecsalacis	723	651	56	13	90,04	7,75	2,21
59.	Vilzēnu	216	148	55	16	68,52	25,46	6,02
60.	Vilķenes	344	283	55	6	82,27	15,99	1,74
Kopā		42 312	32 561	8 258	1 493	76,95	19,52	3,53

³⁸⁸ Aprēķināts pēc: Lūdums, 1917, 23. nov., 28. nov.; Strādnieku Avīze, 1917, 25. nov. Presē publicētie kopsavilkumi salīdzināti ar arhīva pirmmateriāliem.

Tikpat noteikti savu attieksmi pret Satversmes sapulci izteica Kusas pagasta bezzemnieku sapulce 1918. g. 9. janvārī: «Par vienīgo varu Krievijas Republikā atzīstam Padomju valdību ar Tautas Komisāru Padomi priekšgalā, kuru arī atbalstīsim visiem spēkiem. Lai dzīvo Tautas Komisāru Padome! Nost ar buržuāzisko Satversmes sapulci!»³⁹⁰

27. decembrī Skultes pagasta bezzemnieku sapulces 300 dalībnieki pēc referāta par politisko momentu, ko nolāsija E. Viksniņš, pieņēma rezolūciju, kurā teikts: «Mēs apsveicam Tautas komisārus kā īstos revolūcijas cīnītājus, kuri ir nostājušies apspiestās tautas rindās. Mēs apsolām jūs, īstos darba tautas bērnus, pabalstīt ar visiem mūsu spēkiem. Mēs nedrīkstam pieļaut Satversmes sapulcē kontrevolucionārās buržuāzijas priekšstāvju vairākumu.»³⁹¹

Stalbes bezzemnieku sapulces rezolūcijā lasāms: «Apsveicam savus revolucionāros priekšpulkus — Petrogradas, Maskavas strādniekus un zaldātus, kuri pirmie sacēlās pret apspiedējiem un salauza kapitālistu varu centrā. Apsveicam Tautas Komisāru Padomi un izsakām tai savu nedalīto uzticību, jo atzīstam, ka tikai minētā vara var izbeigt nolādēto tautu slaktiņu, nokārtot aso pārtikas jautājumu un vispār atvieglot strādnieku nastu, tāpēc arī apsolām to pabalstīt visā visumā. Lai valsts vara būtu stipra centrā, mūsu svētākais pienākums nostiprināt strādnieku un bezzemnieku varu pagastos utt. Reizē ar šo izsludinām par augstāko iestādi pagastā bezzemnieku deputātu padomi, kuras lēmumam padodas visas pagasta pašvaldības iestādes un amatu personas. Tikai tad, kad strādnieki un bezzemnieki būs pie varas kā centrā, tā arī uz vietām, nekāds spēks to vairs nevarēs atņemt. Un tikai tad, kad strādnieku un bezzemnieku vara būs stipra, mēs gūsim mieru, maizi, brīvību.»³⁹²

Paužot iedzīvotāju absolūtā vairākuma gribu, Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padome 8. un 9. novembra vēsturiskajās sēdēs pieņēma lēmumu par visas valsts varas pāriešanu padomju rokās. Latvijas Padomes 8. novembra sēdē par Viskrievijas Strādnieku un kareivju II padomju kongresu un vietējo padomju uzdevumiem ziņoja Iskolata priekšsēdētājs kongresa delegāts O. Kārkliņš.³⁹³ Ar lielu uzmanību sēdes dalībnieki noklausījās Petrogradas pārstāvja ziņojumu par stāvokli galvaspilsētā. Padomes sēdē piedalījās arī viens no Latvijas Sociāldemokrātijas dibinātājiem F. Roziņš. Ceļā no emigrācijas viņš Petrogradā bija saticies ar V. I. Ļeņinu, P. Stučku u. c. boļševiku partijas vadītājiem, kuri viņam ieteica doties uz Latviju, lai šeit iekļautos cīņā par sociālistiskās revolūcijas uzvaru un nostiprināšanu. Uzunā Latvijas Padomes locekļiem F. Roziņš akcentēja proletāriskās revolūcijas marksistiski leņiniskās teorijas būtiskākos jautājumus, pirmām kārtām jautājumu par valsts varu. Viņš uzsvēra nepieciešamību salauzt veco

³⁹⁰ LPSR CVVA, 990. f., 1. apr., 4. l., 150. lp.

³⁹¹ Brīvais Strēlnieks, 1918, 6. janv.

³⁹² Cīņa, 1917, 8. dec.

³⁹³ Iskolata un tā Prezidija protokoli, 74. lpp.

pārvaldes aparātu, nododot visu varu padomēm, kuras bija pārbaudītas gan 1905., gan 1917. g. revolūciju praksē un apliecinājušas sevi par vienīgajām patiesajām darbaļaužu masu interešu aizstāvēm.³⁹⁴

Apspriežot šos ziņojumus un uzstāšanās, Latvijas Padomes deputātu lielākā daļa noteikti izvirzīja prasību visu varu nodot padomēm un uzdeva Iskolatam izstrādāt atbilstošu deklarāciju. Latvijas Padomes rezolūciju par Padomju valdību caurstrāvo doma par visciešāko sadarbību ar Krievijas centrālajiem padomju orgāniem — Tautas Komisāru Padomi un Viskrievijas Centrālo Izpildkomiteju un apņemšanās «visiem spēkiem un līdzekļiem tās pabalstīt grūtajā cīņā» par revolūcijas iekarojumu nostiprināšanu.³⁹⁵

Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes 8. un 9. novembrī pieņemtā rezolūcija par Padomju valdību līdz Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku deputātu padomju II kongresam 16.—18. decembrī, kurš konstitucionāli noformēja padomju varas nodibināšanos Latvijā, bija pamats, uz kura savā praktiskajā darbībā balstījās kā Iskolats, tā arī vietējās padomes. Tādējādi 1917. g. 8. un 9. novembris uzskatāms par padomju varas pasludināšanas laiku neokupētajā Vidzemes daļā. Apstākļi, ka te vēl funkcionēja dažādas buržuāziskās iestādes un organizācijas, ne mazākā mērā nemaina notikušās sociālistiskās revolūcijas būtību. Kā rāda notikumu attīstības gaita, Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padome bija vienīgais varas orgāns, kas izteica visas Latvijas iedzīvotāju vairākuma gribu un kam piederēja nedalīta autoritāte darbaļaužu vidū. Visus svarīgākos likumdošanas aktus izstrādāja un pieņēma Iskolats. Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju rokās atradās visa reālā vara arī apriņķos un pagastos. Turpmāko revolucionāro notikumu būtība bija padomju varas nostiprināšanās uz vietām.

Sakarā ar valsts varas pāriešanu padomju rokās to pienākumu loks un darbības apjoms krasi paplašinājās, sarežģītāki kļuva padomju darbinieku uzdevumi. Šis apstākļi par svarīgu dienas kārtības uzdevumu izvirzīja padomju sastāva nostiprināšanu, struktūras reorganizēšanu un pilnveidošanu atbilstoši jaunajai politiskajai situācijai. Pirmkārt tas attiecās uz Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomi kā visas Vidzemes padomju vienotās sistēmas vadošo centru.

Latvijas Padomes plenārsēdē 8. un 9. novembrī tika nolemts paplašināt Iskolata sastāvu, 14. oktobrī no 10 locekļiem ievēlēja Izpildkomiteju papildinot ar pieciem revolucionārajā darbā pieredzējušiem pārstāvjiem. Tās sastāvā tika ievēlēti F. Roziņš, T. Draudiņš, K. Seržants, O. Līdaks, K. Gailis.³⁹⁶ Bez tam Latvijas Padomes plenārsēde sankcionēja O. Kārkliņa atteikšanos no darba Izpildkomitejā, un viņa vietā kā pirmais no tās kandidātu saraksta

³⁹⁴ Iskolata un tā Prezidija protokoli, 73. lpp.

³⁹⁵ Turpat, 209. lpp.

³⁹⁶ Turpat, 75. lpp.

Iskolata sastāvā iegāja J. Vilks.³⁹⁷ 9. novembra sēdē Iskolata locekļi par Prezidija priekšsēdētāju ievēlēja F. Roziņu, par viņa vietniekiem — J. Krūmiņu (Pilātu) un K. Seržantu, par sekretāru — J. Vilku, sekretāra vietniekiem — E. Meņģeli un T. Draudiņu. Prezidija sastāvā par kasieri tika kooptēts K. Smidts. Iskolata atrašanās vieta bija Valka.³⁹⁸

Turpmāk Iskolata locekļu skaits nemitīgi auga: 18. novembrī tā darbā tika iesaistīti boļševiki R. Kirhenšteins, J. Tomaševičs, 27. novembrī — J. Strauss un P. Valeskalns, 6. decembrī — boļševiku partijas darbinieki R. Bauze un J. Mežiņš, kā arī strādnieks poligrāfists A. Pētersons.³⁹⁹ Kontakta nostiprināšanai ar apriņķiem un revolucionārajām karaspēka daļām Latvijas Padomes Izpildkomiteja vienu reizi nedēļā sasauca paplašinātas sēdes, kurās bez locekļu pamatsastāva piedalījās pārstāvji no apriņķu strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomēm, no Iskorada XII un Iskolastrela, divreiz nedēļā sanāca Iskolata mazā sastāva sēdes, kurās piedalījās visi Izpildkomitejas locekļi, viens pārstāvis no Iskorada XII un divi pārstāvji no Iskolastrela.⁴⁰⁰

Lai sekmīgāk risinātu sociālistiskās revolūcijas nostiprināšanas uzdevumus, Iskolats nekavējoties sāka veidot komisijas. Kā pirmās pastāvīgās komisijas nodibinājās juridiskā komisija, agrārkomisija, Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes «Ziņotāja» Informācijas birojs u. c. Vairākas komisijas bija izveidotas arī konkrētu Iskolata pasākumu veikšanai — atsevišķu iestāžu un organizāciju darbības pārņemšanai, Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku deputātu padomju II kongresa sasaukšanai u. c. Kopumā tūlīt pēc sociālistiskās revolūcijas uzvaras Iskolata darbā piedalījās apmēram piecreiz vairāk cilvēku par Latvijas Padomes deputātu kopējo skaitu. Jaunā Padomju valsts aparāta izveidē tika izmantota darbaļaužu masu līdzdalība valsts orgānu darbā, to iniciatīva un revolucionārā jaunrade. Jaunajos politiskajos apstākļos reorganizētais Iskolats veica milzīgu darbu sociālistiskās revolūcijas uzvaras nostiprināšanā.

Padomju iestāžu dibināšana un padomju sastāva nostiprināšana bija aktuāls jautājums arī apriņķos. Valmieras apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes Izpildkomiteja 26. novembra sēdē konstatēja, ka no 11 Izpildkomitejas locekļiem tās darbā piedalās 5—6 cilvēki. Apmēram puse bija nodarbināta Kara revolucionārajā komitejā, daudzi bija aizņemti izbraukumos uz pagastiem.⁴⁰¹ Sēdes dalībnieki nolēma pārvēlēt Izpildkomiteju, papildinot tās locekļu skaitu, un par Padomes pastāvīgi darbojošos centru izveidot tās Prezidiju.

³⁹⁷ Iskolata un tā Prezidija protokoli, 76. lp.

³⁹⁸ Друзул А. А. Великий Октябрь в Латвии, с. 303.

³⁹⁹ Iskolata un tā Prezidija protokoli, 92., 94., 103., 119. lpp.

⁴⁰⁰ Turpat, 83. lpp.

⁴⁰¹ LPSR CVORĀ, 47. f., 1. apr., 103. l., 116. lp.

Sis jautājums galīgai izlemšanai tika iekļauts Valmieras apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes 26. un 27. novembra plenārsēdes darba kārtībā. Padomes deputāti vienprātīgi atbalstīja LSD Vidienas organizācijas komitejas ieteikto kandidātu sarakstu apriņķa Padomes Izpildkomitejas un Prezidija sastāvam, ievēlot Prezidijā boļševikus J. Zirni (priekšsēdētājs), R. Kazaku (pr. vietnieks), J. Vintēnu (sekretārs), E. Ozoliņu (kasieris), J. Fogeli, J. Janeli, V. Zabeļski (Prezidija locekļi). Valmieras apriņķa Padomes Izpildkomitejā tika ievēlēti 13 locekļi. Viņu vidū bija vadošie LSD Vidienas organizācijas biedri — Ā. Anskins, A. Dille, V. Jansons, K. Kauliņš, E. Plūme, V. Strautiņš u. c.⁴⁰² Izpildkomitejas sēdē 28. novembrī, turpinot Padomes struktūras reorganizēšanu, tika nolemts pie Izpildkomitejas izveidot 6 komisijas: agrāro, finansu, personisko lietu, organizācijas, darba un vietējo lietu komisiju.⁴⁰³

Sociālistiskās revolūcijas uzvaras nostiprināšanas interesēs svarīgi bija nostiprināt Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomi Valkas apriņķī, kur boļševiku pasākumi sastapa samērā stipru meņševiku un eseru pretestību. Kā jau minēts, 1917. g. septembrī bija izdevies panākt Valkas pilsētas Strādnieku un kareivju padomes apvienošanos ar apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomi. Tomēr Valkas meņševiku un eseru šķeltnieciskās darbības rezultātā no apvienotās Padomes drīz vien nošķīrās strādnieku un kareivju pārstāvji un Bezzemnieku sekcija savas sēdes noturēja atsevišķi, faktiski darbodamās pilnīgi patstāvīgi kā apriņķu Bezzemnieku padome.⁴⁰⁴ 1917. g. decembra beigās Valkas Strādnieku un kareivju deputātu padome pavisam atdalījās no apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes.

Lai organizatoriski nostiprinātu Valkas apriņķa strādnieku, kareivju un bezzemnieku cīņas savienību, Valkas apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padome 24. decembrī izsludināja apriņķa Padomes plenārsēdes sasaukšanu 14. un 15. janvārī, uzaicinot tajā piedalīties no katriem padomēs apvienotajiem 1000 strādniekiem, kareivjiem un bezzemniekiem pa vienam pārstāvim.⁴⁰⁵ Lai neļautu meņševiku un eseru rokās esošajai Valkas Strādnieku un kareivju deputātu padomei nosūtīt par Valkas apriņķa strādnieku un kareivju pārstāvjiem uz apriņķa Padomi sīkburžuāzijas pārstāvjus un nodrošinātu strādnieku deputātu ievēlēšanu demokrātiskā ceļā, Valkas boļševiki 9. janvārī noorganizēja pilsētā plašu strādnieku sapulci. Apsprieduši boļševiku K. Mangusa ziņojumu par strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju uzdevumiem un J. Zaķa uzstāšanos par Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku deputātu padomju II kongresa darbu, sapulces dalībnieki pieņēma rezolūciju, kurā bija teikts: «. . . apsveicam II Latvijas Strādnieku, kareivju un

⁴⁰² LPSR CVORA, 47. f., 1. apr., 103. l., 121. lp.

⁴⁰³ Turpat, 124. lp.

⁴⁰⁴ Ziņotājs, 1917, 21. dec.; Iskolata un tā Prezidija protokoli, 130. lpp.

⁴⁰⁵ LPSR CVVA, 6558. f., 1. apr., 506. l., 50. lp.; Brīvais Strēlnieks, 1917, 24. dec.

bezzemnieku deputātu kongresu, pilnīgi atzīstot viņa lēmumus, un līdz ar to apņemas aizstāvēt savas vēlētas iestādes visiem līdzekļiem. »⁴⁰⁶ Par Valkas apriņķa strādnieku pārstāvjiem apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomē tika ievēlēti 5 deputāti, viņu vidū LSD Valkas — Rūjienas organizācijas komitejas priekšsēdētājs R. Eglītis, LSD Valkas — Rūjienas organizācijas komitejas loceklis E. Raģis, boļševiku partijas biedrs kopš 1905. g. K. Manguss, partijas biedrs kopš 1907. g. J. Poišs.⁴⁰⁷

Pārsvarā boļševikus uz apriņķa Padomes plenārsēdi deleģēja arī Valkas apriņķī izvietotās karaspēka daļas un pagastu bezzemnieku padomes. Viņu deputātu vidū bija J. Birkenfelds, E. Eferts (Klusais), Ā. Lide, O. Līdaks, E. Meņģele, M. Staune, K. Strazdiņš, J. Zīle, kā arī daudzi citi LSD Valkas—Rūjienas un Malienas organizāciju biedri. Plenārsēdes dalībnieki lielā vienprātībā atbalstīja Padomes sociāldemokrātiskās frakcijas Izpildkomitejas sastāvam ieteiktos deviņus kandidātus. Valkas apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes Izpildkomitejā tika ievēlēti R. Eglītis (priekšsēdētājs), O. Līdaks (pr. vietnieks), E. Raģis (sekretārs), E. Meņģele (sekretāra vietniece), J. Poišs (kasieris), E. Eglītis (kasiera vietnieks), A. Samsons, E. Vikmanis (Izpildkomitejas locekļi).⁴⁰⁸ Saimniecisko un administratīvo funkciju realizēšanai pie Izpildkomitejas tika noorganizētas 11 nodaļas: vietējās pārvaldes, agrārā, pārtikas, skolu, sarkanās gvardes, juridiskā, finansu, darba, bēgļu un nespējnieku, rūpniecības un tirdzniecības, sanitārā.⁴⁰⁹ Ilgā un neatlaidīgā cīņā Valkas apriņķa darbaļaudis izcīnīja kaujinieciskas, patiesi demokrātiskas padomes izveidošanu, kura spēja uzņemties sociālistisko pārkārtojumu sarežģīto jautājumu risināšanu.

Sevišķi smagi padomju darba reorganizēšana notika Rīgas un Cēsu apriņķos, kur sakarā ar aktīvās karadarbības izraisīto sabiedriski politiskās dzīves dezorganizāciju padomes nācās ne tikai nostiprināt, bet vairumā gadījumu atjaunot.⁴¹⁰ Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padome kopā ar LSD Vidienas organizācijas Cēsu rajonu 1917. g. rudenī un ziemā veica veselu kompleksu politisku un organizatorisku pasākumu, lai normalizētu strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju darbu Cēsu apriņķī, pie kura uz laiku bija pievienoti arī Rīgas apriņķa neokupētās daļas pagasti.⁴¹¹ Cēsu apriņķa padomju darba materiālā pamata nostiprināšanai Iskolats 8. decembrī piešķīra 3000 rubļu no Krievijas Padomju valdības asignējumiem un 1000 rubļu revolucionārā tribunāla vajadzībām.⁴¹²

Veikto pasākumu rezultātā tika sagatavota arī Cēsu apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes pārvēlēšana un tās

⁴⁰⁶ Brīvais Strēlnieks, 1918, 14. janv.

⁴⁰⁷ Turpat.

⁴⁰⁸ Turpat, 14. febr.

⁴⁰⁹ Turpat, 27. janv.

⁴¹⁰ Iskolata un tā Prezidija protokoli, 60., 61. lpp.

⁴¹¹ Turpat, 68., 69., 85. lpp.

⁴¹² Turpat, 126., 133. lpp.

Izpildkomitejas reorganizēšana. Par Izpildkomitejas priekšsēdētāju tika ievēlēts L. Ercums, viņa vietnieku — K. Vasilīts, sekretāru — K. Ozols. Pie Padomes Izpildkomitejas tika izveidotas 8 nodaļas (agrārā, pārtikas, darba, skolu, juridiskā u. c.), kuras darbojās boļševiku vadībā.⁴¹³

Nostiprinoties padomēm apriņķos, 1918. g. janvāra vidū izvirzījās jautājums par rajonu strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju saglabāšanas lietderību. Apspriežot šo jautājumu Iskolatā un apriņķu strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju plenārsēdēs, tika nolemts, ka pagastu un miestu padomes turpmāk jāapvieno tieši apriņķu strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomēs, bet rajonu padomes kā savu uzdevumu paveikuši starpposmi jālikvidē. To saimnieciskās funkcijas jāuzņemas apriņķu strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomēm, bet ideoloģiskās darbības smaguma punkts jāpārnes uz vietējo sociāldemokrātisko organizāciju centriem. Lai pagastu un miestu padomju iniciatīva netiktu nomākta un lai sakari ar vietām būtu tieši, visu svarīgāko jautājumu apspriešanai apriņķu padomju izpildkomitejām jāsauc padomju plenārsēdes un tajās pieņemtie lēmumi jāliek par pamatu attiecīgo apriņķu padomju Izpildkomitejas un nodaļu darbam.⁴¹⁴

Liels organizatoriskais, masu mobilizēšanas un politiskās audzināšanas darbs tika paveikts, nostiprinot pagastu bezzemnieku padomju plašo tīklu, lai tās sagatavotu proletāriskās valsts varas realizēšanai uz vietām. Bezzemnieku padomju pārvēlēšanas dinamika pagastos bija šāda: 1917. g. novembrī un decembrī tika pārvēlētas vājākās, galvenokārt Rīgas un Cēsu apriņķos, un vislabāk organizētās bezzemnieku padomes, kuras LSD vadībā gāja politisko notikumu avangardā. Noteicošais vairums pagastu bezzemnieku padomju tika nostiprināts 1918. g. janvārī, un šis process turpinājās līdz pat februāra vidum.

Sajā svarīgajā pasākumā LSD un padomju darbinieki un revolucionārās masas vadījās no Iskolata 1918. g. 2. janvārī izdotajiem noteikumiem par pagastu pašvaldības iestāžu pārņemšanu, kur bija noteikts pārvēlēšanu gaitā stingri ievērot proletāriskā šķiriskuma un proletāriskās demokrātijas principus.⁴¹⁵ Eksploatatoriem tiesības piedalīties valsts pārvaldīšanā bija liegtas. Bezzemnieku padomju vēlētajū sarakstos nevarēja uzņemt proletariāta diktatūras pretiniekus, piemēram, Zemnieku savienības un zemnieku padomju locekļus, kontrrevolucionārus, kriminālnoziedzniekus utt. Bezzemnieku sapulcei kā augstākajai varas iestādei pagastā bija tiesības bezzemnieku padomes sastādītos vēlētajū sarakstus papildināt vai arī izslēgt no tiem padomju varai naidīgi noskaņotus elementus. Pagasta bezzemnieku sapulcei bija tiesības atcelt no amata un ar vienkāršu balsu vairākumu pārvēlēt jebkuru padomes un tās izpildkomitejas locekli,

⁴¹³ Ziņotājs, 1918, 11. janv.

⁴¹⁴ Turpat, 23. janv.

⁴¹⁵ LPSR CVORA, 642. f., 1. apr., 2. l., 14.—15. lp.

kurš darbojās pret proletariāta diktatūras interesēm.⁴¹⁶ V. I. Ļeņins deputātu atsaukšanas un pārvēlēšanas tiesības vērtēja kā «demokrātijas principa patiesu realizēšanu», kas nodrošina vēlētāju gribas ievērošanu un viņu tiesību respektēšanu.⁴¹⁷

Pārvēlēšanu rezultātā pagastu bezzemnieku padomju deputātu vidū palielinājās partijas biedru īpatsvars, izmainījās padomju sociālais pamats: graudnieki un sīkie nomnieki, sociālistiskās revolūcijas uzvaras rezultātā panākuši savu prasību izpildi, samazināja sabiedriski politisko aktivitāti, un dominējošā šķira padomēs kļuva lauku proletariāts. Būtiski izmainījās padomju statuss un uzdevumi. Līdz Oktobra sociālistiskajai revolūcijai tās bija galvenokārt masu organizētājas un mobilizētājas cīņai un revolucionārās varas orgāni, pēc tās — vienīgie visas varas orgāni uz vietām.

Paralēli jaunā padomju aparāta veidošanai risinājās pakāpeniska vecā aparāta likvidācija, jo, kā norādīja V. I. Ļeņins, ««Vara Padomēm» — tas nozīmē radikāli pārveidot visu veco valsts aparātu, šo ierēdniecisko aparātu, kas bremzē visu demokrātisko, likvidēt šo aparātu un aizstāt to ar jaunu, tautas, t. i., Padomju, t. i., organizētā un apbruņotā tautas vairākuma, strādnieku, strādāņu un zemnieku, patiesi demokrātisku aparātu...»⁴¹⁸.

Vecā valsts aparāta salaušanas procesā pēc Oktobra revolūcijas var izdalīt 2 posmus: pirmais no 1917. g. 25. oktobra līdz Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku deputātu padomju II kongresam. Šajā laikā tika likvidēti buržuāzijas represīvie orgāni un ar Pagaidu valdību cieši saistītās specifiskās iestādes, bet, no otras puses, — notika vecā valsts aparāta atsevišķu posmu demokrātizācija un funkciju paplašināšana. Otrais vecā valsts aparāta salaušanas posms aptver laiku no 1917. g. 16.—18. decembra līdz 1918. g. februārim, un to raksturo visu veco varas orgānu likvidācija.

Jau 26. oktobrī Viskrievijas Strādnieku un kareivju padomju II kongress pieņēma lēmumu par gāztās Pagaidu valdības komisāru atstādināšanu no amatiem.⁴¹⁹ Kaut Pagaidu valdības komisariāti Vidzemē bija demokratizēti un boļševizēti, Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padome, viscaur atbalstīdama Krievijas Padomju valdības politiku, 8.—9. novembra sēdēs pieņēma lēmumu par guberņas un apriņķu komisariātu tūlītēju likvidēšanu Vidzemē, to politiskās funkcijas nododot attiecīgi guberņas un apriņķu strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomēm kā augstākās centrālās varas tiesību nesējām uz vietām, bet saimnieciskās — guberņas un apriņķu zemes padomēm.⁴²⁰

Saskaņā ar šiem lēmumiem no deputātu padomju un zemes padomju pārstāvjiem izveidotās likvidācijas komisijas 12.—21. no-

⁴¹⁶ LPSR CVORA, 642. f., 1. apr., 2. l., 14.—15. lp.

⁴¹⁷ Ļeņins V. I. Ziņojums VCIK 1917. g. 21. novembra (4. decembra) sēdē par atsaukšanas tiesībām. — Raksti, 26. sēj., 299., 300. lpp.

⁴¹⁸ Ļeņins V. I. Viens no kardinālajiem revolūcijas jautājumiem. — Raksti, 25. sēj., 338. lpp.

⁴¹⁹ Второй Всероссийский съезд советов., с. 414.

⁴²⁰ Iskolata un tā Prezidija protokoli, 75. lpp.

vembrī pārņēma guberņas un apriņķu komisariātu darbību (12. novembrī — Valkas apriņķa, 17. novembrī — Valmieras, 20. novembrī — Cēsu, 21. novembrī — Vidzemes guberņas).

Tautas naidis tūlīt pēc bruņotās sacelšanās uzvaras Petrogradā vērsās pret reakcionārajām pārtikas komitejām. Milzīgā no buržuāziskajiem ierēdņiem nokomplektētā guberņas un rajonu pārtikas aparāta darbību raksturoja bezdarbība un ļaunprātība. Tādēļ prasība nekavējoties likvidēt pārtikas komitejas tika izvirzīta tūlīt pēc 25. oktobra daudzās vietās Vidzemē.

31. oktobrī Strenčos sanāca iedzīvotāju vispārējā sapulce, kura, apspriedusi jautājumu par pārtikas apgādes kritisko stāvokli, izteica protestu pret Strenču rajona un Vidzemes guberņas pārtikas komiteju bezdarbību, pieteica tām boikotu un pieprasīja, lai pārtikas lietu kārtošānu nekavējoties uzņemas Vidzemes Zemes padome.⁴²¹

Analogu lēmumu pieņēma Vidzemes sabiedrisko organizāciju, polistisko partiju un pašvaldības iestāžu pārstāvju 30. oktobrī Valkā sasauktā apspriede par pārtikas un rekvizīcijas jautājumiem. Tās pieņemtajā rezolūcijā lasām: «Tā kā guberņas pārtikas komiteja nav savā darbības laikā izpildījusi savu uzdevumu un, kā redzams, to arī negrib darīt, apspriede atzīst, ka Vidzemes zemes padomei jāņem pārtikas lietas savā pārziņā. Pagastos, kur nebūtu pārtikas komitejas ievēlētas uz demokrātiskiem pamatiem, šīs komitejas tūlīn pārvēlamas.»⁴²²

11. novembrī, pamatojoties uz Cēsu apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes lēmuma, ka rajona pārtikas valde nespēj veikt savus uzdevumus, pārtikas jautājuma risināšanu uzņēmas Cēsu apriņķa Zemes padome. Zemes padomes pārtikas nodaļa tika nokomplektēta no apriņķa Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes, apriņķa Zemes padomes un Cēsu pilsētas domes sociāldemokrātiskās frakcijas pārstāvjiem.⁴²³

1917. g. 4. decembrī Iskolata sēdē par Iskolata pārtikas komisāru ievēlēja E. Efertu (Kluso).⁴²⁴ No 5. decembra Iskolats aizliedza Vidzemes pārtikas valdei izdot jebkādus rīkojumus bez pārtikas komisāra sankcijas, bet 21. decembrī pieprasīja Vidzemes pārtikas komitejas lietu nodošanu Vidzemes Zemes padomei,⁴²⁵ kā arī uzdeva pagastu bezzemnieku padomēm pārņemt pagastu pārtikas komiteju lietas, līdz ar to uzņemoties visus pienākumus pārtikas, nespējnieku apgādāšanas u. c. jautājumos.⁴²⁶

Veco pārtikas orgānu likvidācija notika, pakāpeniski pakļaujot tos deputātu padomēm, radoši izmantojot viņu darba pozitīvo pieredzi. Tas pilnībā atbilda marksisma teorijai par proletāriskās valsts celtniecību, ka saimniecisko aparātu «. . satriekt nedrīkst un nevajag.

⁴²¹ Brīvais Strēlnieks, 1917, 4. nov.

⁴²² Cēsu Avīze, 1917, 7. nov.

⁴²³ Turpat, 14. nov.

⁴²⁴ Iskolata un tā Prezidija protokoli, 116. lpp.

⁴²⁵ LPSR CVVA, 29. f., 1. apr., 1800. l., 18.—19. lp.

⁴²⁶ LPSR CVORA, 642. f., 1. apr., 2. l., 14. lp.

Tas jāizrauj no pakļautības kapitālistiem, no tā jāatgriež, jāatcērt, jāatšķel nost kapitālisti ar viņu ietekmes pavedieniem, tas jāpakļauj proletāriskām Padomēm, tas jāpadara plašāks, visu aptverošāks, vairāk visas tautas aparāts.»⁴²⁷

Vidzemes pārtikas valde beidza pastāvēt 1917. g. 28. decembrī, nododot savus kapitālus, materiālās vērtības un lietvedību Vidzemes Zemes padomei.⁴²⁸ No 1917. g. novembra līdz 1918. gada februārim atkarībā no padomju organizētības un pārtikas komiteju darbības rakstura savas funkcijas deputātu padomēm nodeva arī visas rajonu un pagastu pārtikas komitejas.

4. decembrī Iskolata sēdē tika konstatēts, ka Vidzemes un tās apriņķu agrārkomitejas ir pilnīgi bezdarbīgas un nespēj veikt savus uzdevumus, kādēļ agrārrevolūcijas īstenošanas darbs jārealizē Iskolatam kopā ar Vidzemes Zemes padomi. Sakarā ar to tika nolemts, ka guberņas un apriņķu agrārkomitejas jālikvidē, nododot viņu funkcijas attiecīgi Iskolata un apriņķu strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju pārziņā.

5. decembrī Iskolata Prezidijs uzdeva Vidzemes Zemes padomei nekavējoties pārņemt Baltijas Bēgļu apgādāšanas centrālo komiteju un uzņemties bēgļu apgādi.

Kara gados daudzas Vidzemes iestādes (Vidzemes guberņas valde, Vidzemes guberņas renteja, Landrātu kolēģija, Domeņu valde, Nodokļu valde, Kamerālpalāta, Cietumu inspekcija, Rīgas apgabaltiesa u. c.) bija evakuētas uz Tērbatu.

22. decembrī Iskolats nolēma, ka to pārņemšana savā pārziņā jāizdara, visvēlākais, līdz 1918. g. 1. janvārim, un šī pasākuma vadīšanu uzdeva boļševikiem V. Jansonam, O. Kārklīnam un A. Podniekam.⁴²⁹

Likvidējot veco valsts aparātu, izvirzījās jautājums, ko darīt ar pašvaldības iestādēm, kuras Vidzemē bija izveidotas demokrātiskā ceļā un pārsvarā sastāvēja no strādnieku, bezzemnieku un demokrātiskās inteliģences pārstāvjiem un darbojās boļševiku vadībā. 8. un 9. novembra Latvijas Padomes sēdē šajā jautājumā deputātu vairākums aizstāvēja viedokli, ka visai varai nedalīti jāatrodas vienīgi strādnieku, kareivju un bezzemnieku deputātu padomju rokās. Bet daži Latvijas Padomes deputāti, pilnīgi pareizi uzsvērdami padomju vadošo lomu proletariāta diktatūras iestāžu sistēmā, nespēja noteikt proletāriskā valstiskuma veidošanas konkrētās formas. Viņi izvirzīja domu par pašvaldības iestāžu saglabāšanu līdzās strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomēm, sadalot viņu tiesības tādējādi, ka padomes noteiktu oficiālo valdības politiku, bet pašvaldības iestādes veiktu saimnieciski organizatoriskās funkcijas (pārzinās agrārās un pārtikas lietas, skolas, ārstnieciskās un sanitārās iestādes, nodokļus, tiesas, miliciju u. c.).⁴³⁰

⁴²⁷ *Leņins V. I.* Vai boļševiki noturēs valsts varu? — Raksti, 26. sēj., 78. lpp.

⁴²⁸ LPSR CVVA, 29. f., 1. apr., 1800. l., 18., 19. lp.

⁴²⁹ Iskolata un tā Prezidija protokoli, 137. lpp.

⁴³⁰ Cēsu Avīze, 1917, 19. dec.

Pamatojoties uz šo viedokli, Vidzemes Zemes padome 4. decembrī pieņēma lēmumu — 31. decembrī vispārēju, vienlīdzīgu, tiešu, aizklātu vēlēšanu ceļā visos Vidzemes pagastos (Cēsu apriņķī — 27. un 28. decembrī) pārvēlēt pašvaldības iestādes, lai panāktu atsevišķās vietās vēl saglabājušos vietnieku pulku likvidāciju un revolūcijas laikā izveidoto pašvaldības iestāžu pilnīgu demokratizāciju un tuvināšanu tautas masām.⁴³¹

Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes «Ziņotājs» publicēja Vidzemes Zemes padomes izstrādātos noteikumus par pagastu padomju pārvēlēšanām un orientēja Vidzemes revolucionāros spēkus uz pirmsvēlēšanu kampaņas sākšanu.⁴³² Arī LSD centrālgāns «Cīņa» publicēja vairākus uz šo pasākumu mobilizējošus rakstus, to skaitā Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju II kongresa darba dienās, korespondenci «Uz pagastu padomju vēlēšanām», kurā uzsvēra, cik svarīgi ir panākt, lai ikviens bezzemnieks, katrs strādnieks «nodod savu balsi un nodod to par savas šķiras kandidātu — sociāldemokrātu, lai tāpat «miera ceļā» tiktu izslēgta saimnieku partija no pagastu pašvaldības iestādēm»⁴³³. Šie fakti liecina, ka LSD un boļševiku vadītās strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes kategoriskā formā neuzspieda gatavas rekomendācijas, bet ļāva partijai un padomju darbiniekiem radoši praksē meklēt piemērotāko Padomju valsts organizācijas konkrēto formu.

Jautājumu par pašvaldības iestāžu likteni Vidzemē demokrātiskā ceļā izšķīra Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju II kongress. Ar 248 balsīm pret 26, atturoties 7, tas pieņēma rezolūciju «Par Padomju valdību un tās uzdevumiem», kurā uzsvēra, ka Krievijas sociālistiskā revolūcija ir sasniegusi pakāpi, kad neizbēgami jāsākas proletariāta diktatūrai un sociālisma celtniecībai, un tādēļ visai varai kā centrā, tā uz vietām jāpieder vienīgi strādnieku, kareivju un bezzemnieku deputātu padomēm.⁴³⁴

19. decembrī Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padome vērsās pie visiem Latvijas iedzīvotājiem ar manifestu, kurā paziņoja, ka «Visas agrākā laika valdības iestādes tiek atceltas un viņu funkcijas uzdotas strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomēm, kuras saskaņā ar visas Krievijas proletārisko valsts iekārtu ir vienīgās likumīgās varas iestādes tiklab visā Latvijā, kā arī Latvijas apriņķos, pilsētās, miestos un pagastos»⁴³⁵.

Pamatojoties uz Latvijas Padomju II kongresa lēmumu, ka strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomēm blakus pastāvēt nevar citas varas iestādes, Iskolata izveidotā likvidācijas komisija 2. janvārī pārņēma Vidzemes Zemes padomes lietvedību, kura ar šo

⁴³¹ Brīvais Strēlnieks, 1917, 5. dec.

⁴³² Ziņotājs, 1917, 12. dec.

⁴³³ Cīņa, 1917, 17. dec.

⁴³⁴ LKP Oktobra revolūcijā 1917, 448. lpp.

⁴³⁵ Turpat, 454. lpp.

dienu izbeidza savu darbību.⁴³⁶ Uzsaucumā «Visiem, visiem, visiem!» Iskolats par to informēja Vidzemes iestādes, organizācijas un privātpersonas un aicināja visās darīšanās, kuras līdz tam kārtoja Vidzemes Zemes padome, turpmāk griezties pie Iskolata. Līdzīgi darbību izbeidza arī Vidzemes apriņķu zemes padomes (Valmieras — 20. decembrī, Valkas — 12. janvārī, Cēsu — janvāra pirmajā pusē), nododot savu lietvedību un funkcijas atbilstošajām apriņķu strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomēm.⁴³⁷

Decembra pēdējā dekādē apriņķu strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomes izsūtīja pagastu pašvaldības iestādēm paziņojumu visiem pagastu iedzīvotājiem, ka pagastu pašvaldības iestāžu vēlēšanas tiek atceltas un vietējās varas iestāde pagastā ir bezzemnieku padome, kurai jāuzņemas visu pagasta dzīves nozaru pārziņa un vadība.⁴³⁸

Padomju orgāni saimnieciski organizatorisko uzdevumu koncentrēšanu savās rokās necentās nepamatotī forsēt. 1918. g. 2. janvārī Iskolata izdotajā instrukcijā par pagastu iestāžu pārņemšanu bija norādīts, ka pagastu iestāžu pārņemšana nekavējoties izdarāma tur, kur pagastu bezzemnieku padomes ir pietiekami stipras, lai uzņemtos visus pienākumus agrāro, pārtikas, skolu, nespējnieku apgādāšanas, nodokļu u. c. jautājumu kārtošanā, bet pārējos pagastos jānoorganizē bezzemnieku padomju pārvelēšanas un tikai pēc tam jāpārņem visu pagastā pastāvošo iestāžu funkcijas. Šis process sākās tūlīt pēc 25. oktobra, visintensīvāk izvērās 1918. g. janvārī un noslēdzās februāra sākumā.

Pēc Iskolatā ienākušajām ziņām, no 100 Cēsu un Rīgas neokupētās daļas pagastiem līdz 1918. g. 12. janvārim bezzemnieku padomes pašvaldību bija pārņēmušas 50 pagastos, 13 vietās darbojās vecās iestādes, 37 bezzemnieku padomes Iskolatam nebija iesūtījušas nekādu informāciju, kas ļauj pieņemt, ka tur stāvoklis bija saglabājies bez izmaiņām.⁴³⁹

Rūpīgi noorganizējot priekšdarbus, bez liekas steigas, ar aptuveni tādiem pašiem rezultātiem visu iestāžu lietvedību uz vietām pārņēma arī pārējo Vidzemes pagastu bezzemnieku padomes: 20. decembrī — Idus,⁴⁴⁰ 23. decembrī — Sēļu,⁴⁴¹ 2. janvārī — Lodes,⁴⁴² 13. janvārī — Limbažu,⁴⁴³ 16. janvārī — Lādes⁴⁴⁴ (Valmieras apr.), 2. janvārī — Kolberģa,⁴⁴⁵ 12. janvārī — Adulienas,⁴⁴⁶ 15. janvārī —

⁴³⁶ Ziņotājs, 1918, 4. janv.

⁴³⁷ LPSR CVVA, 981. f., 1. apr., 47. l., 198. lp.

⁴³⁸ Turpat, 481. f., 1. apr., 47. l., 188. lp.; 1126. f., 1. apr., 163. l., 326. lp.; 4469. f., 1. apr., 507. l., 54. lp.; Brīvais Strēlnieks, 1917, 24. dec.

⁴³⁹ Ziņotājs, 1918, 28. janv.

⁴⁴⁰ LPSR CVORA, 47. f., 1. apr., 71. l., 47. lp.

⁴⁴¹ Turpat, 91. l., 17.—18. lp.

⁴⁴² LPSR CVVA, 1054. f., 2. apr., 153. l., 83. lp.

⁴⁴³ Turpat, 4481. f., 1. apr., 632. l., 210. lp.

⁴⁴⁴ Turpat, 1001. f., 1. apr., 10. l., 36.—37. lp.

⁴⁴⁵ Turpat, 1842. f., 4. apr., 82. l., 76.—77. lp.

⁴⁴⁶ Turpat, 802. f., 2. apr., 40. l., 26. lp.

Pedeles⁴⁴⁷ un Valkas,⁴⁴⁸ 20. janvārī — Vecbrenguļu,⁴⁴⁹ 26. janvārī — Zvārtavas⁴⁵⁰ pagastā (Valkas apr.) u. c.

Vecā valsts aparāta pakāpeniskas nomaiņas un likvidācijas process norisinājās LSD un Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemiņu padomes vadībā, ar LSD vietējo organizāciju, padomju vidējā un zemākā posma un plašu darbaļaužu masu visaktīvāko piedalīšanos. LSD vadībā pirmo reizi Latvijas vēsturē Vidzemē tika izveidoti proletariāta varas orgāni un proletāriskās valsts iestādes, kurās darbojās no strādnieku, darba zemnieku un revolucionārās inteliģences vidus izvirzītie pārstāvji, kuri bija darbaļaužu masu gribas izteicēji. Balstoties uz strādnieku, lauku proletariāta un pusproletariāta un armijas revolucionāro daļu atbalstu, padomes apspieda kontrrevolūcijas pretošanos un uzsāka sociālistisko pārkārtojumu realizēšanu.

⁴⁴⁷ LPSR CVVA, 5519. f., 1. apr., 28. l., 78.—79. lp.

⁴⁴⁸ Turpat, 5859. f., 1. apr., 14. l., 137.—139. lp.

⁴⁴⁹ Turpat, 4413. f., 3. apr., 19. l., 54. lp.

⁴⁵⁰ Turpat, 1296. f., 2. apr., 4. l., 77. lp.

NOBEIGUMS

Latvijas sociāli ekonomiskās attīstības rezultātā Vidzemē objektīvi bija izveidojušies labvēlīgi apstākļi, lai visā pilnībā realizētu V. I. Ļeņina izvirzīto uzdevumu par trūcīgās zemniecības deputātu padomju organizēšanu. Pateicoties Latvijas Sociāldemokrātijas un Rīgas Strādnieku deputātu padomes veiktajam plašajam organizatoriskajam darbam, kā arī sakarā ar bezzemnieku masu vitālo ieinteresētību izveidot savas šķiriskās organizācijas, līdz 1917. g. maija beigām Vidzeme tika pārklāta ar ciešu bezzemnieku padomju tīklu. Pēc šķiriskā sastāva tās veidojās kā lauku proletariāta un trūcīgās zemniecības organizācijas Latvijas Sociāldemokrātijas vadībā, un to noteicošais vairākums tūlīt pēc izveidošanās kļuva par LSD vadītiem orgāniem, LSD atbalsta punktiem lauku darbaļaužu organizēšanā cīņai par pāreju uz sociālistisko revolūciju. Jau pārejas periodā no buržuāziski demokrātiskās uz sociālistisko revolūciju bezzemnieku padomes apvienojās ar strādnieku un kareivju deputātu padomēm. Šis apstākļis stiprināja strādnieku, revolucionāro kareivju un darba zemnieku savienību, sekmēja visu Vidzemes revolucionāro spēku konsolidāciju un to sekmīgu piedalīšanos cīņā par sociālistiskās revolūcijas sagatavošanu un uzvaru.

Vidzemes padomes bija Krievijas padomju orgānu sistēmas sastāvdaļa, to vietējais posms. Aktīvā līdzdalība Viskrievijas un tuvāko reģionu padomju forumos, darbs Viskrievijas un apgabalu padomēs un to izpildorgānos bagātināja Vidzemes padomju darbinieku revolucionārās cīņas pieredzi un sekmēja visas valsts revolucionāro spēku internacionālo vienību.

Boļševiku vadīto bezzemnieku padomju darbību noteica LSD taktika un partijas lēmumi tās īstenošanā. Organizatorisko un idejiski politisko darbu boļševiku partija uzskatīja par vienu no vissvarīgākajiem līdzekļiem darbaļaužu masu iesaistīšanā cīņā par revolūcijas turpināšanu. V. I. Ļeņins kopš marta pirmajām dienām boļševikiem nemitīgi atgādināja uzdevumu paplašināt aģitācijas sfēru, uzsverot, ka viens no vissvarīgākajiem un atbildīgākajiem tās iecir-

kņiem ir deputātu padomes. Viņš aicināja partiju ar darbību šajās visplašākajās, visaptverošākajās darbaļaužu masu organizācijās un caur tām, izmantojot Februāra revolūcijas rezultātā iekarotās demokrātiskās brīvības, pāriet no nelegālā izskaidrošanas darba, kurš skāra galvenokārt revolucionāro proletariātu, uz politisko darbu plašās darbaļaužu masās. Vadoties no V. I. Ļeņina tēzēm, Latvijas bolševiki tūlīt pēc strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju ievēlēšanas centās nodrošināt katrā pagastā bezzemnieku padomē vismaz 1—2 propagandistus. Bez tam darbam lauku iedzīvotāju vidū tika izveidotas aģitācijas kolēģijas rajonu un apriņķu strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomēs, Bezzemnieku sekcija pie Rīgas Strādnieku deputātu padomes, uzturēti profesionāli aģitatori Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomē, pašvaldības iestāžu kampaņā uz laiku izveidotas vēlēšanu un aģitācijas komisijas pie Iskolata un atsevišķām apriņķu un rajonu strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomēm. Politiskā darba organizatoriskās sistēmas izveidošana bija svarīgs priekšnoteikums, lai ar ideoloģisko darbu aptvertu arī tos apvidus, kur uz vietām nepastāvēja LSD organizāciju rajoni un pagastu bezzemnieku padomēm nebija savu vietējo propagandistu. Sociālistiskās revolūcijas sagatavošanas un norises periodā bezzemnieku padomes iekļāvās LSD organizētajās septiņās plašās sabiedriski politiskās kampaņās, kurās gan mutvārdu aģitācijas veidā, gan ar darbu sociāldemokrātiskajā presē popularizēja sociālistiskās revolūcijas teoriju. Politiskās aģitācijas darbā tās vadījās no šādiem pamatprincipiem: partejiskums, ideoloģijas jautājumu saistījums ar revolucionārās cīņas praksi, operatīvitāte, aktualitāte un zināms sistemātiskums. Šāda pieeja politiskajai aģitācijai tuvināja to plašām darbaļaužu masām, noteica ideoloģiskā darba rezonansi un iedarbīgumu.

Par revolūcijas galamērķi uzskatot sociālistiskās revolūcijas uzvaru un visas varas pāreju strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju rokās, LSD sociālistiskās revolūcijas sagatavošanas periodā aktīvi iekļāvās cīņā par vietējās sabiedriski politiskās dzīves demokrātizāciju. Piedalīšanos pašvaldības iestāžu vēlēšanās un darbu pašvaldības iestādēs partija uzskatīja, pirmkārt, par vienu no masu politiskās izglītošanas līdzekļiem un pasākumiem viņu organizēšanai cīņai par sociālistiskās revolūcijas uzvaru. Otrkārt, bolševiku mērķis bija caur vietējās pašvaldības orgāniem realizēt demokrātiskus pasākumus, kas veicinātu sociālistiskās revolūcijas sagatavošanu un norisi. Partijas taktikas īstenošanā aktīvi iekļāvās bolševiku vadītās bezzemnieku padomes. Pašvaldību vēlēšanu cīņā tās iesaistījās LSD vadībā, pievienojoties LSD vēlēšanu platformai un izvirzot kopīgus kandidātu sarakstus, idejiski un organizatoriski norobežojoties gan no buržuāziskajām, gan sīkburžuāziskajām partijām un grupējumiem. Šis apstāklis bija svarīgs priekšnoteikums, lai izvērstu plašu aģitāciju par revolūcijas pamatuzdevumiem un visu milzīgo organizatorisko, aģitācijas un propagandas darbu pakļautu vienam mērķim — iesaistīt politiskajā dzīvē visplašākās darbaļaužu

masas un pārliecināt tās, ka bez visas varas nodošanas padomēm nav iespējams apmierināt viņu ikdienas prasības pēc maizes, nodokļu nastas samazināšanas, dzīvokļu apstākļu uzlabošanas u. c. Boļševiku partijas un tās vadīto strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju cīņas rezultātā Vidzemes, tās neokupēto apriņķu un apmēram pusē pagastu pašvaldības iestādēs boļševiki iekaroja mandātu absolūtu vairākumu. Revolucionāri demokrātiskās pašvaldības iestādes, kaut gan formāli skaitījās Pagaidu valdības varas orgāni, faktiski uzstājās kā tās kontrrevolucionāro pasākumu īstenošanas uz vietām bremsētājas. Sabiedriski politiskās dzīves demokratizācijā gūtie panākumi novērsa pret revolucionāro kustību vērstu centru veidošanos un nodrošināja strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju pašvaldības iestāžu atbalstu. Zemes padomes izdeva virkni rīkojumu, kuri piešķīra strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju revolucionārajiem pasākumiem juridisku pamatojumu, kas palielināja darbaļaužu masu revolucionāro aktivitāti, mazināja buržuāzijas pretestību, daudzos gadījumos aizsargāja revolucionāros pasākumus pret kontrrevolucionāro iestāžu uzbrukumiem.

Līdzās politiskajiem pasākumiem bezzemnieku padomes veica virkni ekonomisku pasākumu, kuri bija ietverti Krievijas boļševiku plānā pārejai uz sociālistisko revolūciju. Šo pasākumu mērķis bija aizstāvēt darbaļaužu masu intereses un dot iespēju tām praksē pārliecināties par boļševiku ideju un rīcības vienotību. Viens no revolūcijas centrālajiem jautājumiem bija agrārais jautājums. Vadoties no V. I. Ļeņina Aprīļa tēzēm un KSDS (b)P Viskrievijas VII (Aprīļa) konferences lēmumiem, LSD savā agrākajā programmā izvirzīja prasības darba zemniecības visu slāņu interešu aizstāvēšanai. Šo prasību realizēšana nozīmēja buržuāziski demokrātiskās revolūcijas uzdevumu atrisināšanu līdz galam, bet reizē ar to — arī kapitālisma ekonomiskā pamata vājināšanu un ekonomiskās bāzes radīšanu pārejai uz sociālistiskiem pārkārtojumiem. Bezzemnieku padomju konkrētā darbība šo uzdevumu realizēšanā noritēja trijos galvenajos virzienos: cīņa par laukstrādnieku interešu aizstāvēšanu (8 stundu darbadiena, darba algas paaugstināšana, sociālā nodrošināšana, dzīvokļu apstākļu uzlabošana utt.); sīko zemes lietotāju prasību atbalstīšana (pāreja no pusgrauda un grauda nomas uz naudas nomu un naudas nomas regulēšana); agrāro attiecību revolucionāra pārkārtošana muižu konfiskācijas ceļā kā visradikālākais šķiru cīņas veids visu lauku darbaļaužu slāņu interesēs. Agrārās kustības raksturīgas iezīmes bija masveidīgums, augsta organizētība un rezultativitāte. To noteica boļševiku vadīto bezzemnieku padomju darbība tās organizēšanā, sabiedriski politiskās dzīves demokratizācijā gūtie sasniegumi, šķiru cīņas savīšanās ar nacionālās atbrīvošanās cīņu.

Otrs svarīgs bezzemnieku padomju uzdevums saimnieciskajā laukā bija cīņa pret pārtikas krīzi. Latvijas Sociāldemokrātija, vadoties no V. I. Ļeņina nostādnēm, par vienīgo izeju no bada pamatoti uzskatīja sociālistiskās revolūcijas uzvaru, jo tikai proletariāta

diktatūra varēja nodrošināt valsts labības monopolu, visu labības pārpalikumu stingru uzskaiti, to savākšanu un taisnīgu, proletariāta valsts kontrolētu sadali. Taču revolucionārās cīņas tālākas attīstības nolūkā LSD pieņēma vairākus svarīgus lēmumus, kuri bezzemnieku padomes orientēja nekavējoties iekļauties cīņā par darbaļaužu masu apgādi ar pārtikas produktiem. Bezzemnieku padomju cīņa par maizi notika dažādās formās. Pirmkārt, tās organizēja Pagaidu valdības izveidoto pārtikas iestāžu pārvēlēšanu uz demokrātiskiem pamatiem un to pakļaušanu bezzemnieku padomju kontrolei. Kopā ar jaunizveidotajiem demokrātiskajiem pārtikas orgāniem bezzemnieku padomes veica rindu praktisku pasākumu, lai nodrošinātu darbaļaudīm iztikas minimumu. Tās uzskaitīja labības krājumus un pārpalikumus virs patēriņa normām atpirka par cietām cenām, rekvizēja slēpto labību, veica pasākumus gaļas, piena u. c. pārtikas produktu cenu regulēšanā, apkaroja spekulantu un uzpircēju kaitniecisko darbību, cīnījās pret karaspēka postījumiem un laupīšanām utt. Bezzemnieku padomju praktiskā darbība uzskatāmi parādīja bezzemnieku masām, ka pārtikas grūtības, kuras sasniedza pārtikas krīzes un bada apmērus, ir izraisījušas nevis kādas stihiskas nelaimes, bet to pamatā ir politiski cēloņi. Cīņa par maizi kļuva par politiskās cīņas formu.

Ar savu daudzpusīgo darbu LSD vadītās bezzemnieku padomes saliedēja lauku darbaļaužu masas, pārliecināja tās par bolševiku ideju atbilstību darba tautas interesēm un mobilizēja izšķirošai cīņai par sociālistiskās revolūcijas uzvaru Latvijā.

Augstā revolucionāro masu organizētības pakāpe strādnieku, karivju un bezzemnieku padomēs LSD vadībā, visas sabiedriski politiskās dzīves demokratizācijā gūtie milzīgie sasniegumi, Vidzemē dislocēto XII armijas revolucionāro daļu, it sevišķi latviešu strēlnieku neutralizējošais spēks uz kontrevolūciju noteica to, ka padomju vara šeit, iedzīvotāju milzīga vairākuma atbalstīta, nodibinājās ātri un praktiski miera ceļā.

PERSONU RĀDĪTĀJS

- Āboltiņš E. 34, 37, 38
Āboltiņš M. 38
Ādolfs P. 108
Anskins Ā. 32, 41, 56, 58, 69, 96, 205
Antonovs-Ovsejenko V. 85
Aņens J. 163
Apine I. 7, 22, 44
Arnte A. 6
Aspere L. 38, 98
Augulis J. 50, 141
Aure R. 48, 146
Austriņa A. 50
Austriņa K. 55, 57
Austriņš R. 38, 41, 55, 56, 58
Auziņš D. 173
- Bahmanis K. 72, 73
Bajārs A. 88, 89
Balevica L. 55
Balodis K. 187
Balodis P. 174
Bankoviča K. 184
Bankovičs K. 184
Bastjānis V. 22, 38
Bauze R. 88, 89, 204
Beldaus N. 65
Bergs K. 62
Bērziņš J. (Andersons) 18, 37, 38, 63, 88, 95, 100
Bērziņš J. (Ziemeļis) 90, 199
Bērziņš P. 146
Bērziņš T. 185
Bērziņš V. 70, 72
Bērzs J. 38
Biezais J. 16, 109, 146
Birkenfelds J. 37, 38, 41, 62, 127, 128, 137, 206
Bīrons A. 18, 185
Birzgalis J. 16, 55, 56, 57, 77, 86, 87, 89, 90, 97, 108
Birzgalis P. 37, 38, 50, 146
Birznieks A. 108
- Bīviņš J. 183
Blāns L. 69
Bluķis J. 185
Blūms I. 156
Bļodons J. 50
Bogdanovs B. 69
Bondarevs P. 22
Brandts P. 47, 48, 146
Brandts J. 173
Breslavs B. 86
Brimmers M. 158
Bruņinieks P. 156
Bundurs A. 160
- Calītis A. 50, 109
Cereteli I. 69
Cinis A. 160
- Čariņš J. 58
Čeidze N. 69
Coke A. 185
Corpa O. 98
- Dābols 60
Damburs V. 183
Daniševskis J. 18, 19, 62, 95, 97, 100
Daņilovs J. 178
Daugulis 170
Debesnieks J. 170
Dietlavs R. 141, 185
Dille A. 41, 56, 205
Dīmanis J. 185
Dimdiņa E. 108
Dinga J. 98
Draudiņš T. 19, 20, 203, 204
Dreimanis H. 98
Dribins L. 90
Dorošenko V. 18
Drīzulis A. 9, 19, 20, 21, 22, 24, 27, 30, 32, 36, 41, 42, 66, 67, 90, 110, 119, 124, 137, 156, 157, 204
Drugis J. 170, 174

- Dzenis J. 187
 Dzenis K. 178
 Dzenis P. 178
- Eferts E. (Klusais) 18, 19, 38, 40, 41,
 50, 61, 62, 98, 206, 209
 Egle A. 38
 Eglīte V. 106, 107
 Eglītis R. 41, 64, 206
 Eglītis E. 206
 Eihe R. 62, 80, 82, 83
 Eilands P. 38
 Eliass K. 22, 63, 79
 Endrups R. 62, 77, 78, 113
 Engelss F. 11, 12
 Ericjans H. 17
 Ezeriņš K. 38
 Ebeļš R. 50
 Erglis J. 63
- Fogelis J. 56, 96, 170, 205
 Francis J. 156
 Francis R. 71
 Freimanis J. 85
 Frunze M. 72
- Gailis J. 146
 Gailis K. 16, 32, 38, 41, 56, 58, 69,
 77, 78, 79, 88, 96, 203
 Galviņš E. 38, 85
 Garais M. 109
 Garsels K. 160
 Genderts E. 56
 Gerasimenko G. 17
 Gorjuškins L. 17
 Gorodeckis J. 66
 Granass A. 89
 Grāvītis 184
 Grazkins D. 16, 72, 73, 74, 76, 78,
 105
 Grigorjevs A. 89
 Grigors A. 41, 76
 Grikevics J. 113
 Grinbergs A. 93
 Grinbergs P. 141
 Grīviņš P. 56
 Gulbits J. 73
 Gusevs A. 77, 79, 80, 82
- Gederts M. 173
 Ģirupnieks J. 113
- Habalovs S. 29
 Harašs J. 90
 Heldts V. 157, 158, 160
 Helmanis A. 32
 Hmeļnickis 57
- Ijabs J. 173
 Ikaļs A. 146, 185
- Janelis J. 141, 146, 205
 Jansons V. 113, 114, 126, 129, 137,
 166, 205, 210
 Jaunozoliņš M. 114, 166
 Jūrmalnieks J. 35, 62
- Kage P. 185
 Kaimiņš J. 89, 90
 Kairens P. 103
 Kaktiņš P. 62
 Kalniņa A. 56
 Kalniņš A. 38, 41
 Kalniņš D. 146
 Kalniņš N. 38
 Kalniņš P. 22, 173
 Kapustins M. 88
 Kārklīšs O. 34, 35, 38, 62, 63, 71, 77,
 80, 88, 95, 125, 202, 203, 210
 Kārklīšs R. 58
 Karpovics E. 112, 113, 114
 Kārss N. 63
 Kauliņš 190
 Kauliņš K. 41, 88, 170, 205
 Kazaks R. 205
 Kažoks A. 146
 Kažoks B. 41, 108, 152
 Kažoks M. 109
 Kirhenšteins R. 41, 62, 93, 96, 204
 Kiršs V. 19, 165
 Klidziņš J. 39
 Klucis J. 39
 Knoppe J. 60
 Kokle R. 39
 Korņilovs L. 87, 98, 131, 191
 Kostrikins V. 17
 Kozins M. 5
 Koževņikovs S. 21, 27, 30, 36, 89, 90,
 110, 156, 157
 Krastiņš J. 20
 Krastiņš R. 127, 146
 Krastkalns A. 111, 112, 126
 Kraukle M. 108
 Kravčuks V. 17
 Krēslīņa L. 37, 39, 41, 95, 108, 109,
 146, 185
 Krieviņš A. 32
 Krieviņš A. 41, 58, 96, 129
 Krieviņš K. 56, 127
 Krodors J. 34, 37, 39, 113, 129, 191
 Krūklis A. 184
 Krūmiņš J. (Pilāts) 18, 77, 79, 82, 84,
 88, 204
 Krūze J. 166
 Kučins G. 68, 71, 90
 Kurlovs P. 24
 Kurševics K. 39
- Ķisis R. 58, 89, 96

- Lācis A.
 Lācis O. 37, 39
 Lakstīgala A. 178
 Lāns J. 178
 Laroze J. 19, 41, 56, 57, 58, 69, 84,
 85, 96, 108
 Lauva E. 39, 41
 Lencmanis J. 62, 77, 79, 80
 Līdace E. 95
 Līdaks O. 41, 64, 88, 203, 206
 Līde Ā. 37, 39, 58, 60, 62, 206
 Liepiņš K. 56
 Liepiņš T. 93
 Likums E. 58, 60, 61
 Linde F. 63
 Litvins J. 89
 Liventāls T. 39, 113, 127
 Lubejs E. 50
 Lubužs D. 62, 82, 84
 Lūkins T. 166
 Lūsiņš A. 185
 Lūsis P. 185
 Lutovinovs I. 84

 Ļeņins V. I. 3, 8, 9, 11, 12, 13, 16,
 18, 19, 21, 23, 31, 33, 35, 36, 49, 66,
 69, 70, 71, 72, 74, 75, 76, 79, 80, 86,
 87, 90, 91, 111, 114, 141, 146, 149,
 150, 154, 157, 167, 177, 199, 202,
 208, 210, 214, 215, 216
 Ļeontjevs S. 126

 Majorovs 170
 Manguss K. 205, 206
 Markss K. 11, 12
 Markuss F. 85
 Maršāns J. 39
 Martinsons K. 32
 Mednis J. 58, 84, 96
 Melkuss 174
 Menders F. 79
 Meņģele E. 63, 206
 Meņģelis K. 49, 204
 Merkins H. 89
 Mežiņš J. 204
 Mieriņa A. 5
 Miezis A. 37, 39, 41, 62, 127, 129
 Millers A. 98
 Millers V. 22
 Miļukovs P. 71
 Mincs I. 17, 42, 87, 89, 126
 Mintiks J. 146
 Mitāns A. 178
 Moisejeva O. 17
 Moors I. 178
 Muceniņš J. 184
 Muzikants V. 39

 Nahimsons S. 88, 90
 Namniņš T. 41, 49, 109, 146

 Niedra A. 174
 Niedre O. 5, 25, 26

 Ņetjosins J. 26

 Orravs K. 187
 Osipova T. 17
 Ozoliņš A. (Dzilna) 41, 45, 47, 77
 Ozoliņš E. 41, 58, 96, 113, 170, 205
 Ozoliņš K. (Tomass) 19, 105, 109, 110
 Ozols E. 98
 Ozols J. 37, 39
 Ozols K. 170, 207
 Ozols M. 163

 Paeglis J. 19
 Pavlovičs J. 187
 Penness A. 118
 Peršins P. 17
 Pētersons A. 204
 Pētersons K. 39, 86, 89, 90
 Peteršs J. 88, 89, 90, 101
 Petrevics A. 22
 Pilaine K. 141
 Pilmanis J. 48
 Plinka A. 49
 Plinka E. 49, 85
 Plūme E. 32, 56, 58, 205
 Podnieks A. 98, 210
 Poišs J. 41, 64, 128, 206
 Prēdele J. 22
 Priedkalns A. 112, 148, 191
 Pudāns I. 84
 Purenis J. 49, 50, 109

 Raģis E. 206
 Rahmanjins S. 112
 Rasa M. 22
 Ratnieks E. 35, 37, 39, 93, 146, 185
 Ratnieks J. 141, 146
 Rauska J. 108
 Ribe A. 63, 78
 Rocēns J. 63, 85
 Romms M. 68
 Ronis I. 28
 Rostoks A. 39
 Roziņš F. 18, 195, 199, 202, 203, 204
 Rubene M. 50
 Ruberts J. 70, 72
 Rudzītis K. 108
 Rusmanis K. 93, 141, 146
 Rūtmanis J. 41, 114

 Sāts I. 17
 Saliņš P. 129
 Samsons A. 16, 96, 98, 141, 206
 Semjonovs G. 68
 Serebrjakova Z. 69, 80, 82, 86
 Seržants K. 41, 56, 84, 96, 203, 204
 Silarājs F. 113, 129, 137

Siliņš A. 6
Silivaskis K. 17
Sināts M. 178
Skačkovs A. 68
Skranda K. 62
Skrīvelis R. 183
Skubiņš V. 111, 112
Skudra O. 82, 84
Skuja A. 63
Skujenieks M. 39
Smerliņa A. 39, 41
Smerliņa B. 41, 58
Smerliņš J. 41
Smirnovs A. 17
Sniķeris D. 183
Soboļevs P. 17
Spektors K. 183
Spredzis K.
Spredzis P. 173
Spreslis A. 22
Sprūds R. 185
Sprūge L. 6
Stakaldere E. 50
Stakalders K. 41, 50, 141
Staris A. 22
Starks P. 60, 89
Staune M. 206
Steklovs J. 69
Strade A. 50
Strautiņš V. 41, 56, 57, 113, 205
Strazdiņš K. 62, 64, 128, 206
Stučka P. 18, 40, 73, 78, 79, 86, 87,
88, 90, 199, 202
Stupele M. 103
Sukuts A. 37, 39
Sverdlovs J.

Šilfs J. (Jaunzems) 62, 95
Smidts K. 37, 39, 63, 73, 129, 204
Stammers J. 60, 61, 89
Steinbergs V. 20, 22
Strauss J. 204
Šturms J. 156

Tiesnieks V. 62
Tilibs N. 39
Tipners I. 17
Točenijs D. 17
Tolstovs I. 22
Tomaševičs J. 204
Treijs R. 19, 22, 109
Treimanis Z. 96

Ūdris V. 62

Udzo V. 178
Ulmanis T. 108
Upīts A. 18, 39
Ūvens F. 113, 166
Uzars J. 50
Uztups P. 41

Vācietis J. 68, 70, 71, 72
Valce A. 56
Valeskalns P. 204
Valters M. 35
Varainis 45
Vārpiņa E. 50
Vasilijs K. 207
Vasiljevs A. 89, 90
Vīgants J. 16, 39
Vikmanis E. 39, 206
Viksne A. 56, 96
Viksne P. 18, 37, 39, 84, 127
Viksniņš E. 65, 118, 202
Vilciņš J. 145
Vilks H. 62
Vilks J. 16, 22, 32, 34, 35, 56, 62, 69,
101, 170, 204
Villerušs E. 98
Viļumsone A. 88, 89
Vimba A. 103
Vintens J. 205
Vinters J. 178
Vīte Z. 62
Vitoliņš A. 103
Volobujevs P. 176
Votčtovs J. 41, 129, 170
Vozņaks L. 84

Zabeļskis V. 113, 114, 166, 205
Zakijs E. 146
Zakijs J. 141, 146, 205
Zakijs 43
Zamariters K. 56, 57, 96
Zaretoka E. 58, 129
Zeibots A. 35, 36, 39, 68, 70, 82, 100
Zemgals G. 41
Ziemeļis S. 6, 18, 21, 22, 66, 77, 79,
80, 82, 199
Zile J. 58, 61, 62, 98, 100, 185, 206
Zirnis J. 58, 84, 96, 146, 170, 205
Zommere E. 56
Zonnars C. 165
Zūdiņš J. 50

Zīgurs J. 73
Zurevskis P. 60, 61, 62, 128

VIDZEMES PAGASTU RĀDĪTĀJS*

- Ādažu, Rīgas apr. 42
 Aderkašu (Taurupes), Rīgas 42, 179,
 181, 198
 Adulienas, Valkas 50, 122, 141, 181,
 182, 212
 Ainažu, Valmieras 120, 132, 147, 180,
 181, 183, 200
 Aizkraukles, Rīgas 42, 163
 Allažu, Rīgas 42
 Alojās sk. Ungurpils
 Alsviķa, Valkas 61, 122
 Alūksnes, Valkas 53, 61, 122
 Annas, Valkas 61, 94, 122, 180, 195
 Arakstes (pievienots Lodes pg.), Val-
 mieras 120, 147, 178, 181, 195, 200
 Augstrozes, Valmieras 120, 200
 Aumeisteru (Cirgaļu), Valkas 59, 60,
 122, 180
 Baižkalna, Cēsu 134, 196
 Bauņu, Valmieras 61, 106, 120, 132,
 141, 146, 147, 151, 180, 181, 183, 200
 Bebru, Rīgas 42, 198
 Bejas sk. Kolberģa
 Beļavas, Valkas 53, 61, 122
 Bērzaunes, Cēsu 61, 103, 174, 186, 196
 Bilskas, Valkas 59, 60, 122
 Bīriņu, Rīgas 38, 42, 151
 Birzuļu (apvienoti Mēra un Rauzas pg)
 sk. Valkas
 Blomes, Valkas 44, 59, 60, 107, 122,
 181, 184
 Brantu (Launkalnes) Cēsu 53, 59, 60,
 179, 180, 196
 Braslavas, Valmieras 39, 61, 120, 132,
 146, 163, 169, 185, 188, 200
 Brenguļu sk. Vecbrenguļu
 Bučauskas (Virānes), Cēsu 180, 196
 Burtnieku, Valmieras 120, 132, 147,
 151, 166, 180, 200
 Cēsu, Cēsu 134, 196
 Cesvaines, Cēsu 51, 61, 93, 106, 134,
 181, 184, 196
 Cirgaļu sk. Aumeisteru
 Cirstu (pievienots Jumurdas pg.). Cēsu
 196
 Cores, Valkas 122
 Dauguļu, Valmieras 14, 53, 120, 132,
 147, 200
 Dikļu, Valmieras 120, 132, 200
 Drabešu, Cēsu 49, 134, 179, 180, 194,
 196
 Dreiliņu, Rīgas 42
 Drustu, Cēsu 53, 134, 196
 Druvienas, Valkas 44, 122, 179, 180
 Dunties sk. Stienes-Dunties
 Dūres, Valkas 122
 Dzelzavas, Cēsu 38, 44, 94, 107, 134,
 181, 196
 Dzērbenes, Cēsu 179, 180, 196
 Ērgļu, Cēsu 43, 93, 180, 181, 183, 196
 Ērgemes, Valkas 122, 181, 184
 Eveles, Valkas 59, 122
 Galgauskas, Valkas 122, 179, 184, 187,
 195

* Rādītājā ietvertie tekstā sastopamie pagastu nosaukumi doti pēc toreizējā administratīvi teritoriālā dalījuma, iekavās norādot to pārdēvētos un mainītos nosaukumus. Atzīmētas arī administratīvi teritoriālā dalījuma struktūras un teritoriālo vienību robežu izmaiņas: pagastu pievienošana, kā arī apvienošana; doti apvienoto pagastu jaunie nosaukumi.

- Gatartas, Cēsu 50, 180, 181, 196
 Gaujienas, Valkas 110, 122, 177, 180
 Grašu, Cēsu 61, 134, 196
 Grostonas, Cēsu 61, 107, 178, 180, 181, 196
 Idus, Valmieras 14, 59, 61, 120, 140, 146, 147, 163, 169, 200, 212
 Ikšķiles, Rīgas 42
 Ilzenes, Valkas 94, 122
 Imantas sk. Mujānu
 Inčukalna, Rīgas 42, 43, 180, 190
 Ipiķu, Valmieras 120, 132, 147, 181, 200
 Iršu, Cēsu 28, 196
 Jaunburtnieku, Valmieras 120, 132, 147, 169, 200
 Jaungulbenes, Valkas 39, 61, 122, 180, 181, 195
 Jaunlaicenes, Valkas 51, 61, 105, 122, 180, 195
 Jaunpiebalgas, Cēsu 33, 47, 93, 106, 110, 134, 140, 146, 169, 186, 196
 Jaunpils (Zaubes), Rīgas 42, 108, 178, 181
 Jaunraunas, Cēsu 196
 Jaunvāles, Valkas 44, 103, 105, 106, 107, 119, 122, 145
 Jeru, Valmieras 103, 120, 132, 138, 141, 147, 179, 200
 Jērcēnu, Valkas 38, 59, 122, 180, 181
 Jumpravas, Rīgas 42, 179
 Jumurdas, Cēsu 44, 107, 181, 196
 Kalncempju sk. Kalnciema
 Kalnciema (Kalncempju), Valkas 122
 Kalsnavas, Cēsu 33, 45, 47, 61, 108, 181, 186, 195, 196
 Kastrānes, Rīgas 42
 Katvaru, Valmieras 33, 43, 44, 107, 120, 145, 160, 161, 169, 200
 Kauguru, Valmieras 119, 120, 132, 147, 169, 200
 Kārķu, Valkas 123, 169, 181, 195, 196
 Kārļu, Cēsu 49, 109, 134, 143, 144, 146, 169
 Kārdabas, Cēsu 61, 143, 196
 Kocēnu sk. Kokmuižas
 Kokmuižas (Kocēnu), Valmieras 120, 132, 143, 145, 147, 169, 171, 172, 174, 200
 Kokneses, Rīgas 42, 94, 106, 109, 180, 182, 198
 Kolbergā (Bejas), Valkas 13, 61, 94, 97, 98, 123, 143, 150, 188, 212
 Kosas, Cēsu 139, 178, 179, 181, 196
 Krapes, Rīgas 42, 178, 181
 Kraukļu, Cēsu 181, 186
 Krimuldas, Rīgas 33, 42, 150, 179
 Kusas, Cēsu 13, 61, 181, 182, 183, 196, 202
 Keču, Rīgas 42, 198
 Keipenes, Rīgas 42
 Kieģeļu, Valmieras 120, 132, 147, 182, 183, 200
 Kempu, Rīgas 198
 Kirbižu (Vitrupes), Valmieras 120, 132, 147, 200
 Koņu, Valmieras 14, 120, 132, 169, 200
 Lādes, Valmieras 120, 147, 200, 212
 Laicenes, Valkas 123, 180
 Lāsbergā (Mārkalnes), Valkas 61, 94, 123, 150, 183
 Lauberes sk. Lauberes-Ozolu
 Lauberes-Ozolu (Lauberes), Rīgas 196
 Launkalnes sk. Brantu
 Lazdonas, Cēsu 49, 50, 61, 109, 134, 196
 Lēdmanes, Rīgas 42
 Lēdurgas, Rīgas 42, 195, 198
 Lejas (Lejasciema), Valkas 123
 Lejasciema sk. Lejas
 Lenču, Cēsu 38, 135, 186, 196
 Lielais (Madlienas), Rīgas 42, 43
 Liellugažu, Valkas 13, 53, 119, 123, 181, 187
 Lielstraupes, Valmieras 61, 120, 133, 147, 181, 200
 Lielvārdes, Rīgas 42
 Liepas, Cēsu 135, 146, 195, 197
 Liepkalnes sk. Liepkalnes-Ozolu
 Liepkalnes-Ozolu, Cēsu 180, 182
 Liepupes sk. Pernigeles
 Liezeres, Cēsu 44, 145, 181, 197
 Līgatnes sk. Paltmales
 Limbažu, Valmieras 120, 147, 180, 200, 212
 Litenes, Valkas 48, 61, 123, 181
 Līvu (pievienots Cēsu pg.), Cēsu 44, 135, 145, 181, 197
 Lizuma, Valkas 53, 123, 181
 Lodes, Valmieras 120, 147, 200, 212
 Lubānas, Cēsu 39, 93, 108, 109, 110, 135, 141, 146, 152, 169, 170, 181, 183, 185, 194, 197
 Lubejas, Cēsu 53, 179, 181, 183, 197
 Lugažu, Valkas 123
 Ļaudonas, Cēsu 50, 61, 181, 182, 197
 Ļaudonas-Odzienas (Mētrienas), Cēsu 51, 61, 164, 165, 187, 197
 Madlienas sk. Lielais
 Mālpils, Rīgas 42, 181
 Mālpupes, Valkas 61, 123, 141
 Mārcienas, Cēsu 38, 61, 62, 197
 Mārkalnes sk. Lāsbergā

- Mārsnēnu, Cēsu 135, 180, 197
 Mazsalacas, Valmieras 50, 61, 93, 110, 146, 185, 189, 190, 195, 200
 Mazstraupes, Valmieras 61, 120, 147, 201
 Mēdzulas, Cēsu 180, 183, 197
 Meirānu, Cēsu 195, 197
 Meizakilas (pievienots Igaunijas Pērnavas apr.), Valmieras 181
 Meņģeles, Rīgas 42, 53, 182, 198
 Mēra (apvienots ar Rauzas pg. ar nosauk. Birzuļu pg.), Valkas 33, 59, 60, 123, 181
 Mētrienas sk. Ļaudonas-Odzienas
 Mores, Rīgas 42, 181
 Mujānu (Imantas), Valmieras 119, 121, 133, 147, 180, 201
 Mūrmuižas (pievienots Kauguru pg.), Valmieras 121, 133, 146, 147, 201
- Nabes, Valmieras 119, 121, 147, 201
 Nauksēnu, Valmieras 121, 147, 151, 169, 180, 181, 183, 201
 Nēķenes (Tauresnes), Cēsu 180, 181, 197
 Nitaures, Rīgas 42, 181, 198
 Nurmižu (Vildogas), Rīgas 181, 198
- Odzienas sk. Vietalvas-Odzienas
 Ogres, Cēsu 181, 197
 Omuļu, Valkas 123, 181
 Ozolu, Valmieras 121, 133, 147, 151, 201
- Pabažu, Rīgas 42, 181
 Pāles, Valmieras 121, 147, 160, 169, 180, 195, 201
 Palsmanes, Valkas 33, 59, 60, 123
 Paltmales (Ligatnes), Rīgas 42, 43, 108, 140, 180, 181, 194, 198
 Patkules, Cēsu 135, 180, 197
 Pedeles (pievienots Lugažu pg.), Valkas 14, 123, 181, 213
 Perniģeles (Liepupes), Valmieras 44, 121, 145, 166, 181, 201
 Plāņu, Valkas 53, 59, 60, 123, 180, 195
 Plāteres, Rīgas 42, 121, 181
 Pļaviņu sk. Stukmaņu
 Pociema, Valmieras 44, 93, 121, 133, 145, 147, 181, 201
 Praulienas, Cēsu 49, 61, 135, 181, 197
 Priekuļu, Cēsu 135, 195, 197
 Puikules, Valmieras 121, 133, 140, 147, 169, 170, 181, 201
- Raiskuma, Valmieras 121, 147, 178, 201
 Rāmuļu, Cēsu 135, 180, 197
 Rankas, Cēsu 50, 59, 60, 93, 108, 109, 110, 181, 197
 Raunas, Cēsu 39, 177, 180, 195, 197
- Rauzas (apvienots ar Mēra pg. ar nosaukumu Birzuļu pg.), Valkas 59, 60, 123, 143, 180, 181
 Rembates, Rīgas 42, 181, 184
 Rencēnu, Valmieras 121, 133, 138, 147, 151, 152, 180, 185, 201
 Rikteres (Sidgundas), Rīgas 42
 Ropažu, Rīgas 42
 Rozbeķu (Rozulas), Valmieras 61, 121, 127, 133, 143, 146, 147, 181, 201
 Rozēnu, Valmieras 121, 133, 147, 181, 182, 201
 Rozulas sk. Rozbeķu
 Rūjienas, Valmieras 44, 48, 59, 93, 103, 121, 133, 145, 146, 147, 201
- Saikavas, Cēsu 62, 135, 197
 Salacas sk. Vecsalacas
 Salaspils, Rīgas 42
 Sarkaņu, Cēsu 62, 135, 197
 Sausnējas, Cēsu 33, 140, 180, 181, 182, 197
 Sāvienas, Cēsu 62, 181, 184, 186, 197
 Sējas, Rīgas 42
 Sēļu, Valmieras 13, 59, 61, 92, 93, 121, 133, 141, 143, 145, 146, 147, 162, 169, 185, 188, 189, 195, 201, 212
 Sērmūkšu, Cēsu 135, 181, 186, 197
 Sidgundas sk. Rikteres
 Siguldas, Rīgas 13, 42, 106, 179, 181
 Sinoles, Valkas 53, 123
 Skaņkalnes sk. Skulberģu
 Skrīveru, Rīgas 42
 Skulberģu (Skaņkalnes), Valmieras 61, 121, 133, 147, 181, 201
 Skujenes, Cēsu 135, 169, 171, 172, 197
 Skultes, Rīgas 42, 182, 183, 198, 202
 Smiltenes, Valkas 59, 60, 110, 123, 181
 Stalbes, Valmieras 13, 61, 121, 147, 181, 201, 202
 Stāmerienas, Valkas 33, 42, 61, 106, 123, 181
 Stienes-Duntes (Duntes), Valmieras 44, 121, 145, 147, 201
 Stopiņu 42
 Stukmaņu (Pļaviņu), Rīgas 42, 182, 183
 Suntažu, Rīgas 42, 181
 Susikas, Valmieras 121, 133, 147, 181, 188, 201
 Sveiciema (Svētciema), Valmieras 121, 133, 169, 201
 Svētciema sk. Sveiciema
- Tauresnes sk. Nēķenes
 Taurupes sk. Aderkašu
 Ternejas, Valmieras 121, 140, 147, 178, 180, 181, 183, 201
 Tirzas, Valkas 53, 123, 163, 181, 195

Trikātas, Valkas 38, 59, 123, 151, 154,
155, 156, 157, 181, 182
Turaidas, Rīgas 42

Umurgas sk. Umurgas-Sāruma
Umurgas-Sāruma (Umurgas), Valmieras
121, 147, 201
Ungurpils (Alojas), Valmieras 121,
133, 147, 195, 201
Unguru, Valmieras 119, 121, 133, 147,
169, 181, 201

Vaidavas, Valmieras 121, 133, 147, 180,
201

Vainižu, Valmieras 121, 133, 147, 180,
181, 201

Vaives sk. Veismaņu
Valkas, Valkas 123, 213
Valmieras, Valmieras 13, 50, 121, 133,
146, 147, 169, 201

Valtenbergas (Mazsalacas), Valmieras
121, 133, 147

Vecates, Valmieras 121, 133, 147, 201

Vecbrenguļu (Brenguļu), Valkas 59,
103, 123, 180, 213

Vecgulbenes, Valkas 93, 107, 123, 181,
184, 185

Veclaicenes, Valkas 61, 94,

Vecpiebalgas, Cēsu 50, 130, 135, 143,
144, 180, 181, 197

Vecsalacas (Salacas), Valmieras 121,
133, 146, 147, 181, 183, 184, 201

Veismaņu (Vaives), Cēsu 181, 182, 197
Vējavas, Cēsu 197

Veļķu, Cēsu 135, 177, 180, 197

Veselauskas (Veselavas), Cēsu 197
Veselavas sk. Veselauskas

Vestienas, Cēsu 33, 62, 150, 197

Vidrižu, Rīgas 33, 42, 110, 140, 181,
195, 198

Vietalvas, Cēsu 62, 180, 197
Vietalvas-Odzienas (Odzienas), Cēsu
38, 107, 157, 158, 160, 169, 197

Vijciema, Valkas 59, 60, 123
Vildogas sk. Nurmižu

Vilzēnu, Valmieras 60, 121, 133, 147,
181, 182, 184, 201

Viļķenes, Valmieras 121, 147, 180, 201
Virānes sk. Bučauskas

Viskaļu, Rīgas 42
Vitrupes sk. Ķirbižu

Zaubes sk. Jaunpils
Zeltiņu, Valkas 14, 123

Ziemera, Valkas 61, 94, 123, 150
Zvārtavas, Valkas 14, 110, 119, 123,
181, 213

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ СОВЕТОВ БЕЗЗЕМЕЛЬНЫХ ВИДЗЕМЕ¹ (март 1917 — февраль 1918 г.)

РЕЗЮМЕ

Объект исследования монографии составляют Видземский Совет безземельных, 239 волостных Советов безземельных и те Советы депутатов, в составе которых сотрудничали представители безземельных и которые вели работу среди сельского населения, организуя его на борьбу за победу социалистической революции, т. е. Рижский Совет рабочих с секцией безземельных, Совет рабочих, солдатских и безземельных депутатов Латвии, четыре уездных и пять районных объединенных Советов рабочих, солдатских и безземельных депутатов Видземе.

В открывающей книге главе — *Образование Советов безземельных и создание объединенных Советов рабочих, солдатских и безземельных депутатов в Видземе* — рассмотрены вопросы организации Советов.

Значительный количественный перевес пролетариата и полупролетариата в видземской деревне — 60—70% общего числа сельских жителей, острые классовые противоречия, обусловленные высокой степенью развития капитализма, открыли перед социал-демократией Латвии возможность во всей полноте реализовать выдвинутую В. И. Лениным задачу объединения этих слоев в Советах.

Руководствуясь Апрельскими тезисами В. И. Ленина, решениями VII (апрельской) конференции РСДРП(б) и выражая чаяния трудящихся масс, большевики Латвии созвали 16—18 апреля 1917 г. в Валмиере съезд безземельных Видземе, в котором приняли участие делегаты 239 волостей. Съезд признал необходимым организовать во всех волостях Советы безземельных и создать в Видземе централизованную систему Советов, включающую уездные объединенные Советы рабочих, солдатских и безземельных депутатов с представительством последних в Рижском Совете рабочих депутатов как центральном Совете Латвии. Съезд избрал Видземский Совет безземельных в составе 45 членов и 4 кандидатов, из которых 86% составляли члены социал-демократии Латышского края (СДЛК). 12 мая Видземский Совет безземельных вошел в Рижский Совет рабочих депутатов, где образовал основной состав Секции безземельных.

Благодаря высокой революционной активности масс безземельных во время выборов Советов безземельных, деятельности организаций СДЛК и Рижского Совета рабочих депутатов по сплочению трудящихся деревни к концу мая Советы безземельных были созданы по всем волостям Видземе и представляли свыше 70% сельских жителей. По социальному составу это были местные органы власти, объединявшие преимущественно сельскохозяйственных рабочих, мелких арендаторов, исполщиков и беднейших крестьян. Они представляли также сельских ремесленников, сельскую прогрессивную интеллигенцию и частично среднее крестьянство. Создание Советов безземельных под непосредствен-

¹ Видземе — латышское название южной части Лифляндской губернии, занимавшей центральную и северо-восточную части Латвии; с 30 марта 1917 г. — самостоятельная административная единица России.

ным руководством партии большевиков, преимущественно пролетарский и полупролетарский состав Советов безземельных обеспечили в них с самого начала их деятельности влияние и руководящую роль социал-демократии Латвии.

По своей партийной принадлежности или политической ориентации депутаты волостных Советов безземельных распределялись следующим образом: 33% — члены СДЛ, 56% — беспартийные, сочувствовавшие большевикам и их поддерживавшие, 8% — беспартийные с мелкобуржуазной ориентацией, 3% — эсеры, меньшевики и представители буржуазных партий.

В дальнейшем укреплении Советов безземельных и их централизации важное значение имели конференция делегатов безземельных Видземе 1—2 июня, а также V съезд СДЛ (9—19 июля), где большевики Латвии выдвинули задачу создания объединенного Совета рабочих, солдат и безземельных Латвии на основе таких же уездных Советов.

Широкая организаторская деятельность большевиков, активность масс безземельных обеспечили следующие результаты в ходе централизации Советов: 27—28 мая в Валмиере и 16 июля в Валке были созданы уездные объединенные Советы рабочих, солдат и безземельных. В Рижском и Цесисском уездах были образованы соответственно 2 и 16 июля уездные Советы безземельных. 29—30 июля оформился Совет рабочих, солдатских и безземельных депутатов Латвии и его исполнительный орган (Исколат). Кроме того, в отдельных местах Видземе были образованы в качестве промежуточных звеньев между волостными и уездными Советами районные Советы рабочих, солдат и безземельных. Все названные Советы были организованы и действовали при непосредственном руководстве со стороны социал-демократических организаций.

Вне единой системы Советов к концу июля оставались Валкский и Цесисский городские Советы рабочих и солдатских депутатов, представлявшие до 15 тысяч рабочих и главным образом солдат, а также Совет солдатских депутатов XII армии. В их исполнительных органах влияние сохраняли эсеры и меньшевики, что определяло сепаратные устремления этих организаций. Однако в результате борьбы Исколата за дальнейшее сплочение революционных сил Валкский и Цесисский городские Советы рабочих и солдат большевизировались и в конце сентября влились в единую систему Советов. Эсерам и меньшевикам при поддержке контрреволюционного командования удалось удержать за собой в Видземе вплоть до Октябрьской революции только Совет солдат XII армии.

Таким образом, в Видземе уже к концу мая 1917 г. была создана густая сеть Советов безземельных, охватывавшая все без исключения волости края, а к началу августа завершилось объединение Советов безземельных на уровне губернского, уездных и районных Советов рабочих и солдат, в результате чего здесь сформировалась в основе своей цельная, разветвленная система Советов, организационно и политически объединявшая под руководством большевиков широкие массы трудящихся города и деревни, а также революционных солдат Северного фронта. Именно ею были обеспечены прочный союз рабочего класса с трудовым крестьянством, активное участие трудящихся в революционной борьбе.

Советы рабочих, солдат и безземельных Видземе стали неотъемлемой частью системы Советов России, ее составным звеном. Организованный в Советы пролетариат, трудовое крестьянство и все демократические силы Латвии отстаивали интернациональное единство революционных сил всей страны, и в деятельности Советов Видземе с самого начала четко выразилась центростремительная тенденция: им была чужда какая бы то ни было национальная ограниченность, замкнутость или обособленность. В теории и на практике руководство СДЛ и Советов стояло на позиции единства, которое выражалось в тесном контакте с всероссийскими революционными организациями. Забота о развитии и укреплении тенденций централизации проявилась и в деятельности делегатов Видземских Советов на Всероссийском совещании Советов рабочих и солдатских депутатов 29 марта — 3 апреля, I Всероссийском съезде крестьянских депутатов 4—28 мая, I Всероссийском съезде Советов рабочих и солдатских депутатов 3—24 июня и на историческом II Всероссийском съезде Советов рабочих и солдатских депутатов 25—26 октября, а также в участии Советов

Видземе в Объединенном Совете Северо-западной области и его Исполкоме (Искоборсе) во Пскове. В книге раскрыты взаимоотношения Советов Видземе с Советами Эстонии, показано их включение в работу съезда Советов Северной области 11—13 октября.

Анализируемый материал свидетельствует о том, что Советы Видземе в соответствии со своим партийным составом делегировали на всероссийские и региональные форумы Советов преимущественно большевиков. Их посланцы включались в большевистские фракции, где под руководством опытных деятелей РСДРП(б) внесли свой вклад в последовательную идейно-политическую борьбу за укрепление этих фракций, в защиту ленинской теории социалистической революции, в результате чего был принят ряд резолюций, стимулировавших революционное развитие в стране; наконец, были приняты на II съезде Советов исторические декреты о власти, мире и земле. И в тех случаях, когда брала верх соглашательская линия, борьба большевистской фракции против меньшевиков и эсеров служила для делегатов Советов Видземе хорошей политической школой: учила ориентироваться в политике различных партий, повышала их теоретический уровень и обогащала практику идейно-политической работы. Большевики — депутаты из Латвии по возвращении в делегировавшие их Советы вели плодотворную работу, воплощая в жизнь намеченную В. И. Лениным политическую линию. Их личный вклад оказывал положительное влияние на всю деятельность Советов Латвии.

В главе книги — *Мероприятия Советов безземельных по сплочению трудящихся сел на борьбу за победу социалистической революции* — главное внимание уделено анализу работы Советов безземельных, помогавших партии большевиков сплотить и мобилизовать трудящиеся массы села на борьбу за проведение социалистической революции. Возглавленную большевиками деятельность Советов безземельных определяли тактика СДЛ и решения партии по ее осуществлению. Одну из важнейших задач Советов составляло политическое воспитание трудящихся масс. Советы систематически, не менее одного раза в месяц, созывали волостные собрания безземельных, где разъяснялись актуальные политические события. Одновременно велась индивидуальная воспитательная работа, распространялась большевистская печать и т. д. Однако сразу же после основания Советов подобная работа была под силу лишь небольшой их части из-за недостатка на местах опытных работников. Поэтому СДЛ пристальное внимание обратила на создание агитационно-пропагандистского аппарата при уездных и губернском Советах. Для работы среди трудящихся села были образованы агитационные коллегии при уездных и районных Советах рабочих, солдат и безземельных, секция безземельных при Рижском Совете рабочих депутатов, введен штат профессиональных агитаторов в Совете рабочих, солдат и безземельных Латвии. На время избирательных кампаний по выборам органов самоуправления создавались избирательные и агитационные комиссии при Исколате и отдельных уездных и районных Советах рабочих, солдат и безземельных. Создание агитационно-пропагандистского аппарата в системе Советов явилось важной предпосылкой охвата идеологической работой и тех местностей, где у СДЛ не было своих организаций, а у волостных Советов безземельных — местных пропагандистов.

В период подготовки социалистической революции Советы безземельных приняли самое живое участие во всех организованных СДЛ общественно-политических кампаниях, во время которых как путем устной агитации, так и в сотрудничестве с большевистской социал-демократической печатью они популяризовали ленинскую теорию социалистической революции. Советы вели широкую политическую агитацию, опираясь на следующие основные принципы: партийность, связь теоретических вопросов с практикой революционной борьбы, актуальность, оперативность, систематичность. Подобный подход к задачам политической агитации обеспечивал ей успех среди масс трудящихся, эффективность и действенность всей идеологической работы.

Советы безземельных внесли существенный вклад в крупнейшие политические кампании, особенно в подготовку выборов в Видземский земский Совет

и уездные земские Советы. В предвыборную борьбу Советы рабочих, солдат и безземельных вступили под руководством СДЛ, присоединяясь к ее избирательной платформе и выдвинув общих с СДЛ кандидатов, идейно и организационно отмежевавшись как от буржуазных, так и от мелкобуржуазных партий и группировок. Такая позиция Советов стала важной предпосылкой успешного развертывания широкой агитации за основные цели революции, подчинения всей огромной организаторской, агитационно-пропагандистской работы единой задаче — вовлечению в политическую жизнь широких масс трудящихся и убеждению их в том, что без передачи всей власти в руки Советов невозможно удовлетворение насущных требований хлеба, мира, земли, улучшение условий труда и жизни.

Рассматривая победу социалистической революции и переход всей власти в руки Советов как главную стратегическую задачу, СДЛ на этапе подготовки социалистической революции развернула последовательную борьбу за демократизацию общественно-политической жизни на местах. Участие в выборах органов самоуправления, а также последующая работа в них считались одним из средств политического воспитания масс и их сплочения на борьбу за победу социалистической революции. Большое значение большевики придавали проведению через местные органы власти демократических преобразований, которые могли бы способствовать успеху социалистической революции. В осуществление тактики партии в Видземе активно включились Советы безземельных.

Борьба Советов безземельных под руководством большевиков за демократизацию и большевизацию всех звеньев самоуправления составляла важное содержание их практической деятельности. Первый период этой борьбы (март—июль) характеризуется радикальным переустройством системы управления Видземе, в результате которого здесь взамен бюрократических органов царской России и сословного самоуправления прибалтийско-немецкого привилегированного меньшинства были созданы на паритетных началах губернский, уездные и волостные органы самоуправления, которые в отличие от прежних опирались на сравнительно широкие социальные слои. Трудящиеся массы, руководимые большевиками и Советами, не только добились ввода своих представителей в учреждения местной власти, но и во многих из них (в Видземском временном земском Совете, Валмиерском, Валкском, Рижском уездных временных земских Советах, а также в ряде волостных учреждений) образовали численно преобладающие группировки, оказывавшие существенное влияние на деятельность названных учреждений в интересах революции.

В политической и экономической сферах жизни революционно-демократические органы самоуправления провели ряд распоряжений, придавших юридическую силу революционным мероприятиям Советов рабочих, солдат и безземельных, что повысило их авторитет в массах населения и революционную активность трудящихся, помогло ослабить сопротивление буржуазии.

Новой ступенью демократизации органов самоуправления стали выборы земских Советов в августе—октябре. В результате выборов влияние СДЛ в местных органах власти еще более возросло: в Видземском земском Совете в руках большевиков было сосредоточено свыше 60% общего числа мандатов, в Цесисском уездном земском Совете — 64, в Валкском — 69, Валмиерском — 75%. Одновременно усилились позиции безземельных и влияние большевиков в низшем звене органов самоуправления Видземе. Накануне Октябрьской революции под руководством или влиянием большевиков находилось свыше половины волостных органов самоуправления.

Таким образом, во многих местах благодаря проведенной большевиками на местах успешной организаторской и массовой политико-просветительной работе путем всеобщих, равных, прямых, тайных, пропорциональных выборов были созданы органы самоуправления нового типа, которые по социальному и партийному составу были идентичны Советам. В таких местностях политическая власть в Видземе фактически принадлежала Советам уже до Октябрьской революции.

Однако переход на местах политической власти в руки Советов еще не означал победы социалистической революции. «Вся полнота власти требует

власти над всей землей, над всеми банками, над всеми фабриками...»², — писал В. И. Ленин и подчеркивал, что нигде и никогда в России до победы Октябрьской революции «...полноты власти Советы не имели...»³.

Установить власть Советов в Латвии можно было, свергнув власть буржуазии в центре страны. Поэтому усилия большевиков в органах самоуправления после их завоевания были направлены на развертывание борьбы за дальнейшее развитие революции, поддержку революционных сил в столице для установления диктатуры пролетариата в форме республики Советов в масштабах всей страны.

В подготовке социалистической революции в Латвии важнейшую роль сыграли начинания Советов безземельных в сфере аграрной политики СДЛ, которую определяли аграрная программа, стратегические и тактические лозунги большевиков по крестьянскому вопросу. Во-первых, и главным образом это была борьба за массы сельскохозяйственных рабочих, во-вторых — за беднейшее крестьянство при нейтрализации или частичном присоединении средних слоев крестьянства. В этой связи рассмотрен следующий круг вопросов: мероприятия Советов безземельных по организации борьбы сельскохозяйственных рабочих; их деятельность в защиту интересов исполщиков и мелких арендаторов; конфискация имений как наиболее радикальная мера аграрной политики.

Сельскохозяйственные рабочие начали борьбу в марте—апреле, в период заключения трудовых договоров, выдвижением требований увеличения заработной платы, улучшения условий жизни и сокращения рабочего дня. Уже в конце апреля — начале мая они в ряде волостей перешли к активным действиям, и прежде всего — к стачечной борьбе. Забастовочное движение сельскохозяйственных рабочих под руководством Советов безземельных уже в период мирного развития революции приобрело значительный размах. По неполным данным, в Видземе в этот период прошли забастовки сельскохозяйственных рабочих приблизительно в 100 имениях. Большинство из них приходится на май—июнь.

Со второй половины мая в забастовочное движение включились помимо сельскохозяйственных рабочих имений также и батраки, занятые в крестьянских хозяйствах. В июне борьба сельского пролетариата приняла столь широкий размах, что на конференции Малиенской организации СДЛК 23 июня был включен в повестку дня вопрос о проведении всеобщей забастовки сельскохозяйственных рабочих. Однако сколько-нибудь точных данных о числе забастовок в крестьянских дворах и общем количестве стачечников не имеется.

Советы безземельных сразу же после их создания стали во главе стачечной борьбы, что придавало большинству стачек следующие главные черты: организованность, целеустремленность, определенность и конкретность выдвинутых требований. Все забастовки носили в основном наступательный характер, были общими, так как охватывали всех сельскохозяйственных рабочих имения или крестьянского двора. Прочные позиции трудящихся села, организованных в Советы безземельных и руководимых большевиками, в органах местного самоуправления, а также в продовольственных комитетах, т. е. тех учреждениях, которым по решению губернского земского Совета принадлежало в Видземе право на местах рассматривать аграрные конфликты, обеспечивали Советам безусловную поддержку этих органов и тем самым высокую результативность выступлений сельскохозяйственных рабочих. Повсеместно стачки сельскохозяйственных рабочих заканчивались полным или частичным удовлетворением выдвинутых требований: улучшение экономического положения сельскохозяйственных рабочих, установление 8-часового рабочего дня, повышение заработной платы, материальное обеспечение на случай болезни и т. д. Наконец, мероприятия Советов безземельных по организации стачек сельскохозяйственных рабочих имели большое политическое значение, ибо только массовая стачечная борьба «...способна разбить деревенскую спячку, пробудить классовое сознание и сознание необходимости классовой организации у эксплуатируемых масс в деревне,

² Ленин В. И. Удержат ли большевики государственную власть? — Полн. собр. соч., т. 34, с. 318.

³ Там же.

обнаружить перед ними наглядно и практически значение их союза с городскими рабочими»⁴.

Наряду с сельскохозяйственными рабочими в марте—апреле на борьбу поднялись также польщики и другие мелкие держатели земли, прежде всего в тех имениях, где земля сдавалась в субаренду, а затем и во многих других хозяйствах. Революционное движение польщиков сразу же возглавили Советы безземельных, взявшие на себя инициативу созыва собраний польщиков и выработку условий денежной аренды, защиту выдвинутых требований во время переговоров с владельцами земли или другими нанимателями, а в случае неуступчивости — реализацию этих требований революционным путем.

Мероприятия волостных Советов безземельных по организации борьбы польщиков получили активную поддержку со стороны уездных и районных Советов рабочих, солдат и безземельных, революционно-демократических органов самоуправления и демократизированных административных учреждений. В числе этих мероприятий особенно большое значение имели конкретные шаги в преобразовании всех видов натуральной и отработочной аренды в денежную, чему в большой степени способствовало завоеванное Советами безземельных, продвольственными и волостными исполнительными комитетами право сообщать регулировать формы перехода на денежную аренду и размеры ее. Соответствующую резолюцию Видземского временного земского Совета задавленные гнетом полуфеодальной эксплуатации польщики восприняли как руководство к действию, и к концу июня их движение приняло массовый характер. Благодаря организаторским усилиям Советов безземельных польщики и мелкие арендаторы во многих случаях смогли добиться удовлетворения требований, в результате чего они увидели в Советах защитников своих интересов и без колебаний встали на сторону социалистической революции.

Сразу же после февральской революции партия большевиков выдвинула задачу незамедлительно, организованным путем приступить к конфискации помещичьих земель. Ленинские установки в полной мере были поддержаны СДЛ, а также руководимыми большевиками Советами Видземе, проводившими их в жизнь. 16—18 апреля Видземский съезд безземельных принял решение о конфискации частных и церковных имений, а конференция безземельных делегатов Видземе 1—2 июня 1917 г. признала немедленную конфискацию имений важнейшей задачей Советов безземельных. В Видземе, не считая Рижского уезда, оккупированного в августе 1917 г. немецкими войсками, в период перехода к социалистической революции были организованным путем конфискованы 23 имения (в Валмиерском уезде — 16, в Цесисском — 6, в Валкском — 1).

В книге документально, по отдельным имениям, показан ход конфискации имений, выявлена конкретная роль Советов безземельных и других революционных организаций в этом процессе, приведены новые материалы об организации общественного хозяйства конфискованных имений, существенном улучшении в результате конфискации помещичьей земли социального и экономического положения трудового крестьянства, содержатся сведения об отношении крестьянства к конфискации имений.

Краткий срок функционирования общественных хозяйств исключает возможность анализа и оценки экономических результатов их деятельности. Но несомненно огромно политическое значение конфискации имений, подтвержденное документальными материалами, показывающими, что на данном этапе развития революции, когда государственная и экономическая власть в стране принадлежала буржуазии и помещикам, проведенные под руководством Советов аграрные преобразования в интересах трудящихся масс села получили со стороны их безраздельную поддержку.

Что касается оценки аграрной политики КП Латвии в 1917 г. в отношении раздела помещичьей земли, то следует иметь в виду, что вплоть до победы Октября вопрос о формах землепользования не был конкретно сформулирован в документах СДЛ и Советов. Съезд безземельных Видземе оставил вопрос о хозяйственном использовании конфискованных помещичьих земель на

⁴ Ленин В. И. Тезисы ко II конгрессу Коммунистического Интернационала. Первоначальный набросок тезисов по аграрному вопросу. — Полн. собр. соч., т. 41, с. 180—181.

усмотрение местных органов самоуправления. В материалах XIII конференции СДЛК и V съезда СДЛ также не зафиксирована безоговорочная позиция против раздела земли конфискованных имений и передачи ее в пользование крестьян. Здесь лишь подчеркнуты большие преимущества общественных хозяйств и дана рекомендация не делить конфискованную землю имений.

Важным направлением деятельности Советов безземельных была борьба за обеспечение масс безземельных продуктами питания. Годы первой мировой войны привели Россию к хозяйственной разрухе. Особенно тяжело недостаток продовольствия ощущался в Латвии в прифронтовой полосе, часто становившейся зоной непосредственных военных действий.

Большевики Латвии, видевшие избавление от голода и кардинальный выход из разрухи в сосредоточении всей власти в руках Советов, вместе с тем предусматривали своей тактикой уже в период подготовки социалистической революции проведение в интересах трудящихся срочных мер, смягчающих продовольственный кризис. Конкретная деятельность Советов безземельных в этой области выразилась в двух главных направлениях: в борьбе за демократизацию и большевизацию продовольственного аппарата; в практических шагах по заготовке продуктов питания и последующей их разверстке по классовому принципу.

Ввиду контрреволюционной деятельности буржуазии в продовольственных органах сразу же после создания их в апреле—мае 1917 г. трудящиеся села развернули борьбу за их демократизацию. Возглавили ее большевики Латвии, непосредственными проводниками тактики которых стали Советы. В книге на фактах показано многообразие методов осуществления демократизации продовольственных органов, главным из которых стало упразднение буржуазных комитетов и избрание на демократических началах новых продовольственных комитетов. По неполным данным, в мае—октябре 1917 г. в Цесисском уезде таким путем были переизбраны 56%, в Валмиерском — 54, в Валкском — 37% общего числа волостных продовольственных комитетов. Комитеты, социальную базу которых в большинстве составляли представители безземельных, действовали под руководством СДЛ в теснейшем контакте с Советами безземельных.

В исследовании получили освещение такие аспекты практической деятельности Советов безземельных в решении продовольственного вопроса, как реализация хлебной монополии, борьба со спекуляцией и саботажем, меры по охране посевов и хлебных запасов. Анализ результатов этих мероприятий свидетельствует о том, что, хотя в экономической сфере они и не могли принести существенных успехов, их проведение имело важную политическую значимость. Реальные материальные завоевания трудящихся деревни, достигнутые с помощью организаций безземельных, позволяли массам на практике убедиться в том, что защиту коренных интересов трудового крестьянства может обеспечить лишь полный переход всей власти в руки Советов рабочих, солдат и безземельных. Хозяйственная политика Советов способствовала росту классового самосознания трудящихся села и приближала победу социалистической революции.

Трудящиеся Видземе с большим подъемом и удовлетворением встретили весть о победоносном вооруженном восстании в Петрограде и признали Советы рабочих, солдатских и крестьянских депутатов единственными органами государственной власти. Это убедительно подтвердили и итоги выборов во Всероссийское Учредительное собрание по Видземе. СДЛ и выдвинутые ею кандидаты открыто заявили о своем намерении решительно бороться в Учредительном собрании за укрепление власти Советов в центре и на местах. За кандидатов СДЛ, а вместе с тем и за эту позицию большевиков Латвии проголосовали 72% избирателей Видземе: в Валмиерском уезде — 77%, Валкском — 71, Цесисском — 67; по 12 волостям неоккупированной германскими империалистами территории Рижского уезда свои голоса за большевиков отдали 79% их жителей. Опираясь на принятые II Всероссийским съездом рабочих и солдатских депутатов декреты и выражая волю большинства населения Видземе, Совет рабочих, солдат и безземельных Латвии на своем заседании 8—9 ноября 1917 г. провозгласил установление власти Советов на всей неоккупированной территории Латвии.

SATURS

Ievads	3
Avotu un literatūras apskats	11
Bezzemnieku padomju ievēlēšana un strādnieku, kareivju un bezzemnieku apvienoto padomju izveidošana	23
Latvija 1917. g. priekšvakarā un Februāra revolūcijā	23
Vidzemes bezzemnieku kongress un Vidzemes Bezzemnieku padomes izveidošanās	31
Pagastu bezzemnieku padomju ievēlēšana, to sociālā un partejiskā sastāva raksturojums	41
Apriņķu un rajonu strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju izveidošana un Vidzemes padomju apvienošana Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku deputātu padomē	54
Vidzemes bezzemnieku padomju sakari ar Krievijas centrālajām un tuvāko reģionu padomēm	68
Bezzemnieku padomju pasākumi lauku darbaļaužu masu organizēšanā cīņai par sociālistiskās revolūcijas uzvaru	92
Masu organizēšanas un politiskās audzināšanas darbs	92
Mutvārdu aģitācija	92
Pasākumi sociāldemokrātiskās preses atbalstīšanā	103
Cīņa par administratīvā un pašvaldības aparāta demokratizāciju un boļševizāciju	110
Pagaidu valdības guberņas un apriņķu komisariātu revolucionārā izveide	110
Cīņa par Vidzemes Pagaidu zemes padomi un Vidzemes Zemes padomi	114
Apriņķu pašvaldības iestāžu revolucionāri demokrātiska izveidošana	125
Pagastu pašvaldības iestāžu iekarošana	138
Cīņa par agrāro attiecību revolucionāri demokrātisku pārkārtošanu	149
Pasākumi laukstrādnieku revolucionārās cīņas organizēšanā	149
Darbība graudnieku un sīko rentnieku interešu aizstāvēšanā	157
Muižu konfiskācija — visradikālākais agrāro attiecību pārkārtošanas pasākums	167
Cīņa par pārtikas krīzes mazināšanu	175
Pārtikas komiteju demokratizācija	175
Praktiskā darbība pārtikas jautājumu risināšanā	186
Pasākumi proletāriskā valsts aparāta veidošanā un ekspluatatoru valsts mašīnas salaušanā	194
Nobeigums	214
Personu rādītājs	218
Vidzemes pagastu rādītājs	222
Деятельность Советов безземельных Видземе (март 1917 — февраль 1918 г.). Резюме	

РЕГИНА СТАНИСЛАВОВНА ГРЕЙТЪЯНЕ
**ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ СОВЕТОВ
БЕЗЗЕМЕЛЬНЫХ ВИДЗЕМЕ:**
март 1917 г. — февраль 1918 г.

(Академия наук Латвийской ССР,
Институт истории)
Издательство «Зинатне»
Рига 1986

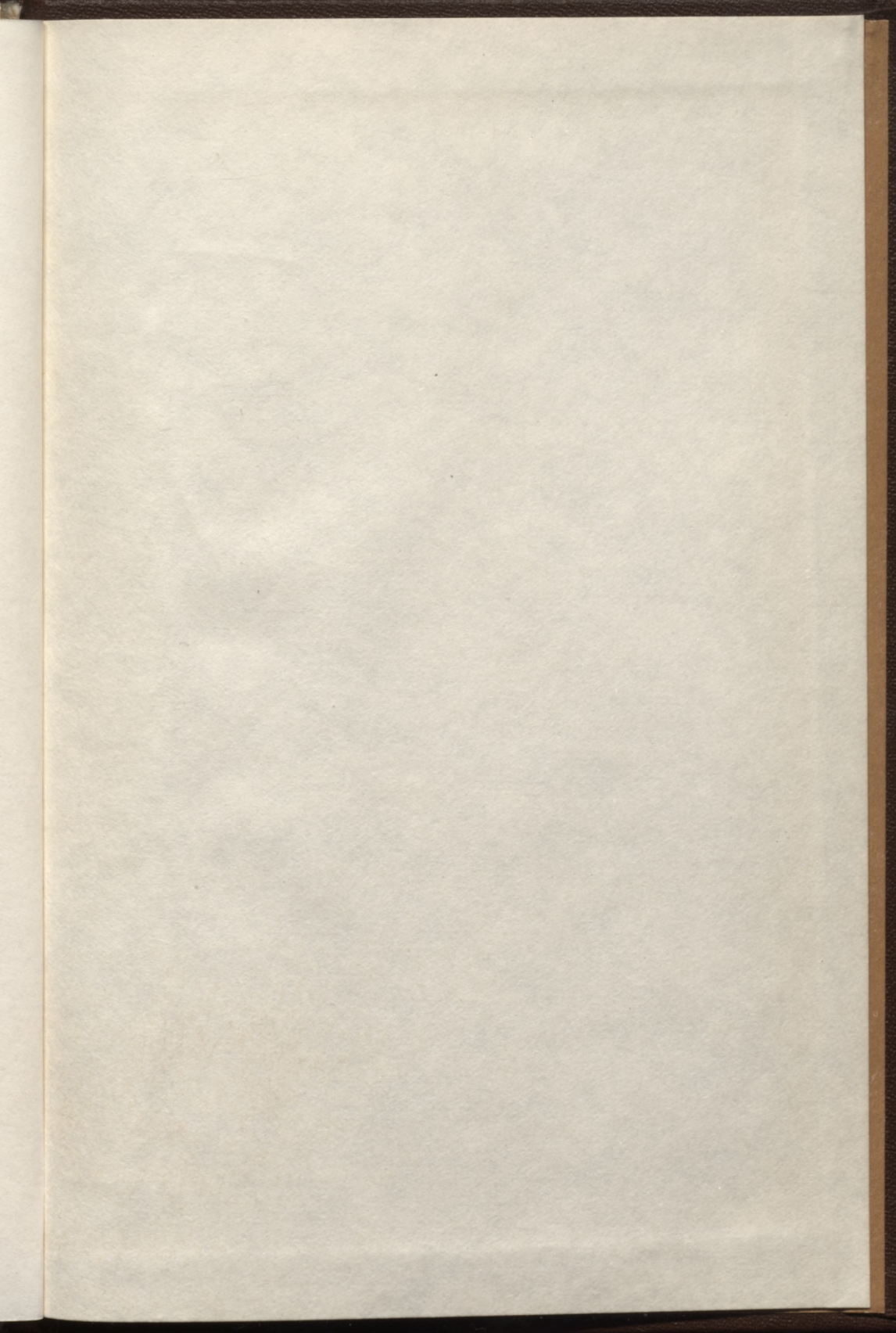
На латышском языке

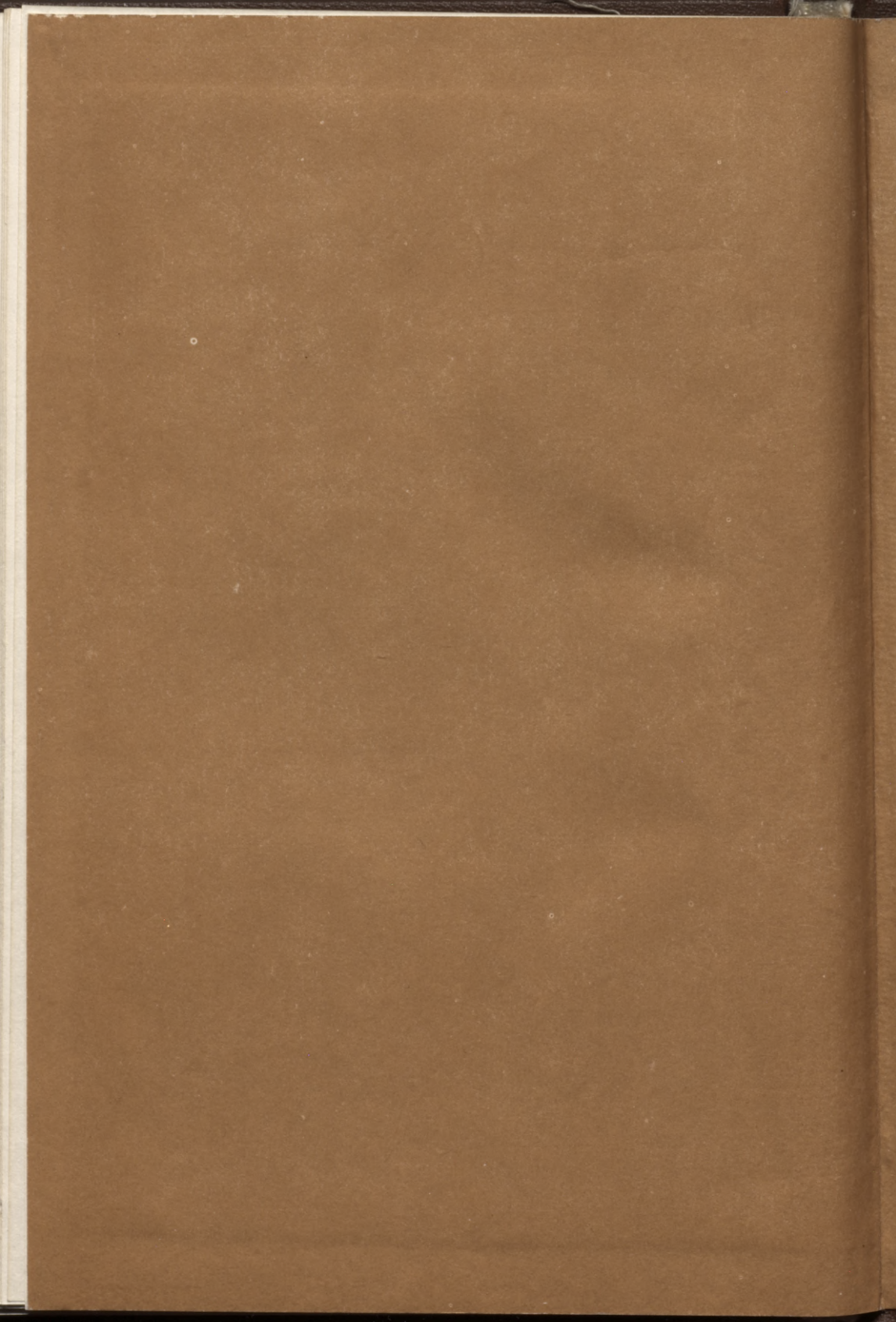
Regīna Greitjāne
**VIDZEMES BEZZEMNIEKU
PADOMJU DARBĪBA**
(1917. g. marts—1918. g. februāris)

Redaktors G. Dišlers
Māksliniece I. Jēgere
Mākslinieciskais redaktors V. Kovaļovs
Tehniskā redaktore E. Griķe
Korektore I. Safronova

ИВ № 2452

Nodota salikšanai 13.11.85. Parakstīta iespiešanai 12.09.86. JT 06290. Formāts 60×90/16. Tipogr. papiers Nr. 1. Literatūras garnitūra. Augstspiedums. 15,25 fiz. iespiedl.; 15,25 uzsk. iespiedl.; 16,38 uzsk. kr. nov.; 17,65 izdevn. l. Metiens 1000 eks. Pasūt. Nr. 1473, cehs № 1. Maksā 1 r. 60 kap. Izdevniecība «Zinātne», 226530 PDP Rīgā, Turgeņeva ielā 19. Iespiesta Latvijas PSR Valsts izdevniecību, poligrāfijas un grāmatu tirdzniecības lietu komitejas tipogrāfijā «Cīņa», 226011 Rīgā, Blauņmaņa ielā 38/40.

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTĒKA

0308041974

